

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

*Кваліфікаційна наукова  
праця на правах рукопису*

**КРИМСЬКИЙ МИХАЙЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ**

УДК 342.9:620.9

**ДИСЕРТАЦІЯ**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ  
СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ  
ВЛАДИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА**

Спеціальність – 081 «Право»

Галузь знань – 08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,  
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

\_\_\_\_\_ Кримський М.В.

Науковий керівник: **Куркова Ксенія Миколаївна**, доктор юридичних  
наук, професор

**Київ – 2026**

## АНОТАЦІЯ

**Кримський М.В. Забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади: європейські стандарти та українська практика.** – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2026.

Дисертацію присвячено розробленню адміністративно-правової моделі забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади з урахуванням європейських стандартів та потреб їх імплементації в Україні.

Штучний інтелект досліджено як правову категорію та спеціальний об'єкт адміністративно-правового регулювання. Систематизовано основні підходи до його розуміння й обґрунтовано пріоритет об'єктно-правового підходу, що дає змогу визначати ШІ через його вплив на предмет, межі та засоби адміністративно-правового регулювання.

Встановлено перехід сучасної правової доктрини до функціонально-юридичного визначення ШІ через ознаки, релевантні для правового регулювання: машинний характер системи, алгоритмічне виведення, автономність, адаптивність і здатність формувати результати, що мають юридичне значення. Використання таких систем органами публічної влади потребує визначення меж дискреції, процедурних форм, контролю, нагляду та гарантій прав людини.

Права людини розглянуто як базовий критерій допустимості використання систем штучного інтелекту органами публічної влади. У межах людиноцентристського підходу уточнено їх значення як функціонального критерію оцінювання алгоритмічного впливу на здійснення публічно-владних повноважень.

Розкрито співвідношення законності й легітимності використання ШІ, а також значення верховенства права, юридичної визначеності, пропорційності, недискримінації, мотивованості адміністративного акта й ефективного правового захисту для визначення меж алгоритмічного втручання.

Проаналізовано вплив систем штучного інтелекту на компетенцію адміністративного органу, адміністративний розсуд і правову форму індивідуального рішення. Розмежовано допоміжну автоматизацію та випадки, коли алгоритм впливає на встановлення обставин справи, мотиви або зміст адміністративного акта. Обґрунтовано залежність між рівнем такого впливу та вимогами до людського нагляду, пояснюваності, підзвітності й перегляду рішення.

Процедурний вимір використання ШІ розкрито через значення адміністративної процедури, мотивування рішення, доступу до інформації, подання заперечень, адміністративного і судового оскарження. Це дало змогу пов'язати людиноцентристське призначення адміністративного права з вимогами до компетенції, форми рішення та процедурної організації владної діяльності.

Алгоритмічне управління досліджено як напрям цифрової трансформації публічного адміністрування, у межах якого алгоритмічні системи беруть участь у підготовці та частковому формуванні управлінського рішення. Уточнено його правову природу як форми організації владної діяльності, що впливає на адміністративний розсуд, та відмежовано від технічної автоматизації й повністю автоматизованого прийняття рішень.

Встановлено зв'язок алгоритмічного управління з дискреційними повноваженнями органів публічної адміністрації. Показано, що включення алгоритмічних систем у розгляд адміністративної справи структурує або звужує простір розсуду, впливає на індивідуалізацію рішення та змінює співвідношення між людським і технологічним елементами владної

діяльності. Проаналізовано поняття *artificial discretion*, *digital discretion* і проблему реальності людського контролю.

Визначено основні ризики алгоритмічного управління: непрозорість алгоритмічного впливу на рішення, деформацію мотивування, ослаблення підзвітності, ускладнення перегляду й оскарження, а також можливість дискримінаційних і непропорційних наслідків. Доведено їх вплив на засади законності, рівності, процедурної справедливості та ефективного захисту особи.

Узагальнено можливості, обмеження та межі допустимого використання алгоритмічних систем у діяльності органів публічної адміністрації. Розглянуто європейські стандарти ризик-орієнтованого регулювання, людського нагляду, якості даних, прозорості, документації, оцінки впливу та процедурних гарантій. Алгоритмічне управління визначено як правову проблему допустимості цифрового опосередкування владного рішення в системі адміністративного права.

Міжнародні стандарти захисту прав людини у сфері ШІ розглянуто як багаторівневу нормативну систему. Проаналізовано їх юридичну природу, співвідношення актів жорсткого і м'якого права та значення для визначення меж допустимого використання ШІ органами публічної адміністрації.

Адміністративно-правовий вимір міжнародних правозахисних стандартів розкрито через принципи законності, пропорційності, недискримінації, прозорості, підзвітності та ефективного правового захисту, а також через вимоги до адміністративної процедури, мотивування владних рішень і використання даних.

Проаналізовано підходи до регулювання автоматизованих і напіваавтоматизованих моделей прийняття рішень з акцентом на людському контролі, межах автоматизації дискреції, документуванні, пояснюваності, доступі до інформації та можливості оскарження.

Охарактеризовано значення міжнародних стандартів для формування національної моделі регулювання ШІ, розвитку адміністративної процедури,

інституційного контролю, правотворення і правозастосування в умовах цифровізації публічного управління.

Розглянуто становлення регуляторної моделі Європейського Союзу у сфері ШІ — від стратегічних і етичних документів до юридично зобов'язального режиму, закріпленого в Регламенті (ЄС) 2024/1689. Показано перехід до системи правових вимог, спрямованих на запобігання ризикам для прав людини, безпеки та належного функціонування публічної влади.

Охарактеризовано принципи й інструменти моделі ЄС: людиноцентричність, прозорість, підзвітність, ризик-орієнтованість, людський нагляд, класифікацію систем за рівнем ризику, заборонені практики, режим високоризикових систем, оцінювання відповідності, післяринковий нагляд, оцінку впливу на основоположні права та інституційний нагляд. Окремо висвітлено взаємодію AI Act із GDPR та іншими актами *acquis* ЄС.

Адміністративно-правове значення європейської моделі розкрито щодо сфер, у яких ШІ може впливати на доступ особи до публічних послуг та інших юридично значущих благ. Модель ЄС подано як орієнтир для формування в Україні правового режиму використання ШІ з урахуванням адміністративної процедури, мотивування рішень, контролю за дискрецією та інституційного нагляду.

Нормативно-правову базу України у сфері ШІ проаналізовано крізь призму адміністративного права та європейських стандартів захисту прав людини. Охоплено концептуально-програмні акти, документи державної політики, саморегуляторні й експериментальні механізми та суміжне законодавство.

Виявлено системну проблему національного регулювання — відсутність цілісної адміністративно-правової конструкції, здатної належно врегулювати алгоритмічний вплив на адміністративну процедуру, мотивування адміністративного акта, межі дискреції та механізми захисту

прав особи. ШІ розглянуто не лише як інструмент цифрової модернізації, а як чинник формування владного рішення.

Співвідношення української моделі з *acquis* ЄС засвідчило, що елементи ризик-орієнтованого регулювання, процедурних гарантій, нагляду й підзвітності перебувають на різних стадіях формування та ще не утворюють єдиного нормативного комплексу.

Окреслено напрями розвитку правового регулювання: перехід до ризик-орієнтованого підходу, запровадження оцінки впливу на права людини, уточнення вимог до використання ШІ органами публічної адміністрації та формування інституційної основи нагляду. Регулювання ШІ розглянуто як складову адміністративно-правового забезпечення прав людини й гармонізації законодавства України з європейськими стандартами.

Окремо досліджено практику використання ШІ та суміжних алгоритмізованих інструментів у сфері публічних послуг України, зокрема їх вплив на перевірку обставин, підтвердження статусу, комунікацію з особою та прийняття індивідуального рішення.

Практичну й емпіричну основу становлять кейси цифрових сервісів, пов'язані з ненарахуванням соціальних виплат, збоями електронних систем, некоректною обробкою персональних даних, електронною ідентифікацією та кваліфікованим електронним підписом, а також результати авторського онлайн-анкетування й напівструктурованих інтерв'ю. Виявлено юридично значущі параметри алгоритмізованої процедури: повідомлення особи, подання пояснень і документів, мотивування рішень, людський контроль, доступність перегляду та визначеність відповідального суб'єкта.

Узагальнено системні характеристики алгоритмізованого публічного адміністрування в Україні: стан процесуальних гарантій, прозорість алгоритмічного впливу, пояснюваність результату, участь людини у прийнятті рішення, можливості оскарження та підзвітність суб'єктів владних повноважень.

Розкрито адміністративно-правові засади формування політики у сфері ШІ з урахуванням прозорості, підзвітності й оцінки впливу на права людини як елементів належного здійснення публічно-владних повноважень. Доведено, що використання ШІ впливає на реалізацію адміністративної компетенції, зокрема встановлення фактичних обставин справи, формування адміністративного розсуду та мотивування адміністративного акта.

Принцип прозорості у сфері ШІ розкрито через вимоги до інформування особи, фіксації ролі алгоритмічних інструментів, документування процедурних дій і перевірки результату. Висвітлено вплив права ЄС та рекомендацій Ради Європи на формування стандартів прозорості, підзвітності й людського контролю.

Оцінку впливу на права людини у сфері ШІ визначено як елемент адміністративної діяльності, що забезпечує врахування ризиків для прав і законних інтересів особи під час прийняття індивідуальних адміністративних рішень.

Обґрунтовано, що використання ШІ інтегрується в адміністративне провадження і не змінює його правової природи. Індивідуальне рішення, підготовлене або прийняте з використанням такої системи, зберігає природу адміністративного акта та підлягає вимогам законності, обґрунтованості, мотивованості й контролю.

Встановлено, що алгоритмічні інструменти змінюють спосіб формування фактичної та аналітичної основи рішення, але не усувають обов'язку адміністративного органу здійснювати самостійну правову оцінку. Обґрунтовано необхідність визначення меж використання таких систем, їх перевірки та врахування при прийнятті рішення.

Процесуальні гарантії особи в алгоритмічно опосередкованому провадженні охоплюють інформування особи, пояснення ролі системи, доступ до матеріалів справи, людський перегляд і право на ефективний засіб правового захисту, забезпечуючи прозорість, передбачуваність і контрольованість рішення.

Ключовою гарантією правомірності алгоритмічно опосередкованого рішення визначено належне мотивування адміністративного акта з відображенням ролі ШІ та забезпеченням ефективного адміністративного і судового контролю.

Підзвітність у сфері ШІ обґрунтовано як багаторівневу систему перевірки адміністративної діяльності, що охоплює внутрішній і зовнішній контроль, демократичний контроль та громадський моніторинг.

Внутрішній адміністративний контроль пов'язано з документарною простежуваністю застосування ШІ: фіксацією даних, алгоритмічних результатів, журналів подій і дій посадової особи. Включення таких матеріалів до адміністративної справи визначено умовою перевірюваності й оскаржуваності рішення.

Зовнішній контроль розкрито через доступ уповноважених органів до технічної документації, журналів подій і матеріалів оцінки впливу, можливість перевірок і реагування на порушення. Громадський моніторинг визначено як інструмент виявлення системних ризиків на основі узагальнених даних про адміністративну практику.

Адаптовано ключові міждисциплінарні підходи зарубіжної доктрини до категоріального апарату адміністративного права. Показано їх практичне значення через трансформацію в адміністративно-правові інструменти: межі адміністративного розсуду, документування й мотивування, контроль та попередню оцінку допустимості застосування ШІ.

У результаті дослідження сформульовано адміністративно-правову модель забезпечення прав людини під час застосування ШІ органами публічної влади, яка визначає межі алгоритмічного впливу на адміністративний розсуд, процедурні гарантії особи, вимоги до мотивування адміністративного акта, оцінку впливу на права людини та механізми адміністративного контролю й підзвітності

**Ключові слова:** публічне адміністрування, адміністративно-правове регулювання, системи штучного інтелекту, забезпечення прав людини,

алгоритмічне управління, адміністративна процедура, дискреційні повноваження, адміністративний контроль, підзвітність, європейські стандарти.

## SUMMARY

**Krymskyi M. V. Ensuring Human Rights in the Use of Artificial Intelligence Systems by Public Authorities: European Standards and Ukrainian Practice.** – *Qualification scholarly work submitted as a manuscript.*

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 «Law». – Research Institute of Public Law, Kyiv, 2026.

The thesis is devoted to the development of an administrative law model for ensuring human rights in the use of artificial intelligence systems by public authorities, taking into account European standards and the requirements for their implementation in Ukraine.

Artificial intelligence is examined as a legal category and a specific object of administrative law regulation. The principal approaches to understanding artificial intelligence are systematised, and the priority of the object-based legal approach is substantiated, as it makes it possible to define artificial intelligence through its impact on the subject matter, limits, and means of administrative law regulation.

The study establishes the transition of contemporary legal doctrine towards a functional legal definition of artificial intelligence through characteristics relevant to legal regulation, namely the machine-based nature of systems, algorithmic inference, autonomy, adaptability, and the capacity to generate outcomes having legal significance. The use of such systems by public authorities requires the determination of the limits of discretion, procedural forms, control, oversight, and guarantees of human rights.

Human rights are considered as the fundamental criterion for assessing the admissibility of the use of artificial intelligence systems by public authorities. Within the framework of the human-centred approach, their significance is clarified as a functional criterion for assessing algorithmic influence on the exercise of public powers.

The relationship between legality and legitimacy in the use of artificial intelligence is examined, together with the significance of the rule of law, legal

certainty, proportionality, non-discrimination, reasoned administrative acts, and effective legal protection for determining the limits of algorithmic intervention.

The impact of artificial intelligence systems on the competence of administrative authorities, administrative discretion, and the legal form of individual decisions is analysed. A distinction is drawn between auxiliary automation and situations in which an algorithm influences the establishment of factual circumstances, the reasoning, or the content of an administrative act. The dependence between the level of such influence and the requirements of human oversight, explainability, accountability, and review of decisions is substantiated.

The procedural dimension of the use of artificial intelligence is disclosed through the significance of administrative procedure, reasoning of decisions, access to information, submission of objections, and administrative and judicial appeal. This made it possible to connect the human-centred purpose of administrative law with the requirements relating to competence, the form of decisions, and the procedural organisation of public authority.

Algorithmic governance is examined as a direction of the digital transformation of public administration in which algorithmic systems participate in the preparation and partial formation of administrative decisions. Its legal nature is clarified as a form of organisation of public authority affecting administrative discretion, and it is distinguished from technical automation and fully automated decision-making.

The relationship between algorithmic governance and the discretionary powers of public administration bodies is established. It is demonstrated that the incorporation of algorithmic systems into administrative proceedings structures or narrows the scope of discretion, affects the individualisation of decisions, and changes the relationship between the human and technological elements of public authority. The concepts of artificial discretion and digital discretion, as well as the problem of the reality of human oversight, are analysed.

The principal risks of algorithmic governance are identified, including the opacity of algorithmic influence on decisions, distortion of reasoning, weakening

of accountability, difficulties in review and appeal, and the possibility of discriminatory and disproportionate consequences. Their impact on the principles of legality, equality, procedural fairness, and effective protection of individuals is substantiated.

The possibilities, limitations, and boundaries of the permissible use of algorithmic systems in the activities of public administration bodies are generalised. European standards relating to risk-based regulation, human oversight, data quality, transparency, documentation, impact assessment, and procedural guarantees are examined. Algorithmic governance is defined as a legal problem concerning the admissibility of digitally mediated public decision-making within the system of administrative law.

International standards for the protection of human rights in the field of artificial intelligence are considered as a multi-level normative system. Their legal nature, the relationship between hard law and soft law instruments, and their significance for determining the limits of the permissible use of artificial intelligence by public administration bodies are analysed.

The administrative law dimension of international human rights standards is disclosed through the principles of legality, proportionality, non-discrimination, transparency, accountability, and effective legal protection, as well as through the requirements applicable to administrative procedure, the reasoning of public authority decisions, and the use of data.

Approaches to the regulation of automated and semi-automated decision-making models are analysed with particular emphasis on human oversight, the limits of automation of discretion, documentation, explainability, access to information, and the possibility of appeal.

The significance of international standards for the formation of a national model for regulating artificial intelligence, the development of administrative procedure, institutional control, law-making, and law enforcement in the context of the digitalisation of public administration is characterised.

The development of the European Union regulatory model in the field of artificial intelligence is examined, from strategic and ethical documents to the legally binding regime established by Regulation (EU) 2024/1689. The transition towards a system of legal requirements aimed at preventing risks to human rights, safety, and the proper functioning of public authority is demonstrated.

The principles and instruments of the EU model are characterised, including human-centredness, transparency, accountability, risk-based regulation, human oversight, classification of systems according to risk level, prohibited practices, the regime of high-risk systems, conformity assessment, post-market monitoring, fundamental rights impact assessment, and institutional oversight. Particular attention is devoted to the interaction of the AI Act with the GDPR and other acts of the EU acquis.

The administrative law significance of the European model is disclosed in relation to areas in which artificial intelligence may affect access to public services and other legally significant benefits. The EU model is presented as a reference point for the formation in Ukraine of a legal regime for the use of artificial intelligence, taking into account administrative procedure, the reasoning of decisions, control over discretion, and institutional oversight.

The regulatory framework of Ukraine in the field of artificial intelligence is analysed through the prism of administrative law and European standards of human rights protection. The analysis covers conceptual and programmatic acts, state policy documents, self-regulatory and experimental mechanisms, and related legislation.

A systemic problem of national regulation is identified, namely the absence of a coherent administrative law framework capable of properly regulating algorithmic influence on administrative procedure, the reasoning of administrative acts, the limits of discretion, and mechanisms for the protection of individual rights. Artificial intelligence is considered not merely as an instrument of digital modernisation, but also as a factor influencing the formation of public authority decisions.

The comparison between the Ukrainian model and the EU acquis demonstrates that the elements of risk-based regulation, procedural guarantees, oversight, and accountability remain at different stages of development and have not yet formed a coherent normative framework.

The principal directions for the further development of legal regulation are outlined, including the transition to a risk-based approach, the introduction of human rights impact assessment, clarification of the requirements governing the use of artificial intelligence by public administration bodies, and the establishment of an institutional basis for oversight. The regulation of artificial intelligence is considered as a component of the administrative law framework for ensuring human rights and harmonising Ukrainian legislation with European standards.

Particular attention is devoted to the practice of using artificial intelligence and related algorithmic instruments in the field of public services in Ukraine, including their influence on the verification of factual circumstances, confirmation of status, communication with individuals, and the adoption of individual decisions.

The practical and empirical basis of the research consists of case studies concerning digital services related to the non-payment of social benefits, failures of electronic systems, improper processing of personal data, electronic identification, and qualified electronic signatures, as well as the results of the author's online survey and semi-structured interviews. This made it possible to identify legally significant parameters of algorithmic procedure, including notification of individuals, submission of explanations and documents, reasoning of decisions, human oversight, accessibility of review procedures, and the determination of the responsible authority.

The systemic characteristics of algorithmic public administration in Ukraine are generalised, including the state of procedural guarantees, transparency of algorithmic influence, explainability of outcomes, human participation in decision-making, possibilities of appeal, and accountability of public authorities.

The administrative law foundations for policy formation in the field of artificial intelligence are disclosed with due regard to transparency, accountability, and human rights impact assessment as elements of the proper exercise of public powers. It is demonstrated that the use of artificial intelligence affects the exercise of administrative competence, in particular the establishment of factual circumstances, the formation of administrative discretion, and the reasoning of administrative acts.

The principle of transparency in the field of artificial intelligence is disclosed through requirements relating to informing individuals, recording the role of algorithmic instruments, documenting procedural actions, and verification of outcomes. Particular attention is devoted to the influence of EU law and Council of Europe recommendations on the development of standards of transparency, accountability, and human oversight.

Human rights impact assessment in the field of artificial intelligence is defined as an element of administrative activity ensuring consideration of risks to the rights and legitimate interests of individuals in the process of adopting individual administrative decisions.

It is substantiated that the use of artificial intelligence is integrated into administrative proceedings and does not alter their legal nature. An individual decision prepared or adopted with the use of such a system retains the legal nature of an administrative act and remains subject to the requirements of legality, substantiation, reasoned decision-making, and control.

It is established that algorithmic instruments change the manner in which the factual and analytical basis of decisions is formed, but do not remove the obligation of administrative authorities to undertake an independent legal assessment. The necessity of determining the limits of the use of such systems, their verification, and their consideration in decision-making is substantiated.

Procedural guarantees for individuals in algorithmically mediated proceedings include informing individuals, explaining the role of the system,

access to case materials, human review, and the right to an effective legal remedy, thereby ensuring transparency, predictability, and controllability of decisions.

Proper reasoning of administrative acts, including disclosure of the role of artificial intelligence and the possibility of effective administrative and judicial review, is identified as the key guarantee of the lawfulness of algorithmically mediated decisions.

Accountability in the field of artificial intelligence is substantiated as a multi-level system of verification of administrative activity encompassing internal and external control, democratic oversight, and public monitoring.

Internal administrative control is associated with documentary traceability of the use of artificial intelligence through the recording of data, algorithmic outputs, event logs, and the actions of officials. The inclusion of such materials in the administrative file is defined as a condition for the verifiability and contestability of decisions.

External control is disclosed through access of authorised bodies to technical documentation, event logs, and impact assessment materials, as well as through the possibility of inspections and responses to violations. Public monitoring is defined as an instrument for identifying systemic risks on the basis of aggregated data concerning administrative practice.

Key interdisciplinary approaches of foreign doctrine are adapted to the conceptual framework of administrative law. Their practical significance is demonstrated through their transformation into administrative law instruments, including limits of administrative discretion, documentation and reasoning procedures, control mechanisms, and prior assessment of the admissibility of the use of artificial intelligence.

As a result of the research, an administrative law model for ensuring human rights in the use of artificial intelligence by public authorities is formulated. The model defines the limits of algorithmic influence on administrative discretion, procedural guarantees for individuals, requirements for the reasoning of

administrative acts, human rights impact assessment, and mechanisms of administrative control and accountability.

**Keywords:** public administration, administrative law regulation, artificial intelligence systems, ensuring human rights, algorithmic governance, administrative procedure, discretionary powers, administrative control, accountability, European standards.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### *в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Кримський М. В. Від «ефективності» до «допустимості»: права людини як вимір легітимності ШІ у публічній сфері. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 259–263. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.40>

2. Кримський М. В. Правові та етичні виміри використання систем штучного інтелекту у публічному управлінні: європейські стандарти та імплементація в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 5. Т. 2. С. 574–579. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.73>

3. Кримський М. В. Штучний інтелект у праві: еволюція доктринальних підходів та сучасні дефініції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 92. Ч. 3. С. 213–220. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.28>

4. Кримський М. В. Розвиток нормативно-правового регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі: становлення регуляторної моделі. *Успіхи і досягнення у науці*. 2026. № 2(24). С. 257–269. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2\(24\)-257-268](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2(24)-257-268)

### *які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*

5. Кримський М. В. Прозорість і підзвітність як ядро легітимності застосування систем штучного інтелекту у публічному врядуванні. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 лют. 2025 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

6. Кримський М. В. Процедурні гарантії прав людини при використанні систем штучного інтелекту в діяльності органів публічної влади. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23–24 квіт. 2025 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 47–49.

7. Кримський М. В. Регламент (ЄС) 2024/1689 «Акт про штучний інтелект»: нормативні засади, доктринальні оцінки та регуляторні виклики. *Українська мова як конституційний фундамент та безпековий щит нації: матеріали міжнар. правової школи* (Ужгород, 30 жовт. 2025 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2025. С. 82–86.

8. Кримський М. В. The Framework Convention on AI (2024): новий міжнародний стандарт забезпечення прав людини в епоху алгоритмічного врядування. *Корупція в особливо великих розмірах в умовах війни: етичний вимір, міжнародні зобов'язання та військово-економічна безпека України: матеріали міжнар. правової школи* (Ужгород, 28 листоп. 2025 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2025. С. 48–55.

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	22
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	37
1.1. Штучний інтелект як правова категорія: аналіз доктринальних підходів та дефініцій.....	37
1.2. Права людини як критерій легітимності використання систем штучного інтелекту.....	58
1.3. Алгоритмічне управління в діяльності суб'єктів публічної адміністрації: правові ризики, можливості та обмеження.....	76
Висновки до розділу 1.....	105
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МІЖНАРОДНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІРИ.....	111
2.1. Міжнародні стандарти захисту прав людини у сфері використання систем штучного інтелекту.....	111
2.2. Регуляторна модель Європейського Союзу щодо штучного інтелекту та захисту прав людини.....	126
2.3. Нормативно-правова база України: прогалини в праві та проблеми гармонізації із <i>acquis</i> ЄС.....	147
2.4. Використання технологій штучного інтелекту у сфері публічних послуг України: емпіричний аналіз.....	179
Висновки до розділу 2.....	195
РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ.....	202
3.1. Формування політики: принципи прозорості та оцінки впливу на права людини.....	202

3.2. Реалізація політики: процесуальні гарантії захисту прав людини.....	213
3.3. Оцінювання та підзвітність політики: демократичний контроль і громадський моніторинг.....	229
Висновки до розділу 3.....	243
ВИСНОВКИ.....	249
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	255
ДОДАТКИ.....	289

## ВСТУП

**Обґрунтування вибору теми дослідження.** Повномасштабна збройна агресія проти України істотно прискорила цифрову трансформацію публічного управління та водночас актуалізувала питання належного забезпечення прав людини у діяльності органів публічної влади при використанні сучасних інформаційних технологій, зокрема систем штучного інтелекту. За таких умов застосування програмних (алгоритмічних) систем при здійсненні владних повноважень набуває не лише інструментального значення як засобу підвищення ефективності адміністративної діяльності, а й впливає на порядок реалізації та гарантії захисту прав і свобод людини. Це особливо проявляється у сферах надання адміністративних послуг, соціального забезпечення, здійснення адміністративних процедур, обробки адміністративних даних та забезпечення публічної безпеки, де відповідні системи використовуються на стадіях підготовки, прийняття та реалізації адміністративних актів.

Водночас використання систем штучного інтелекту у діяльності органів публічної влади не може розглядатися як самодостатній показник ефективності публічного управління. Таке використання пов'язане з виникненням специфічних адміністративно-правових ризиків, зокрема ускладненням перевірки обґрунтованості адміністративних рішень, зниженням рівня індивідуалізації відповідальності суб'єктів владних повноважень, можливістю дискримінаційного впливу, а також звуженням процесуальних гарантій особи в адміністративних процедурах. За відсутності належного нормативного та процедурного регулювання це негативно впливає на забезпечення принципів правової визначеності, підзвітності та законності діяльності публічної адміністрації.

У зв'язку з цим постає адміністративно-правова проблема співвідношення підвищення ефективності публічного управління шляхом використання систем штучного інтелекту та забезпечення прав людини, що

вимагає дотримання вимог законності, обґрунтованості та мотивованості адміністративних актів, а також можливості їх ефективного адміністративного і судового оскарження. Зазначена проблема безпосередньо пов'язана з визначенням меж використання програмних алгоритмів у процедурі підготовки та прийняття адміністративних рішень, реалізацією дискреційних повноважень органів публічної адміністрації та забезпеченням процесуальних гарантій прав особи.

Стан цифровізації публічного управління в Україні засвідчує наявність системних проблем правового регулювання відповідних відносин, зокрема фрагментарність нормативної бази, відсутність чітких критеріїв допустимості використання систем штучного інтелекту, недостатню визначеність адміністративних процедур ухвалення рішень із їх застосуванням, а також обмежену ефективність механізмів контролю та нагляду. Відсутність єдиних підходів до мотивування, перевірки законності та оскарження адміністративних актів, прийнятих із використанням таких систем, ускладнює забезпечення прав і свобод людини у сфері публічного адміністрування.

Ключовою проблемою є відсутність цілісної адміністративно-правової моделі забезпечення прав людини при використанні систем штучного інтелекту органами публічної влади. Йдеться про необхідність системного поєднання матеріальних і процесуальних гарантій, належного нормативного закріплення адміністративних процедур, вимог до законності та мотивованості адміністративних актів, а також ефективних механізмів адміністративного контролю та судового захисту прав особи.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах євроінтеграції України. Підходи до правового регулювання використання систем штучного інтелекту формуються під впливом права Європейського Союзу, зокрема регламентів як актів прямої дії, а також актів Ради Європи, що мають рекомендаційний характер. У цих актах пріоритет прав людини визначається як ключовий критерій допустимості використання відповідних

технологій. Це зумовлює необхідність узгодження національного законодавства із вимогами захисту персональних даних, недискримінації, пропорційності, належної адміністративної процедури та ефективного засобу юридичного захисту.

Зазначене обумовлює необхідність комплексного адміністративно-правового дослідження відносин, що виникають у процесі використання систем штучного інтелекту органами публічної влади, з метою визначення правової природи таких відносин, меж допустимості застосування відповідних технологій, а також розроблення пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правових механізмів забезпечення прав людини.

Проблематика застосування систем штучного інтелекту досліджується у сучасній науці переважно у межах технічних, етичних та загальнотеоретичних підходів. Водночас адміністративно-правові аспекти, зокрема питання процедурних гарантій, меж дискреційних повноважень, адміністративного контролю та юридичного захисту прав особи, залишаються недостатньо розробленими. Такий стан наукової розробленості зумовлює необхідність формування цілісного адміністративно-правового підходу до забезпечення прав людини у відповідній сфері, що визначає актуальність і практичну значущість обраної теми дисертаційного дослідження.

*Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями.* Проблематика забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади формується на перетині адміністративного права, інформаційного права, права Європейського Союзу та теорії прав людини, що зумовлює необхідність її комплексного наукового осмислення. В умовах цифрової трансформації держави та використання програмних алгоритмів у процедурі підготовки й прийняття адміністративних актів підвищується значення належного нормативного регулювання, адміністративних процедур, а також механізмів контролю та юридичного захисту прав особи. Саме від їх

якості залежить забезпечення прав і свобод людини у межах здійснення публічно-владних повноважень.

У вітчизняній юридичній науці відсутній узгоджений адміністративно-правовий підхід до дослідження зазначеної проблематики як комплексного напряму регулювання, що охоплює нормативні засади, адміністративні процедури прийняття індивідуальних і нормативних адміністративних актів, межі реалізації дискреційних повноважень, а також механізми адміністративного контролю і захисту прав особи. Наявні наукові розробки не забезпечують системного поєднання цих елементів, що зумовлює фрагментарність наукового осмислення відповідних відносин.

У вітчизняній правовій науці сформовано окремий напрям досліджень, присвячених визначенню поняття та правової природи штучного інтелекту (О. Баранов, С. Корнєєва, І. Гелецька, М. Шовдра, А. Гончарова, Д. Мурач та ін.), у межах якого обґрунтовуються підходи до його розуміння як об'єкта правового регулювання. Водночас ці дослідження мають переважно теоретико-дефінітивний характер і не охоплюють адміністративно-правових аспектів забезпечення прав людини при застосуванні відповідних систем.

Окрему групу становлять праці, у яких досліджуються питання правового статусу штучного інтелекту, меж його правового визнання та загальні виклики для правового регулювання (С. Безотосний, С. Горелова, І. Пирого, Ю. Волкова, С. Камардіна, Ю. Вишневська, О. Котуха, Д. Попов, С. Жорнокуй та ін.). У цих роботах окреслено ризики, пов'язані з використанням відповідних технологій, однак вони не формують цілісного уявлення про адміністративно-правові механізми забезпечення прав людини.

Самостійний напрям досліджень становлять праці, присвячені проблемам забезпечення прав людини в умовах розвитку штучного інтелекту (О. Андрущенко, У. Шадська, В. Чалчинський, Т. Авдєєва, О. Батхін, О. Петрів, О. Спесивцева та ін.), у яких обґрунтовується пріоритет прав і свобод людини як складової принципу верховенства права. Водночас адміністративно-процедурні аспекти реалізації таких гарантій, зокрема

вимоги до мотивування адміністративних актів, їх документування та можливості оскарження, залишаються недостатньо дослідженими.

Окремий масив становлять праці, присвячені використанню інформаційних технологій у діяльності публічної адміністрації (Ю. Тюря, І. Костенко, В. Остапюк, О. Пархоменко-Куцевіл, Н. Максименцева, М. Максименцев, І. Рекуненко, Я. Кобушко, О. Балагуровська, О. Дзидзигурі, Д. Седько, І. Марутян, Т. Запорожець та ін.), у межах яких аналізуються організаційні та функціональні аспекти впровадження відповідних систем. Водночас питання меж дискреційних повноважень при використанні таких систем, процедурної легітимності адміністративних рішень та механізмів адміністративного контролю залишаються розкритими фрагментарно.

У межах європейського та міжнародного наукового дискурсу досліджуються регуляторні підходи Європейського Союзу, еволюція нормативного регулювання штучного інтелекту та імплементація відповідних стандартів в Україні (Н. Горобець, С. Науменко, І. Ревуцька, В. Заборовський, В. Манзюк та ін.). Зазначені праці дозволяють окреслити загальні тенденції розвитку правового регулювання, однак не забезпечують комплексного адміністративно-правового аналізу механізмів гарантування прав людини у діяльності органів публічної влади.

Тому джерельною базою цього дослідження слугували праці таких учених, як: В. Авер'янов, О. Андрущенко, Т. Авдєєва, О. Баранов, О. Батхін, І. Балагуровська, А. Баришевський, С. Безотосний, Ю. Битяк, С. Бут, А. Бутрій, С. Воробйов, Ю. Вишневська, Ю. Волкова, І. Гелецька, А. Гончарова, Л. Горбата, Н. Горобець, В. Горєлова, О. Дзидзигурі, Ю. Жорнокуй, Т. Запорожець, В. Заборовський, Д. Левченко, І. Костенко, С. Корнеєва, О. Котуха, К. Куркова, О. Кузьменко, І. Ломака, Л. Луценко-Миськів, Г. Луцька, А. Макаренко, В. Манзюк, Р. Марутян, Н. Максименцева, М. Максименцев, Р. Мельник, С. Мохначук, Д. Мурач, С. Науменко, В. Оксінь, С. Островський, В. Остапюк, О. Пархоменко-Куцевіл, О. Петрів, І. Пирога, О. Полоневич, Д. Попов, І. Ревуцька, І. Рекуненко, Г. Румянцев,

Д. Седько, Л. Сорока, О. Спесивцева, О. Ткаленко, Ю. Тюрю, В. Чалчинський, В. Чорна, М. Шовдра, У. Шадська та ін.

Окрему групу джерел становлять праці зарубіжних учених і міжнародних організацій, у яких досліджуються питання алгоритмічного врядування, прозорості, недискримінації, захисту персональних даних, відповідальності та контролю у публічному секторі (К. Yeung, M. Veale, F. Zuiderveen Borgesius, F. Bignami, J. Bullock, R. Medaglia, B. Wirtz, J. Criado, M. Mergel, N. Smuha, G. Sartor, S. Wachter, P. Hacker, M. Ebers та ін.). У цих дослідженнях сформовано концептуальні підходи до врядування у сфері штучного інтелекту, включаючи ризик-орієнтоване регулювання та людиноцентричні моделі контролю за алгоритмічними системами. Водночас зазначені підходи не адаптовані до специфіки адміністративно-правового регулювання діяльності органів публічної влади, що зумовлює необхідність їх переосмислення з урахуванням вимог національного правопорядку.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційне дослідження відповідає пріоритетним напрямкам наукового осмислення адміністративно-правового забезпечення цифрової трансформації публічного управління та захисту прав людини.

На національному рівні робота пов'язана з реалізацією державної політики України у сфері розвитку та правового регулювання штучного інтелекту. Дослідження узгоджується з положеннями Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р, якою визначено мету, принципи та основні завдання розвитку технологій штучного інтелекту. Подальшу конкретизацію цих орієнтирів забезпечує План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 року № 457-р. Практична актуальність теми також підтверджується Планом законопроектної роботи Верховної Ради України на 2026 рік, затвердженим Постановою Верховної Ради України від 10 лютого 2026 року № 4774-IX, у

якому передбачено підготовку законодавчих рішень у сфері штучного інтелекту.

У євроінтеграційному вимірі дослідження пов'язане з необхідністю поступового наближення національного законодавства до права Європейського Союзу у сфері цифровізації та регулювання систем штучного інтелекту. Ключове значення має Регламент (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту і Ради, яким встановлено гармонізовані правила щодо штучного інтелекту та запроваджено ризик-орієнтовану модель його регулювання. Для України цей акт слід розглядати не як норму прямої дії, а як орієнтир для формування національних адміністративно-правових підходів до використання систем штучного інтелекту органами публічної влади, зокрема щодо прозорості, підзвітності, контролю та захисту прав людини.

У міжнародно-правовому вимірі дослідження узгоджується зі стандартами Ради Європи у сфері прав людини, демократії та верховенства права. Важливе значення має Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec(2020)1 державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, яка формулює стандарти рекомендаційного характеру щодо оцінювання ризиків, прозорості, підзвітності та забезпечення ефективних засобів правового захисту. Особливе значення має також Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права, відкрита для підписання 5 вересня 2024 року, яку Україна підписала 15 травня 2025 року. Цей міжнародний договір є важливим правовим орієнтиром для подальшого розвитку адміністративно-правових механізмів прийняття рішень, контролю та оскарження у діяльності органів публічної влади при використанні систем штучного інтелекту.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390). Тему дисертації затверджено рішенням

Вченої ради Науково-дослідного інституту публічного права від 21 листопада 2022 року (протокол № 15).

**Мета і завдання дослідження.** *Мета* дисертаційного дослідження полягає у комплексному науковому обґрунтуванні адміністративно-правового забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади як комплексу адміністративно-правових засад, механізмів і гарантій, що функціонують з урахуванням європейських правових стандартів захисту прав людини, а також у визначенні напрямів удосконалення національного законодавства та адміністративної практики у відповідній сфері.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі *завдання*:

- здійснити системний аналіз доктринальних підходів до визначення штучного інтелекту та обґрунтувати його розуміння як правової категорії в адміністративному праві шляхом виокремлення юридично значущих ознак, релевантних для регулювання діяльності органів публічної адміністрації;

- розкрити зміст прав людини як критерію допустимості застосування систем штучного інтелекту у діяльності органів публічної адміністрації та обґрунтувати їх роль у визначенні адміністративно-правових меж і процедур здійснення владних повноважень;

- визначити правову природу використання програмних алгоритмів у діяльності органів публічної адміністрації та проаналізувати пов'язані з цим правові ризики, обмеження і можливості у контексті забезпечення прав людини;

- здійснити системний аналіз міжнародних стандартів захисту прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту та визначити їх значення для формування адміністративно-правових засад діяльності органів публічної адміністрації;

- визначити та обґрунтувати особливості правової моделі регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі, зокрема її

принципи, інструменти та механізми забезпечення прав людини у діяльності публічної адміністрації;

- здійснити критичний аналіз нормативно-правового регулювання застосування систем штучного інтелекту в Україні, виявити правові лакуни, колізії та проблеми гармонізації з правом Європейського Союзу;

- провести аналіз практики використання систем штучного інтелекту у сфері публічних послуг в Україні шляхом дослідження адміністративних процедур, адміністративних актів і цифрових сервісів з метою оцінки їх відповідності вимогам забезпечення прав людини;

- обґрунтувати адміністративно-правові засади забезпечення прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту з урахуванням принципів законності, пропорційності, прозорості та належної адміністративної процедури;

- визначити та систематизувати адміністративно-правові механізми реалізації гарантій прав людини у зазначеній сфері, зокрема через інструменти процедурного регулювання, встановлення процесуальних гарантій та забезпечення ефективних засобів адміністративного захисту;

- розкрити зміст і значення механізмів адміністративного контролю та нагляду у сфері застосування систем штучного інтелекту, обґрунтувавши їх роль у забезпеченні прав людини, зокрема через використання форм зовнішнього контролю, включаючи громадський моніторинг.

*Об'єктом дослідження* є адміністративно-правові відносини, що виникають у процесі здійснення органами публічної влади владних повноважень із використанням систем штучного інтелекту та пов'язані із забезпеченням прав людини в адміністративних процедурах і при прийнятті адміністративних актів.

*Предметом дослідження* є адміністративно-правові засади та механізми забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади, а також нормативні, процедурні та інституційні аспекти їх реалізації.

**Методи дослідження.** У дисертаційному дослідженні використано сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, що забезпечили системний аналіз адміністративно-правового забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади.

Методологічною основою дослідження є *діалектичний підхід*, застосований для аналізу розвитку та трансформації адміністративно-правового регулювання в умовах цифровізації публічної адміністрації, зокрема змін у реалізації дискреційних повноважень і прийнятті адміністративних актів із використанням програмних алгоритмів (підрозділ 1.1). *Формально-юридичний* метод використано для аналізу нормативно-правового регулювання застосування систем штучного інтелекту, дослідження правових конструкцій, компетенції органів публічної адміністрації та визначення змісту процедурних вимог щодо забезпечення прав людини (підрозділи 2.1–2.3). *Системно-структурний* метод застосовано для визначення внутрішньої будови адміністративно-правового механізму забезпечення прав людини, встановлення взаємозв'язків між його елементами та їх місця у системі публічної адміністрації (розділи 2–3). *Функціональний* метод використано для з'ясування змісту владних, сервісних, регуляторних і контрольно-наглядових повноважень органів публічної адміністрації у сфері застосування систем штучного інтелекту та оцінки їх впливу на забезпечення прав людини (підрозділи 1.3, 2.4). *Логіко-семантичний* метод застосовано для уточнення змісту ключових понять дослідження, зокрема «система штучного інтелекту» та «адміністративно-правове забезпечення прав людини» (розділ 1). *Порівняльно-правовий* метод використано для виявлення спільних рис і відмінностей між національним і європейським правовим регулюванням у сфері застосування систем штучного інтелекту та визначення можливостей імплементації відповідних правових підходів у національну правову систему (підрозділ 2.2). *Емпіричні* методи дослідження адміністративної практики застосовано для

узагальнення практики використання систем штучного інтелекту у сфері публічних послуг, зокрема шляхом аналізу адміністративних процедур, адміністративних актів і цифрових сервісів з метою оцінки їх відповідності вимогам забезпечення прав людини (підрозділ 2.4). Метод правового прогнозування використано для обґрунтування напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту з урахуванням євроінтеграційних процесів.

**Наукова новизна отриманих результатів** полягає в тому, що в дисертації обґрунтовано адміністративно-правовий підхід та запропоновано модель забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади, у межах якої визначено правову природу відповідних систем як об'єкта адміністративно-правового регулювання, розкрито зміст матеріальних і процесуальних гарантій прав людини, систематизовано міжнародні та європейські стандарти у цій сфері, а також визначено напрями гармонізації національного законодавства та адміністративної практики України з правом Європейського Союзу. За результатами дослідження сформульовано такі наукові положення:

*вперше:*

– запропоновано адміністративно-правову модель забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади, структуровану за стадіями адміністративної діяльності та побудовану на поєднанні оцінки впливу на права людини, вимог до адміністративного акта, процедур прийняття адміністративних рішень із використанням систем штучного інтелекту, механізмів адміністративного й судового оскарження, а також гарантій прозорості та контролю;

– обґрунтовано підхід до розуміння штучного інтелекту як правової категорії у сфері публічного адміністрування, відповідно до якого він розглядається як об'єкт адміністративно-правового регулювання – система, що функціонує з певним рівнем автономії та використовується органами публічної влади при здійсненні владних повноважень, унаслідок чого її

застосування може породжувати юридично значущі наслідки для прав і свобод людини;

– визначено систему адміністративно-правових гарантій прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади, що включає вимоги до мотивування адміністративних актів, забезпечення доступу до інформації про їх прийняття, участі особи у процедурі, можливості перевірки законності та обґрунтованості рішень, а також ефективного адміністративного й судового оскарження.

*удосконалено:*

– підходи до визначення прав людини як критерію допустимості застосування систем штучного інтелекту у діяльності органів публічної влади шляхом обґрунтування їх ролі як нормативного критерію визначення меж дискреції, змісту адміністративних процедур і допустимості прийняття адміністративних актів із використанням відповідних систем;

– наукові підходи до характеристики використання систем штучного інтелекту при реалізації дискреційних повноважень органів публічної адміністрації, зокрема шляхом уточнення вимог до законності, обґрунтованості, недискримінаційності та процедурного захисту особи;

– положення щодо адаптації правових підходів Європейського Союзу до національної правової системи шляхом визначення адміністративно-правових напрямів гармонізації українського законодавства з правом ЄС у сфері ризик-орієнтованого регулювання систем штучного інтелекту.

*отримали подальший розвиток:*

– положення про міжнародні та європейські стандарти захисту прав людини у сфері використання систем штучного інтелекту через їх систематизацію як сукупності правових стандартів різної юридичної сили, що можуть використовуватися у нормотворчій діяльності та правозастосуванні;

– підходи до визначення змісту процесуальних гарантій у сфері застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади, зокрема

щодо права особи на інформування, участь у процедурі, отримання мотивованого адміністративного акта та ефективний засіб правового захисту;

– наукові уявлення про роль адміністративного контролю та нагляду у механізмі забезпечення прав людини при використанні систем штучного інтелекту.

**Практичне значення отриманх результатів** полягає в тому, що сформульовані та науково обґрунтовані в дисертації висновки, положення і пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розвитку науки адміністративного права та адміністративного процесу, зокрема щодо адміністративно-правової моделі забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади, визначення меж використання таких систем при здійсненні публічно-владних повноважень, адміністративно-процедурних гарантій законності, мотивованості та оскаржуваності адміністративних актів, а також механізмів імплементації європейських правових стандартів у національну правову систему (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій та правозастосовній діяльності* – під час підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавства України та практики його застосування у сфері використання систем штучного інтелекту органами державної влади, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами публічної адміністрації. Практичне значення мають положення дисертації щодо запровадження оцінки впливу на права людини, встановлення процедурних гарантій прозорості та належного мотивування адміністративних рішень, прийнятих із використанням систем штучного інтелекту, розвитку механізмів адміністративного оскарження, аудиту таких систем, адміністративного контролю та громадського моніторингу. Зазначені положення можуть бути використані з урахуванням Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2026 рік, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 10 лютого 2026 року № 4774-IX, Регламенту

(ЄС) 2024/1689 як орієнтира гармонізації національного законодавства України з правом Європейського Союзу, положень Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права, підписаної Україною 15 травня 2025 року, а також законодавства України про адміністративну процедуру, захист персональних даних, доступ до публічної інформації та публічні електронні реєстри;

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін адміністративно-правового спрямування, зокрема «Адміністративне право», «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Адміністративні процедури та належне врядування», а також спеціальних курсів, присвячених правовому регулюванню штучного інтелекту, цифровій трансформації публічної адміністрації та забезпеченню прав людини при використанні систем штучного інтелекту в адміністративній діяльності (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

**Апробація матеріалів дисертації.** Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі» (м. Київ, 18–19 лютого 2025 р.); «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 23–24 квітня 2025 р.); «Українська мова як конституційний фундамент та безпековий щит нації» (м. Ужгород, 30 жовтня 2025 р.); «Корупція в особливо великих розмірах в умовах війни: етичний вимір, міжнародні зобов'язання та військово-економічна безпека України» (м. Ужгород, 28 листопада 2025 р.).

**Публікації.** Основні положення та висновки дисертації викладено у восьми наукових працях, з яких чотири одноосібних статті опубліковані в журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; чотири – тези доповідей на науково-практичних

конференціях та круглих столах.

**Структура та обсяг дисертації.** Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 308 торінок. Робота містить список використаних джерел з 261 найменування на 34 сторінках.

**РОЗДІЛ 1.**  
**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ**  
**ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПУБЛІЧНОМУ**  
**УПРАВЛІННІ**

**1.1 Штучний інтелект як правова категорія: аналіз доктринальних підходів та дефініцій.**

У сучасній юридичній доктрині проблема поняття штучного інтелекту набуває характеру не лише термінологічного, а й виразно методологічного виклику, без належного розв'язання якого неможливим є ані послідовне нормативне конструювання відповідної сфери суспільних відносин, ані побудова внутрішньо узгодженого правового режиму використання таких систем [8]. Як обґрунтовано у вітчизняних дослідженнях, відсутність погодженого підходу до розуміння цього явища безпосередньо ускладнює формування ефективних правових механізмів його регулювання, а відтак позначається не тільки на теоретичній чіткості категоріального апарату, а й на спроможності права адекватно реагувати на новітні технологічні зміни [5]. Саме тому в центрі уваги юридичної науки закономірно опиняється не будь-яке описове окреслення відповідного явища, а таке його правове осмислення, яке було б придатним для нормотворення, правозастосування та правотлумачення.

У науковій літературі слушно підкреслюється, що штучний інтелект не має єдиної загальної дефініції, а така множинність пояснюється передусім міждисциплінарною природою самого явища, що підтверджується технічними підходами, у межах яких штучний інтелект розглядається як система методів оброблення, аналізу та класифікації даних [7; 15]. Водночас еволюція підходів до його визначення засвідчує поступовий відхід від вузько технічних формулювань до складніших комплексних моделей, у межах яких

беруться до уваги спроможність відповідних інтелектуальних систем сприймати середовище, опрацьовувати дані, формувати результати, рекомендації або рішення та впливати на перебіг суспільно значущих процесів [49; 102]. Для правового аналізу саме такий підхід має особливу цінність, оскільки дозволяє перевести технічні ознаки у нормативну площину й поставити питання не лише про те, як улаштовані відповідні технології, а й про те, яким чином вони повинні бути включені до системи правового регулювання.

У вітчизняній правничій літературі поряд із дефініційною невизначеністю обґрунтовано підкреслюється і відсутність єдиного підходу до правової природи штучного інтелекту [31]. Це виявляється у співіснуванні об'єктної, суб'єктної та змішаної моделей його правового осмислення. При цьому прямо констатується низький рівень сформованості правових підходів до регулювання цієї сфери, а також відставання правового забезпечення від темпів технологічного розвитку, що у своїй сукупності свідчить не лише про теоретичну невизначеність, а й про наявність системної прогалини у правовому регулюванні [31]. Для дисертаційного дослідження це має принципове значення, оскільки показує: проблема поняття штучного інтелекту не є лише питанням слововживання, а становить передумову належного конструювання всього подальшого правового аналізу.

Значний інтерес становлять і праці, виконані в межах цивілістичної доктрини, оскільки саме вони особливо виразно демонструють, яким чином дефініційна проблема переходить у проблему правового статусу. Так, у роботі І. О. Гелецької та М. М. Шовдри не просто фіксується наявність різних підходів до правового осмислення штучного інтелекту, а обґрунтовується доцільність його віднесення до об'єктів цивільних правовідносин, що виводиться з технічної природи відповідних систем та відсутності в них правосуб'єктності [15]. Методологічна цінність такого висновку полягає в тому, що він підтверджує: питання про поняття штучного інтелекту неминуче пов'язане з питанням про його місце в системі права, а

відтак і з питанням про допустимі межі нормативного впливу на суспільні відносини, які виникають у зв'язку з його створенням, упровадженням і використанням.

Разом із тим у доктрині висловлювалися й альтернативні, значно радикальніші підходи, у межах яких допускається можливість розгляду штучного інтелекту як особливого квазісуб'єкта права або так званої «електронної особи». Подібні концепції, безперечно, мають певне значення для повноти наукової дискусії, оскільки окреслюють крайні межі теоретичного пошуку, однак їх не слід абсолютизувати. Вони мають виразно дискусійний характер, не дістали належного нормативного закріплення і не відповідають сучасному стану розвитку правового регулювання, а тому повинні розглядатися насамперед як об'єкт критичного аналізу, а не як придатна основа для побудови чинної правової моделі [16]. Для адміністративно-правового дослідження це особливо важливо, бо публічна влада не може виходити з гіпотетичних або передчасних уявлень про правосуб'єктність там, де саме право ще не виробило для цього ані усталених критеріїв, ані нормативних механізмів.

У межах адміністративно-правової науки аналізоване явище поступово набуває ознак самостійної правової категорії. Так, встановлено, що сучасна правова доктрина переходить від сприйняття штучного інтелекту як винятково технічного інструменту до його осмислення як складного комплексного явища, зміст якого визначається також завданнями публічного адміністрування, необхідністю забезпечення прав людини та впровадженням ризик-орієнтованих підходів у межах адміністративно-правового регулювання та публічного контролю [44]. У цьому вбачається не випадкове розширення проблематики, а закономірний етап розвитку юридичної думки: якщо відповідні технології дедалі глибше проникають у механізм здійснення публічної влади, то і їх осмислення як правової категорії повинно виходити за межі суто технічного або загальнотеоретичного опису.

Розвиток адміністративно-правової доктрини в Україні також підтверджує цю тенденцію. У дисертаційному дослідженні Ю. І. Тюрі штучний інтелект включається до структури адміністративно-правового механізму як складний об'єкт правового регулювання, що поєднує елементи інформаційного, цивільного та адміністративного права, а отже, вже не сприймається як периферійна або випадкова проблема сучасного правознавства [96]. Це свідчить про поступове входження відповідної проблематики до ядра адміністративно-правової науки, де вирішального значення набувають питання не тільки поняття й статусу, а й контролю, підзвітності, допустимості використання, меж дискреції та юридичної відповідальності.

Сучасні дослідження у сфері прав людини переконливо свідчать про те, що дефініційна проблема має не абстрактний, а прикладний характер. Відсутність чіткого правового визначення та визначеного статусу штучного інтелекту безпосередньо впливає на ефективність механізмів юридичної відповідальності, на можливість коректного розподілу обов'язків між розробником, власником, оператором і користувачем, а також на здатність права забезпечити належний захист прав і свобод людини [58]. Саме в цій площині стає очевидним, що питання поняття штучного інтелекту не може розглядатися як віддалене від практики теоретизування: від ступеня його юридичної визначеності залежить якість подальшого правового регулювання.

Подальше поглиблення цього висновку дає змогу виявити, що аналогічні труднощі простежуються і в зарубіжній правничій літературі, де проблема поняття штучного інтелекту дедалі чіткіше постає як проблема належного окреслення самого предмета правового регулювання. Особливого значення в цьому зв'язку набувають праці, у яких відмовлено від спрощеного персоніфікованого сприйняття відповідних технологій і запропоновано натомість розглядати їх через систему юридично значущих ознак, придатних до нормативного закріплення та правозастосування [248].

Насамперед увагу привертає новітнє дослідження П. Д. Вайцеля, який здійснив масштабний аналіз ста визначень штучного інтелекту, закріплених у нормативних актах, законодавстві, національних стратегіях і міжнародних документах шістдесяти двох юрисдикцій та міжнародних інституцій. Узагальнення результатів цього аналізу дає підстави стверджувати, що більшість наявних юридичних дефініцій не відображають належного розуміння технологічної природи відповідного явища, унаслідок чого вони виявляються або невизначеними, або надмірно широкими, або концептуально непридатними для ефективного регулювання [248]. Особливо показовим є висновок про те, що частина досліджених юрисдикцій використовує надмірно широкі дефініції, які розмивають межі цього поняття і не дозволяють чітко відмежувати штучний інтелект від інших технічних систем. Для адміністративного права це означає неможливість належного застосування механізмів контролю, підзвітності та допустимості за відсутності чітко окресленого об'єкта регулювання. Отже дефініційна невизначеність безпосередньо ускладнює визначення предмета правового регулювання та знижує ефективність регуляторних механізмів.

Водночас цінність зазначеної праці полягає не лише в масштабі емпіричного матеріалу, а й у її методологічному результаті. Вона переконливо демонструє, що правова дефініція штучного інтелекту не може бути ані суто декларативною, ані суто технічною. Якщо вона є занадто широкою, то втрачається чіткість предмета регулювання; якщо ж вона надмірно вузька або технологічно некомпетентна, право втрачає здатність охоплювати ті системи, які фактично породжують нові ризики для приватності, недискримінації, зайнятості, безпеки, інформування, доступу до публічних послуг і захисту прав людини. Саме в цьому й виявляється системний характер дефініційної кризи: вона стосується не одного терміна, а самої спроможності права визначити межі власного регуляторного впливу.

У тому самому напрямі розгортається і дослідження І. Угумуавбі, у якому поставлено під сумнів усталене використання самого словосполучення

«штучний інтелект». Автор виходить із того, що складники цього поняття є надто широкими та змістовно несталими, а тому не забезпечують ні понятійної чіткості, ні єдності правового підходу. Внаслідок цього попередні спроби концептуалізації відповідного явища виявилися, на думку автора, передчасними і недостатньо репрезентативними, що не дало змоги створити надійну основу для розподілу прав, обов'язків і юридичної відповідальності [236]. Наслідком такої критики стало обґрунтування адаптивної моделі визначення, заснованої на порогових критеріях, яка покликана встановлювати, чи підпадає конкретна технологія під поняття штучного інтелекту у правовому розумінні. Значення цього підходу полягає в тому, що він переводить дефініційну проблематику з рівня загальних декларацій у площину практичної придатності, а саме – у площину можливості чіткого відмежування відповідних інтелектуальних систем від інших різновидів цифрових технологій.

Для адміністративно-правового підходу цей висновок має особливу вагу. Публічна влада, здійснюючи регуляторний вплив, не може спиратися на невизначене поняття, яке допускає довільно широке або, навпаки, довільно вузьке тлумачення. Там, де відсутні достатньо чіткі порогові критерії віднесення певної технології до сфери штучного інтелекту, неминуче виникає загроза правової невизначеності, а разом із нею – загроза нерівномірності адміністративної практики, селективності контролю, нечіткості підстав відповідальності та непослідовності публічного регулювання. Саме тому спроба вибудувати юридично придатну модель відмежування таких систем має не приватне, а загальнометодологічне значення.

Особливого значення для уточнення понятійних меж аналізованого явища набуває й праця Р. Кало, у якій наголошено на відсутності єдиного загальноновизнаного визначення штучного інтелекту. У межах цього підходу він осмислюється не як умовний носій цифрової свідомості, а як сукупність технік, спрямованих на відтворення окремих аспектів людської або тваринної когніції за допомогою машин, що унеможливило антропоморфне тлумачення

таких систем і їх необґрунтовану персоніфікацію [127]. Важливо і те, що автор пов'язує сучасний розвиток відповідних технологій передусім із поширенням машинного навчання як здатності системи підвищувати ефективність виконання завдань у процесі функціонування. У сфері публічного управління це виключає зміщення аналізу з правового режиму технології на гіпотетичні уявлення про її самостійність. Натомість увага зосереджується на тому, які саме технічні властивості та функціональні можливості системи породжують юридично значущі наслідки і чому вони повинні бути враховані у правовому регулюванні.

Для адміністративно-правового дослідження наведений підхід є концептуально важливим ще й тому, що він дозволяє будувати правову характеристику штучного інтелекту на основі функціональних і технологічних ознак, не вдаючись до спрощених аналогій із людською свідомістю або волею. Це має особливе значення у тих випадках, коли відповідні цифрові системи використовуються під час прийняття управлінських рішень, надання публічних послуг, автоматизованого опрацювання звернень, аналізу даних, профілювання, виявлення ризиків чи вироблення рекомендацій для суб'єктів владних повноважень. У таких ситуаціях право має справу з технологічною системою, а не з умовною «електронною особою», що функціонує в межах певного алгоритмічного середовища і здатна впливати на права, свободи та законні інтереси приватних осіб.

Не менш важливими є й методологічні положення, викладені у праці Н. Петі, де обґрунтовано два основні підходи до аналізу відповідних технологій: правничий, що виходить із системи права та кола правових проблем, і технологічний, який ґрунтується на властивостях самих систем [210]. При цьому особливої уваги заслуговує теза про те, що інтелектуальні машини, незалежно від форми їх реалізації, здатні «діяти у світі», тобто породжувати зовнішні наслідки. Саме це положення має визначальне значення для адміністративно-правового аналізу, оскільки дозволяє

розглядати штучний інтелект не як ізольований технічний феномен, а як явище, безпосередньо пов'язане із здійсненням публічної влади, прийняттям управлінських рішень, адмініструванням публічних функцій та впливом на права і свободи людини.

Методологічна цінність такого підходу полягає ще й у тому, що він застерігає від однобічності. Якщо право виходитиме лише з наявних галузевих конструкцій, не зважаючи на специфіку самих технологій, то ризикує підмінити аналіз нових суспільних відносин механічним перенесенням старих категорій. Якщо ж, навпаки, воно зосередиться винятково на технічній природі систем і нехтуватиме власною понятійною структурою, то може втратити нормативну визначеність і послідовність. Отже, формування правової категорії штучного інтелекту можливе лише за умови поєднання правничого та технологічного способів аналізу, що особливо важливо саме для адміністративного права, яке за своєю природою покликане опосередковувати взаємодію між інновацією, публічним інтересом і гарантіями прав людини.

Таким чином, як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі простежується спільна тенденція: право поступово відходить від образного, технооптимістичного або суто інженерного опису штучного інтелекту і переходить до його осмислення як спеціального об'єкта правового регулювання, понятійні межі якого мають бути достатньо чіткими для нормотворення, правозастосування та судового тлумачення. Це означає, що сама постановка дефініційного питання вже не може обмежуватися фіксацією окремих ознак технології. Йдеться про формування такої правової характеристики, яка водночас відмежовує штучний інтелект від інших цифрових технологій і зберігає його нормативну визначеність.

Поряд із доктринальними підходами важливе значення для формування правової категорії штучного інтелекту мають міжнародні та європейські підходи до його визначення. У цьому підрозділі вони розглядаються в тій мірі, в якій впливають на формування понятійного апарату, тоді як детальний

аналіз нормативного регулювання буде здійснено вже у другому розділі дисертації.

Європейська нормативна та експертна традиція дає змогу простежити, яким чином порівняно загальні технологічні уявлення поступово набули ознак правової категорії, придатної для безпосереднього регуляторного застосування. В рамках питання підрозділу 1.1 це має принципове значення, оскільки дозволяє показати не лише зміст окремих дефініцій, а й сам механізм їх формування: від робочого експертного окреслення – до політико-регуляторної формули, а від неї – до чинного легального визначення, що вже функціонує як критерій віднесення конкретної системи до сфери правового регулювання.

Початковим, але показовим етапом у формуванні відповідного підходу став документ Групи експертів високого рівня з питань штучного інтелекту при Європейській Комісії. У ньому не ставилося завдання сформулювати остаточну юридичну дефініцію; натомість метою було вироблення узгодженого робочого підходу до розуміння штучного інтелекту для суб'єктів, які беруть участь у формуванні публічної політики, етичних орієнтирів та майбутніх регуляторних рішень.

У зазначеному документі, який має рекомендаційний (soft law) характер, штучний інтелект описується як системи, здатні демонструвати інтелектуальну поведінку шляхом аналізу середовища та здійснення дій із певним рівнем автономії для досягнення визначених цілей; при цьому підкреслюється, що такі системи можуть існувати як у формі програмного забезпечення, так і у вбудованому вигляді в апаратні пристрої. Документ прямо застерігає від сприйняття запропонованого визначення як вичерпного та остаточного, розглядаючи його як робочий інструмент для подальшого розвитку підходів до регулювання [161].

Водночас зазначений експертний документ є показовим не лише з огляду на запропоноване визначення, а й через зміну концептуального підходу до розуміння штучного інтелекту. У ньому підкреслюється, що саме

поняття «інтелекту» є надто невизначеним, а тому доцільно виходити не з абстрактної «інтелектуальності», а з раціональності як здатності обирати найбільш придатну дію для досягнення визначеної мети за наявних ресурсів і критеріїв.

Відповідно, пропонується структурована модель системи, яка охоплює сприйняття середовища, оброблення даних та/або ухвалення рішення, а також здійснення дій. Для юридичної науки це має принципове значення, оскільки означає перехід від антропоморфного опису до визначення систем через юридично релевантні функціональні ознаки, придатні для нормативного закріплення та правозастосування [161].

Таким чином, уже на рівні експертного (soft law) підходу було закладено відмову від антропоморфного розуміння штучного інтелекту, що надалі вплинуло на формування його нормативних визначень у праві Європейського Союзу. Наступним етапом стала Біла книга Європейської Комісії 2020 року, у якій досліджувана правова категорія була включена у політико-правову рамку формування майбутнього регулювання в Європейському Союзі. Цей документ має політико-програмний (soft law) характер і не містить легальної дефініції у строгому розумінні, однак засвідчує зміну підходу: відповідні технології починають розглядатися не лише як різновид цифрових інновацій, а як об'єкт майбутнього правового регулювання. У ньому штучний інтелект окреслюється як сукупність технологій, що поєднують дані, алгоритми та обчислювальні потужності, тобто як технологічний комплекс, а не як самостійний суб'єкт [161].

Значення цього документа полягає в тому, що проблема визначення штучного інтелекту прямо пов'язується із забезпеченням правової визначеності та функціонуванням внутрішнього ринку Європейського Союзу. Фрагментація підходів розглядається як чинник, що знижує ефективність регулювання та довіру до нього. У цьому контексті понятійна визначеність виступає необхідною умовою здійснення публічного контролю, адміністративного нагляду та правозастосування.

Таким чином, уже на цьому етапі європейський підхід до визначення штучного інтелекту формується у зв'язку з вимогами правової передбачуваності, інституційної узгодженості та захисту прав людини.

Переломним етапом стала Пропозиція Регламенту 2021 року, у якій поняття штучного інтелекту вперше набуло нормативно структурованого характеру на рівні законодавчої ініціативи Європейської Комісії. Комісія підкреслила, що дефініція має бути технологічно нейтральною та придатною до довготривалого застосування. У цій моделі система штучного інтелекту визначалася як програмне забезпечення, розроблене із застосуванням визначених у додатку технік і підходів, здатне генерувати результати – контент, прогнози, рекомендації або рішення, – що впливають на середовище [159].

Водночас використання переліку технік у додатку засвідчувало техніко-переліковий характер дефініції, що створювало як переваги визначеності, так і ризики її швидкого застарівання. Така конструкція відображала перехідний етап формування правового підходу: будучи юридично сформульованою у межах законодавчої ініціативи, вона ще не досягла належного рівня універсальності та технологічної стійкості, який згодом було забезпечено у Регламенті (ЄС) 2024/1689.

Подальший розвиток дістав завершене вираження у Регламенті (ЄС) 2024/1689, який набрав чинності 1 серпня 2024 року та застосовується поетапно і містить чинне легальне визначення системи штучного інтелекту. Відповідно до нього, це машинна система, що функціонує з певним рівнем автономії, може виявляти адаптивність після розгортання і шляхом виведення генерує результати, які можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище. Преамбула акта конкретизує ці ознаки, зокрема підкреслюючи значення здатності до виведення та відмежовуючи такі системи від традиційного програмного забезпечення [155].

Для адміністративно-правового дослідження з цього випливає, що чинна модель права Європейського Союзу спрямована на чіткіше

відмежування систем штучного інтелекту від ширшого масиву цифрових технологій, а також на формування ясніших критеріїв їх ідентифікації. Відбувається зміщення акценту з абстрактного поняття «інтелекту» на юридично значущі характеристики: автономію, адаптивність, здатність до виведення та вплив на середовище. Для адміністративно-правового регулювання це означає, що об'єкт контролю, нагляду та вимог щодо допустимості застосування одержав більш чітко визначені нормативні межі. Таким чином, європейський підхід демонструє перехід від описових характеристик до юридично визначених та придатних до правозастосування критеріїв, які можуть бути безпосередньо використані у правозастосовній діяльності.

Однак навіть після прийняття Регламенту дефініційна проблема не зникає остаточно, а переходить у площину практичного застосування. Це підтверджують Настанови Європейської Комісії 2025 року, спрямовані на роз'яснення застосування легального визначення та допомогу у віднесенні конкретних систем до сфери регулювання [156]. Вони не мають обов'язкового характеру, однак відіграють важливу роль у забезпеченні єдності правозастосування.

Уже сама поява такого документа є показовою. Вона свідчить про те, що навіть чинна легальна дефініція, попри свою нормативну визначеність, потребує офіційних роз'яснень щодо її застосування; отже, досліджувана правова категорія вже сформована на нормативному рівні, але ще не є цілком усталеною у практиці правозастосування. Водночас Комісія пов'язала ці настанови з початковим етапом застосування окремих положень Акта про штучний інтелект [151].

Звідси випливає, що у праві Європейського Союзу поняття штучного інтелекту вже не є лише предметом доктринальної дискусії чи підготовчого нормотворчого пошуку, а виконує функцію безпосереднього критерію правозастосування. Отже, формування цієї правової категорії відбувалося поетапно – від експертного узагальнення до нормативно визначеної

конструкції, придатної для безпосереднього застосування. В її основі лежить не антропоморфне уявлення про інтелект, а сукупність функціонально визначених ознак, що мають юридичне значення. Така конструкція є найбільш придатною для адміністративно-правового аналізу, оскільки забезпечує належну визначеність об'єкта регулювання та створює підґрунтя для дослідження механізмів контролю, підзвітності й захисту прав людини у сфері публічного управління.

Подальше розгортання питання про штучний інтелект як правову категорію потребує звернення не лише до європейських нормативних актів, а й до ширшого міжнародного та загальнотеоретичного контексту, у межах якого поступово вироблялися понятійні орієнтири, придатні для правового мислення. У цьому зв'язку особливе місце посідає Рекомендація Ради Організації економічного співробітництва та розвитку з питань штучного інтелекту, яка, будучи ухваленою у 2019 році та переглянутою у частині визначення системи штучного інтелекту у 2023 році, сформувала впливове міжнародне (soft law) визначення, що використовується як орієнтир, але не має обов'язкового юридичного характеру [206; 259].

У зазначеному документі система штучного інтелекту визначається як машинна система, яка для явних або неявних цілей шляхом виведення, виходячи з одержаних вхідних даних, визначає, яким чином генерувати результати – прогнози, контент, рекомендації або рішення, – здатні впливати на фізичне або віртуальне середовище; при цьому окремо наголошується, що такі системи можуть відрізнятися за рівнем автономії та адаптивності після розгортання [206; 259].

Уже сама будова цього визначення показує, що в центрі міжнародного підходу перебуває не філософське поняття інтелекту, а сукупність функціонально окреслених ознак, які можуть бути використані у правотворчості та правозастосуванні. Це дає підстави стверджувати, що саме на міжнародному рівні було сформовано функціонально-операційний підхід

до визначення штучного інтелекту, який надалі ліг в основу європейського нормативного регулювання.

Значення цієї рекомендації для підрозділу 1.1 є особливо великим із кількох причин. Передусім вона формує таку модель поняття штучного інтелекту, яка від самого початку придатна не лише для аналітичного опису, а й для забезпечення міждержавної сумісності політик і регуляторних підходів. Не випадково ОЕСР зазначає, що оновлене визначення спрямоване на забезпечення узгодженості підходів і вже враховується при формуванні правових і політичних рамок, зокрема в Європейському Союзі та інших міжнародних і національних системах регулювання [206].

У площині адміністративного права це означає, що такі дефініції створюють передумови для формування узгоджених підходів до публічного регулювання, адміністративного нагляду та міждержавної координації. У цьому розумінні на міжнародному рівні поняття штучного інтелекту починає виконувати не лише пояснювальну, а й інституційно-координаційну функцію, забезпечуючи сумісність регуляторних підходів і можливість їх практичної взаємодії.

Не менш суттєвим є й те, що Рекомендація ОЕСР відображає той підхід, який надалі був розвинений і в європейському правовому регулюванні. Йдеться про перенесення центру ваги з абстрактних міркувань про «інтелектуальність» на здатність системи до виведення та до продукування результатів, що мають зовнішній ефект [155; 206;259]. Саме ця здатність робить відповідні системи юридично релевантними, адже право має справу не з внутрішньою технічною будовою як такою, а з наслідками функціонування системи у фізичному або віртуальному середовищі. У цьому сенсі міжнародна модель ОЕСР є важливою ще й тому, що вона виводить поняття штучного інтелекту із суто інженерної площини у площину правового мислення, де вирішального значення набувають передбачуваність, вплив на права й інтереси та можливість установлення чітких меж регулювання [206].

Поряд із цим сучасна література з питань врядування у сфері штучного інтелекту переконливо засвідчує, що сама дефініція відповідного явища не є нейтральною щодо майбутньої моделі регулювання. У статті Virgilio Almeida, Laura Schertel Mendes та Danilo Doneda, присвяченій розвитку рамок врядування у сфері штучного інтелекту, підкреслюється зростаюча потреба в таких регуляторних підходах, які одночасно мінімізували б ризики для публічної безпеки та прав людини і зберігали б достатньо гнучкий простір для інновацій [34; 112]. Автори аналізують різні типи регуляторних інструментів, інституційні механізми та моделі врядування технологіями, сервісами й пристроями, пов'язаними зі штучним інтелектом. Для підрозділу 1.1 ця праця є важливою не тому, що пропонує завершену дефініцію, а тому, що демонструє залежність між понятійним окресленням об'єкта й архітектурою його врядування.

У міру того як право визначає, що саме воно вважає штучним інтелектом, воно тим самим визначає, які інституційні форми регулювання, адміністративного контролю, нагляду чи співрегулювання вважатимуться належними. Таким чином, дефініція виступає не лише теоретичною категорією, а й вихідною конструкцією для побудови всієї системи адміністративно-правового впливу у відповідній сфері.

У цьому самому напрямі розвивається й дослідження Araz Taeiagh, присвячене питанням врядування у сфері штучного інтелекту. Автор виходить із того, що стрімкий розвиток відповідних технологій та інтенсифікація їх застосування у сферах на кшталт автономного транспорту, робототехніки та інших чутливих доменів породжують суттєві виклики для держави, тоді як адміністративно-правові механізми регулювання у цій сфері залишаються недостатньо сформованими [231]. У цьому контексті дослідження демонструє складність самого об'єкта регулювання як одного з чинників, що ускладнює формування ефективних правових підходів.

З цього випливає висновок, релевантний для адміністративно-правового регулювання: спроможність публічної адміністрації до здійснення

нормативного впливу та правозастосування прямо залежить від визначеності об'єкта регулювання. За відсутності чітких понятійних меж штучного інтелекту ускладнюється як формування послідовної державної політики, так і реалізація контрольних та наглядових функцій.

Подальший розвиток цієї позиції простежується у праці Paul Dumouchel, де підкреслюється, що хибні уявлення про природу штучного інтелекту безпосередньо впливають на вибір моделей його регулювання [146]. Розгляд штучного інтелекту як автономної самодостатньої сутності, а не як сукупності технологічних систем із різними функціональними характеристиками, зумовлює формування неадекватних регуляторних підходів. У цьому аспекті зазначене джерело є важливим для обґрунтування взаємозв'язку між дефініційною та регуляторною помилкою.

З позицій адміністративного права це означає, що точність правової категоризації об'єкта регулювання є передумовою належної побудови механізмів адміністративного контролю, нагляду та правозастосування. Відповідно, коректне визначення штучного інтелекту виступає не лише теоретичною умовою, а й фактором ефективності адміністративно-правового регулювання.

Це дає підстави стверджувати, що надмірно персоніфіковане або субстанціалізоване розуміння штучного інтелекту не може бути покладене в основу правового аналізу. Такий підхід ігнорує відмінності між конкретними технологічними рішеннями, рівнями автономії, способами функціонування та масштабом їх впливу на права людини і публічні інтереси [103]. Натомість більш обґрунтованим є підхід, за яким штучний інтелект розглядається як сукупність технологічних систем, що підлягають правовій кваліфікації за функціональними ознаками [259].

У такому випадку право має справу не з абстрактною категорією «інтелекту», а з конкретними об'єктами регулювання, кожен з яких оцінюється з урахуванням його функцій, ризиків, сфери застосування та юридичних наслідків. Саме такий підхід створює належні передумови для

формування ефективного адміністративно-правового механізму регулювання у сфері застосування систем штучного інтелекту.

Для повноти понятійного аналізу доцільно звернутися до історичного витоку терміна «штучний інтелект». У цьому контексті методологічне значення має програмна пропозиція John McCarthy, Marvin Minsky, Nathaniel Rochester та Claude Shannon щодо організації літнього дослідницького проєкту в Дартмуті 1955 року. Саме з цим текстом пов'язується формування терміна «штучний інтелект» як наукової категорії та окремого напрямку досліджень [194].

У зазначеному документі було висловлено гіпотезу, що кожен аспект навчання або інтелектуальної діяльності може бути описаний настільки точно, щоб його могла змоделювати машина. Для адміністративно-правового дослідження це джерело має не нормативне, а історико-концептуальне значення, оскільки засвідчує, що первинно поняття штучного інтелекту виникло як наукова гіпотеза, а не як правова категорія. Відповідно, сучасне право, оперуючи цим терміном, здійснює його подальше переосмислення та наповнення юридично релевантним змістом.

Суттєве значення для формування сучасного загальнотеоретичного підходу має також праця Stuart Russell та Peter Norvig, у якій ключовим є поняття інтелектуального агента [219]. У межах цієї моделі штучний інтелект розглядається як система, що сприймає інформацію із середовища, обробляє її та здійснює дії, реалізуючи певну функцію відповідності між сприйняттям і дією.

Значення цієї концепції для адміністративно-правового аналізу полягає у тому, що вона формує функціональну модель опису відповідних систем, яка узгоджується з ознаками, закріпленими у сучасних нормативних дефініціях штучного інтелекту [155; 206; 259]. У цих підходах визначальними виступають не внутрішні технічні характеристики системи, а її здатність на основі вхідних даних генерувати результати – рішення, рекомендації або інші дії, що впливають на відповідне середовище.

Це дає підстави для висновку, що сучасні правові дефініції штучного інтелекту ґрунтуються на функціональному підході, який забезпечує можливість їх безпосереднього використання у правозастосуванні. Для адміністративного права це має принципове значення, оскільки дозволяє розглядати відповідні системи як об'єкти регулювання через призму їх впливу на процес прийняття адміністративних рішень, реалізацію дискреційних повноважень та формування юридично значущих наслідків.

Поряд із цим доцільно враховувати і ті наукові праці, які, хоча й не зосереджені безпосередньо на формулюванні дефініції штучного інтелекту, відображають складність правової категоризації нових соціотехнічних систем. У статті Ronald Leenes та співавторів, присвяченій регуляторним викликам робототехніки, зазначається, що відповідні технології дедалі активніше інтегруються у професійну та приватну сфери, у зв'язку з чим виникають правові проблеми, які не повністю охоплюються чинними правовими конструкціями [191]. Автори виокремлюють ключові регуляторні дилеми, пов'язані з темпами технологічних змін, забезпеченням балансу між інновацією та захистом прав людини, узгодженням соціальних норм і досягненням належного співвідношення між ефективністю та легітимністю регулювання.

Для адміністративно-правового дослідження це джерело має допоміжне значення, оскільки підтверджує, що складність визначення новітніх технологій зумовлена не лише термінологічними розбіжностями, а й об'єктивною невідповідністю традиційних правових конструкцій новим об'єктам регулювання. У цьому контексті уточнення понятійного апарату виступає необхідною передумовою формування ефективних механізмів адміністративно-правового впливу.

Проведений аналіз дає підстави для узагальнення сучасних підходів до визначення штучного інтелекту. У міжнародному та європейському праві простежується відхід від антропоморфного та абстрактного розуміння цього явища і перехід до його визначення через юридично значущі ознаки системи,

зокрема здатність до алгоритмічного виведення, формування результатів і впливу на фізичне або віртуальне середовище [155; 206; 259].

Водночас дефініція штучного інтелекту у сучасних міжнародних і європейських нормативних актах спрямовується не лише на теоретичний опис відповідного явища, а й на забезпечення можливості її використання у правозастосуванні, досягнення нормативної визначеності та узгодженості підходів у межах публічної адміністрації [155; 206; 259]. З цього випливає, що для адміністративно-правової науки визначальним є не описове використання відповідного терміна, а його чітке функціонально-юридичне окреслення як об'єкта публічного регулювання, що забезпечує належну реалізацію адміністративних процедур, здійснення контролю та прийняття обґрунтованих адміністративних актів.

З урахуванням наведеного доктринальні підходи до визначення штучного інтелекту доцільно систематизувати (з урахуванням наукових позицій [5; 184; 219] за такими основними групами: техніко-інструментальною, функціонально-операційною, суб'єктною, об'єктно-правовою та регуляторно-ризиковою.

Техніко-інструментальний підхід визначає штучний інтелект як сукупність технологій, алгоритмів і моделей оброблення даних [5].

Функціонально-операційний підхід акцентує увагу на здатності системи сприймати вхідні дані, здійснювати алгоритмічне виведення та формувати результати [219].

Суб'єктний підхід у межах окремих доктрин допускає можливість розгляду штучного інтелекту як умовної «електронної особи», однак не має нормативного закріплення у сучасному праві [16; 114].

Об'єктно-правовий підхід виходить із того, що штучний інтелект є спеціальним об'єктом правового регулювання, визначеним через його функціональні характеристики та сферу застосування [155].

Регуляторно-ризиковий підхід пов'язує його правове окреслення з характером і масштабом впливу відповідних систем на права людини,

безпеку та недискримінацію, що підлягає врахуванню у межах адміністративних процедур, контролю та нагляду [224; 259].

Для цілей цього дослідження пріоритетними визнаються об'єктно-правовий і регуляторно-ризиковий підходи, що зумовлено їх відповідністю сучасним нормативним моделям Європейського Союзу та міжнародним стандартам. Саме вони дають змогу перейти від загального опису технології до визначення її місця в системі адміністративного права, окреслити межі публічно-владного впливу та встановити підстави здійснення контролю і нагляду.

У межах адміністративно-правового підходу штучний інтелект розглядається не як самостійний суб'єкт права, а як юридично визначений об'єкт, використання якого при реалізації компетенції органів публічної адміністрації потребує спеціального нормативного регулювання. У цьому контексті поняття штучного інтелекту виконує нормативно-орієнтуючу функцію: через нього визначаються межі застосування адміністративної процедури, допустимість використання алгоритмічних інструментів у межах адміністративного розсуду, а також підстави адміністративного контролю та нагляду.

Крім того, відповідна дефініція визначає вимоги до мотивованості та перевірюваності адміністративних актів, можливості їх адміністративного і судового оскарження, а також засади відповідальності суб'єктів владних повноважень. Саме тому її значення для адміністративного права полягає не лише у сфері застосування відповідних технологій, а й у забезпеченні належного функціонування механізмів публічного адміністрування.

Узагальнення наявних підходів дозволяє виокремити систему юридично значущих ознак штучного інтелекту як правової категорії. До них належать (з урахуванням міжнародних і європейських підходів (OECD 2019; OECD 2024; Regulation (EU) 2024/1689 [155; 206; 259]): машинний характер системи як програмної або програмно-апаратної конструкції; здатність до оброблення даних і алгоритмічного виведення; певний рівень автономії

функціонування; можливість (але не обов'язковість) адаптації після розгортання; продукування результатів у вигляді прогнозів, рекомендацій, рішень або іншого контенту; здатність таких результатів впливати на фізичне чи віртуальне середовище та породжувати юридично значущі наслідки.

Юридичне значення наведених ознак для адміністративного права є конкретним і проявляється у структурі адміністративної діяльності. Здатність до алгоритмічного виведення обумовлює необхідність встановлення у межах адміністративної процедури вимог пояснюваності, мотивованості та перевірюваності адміністративних актів [125; 179]. Автономія функціонування має значення для визначення меж здійснення адміністративного розсуду та недопущення його фактичного делегування алгоритмічним системам [121; 124]. Можливість адаптації після розгортання зумовлює потребу у встановленні режиму постійного адміністративного контролю, аудиту та моніторингу таких систем [224].

Продукування прогнозів, рекомендацій або рішень дозволяє відмежувати допоміжні технічні інструменти від систем, що реально впливають на зміст адміністративного рішення. У свою чергу, здатність таких результатів впливати на права, свободи та законні інтереси особи обумовлює необхідність закріплення процедурних гарантій (доступ до інформації, право бути вислуханим, можливість оскарження), а також дотримання матеріальних стандартів, зокрема принципу недискримінації та пропорційності [220; 222].

Сукупність зазначених ознак дозволяє, з одного боку, відмежувати системи штучного інтелекту від традиційного програмного забезпечення, що функціонує за жорстко заданими інструкціями, а з іншого – уникнути їх помилкового ототожнення з умовними «електронними особами».

У межах цього дослідження пропонується визначити штучний інтелект як машинну систему, що функціонує з певним рівнем автономії, на основі вхідних даних і шляхом алгоритмічного виведення здатна формувати прогнози, рекомендації, рішення або інший контент, які використовуються

під час реалізації повноважень суб'єктів владних повноважень, впливають на фізичне чи віртуальне середовище та можуть породжувати юридично значущі наслідки для прав, свобод і законних інтересів людини [155; 259].

У такому розумінні штучний інтелект постає як нормативно визначений об'єкт адміністративно-правового регулювання, використання якого зумовлює встановлення меж здійснення владних повноважень, вимог до адміністративної процедури, підстав адміністративного контролю та нагляду, а також гарантій захисту прав і свобод людини.

## **1.2 Права людини як критерій легітимності використання систем штучного інтелекту.**

За умов цифрової трансформації публічного управління допустимість використання систем штучного інтелекту не може оцінюватися лише з погляду технічної ефективності, організаційної доцільності чи інноваційної політики держави. Для адміністративного права визначальним є питання про те, чи узгоджується впровадження таких систем із його аксіологічним і функціональним призначенням.

Вихідним методологічним положенням цього підрозділу є людиноцентристське розуміння адміністративного права, відповідно до якого права, свободи та законні інтереси особи становлять визначальний критерій оцінювання діяльності публічної адміністрації, зумовлюючи її зміст, форми та результати. У вітчизняній адміністративно-правовій доктрині Віктор Борисович Авер'янов обґрунтовував необхідність переорієнтації адміністративного права з державоцентричної моделі на таку, в якій визначальним є забезпечення прав і свобод людини у відносинах з органами виконавчої влади, а сама діяльність цих органів підлягає оцінюванню передусім через її відповідність правам особи [2].

У цьому контексті публічна адміністрація розглядається не як самодостатній носій влади, а як система суб'єктів, наділених адміністративною компетенцією для реалізації публічних функцій у формах і межах, установлених правом. Звідси випливає, що будь-який інструмент, який використовується адміністративним органом, є допустимим лише остільки, оскільки його застосування не змінює меж компетенції, не підміняє адміністративно-процедурні форми та не звужує зміст і обсяг прав, свобод і законних інтересів приватної особи як адресата владного впливу [10].

У працях Р. С. Мельника зазначена логіка набуває прикладного виміру, оскільки адміністративне право розкривається через категорії адміністративної процедури, адміністративного акта та форм діяльності публічної адміністрації [53]. Такий підхід має безпосереднє значення для оцінки нових технологічних інструментів у сфері публічного управління. Оскільки адміністративне право покликане забезпечувати належне правове становище особи у відносинах із публічною адміністрацією, система штучного інтелекту не може розглядатися лише як засіб технічної оптимізації. Її використання впливає на порядок збирання й оцінки інформації, формування мотивів рішення, межі адміністративного розсуду посадової особи, а відтак – на реальний стан прав і свобод людини [67].

Тому система штучного інтелекту у публічному управлінні має розглядатися як інструмент, використання якого впливає на спосіб здійснення владних повноважень, характер мотивації рішень, розподіл інформації між адміністративним органом і особою, а також інтенсивність адміністративного втручання [90]. У цьому контексті методологічно важливими є положення Є. В. Курінного про аксіологічну сутність предмета адміністративного права: він не може визначатися ізольовано від цінностей, які виправдовують публічний владний вплив і встановлюють його допустимі межі [47]. У тому ж контексті Т. О. Подковенко наголошує, що принцип антропоцентризму переносить центр правового осмислення на людину як носія гідності, прав та інтересів; відповідно право втрачає своє призначення

там, де перестає бути формою впорядкування суспільних відносин на користь людини [68].

Звідси випливає, що проблема застосування штучного інтелекту у публічному управлінні не зводиться до технічної складності чи організаційної модернізації. Там, де використання алгоритмічної системи послаблює зв'язок між публічною адміністрацією та її обов'язком діяти в інтересах особи, виникає проблема несумісності такої практики з людиноцентристською природою сучасного адміністративного права.

Тому у сфері використання систем штучного інтелекту права людини виконують не лише охоронну, а й функцію юридичного критерію допустимості здійснення владного повноваження. Саме через них визначається допустимість використання алгоритмічної системи, зокрема з погляду меж компетенції, способу її реалізації та гарантій правового статусу особи.

У публічно-правових відносинах легітимність не зводиться до формальної відповідності закону. Вона охоплює також відповідність способу здійснення адміністративного повноваження принципу верховенства права, зокрема вимогам юридичної визначеності, пропорційності, належної адміністративної процедури, мотивованості адміністративного акта, недискримінації та забезпечення ефективного адміністративного й судового оскарження [10; 53].

Саме в цьому напрямі розвивається сучасна українська адміністративно-правова доктрина, у якій використання систем штучного інтелекту органами публічної влади оцінюється не за критеріями управлінської ефективності, а за критерієм допустимості їх впливу на правове становище особи [11; 37; 38; 45].

У науковій літературі підкреслюється, що системи штучного інтелекту створюють ризики для реалізації базових прав людини, зокрема права на приватність, свободу вираження поглядів, рівність, захист персональних даних та доступ до ефективного засобу правового захисту, що зумовлює

необхідність їх оцінки крізь призму прав людини на всіх стадіях використання [1; 119; 203].

Показовою є позиція G. Sartor, який розглядає право та етичні стандарти у сфері штучного інтелекту як взаємопов'язані регулятивні системи, що спираються на спільну основу – фундаментальні права та соціальні цінності [222]. Для адміністративного права це означає, що права людини виступають не зовнішнім моральним орієнтиром, а безпосередньою правовою підставою оцінки допустимості використання управлінських технологій.

Використання систем штучного інтелекту органами публічної адміністрації не може вважатися легітимним лише з огляду на відсутність прямої заборони. Вирішальним є те, чи відповідає така практика структурі правового статусу особи, чи не створює вона асиметрії влади та інформації, яка обмежує можливість особи впливати на адміністративну процедуру та захищати свої інтереси [4; 121].

У зв'язку з цим підхід, заснований на правах людини, не може обмежуватися декларативним закріпленням. Права людини повинні визначати саму модель організації адміністративної діяльності, включаючи етапи підготовки, прийняття та контролю адміністративного рішення [220; 226].

Для адміністративного права це означає, що права людини виступають не лише критерієм оцінки результату, а й критерієм побудови адміністративно-правового механізму застосування систем штучного інтелекту. Інакше легітимність набуває формального характеру, оскільки охоплює лише зміст рішення, але не його адміністративно-процедурну форму, інформаційну основу, умови людського контролю та можливість ефективного оскарження [53; 121; 125].

Отже, людиноцентристська спрямованість адміністративного права виступає методологічною передумовою оцінки застосування систем штучного інтелекту у публічному управлінні. У цьому контексті права

людини слід розглядати як адміністративно-правовий критерій легітимності використання таких систем, що визначає як матеріальні межі допустимого втручання, так і вимоги до правової форми, адміністративної процедури та контролю за здійсненням публічно-владних повноважень [37; 47; 68].

Права людини у сфері використання систем штучного інтелекту виконують подвійну адміністративно-правову функцію. З одного боку, вони визначають матеріально-правову межу допустимого адміністративного втручання: система штучного інтелекту не може застосовуватися у спосіб, що нівелює людську гідність, спричиняє дискримінаційні наслідки, непропорційно втручається у приватне життя або позбавляє особу доступу до ефективного засобу правового захисту [1; 4; 37; 119].

З другого боку, права людини виконують організаційно-процедурну функцію, оскільки саме через них встановлюються вимоги до моделі публічного адміністрування, у межах якої застосовуються алгоритмічні інструменти. Це означає, що права людини визначають не лише межі недопустимого втручання, а й параметри належної організації владної діяльності, включно з процедурою підготовки, прийняття, мотивування та перегляду адміністративного акта [2; 47; 53].

У цьому контексті категорія легітимності набуває виразного адміністративно-правового змісту: вона охоплює сумісність використання систем штучного інтелекту з межами компетенції суб'єкта владних повноважень, вимогами адміністративної процедури, принципами належного адміністрування, а також із збереженням публічно-правової відповідальності за остаточне рішення. У цьому аспекті обґрунтованими є висновки українських дослідників, які пов'язують забезпечення прав людини в умовах застосування ШІ не лише із встановленням заборон чи обмежень, а й із необхідністю переосмислення адміністративних процедур і форм діяльності органів публічної влади [1; 4; 38].

У діяльності органів публічної адміністрації права людини слід розглядати не лише як об'єкт потенційного захисту від технологічних

ризиків, а як нормативний мірник, через який визначається допустимість залучення алгоритмічних систем до підготовки, прийняття та реалізації адміністративних рішень. При цьому необхідно розмежовувати автоматизацію адміністративної діяльності та автоматизоване прийняття адміністративного рішення. Автоматизація допоміжних операцій сама по собі не є правово неприйнятною, якщо вона не змінює змісту владного волевиявлення та не впливає на юридично значущі елементи адміністративного акта. Натомість ризик фактичної алгоритмічної детермінації рішення виникає тоді, коли система штучного інтелекту починає визначати фактичну основу справи, впливати на мотиви рішення або наперед зумовлювати його зміст, що об'єктивно підвищує інтенсивність втручання у права особи [108; 121; 125; 180].

Отже, адміністративно-правове осмислення використання штучного інтелекту у публічній сфері ґрунтується на тому, що не технологія сама по собі легітимує її застосування, а лише така організація публічно-владної діяльності, за якої алгоритмічні інструменти підпорядковані правам людини, принципу верховенства права та вимогам належного адміністрування.

Наведене дає підстави стверджувати, що людиноцентристська доктрина адміністративного права визначає межі допустимого використання систем штучного інтелекту через їхній вплив на права, свободи та законні інтереси особи, конкретизуючи ці межі у формах, процедурах і способах здійснення публічно-владних повноважень. У цьому значенні права людини не обмежуються роллю загального аксіологічного орієнтира, а набувають значення безпосереднього адміністративно-правового критерію правомірності владного рішення [47; 68; 220].

Логічним продовженням цього висновку є з'ясування значення прав людини для встановлення меж компетенції, адміністративного розсуду та правової форми здійснення публічно-владних повноважень. Для адміністративного права такі межі не вичерпуються формально визначеною компетенцією органу, а охоплюють також допустимий спосіб її реалізації,

межі адміністративного розсуду, вимоги до індивідуалізації адміністративного акта, а також неприпустимість такого технічного опосередкування владної діяльності, за якого суб'єкт владних повноважень фактично втрачає контроль над змістом рішення. За відсутності такого контролю адміністративний акт втрачає ознаки результату відповідального владного волевиявлення і набуває рис формального затвердження алгоритмічно сформованого результату. Відтак питання полягає не лише у наявності повноваження використовувати системи штучного інтелекту, а й у тому, чи не змінює таке використання правову природу здійснення відповідного адміністративного повноваження, зокрема з огляду на принцип верховенства права та вимоги належного адміністрування [2; 10].

Для належної адміністративно-правової оцінки доцільно розрізняти кілька рівнів алгоритмічного впливу на владне рішення. Перший рівень становить технічне забезпечення адміністративної діяльності, коли система здійснює допоміжну інформаційно-аналітичну обробку без впливу на зміст адміністративного рішення. Другий рівень охоплює формування аналітичної рекомендації, коли система продукує висновок, що враховується посадовою особою, але не визначає наперед зміст адміністративного акта. Третій рівень полягає у ранжуванні або пріоритизації варіантів, за яких алгоритм може істотно впливати на послідовність розгляду, добір релевантних обставин або перевагу між можливими рішеннями. Четвертий рівень має місце тоді, коли алгоритмічна система може істотно визначати зміст рішення, а участь посадової особи зводиться до його формального підтвердження. Чим вищим є рівень такого впливу, тим жорсткішими мають бути вимоги до правової підстави використання системи, забезпечення змістовного людського контролю, належного мотивування адміністративного акта та можливості його ефективного адміністративного й судового оскарження [1; 4; 226].

У цьому контексті методологічно значущими є положення В. Б. Авер'янова про доктрину адміністративного права, в якій центр ваги переноситься з інтересів адміністративного апарату на забезпечення прав і

свобод приватної особи. Із такого підходу випливає принциповий висновок: жоден новий інструмент публічного адміністрування, у тому числі система штучного інтелекту, не може оцінюватися лише за його функціональною корисністю для органу влади або за критеріями управлінської ефективності. У межах людиноцентристської доктрини адміністративного права публічний інтерес не є самодостатньою підставою для розширення засобів владного впливу, якщо таке розширення не забезпечує належного правового становища особи та не зберігає юридичної відповідальності адміністративного органу за прийняте рішення [2].

Звідси випливає, що саме по собі технологічне ускладнення інструментарію публічної адміністрації не створює нової міри влади: використання системи штучного інтелекту є допустимим лише за умови, що воно не змінює правових меж уже наданого повноваження. В іншому разі таке використання може призводити до фактичного розширення меж реалізації владного повноваження поза його нормативним визначенням. Вирішальним є те, чи не порушує відповідний інструмент правовий статус особи, чи не руйнує він зв'язок між владним рішенням і відповідальністю адміністративного органу, а також чи не підміняє правову оцінку технічною операцією [47; 68; 222].

У сфері застосування систем штучного інтелекту людиноцентристський підхід конкретизується, передусім, через вимогу чіткого визначення меж компетенції щодо їх використання. Адміністративне повноваження належить виключно суб'єкту владних повноважень як юридично визначена міра можливої та належної владної поведінки. З цього випливає, що алгоритмічна система не може бути носієм адміністративного повноваження як юридичної категорії, а може виконувати лише допоміжну функцію у його реалізації. Відповідно, алгоритмічний результат не може ототожнюватися з адміністративним актом доти, доки не набуде правової форми через волевиявлення уповноваженого суб'єкта [40; 53].

Адміністративний акт, ухвалений із використанням системи штучного інтелекту, зберігає ознаки правомірності лише за наявності сукупності юридично значущих умов, до яких належать: визначеність суб'єкта владних повноважень, який прийняв рішення і несе за нього юридичну відповідальність; встановлюваність фактичної основи акта, включаючи дані, використані системою, і спосіб їх урахування; належне мотивування рішення на рівні, що забезпечує його зрозумілість для адресата; реальна можливість особи подати заперечення, надати пояснення та ініціювати перегляд рішення за участю уповноваженої посадової особи; а також придатність такого акта до перевірки в адміністративному чи судовому порядку [11; 25].

Саме в цій площині проходить межа між допустимим технічним опосередкуванням і недопустимою підміною суб'єкта владної волі. Її стирання означає, що технічний засіб починає впливати на здійснення владного повноваження поза межами своєї допоміжної функції. За таких умов змінюється суб'єктний механізм прийняття адміністративного акта, оскільки реальний вплив на його зміст переноситься від уповноваженої особи до алгоритмічної системи. У цьому зв'язку слушною є позиція М. В. Кримського, який підкреслює, що легітимність використання систем штучного інтелекту у публічній сфері визначається не лише наявністю формальної правової підстави, а й відповідністю способу їх застосування принципам допустимості втручання у сферу прав людини та вимогам належного здійснення владних повноважень [38; 39; 51].

Отже, межі компетенції у сфері використання систем штучного інтелекту включають не лише позитивне уповноваження на застосування відповідної технології, а й заборону на такі способи її використання, які фактично призводять до втрати контролю за змістом адміністративного рішення та підривають його правову природу як акта відповідального владного волевиявлення.

Особливої ваги у цьому аспекті набуває проблема трансформації адміністративного розсуду. У класичному адміністративному праві розсуд

виступає не довільним вибором органу, а юридично визначеною формою індивідуалізації адміністративного рішення, яка забезпечує врахування обставин конкретної справи, їх співвіднесення з метою повноваження та дотримання принципу пропорційності. Запропонований підхід розвиває доктринальне положення про адміністративний розсуд як форму реалізації компетенції суб'єкта владних повноважень, сформульоване у працях В. Авер'янова та Ю. Битяка, у частині його функціонування в умовах алгоритмічного опосередкування адміністративної діяльності. У цьому зв'язку допустимість використання систем штучного інтелекту має оцінюватися з огляду на те, чи не призводить їх застосування до звуження простору для юридично значущого зважування обставин справи [2; 10].

У наукових дослідженнях обґрунтовано, що впровадження систем штучного інтелекту трансформує не лише технічний аспект адміністративної діяльності, а й сам механізм вироблення владного рішення: стандартизовані алгоритмічні процедури об'єктивно зменшують варіативність індивідуального розсуду та обмежують можливості врахування обставин конкретної справи [123; 124].

У правовому вимірі це зумовлює необхідність встановлення обмежень щодо автоматизації адміністративних рішень, які за своєю природою потребують індивідуалізації.

Концепція *artificial discretion* дає змогу визначити юридичну межу допустимої алгоритмізації адміністративної діяльності, яка полягає у неприпустимості заміщення адміністративного розсуду як елементу правозастосування. Алгоритм не набуває ознак адміністративного розсуду як юридично визначеної дискреційної компетенції суб'єкта владних повноважень, а відтак не здатний самостійно приймати індивідуальні адміністративні акти чи нести юридичну відповідальність за їх наслідки [257].

Для адміністративного права це означає, що алгоритмічне опосередкування є допустимим лише за умови збереження за суб'єктом

владних повноважень реальної можливості: перевірити алгоритмічний висновок, відхилити його та самостійно сформулювати мотиви адміністративного акта. Такий підхід узгоджується з вимогами права Європейського Союзу, відповідно до яких рішення, що мають істотний вплив на особу, не можуть прийматися виключно на основі автоматизованої обробки даних без забезпечення участі людини, права на перегляд такого рішення та можливості висловити свою позицію [125; 180; 189; 215].

Додатково, відповідно до EU Artificial Intelligence Act, використання систем штучного інтелекту у публічному управлінні передбачає обов'язковість належного людського контролю (*human oversight*) як елементу ризик-орієнтованого підходу, що виключає їх використання як самодостатнього джерела владного рішення [42; 168].

У зв'язку з цим постає проблема прихованого заміщення розсуду в умовах цифровізації адміністративної діяльності. Дослідження у сфері публічного управління вказують на формування явища цифрово опосередкованого розсуду (*digital discretion*), за якого формальне рішення залишається за посадовою особою, але фактична логіка його прийняття визначається алгоритмічною системою [214].

У поєднанні з цим фіксується ефект надмірної довіри до автоматизованих висновків (*automation bias*), який у правовому вимірі проявляється у зниженні стандарту належної перевірки обґрунтованості адміністративного акта, а також явище вибіркового використання алгоритмічних рекомендацій як засобу обґрунтування вже сформованої позиції (*selective adherence*) [113].

У правовому вимірі такі явища свідчать про ризик підміни реального адміністративного розгляду формальним оформленням результатів алгоритмічної обробки даних. За таких умов особа фактично позбавляється гарантій індивідуального підходу, належної мотивованості та ефективного оскарження рішення, що суперечить базовим вимогам адміністративного права щодо законності та обґрунтованості адміністративного акта.

У європейських стандартах людський контроль розглядається як необхідна умова правомірного здійснення публічно-владних повноважень у межах адміністративної процедури із використанням алгоритмічних систем, причому обов'язковість відповідних вимог визначається юридичною природою конкретного акта (регламент, міжнародний договір чи рекомендація). Його значення полягає в тому, що остаточне рішення має залишатися результатом самостійного та перевірюваного волевиявлення уповноваженої посадової особи, яка здійснює перевірку алгоритмічного висновку, за потреби відхиляє його, самостійно встановлює та оцінює фактичні обставини справи у межах адміністративного розсуду як дискреційного повноваження, що не може бути делеговане алгоритмічній системі, та формує належну мотивацію адміністративного акта.

Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec(2020)1 формулює рекомендаційні стандарти (soft law), які не мають обов'язкової юридичної сили, але підлягають врахуванню при формуванні адміністративно-правового регулювання [136]. У ній визначено, що рішення, здатні впливати на права людини, повинні залишатися під ефективним контролем людини, а застосування алгоритмічних систем має супроводжуватися можливістю їх перевірки, оскарження та оцінки впливу на права людини. Для адміністративного права це означає необхідність закріплення відповідних вимог у стадіях адміністративної процедури (збирання доказів, їх оцінка, ухвалення рішення, його мотивування та адміністративне оскарження), а також у вимогах до змісту адміністративного акта та механізмах внутрішнього і зовнішнього контролю.

Подібний підхід закріплено у Регламенті (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту і Ради від 13 червня 2024 року про гармонізовані правила щодо штучного інтелекту (Artificial Intelligence Act), який має пряму дію та ґрунтується на ризик-орієнтованій моделі правового регулювання [168]. Відповідно до цієї моделі для високоризикових систем встановлюються обов'язкові вимоги, зокрема щодо забезпечення людського

нагляду як юридичного обов'язку суб'єкта їх використання, якості даних, ведення технічної документації, точності, надійності та можливості контролю. Для публічної адміністрації це має визначальне значення, оскільки застосування таких систем здійснюється у межах реалізації адміністративної компетенції у сферах, де алгоритмічні висновки безпосередньо впливають на виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків особи, що обумовлює підвищені вимоги до законності та обґрунтованості адміністративних актів.

Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права доповнює зазначений підхід, закріплюючи на рівні міжнародного договору вимогу узгодження використання систем штучного інтелекту з принципами прав людини, демократії та верховенства права [134]. Її положення матимуть обов'язковий характер для держав-учасниць після набуття чинності та ратифікації.

Отже, людський контроль слід розглядати не як факультативну вимогу належної практики, а як елемент вимог, закріплених у рекомендаційних актах Ради Європи, а також юридичних обов'язків, встановлених актами права ЄС та міжнародними договорами, що підлягає імплементації у національне адміністративне право. У цьому значенні недопущення автоматизованого свавілля виступає юридично визначеною вимогою до меж адміністративного розсуду, процедури прийняття рішення та мотивування адміністративного акта, що має бути безпосередньо закріплено у нормах адміністративного законодавства.

Окремої уваги потребує ризик дискримінаційних наслідків, що супроводжує використання алгоритмічних систем у публічному управлінні. Як показано у фундаментальній роботі S. Barocas та A. Selbst, системи, що функціонують на основі великих масивів даних, можуть відтворювати або посилювати існуючі соціальні нерівності, створюючи ефект непрямой дискримінації без прямого наміру дискримінаційного ставлення [119]. Подібні застереження містяться і в праці С. О'Neil, де обґрунтовано, що алгоритмічні моделі, використані без належного контролю, здатні

закріплювати нерівність, маскувати упередження у формально нейтральних обчисленнях і водночас ускладнювати можливість їх ефективного оскарження [203]. Зазначені висновки узгоджуються з підходами європейського антидискримінаційного права та вимогами до якості даних і недопущення упередженості, встановленими актами права ЄС.

Для адміністративного права це означає, що межі використання систем штучного інтелекту повинні виключати можливість їх застосування у випадках, коли їх функціонування призводить до непропорційних, упереджених або дискримінаційних наслідків для окремих категорій осіб, навіть якщо формально такі системи ґрунтуються на нейтральних критеріях. У сфері публічно-владних рішень дискримінаційний ефект алгоритму має розглядатися не як суто технічний дефект, а як порушення принципу рівності та заборони дискримінації, що зумовлює протиправність адміністративного акта та є підставою для його скасування. Водночас це слід кваліфікувати як порушення вимог до адміністративної процедури та обґрунтованості рішення, зокрема у частині належної оцінки фактичних обставин справи та мотивування адміністративного акта.

Отже, права людини визначають матеріальну межу допустимого використання систем штучного інтелекту: вони обмежують адміністративну компетенцію, не допускають витіснення людського розсуду, вимагають збереження контролю за змістом владного рішення та унеможливають дискримінаційне або свавільне алгоритмічне втручання [27]. Проте сама наявність таких меж не гарантує їх дотримання, оскільки без належного закріплення у нормах адміністративної процедури вони залишаються лише нормативними орієнтирами.

Такі межі набувають реального юридичного значення лише за умови їх вираження у нормах адміністративної процедури, вимогах до мотивування адміністративного акта та механізмах адміністративного і судового контролю. Саме тому питання допустимості використання систем штучного

інтелекту трансформується у питання про належну адміністративну процедуру їх застосування.

У сучасному адміністративному праві адміністративна процедура виступає не техніко-юридичним додатком до владної діяльності, а правовою формою реалізації публічно-владних повноважень і засобом забезпечення прав особи. Закон України «Про адміністративну процедуру» не регулює спеціально використання систем штучного інтелекту, однак містить загальну процедурну рамку, придатну для оцінки правомірності їх застосування в адміністративній діяльності [71].

Його значення полягає не лише у закріпленні окремих процедурних гарантій, а й у визначенні правової форми ухвалення індивідуального адміністративного акта. Тому використання систем штучного інтелекту не може створювати альтернативний, позапроцедурний спосіб формування владного рішення. Адміністративний орган зберігає обов'язок діяти у межах визначеної процедури, забезпечувати участь особи у провадженні, доступ до матеріалів справи, належне встановлення обставин, мотивованість адміністративного акта та можливість його адміністративного оскарження.

У цьому сенсі Закон України «Про адміністративну процедуру» є не лише джерелом окремих гарантій, а й нормативною основою для обмеження неправомірної алгоритмізації публічного адміністрування. Він не дає підстав для такого використання ШІ, за якого індивідуальний адміністративний акт втрачає ознаки відповідального, процедурно оформленого і контрольованого владного волевиявлення.

Це має особливе значення у випадках, коли алгоритмічна система формує попередній висновок або рекомендацію щодо справи. Йдеться не лише про остаточне рішення, а й про спосіб формування його фактичної основи. Використання ШІ має бути вбудоване у встановлені законом гарантії захисту особи, а не підміняти їх технічною логікою автоматизації.

Як підкреслює Р. С. Мельник, адміністративна процедура є формою реалізації владних повноважень, через яку забезпечується баланс між

публічним інтересом і правами особи шляхом установлення вимог до збирання, обробки та оцінки інформації, участі особи у провадженні, мотивування адміністративного акта та можливості його перегляду [53].

У випадку використання ШІ кожен із цих елементів набуває додаткового алгоритмічного виміру. Якщо на зміст рішення впливає алгоритмічна система, адміністративна процедура повинна забезпечувати можливість встановити, яку саме роль вона відіграла у формуванні фактичної основи рішення, які дані були використані, чи не відбулося спотворення індивідуальних обставин справи та чи зберігся змістовний контроль з боку уповноваженої посадової особи.

У процедурному аспекті використання ШІ не усуває наявних гарантій, а зумовлює їх деталізацію і посилення. Чим більшою є роль алгоритмічної системи у формуванні змісту адміністративного акта, тим вищими мають бути вимоги до мотивування, доступу до інформації, можливості поставити під сумнів фактичну основу рішення та домогтися його повторного розгляду за участю уповноваженої посадової особи.

У сучасній українській доктрині також обґрунтовується необхідність розширення процедурних гарантій прав людини у випадках використання ШІ, зокрема через поєднання гарантій особи у відносинах з адміністративним органом із вимогами до прозорості, підзвітності та перевірюваності алгоритмічної участі у формуванні рішення. При цьому йдеться не про абстрактне право особи “знати про алгоритм”, а про таку адміністративну процедуру, у межах якої особа може ефективно захистити свої права перед адміністративним органом і, за потреби, перед судом.

У зарубіжній доктрині проблема прозорості та підзвітності алгоритмічно опосередкованих рішень розглядається не як суто інформаційна, а як владно-правова. Її зміст полягає у можливості встановлення особою та суб’єктом адміністративного контролю впливу алгоритмічної системи на формування змісту індивідуального адміністративного акта. У цьому зв’язку F. Vignani обґрунтовує, що в умовах

використання систем штучного інтелекту традиційна модель відповідальності публічної адміністрації потребує переосмислення: недостатнім є формальне встановлення органу, який ухвалив рішення; необхідним є забезпечення зрозумілості впливу алгоритмічної системи на встановлення фактичних обставин справи, можливості зовнішньої перевірки цього впливу та відтворення логіки владного обґрунтування таким чином, щоб орган адміністративного контролю або суд могли перевірити правомірність адміністративного акта [121].

Для адміністративного права це означає, що вимога мотивованості адміністративного акта в умовах застосування систем штучного інтелекту охоплює не лише юридичну підставу рішення, а й пояснення ролі алгоритмічної системи у формуванні його фактичної основи, включаючи значення її висновків для остаточного владного волевиявлення. У свою чергу, Р. Ahonen і Т. Erkkilä підкреслюють, що прозорість алгоритмічних рішень не зводиться до формального розкриття інформації про їх існування, а передбачає можливість її осмислення, інтерпретації та використання з метою здійснення адміністративного контролю і захисту прав особи [108].

Особливого значення у цьому контексті набуває проблема пояснюваності алгоритмічних рішень. Як зазначають Р. Nacker та J.-H. Passoth, пояснення у праві не зводиться до розкриття технічної архітектури моделі, а полягає у наданні такої інформації, яка дозволяє зрозуміти підстави прийняття рішення щодо конкретної особи та забезпечує можливість його оскарження [180]. Для адміністративної процедури визначальною є не технічна пояснюваність як характеристика моделі, а юридично значуща пояснюваність як елемент правової форми адміністративного акта, що забезпечує можливість особи зрозуміти підстави рішення, сформулювати заперечення, а суду чи органу адміністративного контролю – перевірити його правомірність.

У цьому сенсі істотне значення мають положення статті 22 Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation), відповідно до яких

автоматизоване прийняття рішень, що має юридичні наслідки для особи або істотно на неї впливає, за загальним правилом не допускається, за винятком передбачених випадків, і у таких випадках має супроводжуватися належними гарантіями, включаючи право на людське втручання, право висловити свою позицію та право на оскарження рішення [125; 189]. Зазначені положення деталізовано у керівних принципах, прийнятих Робочою групою за статтею 29, де прозорість, підзвітність і процесуальні гарантії розглядаються як необхідні умови допустимого використання автоматизованих рішень [178].

Додатковий рівень процедурних гарантій забезпечується нормами національного законодавства про доступ до публічної інформації та захист персональних даних. Зокрема, Закон України «Про доступ до публічної інформації» гарантує можливість отримання інформації про діяльність суб'єктів владних повноважень, включаючи використання ними алгоритмічних систем, а також про загальні засади ухвалення адміністративних рішень. Водночас Закон України «Про захист персональних даних» визначає вимоги до правомірності обробки персональних даних, які становлять фактичну основу прийняття адміністративних рішень із використанням таких систем, тим самим встановлюючи межі допустимого використання даних у публічному управлінні [74]. У сукупності зазначені акти визначають гарантії прозорості адміністративної діяльності та межі правомірності формування фактичної основи адміністративного акта, забезпечуючи можливість особи отримати інформацію про використання алгоритмічної системи у конкретній справі, оскаржити законність обробки даних та ініціювати перевірку обґрунтованості відповідного рішення.

Таким чином, права людини визначають межі алгоритмічного впливу на здійснення владних повноважень і водночас встановлюють вимоги до правової форми адміністративної діяльності. Відтак системи штучного інтелекту можуть розглядатися виключно як допоміжний інструмент здійснення владних повноважень, за якого зберігається правова природа

адміністративного акта як результату відповідального та контрольованого волевиявлення.

У межах цього дослідження права людини як критерій легітимності використання систем штучного інтелекту у діяльності публічної адміністрації доцільно визначати як сукупність матеріальних і процесуальних вимог, що встановлюють умови правомірності алгоритмічного впливу на здійснення владних повноважень, визначають правову форму адміністративного акта та окреслюють межі відповідальності суб'єкта владних повноважень. При цьому необхідно розмежовувати автоматизацію адміністративної діяльності та автоматизоване прийняття рішення. Автоматизація допоміжних операцій не змінює правової природи повноваження, тоді як вплив алгоритмічної системи на встановлення обставин справи, мотивування або зміст адміністративного акта зумовлює підвищення вимог до його правової підстави, мотивованості, здійснення людського контролю та забезпечення ефективного адміністративного і судового оскарження. Відповідно, рівень алгоритмічного впливу визначає інтенсивність адміністративно-правових гарантій, необхідних для забезпечення правомірності адміністративного рішення.

### **1.3 Алгоритмічне управління в діяльності суб'єктів публічної адміністрації: правові ризики, можливості та обмеження.**

Алгоритмічне управління в діяльності суб'єктів публічної адміністрації слід розглядати як форму організації адміністративної діяльності, за якої алгоритмічні системи беруть участь у підготовці, спрямуванні або формуванні управлінського рішення, а не лише як засіб технічної модернізації адміністративного апарату [59]. Його правова природа визначається не самим фактом використання програмного забезпечення, а тим, що алгоритмічна модель впливає на встановлення та оцінку фактичних

обставин справи, які мають юридичне значення для прийняття адміністративного акта, їх ранжування та відбір допустимих варіантів адміністративного реагування [41; 116].

Саме тому алгоритмічне управління підлягає аналізу насамперед у площині адміністративного права, оскільки його застосування безпосередньо впливає на реалізацію адміністративної компетенції, перебіг адміністративної процедури, здійснення адміністративного розсуду, мотивування адміністративного акта та забезпечення підзвітності суб'єктів публічної адміністрації. Такий підхід узгоджується з науковими позиціями, відповідно до яких впровадження технологій штучного інтелекту супроводжується комплексом правових, етичних і технологічних ризиків та потребує їх узгодженого нормативного врегулювання [227], а також з висновками про те, що використання алгоритмічних систем у публічному управлінні зумовлює нові виклики для організації адміністративної діяльності, прийняття рішень і забезпечення відповідальності [106].

У цьому розумінні йдеться не про самотійну «машинну» форму владного волевиявлення, а про особливий спосіб організації адміністративної діяльності, за якого алгоритмічні системи інтегруються у процес формування владного рішення, впливаючи на встановлення фактичних обставин, їх оцінку та вибір юридично значущого варіанту адміністративного реагування.

Показовим у цьому контексті є підхід Karen Yeung, яка розглядає *algorithmic regulation* як регуляторну модель у значенні політики та регулювання, що передбачає використання обчислювальних систем для управління ризиками або зміни поведінки шляхом систематичного збирання й аналізу даних про регульоване середовище. У межах цієї конструкції алгоритм не лише виконує окрему технічну операцію, а включається до ширшого циклу: встановлення стандартів, моніторингу, оцінювання відхилень і корекції поведінки задля досягнення наперед визначеної цілі [256].

Водночас зазначена концепція не може бути безпосередньо ототожнена з адміністративно-процедурною діяльністю суб'єктів публічної адміністрації. *Algorithmic regulation* описує передусім регуляторний і управлінсько-політичний рівень впливу, тоді як адміністративно-правовий аналіз потребує з'ясування того, як алгоритмічна система впливає на встановлення фактичних обставин, реалізацію компетенції, межі розсуду, мотивування та законність індивідуального адміністративного акта [256]. Отже, значення цієї концепції для адміністративного права полягає не в механічному перенесенні категорій регуляторної теорії, а в їх юридичному переосмисленні через категорії адміністративної процедури, компетенції, розсуду та відповідальності суб'єкта владних повноважень [228].

У цьому аспекті більш придатною для адміністративно-правового аналізу є категорія *administration by algorithm*, запропонована Michael Veale та Irina Brass. Вона переносить фокус із загального регуляторного середовища на повсякденну адміністративну практику, у межах якої алгоритмічні моделі застосовуються під час управління та надання публічних послуг, зокрема при підготовці конкретних рішень щодо прав, свобод, інтересів та обов'язків особи [242]

Це дає підстави для необхідного понятійного відмежування. Поняття AI у публічному адмініструванні є родовим і охоплює широкий спектр застосування систем штучного інтелекту в публічному секторі: від чат-ботів, сортування звернень і розпізнавання документів до прогнозування, виявлення аномалій та підтримки складних управлінських рішень, при цьому їх використання у сфері надання публічних послуг пов'язане з автоматизацією первинної взаємодії з особою, попередньою обробкою звернень і формуванням відповідей без безпосередньої участі посадової особи, що дозволяє підвищити оперативність і доступність сервісів, але водночас зменшує інтенсивність індивідуалізованого розгляду та ускладнює ідентифікацію суб'єкта, відповідального за результат такої взаємодії [190; 197].

У сучасній публічній діяльності такі технології застосовуються, зокрема, для аналітичної обробки даних, прогнозування, автоматизації управлінських процесів та інформаційного супроводу прийняття рішень, що підтверджується відповідними дослідженнями [12; 17; 186]. Водночас для адміністративного права вирішальним є не перелік таких сфер, а характер впливу алгоритмічних інструментів на адміністративну процедуру, яка в умовах впровадження систем штучного інтелекту трансформується через інтеграцію таких технологій як організаційних елементів, що змінюють розподіл функцій, взаємодію з адресатами та логіку прийняття рішень, межі дискреції та забезпечення прав особи, оскільки систематичні огляди наукової літератури свідчать, що впровадження штучного інтелекту в публічному управлінні супроводжується трансформацією процесів прийняття рішень, зростанням ролі аналітичних систем у формуванні управлінських висновків та виникненню нових ризиків для прозорості, підзвітності та справедливості адміністративних процедур [192; 193].

Натомість *administration by algorithm* позначає той сегмент адміністративної діяльності, у якому алгоритмічна модель має значення для реалізації публічно-владних повноважень. Ще вужчим є поняття *AI-augmented public administration*, яке доцільно використовувати для характеристики ситуацій, коли алгоритмічна система не підміняє владне волевиявлення, а лише посилює аналітичні можливості адміністрації за умови збереження змістовного людського контролю над остаточним рішенням [107; 258].

У цьому співвідношенні алгоритмічне управління слід розуміти як проміжну, але юридично значущу форму організації адміністративної діяльності. Воно є ширшим за технічну автоматизацію або допоміжну аналітику, однак не тотожне повністю автоматизованому прийняттю адміністративного акта. Його особливість полягає в тому, що алгоритмічна система впливає на умови формування рішення, але не набуває статусу

самостійного суб'єкта владних повноважень і не може бути носієм юридичної відповідальності.

Принципового значення у зв'язку з цим набуває відмежування алгоритмічного управління від звичайної технічної автоматизації. Технічна автоматизація спрямована на прискорення, стандартизацію або спрощення рутинних операцій і не змінює змісту владного рішення [25]. Йдеться, зокрема, про автоматичну реєстрацію документів, розподіл вхідної кореспонденції, перевірку повноти поданих даних або формування шаблонних повідомлень. У таких випадках цифровий інструмент може мати організаційне значення, однак він не визначає юридичної релевантності фактів і не бере участі у зважуванні підстав, на яких формується адміністративний акт.

Алгоритмічне управління виникає там, де система не лише обробляє попередньо відібрані людиною дані, а структурує інформаційне поле рішення: класифікує справи, ранжує ризики, прогнозує ймовірність порушення, визначає черговість перевірок, пропонує варіант адміністративного реагування або задає рамку, у межах якої посадова особа здійснює розсуд [14; 51; 94; 211]. У такому випадку алгоритмічна система може впливати на законність адміністративного акта, оскільки помилка в даних, критеріях ранжування, моделі оцінювання ризику або логіці рекомендації здатна призвести до неправильного встановлення фактичних обставин, неналежного мотивування рішення чи необґрунтованого обмеження прав особи, що зумовлює необхідність дотримання принципів використання штучного інтелекту як складової гарантій захисту прав і свобод людини [50; 63].

Подальше доктринальне уточнення цього висновку дають праці Justin Bullock та Matthew Young, у яких використання штучного інтелекту пов'язується з трансформацією умов здійснення адміністративного розсуду. Bullock обґрунтовує, що штучний інтелект змінює характер людської дискреції в бюрократичній організації, оскільки впливає на збирання,

інтерпретацію та оцінювання даних, необхідних для прийняття управлінського рішення [124].

Водночас категорія *artificial discretion*, запропонована Young, Bullock і Лесу, не може бути прямо перенесена в адміністративне право як самостійний різновид дискреційних повноважень. У правовому значенні дискреція належить суб'єкту владних повноважень, а не алгоритмічній системі. Обчислювальна модель може виконувати операції, що зовні нагадують оцінювання, вибір або прогнозування, однак вона не має владної компетенції, не несе юридичної відповідальності та не може замінити посадову особу як носія адміністративного розсуду [123; 257].

Отже, алгоритмічне управління в адміністративно-правовому розумінні слід визначати як форму організації адміністративної діяльності, за якої алгоритмічні системи впливають на встановлення фактичних обставин, оцінювання ризиків, здійснення адміністративного розсуду та формування змісту адміністративного акта, але не заміщують суб'єкта владних повноважень як носія компетенції, розсуду й юридичної відповідальності за прийняте рішення. Саме в цьому полягає його відмінність від технічної автоматизації, загальної цифровізації публічного управління та повністю автоматизованого прийняття адміністративних актів.

Звідси випливає ще одна ознака алгоритмічного управління: воно є не просто новим технічним середовищем реалізації повноваження, а специфічною формою взаємодії між людським і обчислювальним елементами владної діяльності. У цій взаємодії алгоритм може виконувати щонайменше три різні функції. По-перше, інформаційну, коли він забезпечує систематизацію та візуалізацію даних без самостійного впливу на зміст адміністративного рішення. По-друге, аналітико-рекомендаційну, коли формуються висновки, рейтинги, індикатори ризику чи варіанти реагування, що впливають на подальше здійснення адміністративного розсуду посадовою особою. По-третє, квазіконститутивну (тобто таку, що фактично обумовлює можливість прийняття адміністративного рішення та істотно звужує межі

адміністративного розсуду), коли без алгоритмічного висновку рішення не може бути сформоване або коли модель настільки жорстко структурує поле допустимого вибору, що дискреційні повноваження набувають переважно формального характеру. Саме дві останні функції становлять ядро алгоритмічного управління у власному розумінні, оскільки вони безпосередньо пов'язані зі зміною юридично значущого механізму формування адміністративного рішення та трансформацією меж дискреції суб'єкта владних повноважень [11; 33; 52].

Не менш важливо, що алгоритмічне управління трансформує внутрішню організацію адміністративного органу. У науковій літературі обґрунтовано, що застосування систем штучного інтелекту функціонує в межах бюрократичної організації публічної служби, змінюючи розподіл ролей між її структурними елементами [123]. Це означає, що використання алгоритмічних систем зумовлює перерозподіл компетенції між суб'єктами, які здійснюють збирання та обробку інформації, налаштування алгоритмічних моделей, прийняття остаточного адміністративного акта та контроль за його виконанням.

В адміністративно-правовому вимірі такі зміни мають наслідком формування нових центрів юридичної відповідальності та підвищених ризиків порушення вимог законності при здійсненні адміністративної діяльності. Зокрема, фактичний вплив на зміст адміністративного рішення може частково переміщуватися від безпосереднього суб'єкта владних повноважень до складної організаційно-технічної конфігурації, що включає розробників алгоритмічних рішень, адміністраторів даних та інших учасників процесу [48]. Це, своєю чергою, актуалізує питання визначення суб'єкта юридичної відповідальності, меж службової дисципліни, а також підстав адміністративного оскарження та судового контролю за такими рішеннями. Відтак правова природа алгоритмічного управління не може бути вичерпно описана через категорію технічного інструменту; воно зачіпає внутрішню

архітектуру адміністративної діяльності та механізм реалізації компетенції в системі публічної адміністрації [141].

Суттєве значення для характеристики алгоритмічного управління має його даноцентричний характер. Як обґрунтовано в наукових дослідженнях, алгоритмічні моделі не є нейтральними щодо змісту даних, а залежать від способів їх формування, очищення, агрегування, класифікації та включення до процесу прийняття рішень [112; 122; 140]. Для адміністративного права це означає, що юридичне значення має не лише алгоритм як такий, а й інформаційна основа адміністративного рішення. Відповідно, дефект такої основи здатен трансформуватися у дефект адміністративного акта, що може зумовлювати його протиправність, бути підставою для скасування в адміністративному чи судовому порядку, а також впливати на оцінку обґрунтованості рішення з погляду стандартів доказування.

У сучасних дослідженнях застосування штучного інтелекту в публічному адмініструванні підкреслюється, що відповідні технології використовуються насамперед для підтримки управлінських процесів, розподілу ресурсів, виявлення закономірностей та пріоритизації адміністративної діяльності [183; 188; 195; 258]. У цьому контексті йдеться не про формування позаправових “режимів governance”, а про необхідність запровадження належних адміністративно-правових механізмів, зокрема процедурних гарантій прозорості та підзвітності, інституту оцінки впливу на права людини, правового регулювання обігу даних, а також ефективних форм адміністративного та судового контролю.

Таким чином, алгоритмічне управління слід розглядати як самостійний напрям трансформації публічного адміністрування, в межах якого адміністративно-правовий аналіз має охоплювати весь ланцюг підготовки адміністративного рішення – від збирання та обробки даних до визначення ролі посадової особи, реалізації дискреційних повноважень та прийняття і перевірки адміністративного акта.

У цьому контексті український вимір не є периферійним. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні визначає розвиток відповідних технологій як один із пріоритетних напрямів державної політики та відносить сферу публічного управління до ключових напрямів їх застосування, зокрема як інструмент підвищення ефективності здійснення повноважень, якості адміністративних рішень і доступності адміністративних послуг [77; 78].

У поєднанні з Білою книгою з регулювання штучного інтелекту в Україні, оприлюдненою Міністерством цифрової трансформації України у 2024 році, це свідчить про формування політичної орієнтації держави на інтеграцію технологій штучного інтелекту в діяльність суб'єктів публічної адміністрації [86].

Водночас зазначені документи мають програмно-стратегічний характер і не встановлюють безпосередньо юридично обов'язкових правил поведінки, що зумовлює необхідність їх осмислення у площині адміністративного права, зокрема з точки зору визначення умов і меж правомірного використання алгоритмічних систем у діяльності публічної адміністрації.

Отже, питання правової природи алгоритмічного управління для України не є передчасним: інституційна орієнтація на його впровадження вже сформульована на рівні державної політики, однак вона не підмінює нормативного регулювання, а відтак доктрина адміністративного права має визначити юридичні межі, за яких алгоритмічна система зберігає допоміжний характер, і ті умови, за яких вона починає впливати на формування змісту владного волевиявлення.

Саме у цьому аспекті проявляється зв'язок алгоритмічного управління з базовими інститутами адміністративного права. По-перше, із компетенцією, оскільки включення алгоритмічної системи в процес прийняття рішення змінює фактичний спосіб здійснення наданих органу повноважень. По-друге, з адміністративною процедурою, оскільки вплив алгоритму на відбір фактичних обставин та їх оцінку здатен визначати, якою мірою процедура забезпечує участь особи, її право бути вислуханою та індивідуалізацію

адміністративного акта [71]. По-третє, з формою рішення, адже належне мотивування в умовах алгоритмічного управління має охоплювати не лише формальний висновок органу, а й роль алгоритмічного інструменту у його формуванні. По-четверте, з адміністративним розсудом, оскільки алгоритмічні системи можуть не лише допомагати його здійсненню, а й структурувати або обмежувати межі допустимого вибору. По-п'яте, з підзвітністю та контролем, оскільки правомірність владної діяльності передбачає можливість встановити, ким, на підставі яких даних і в який спосіб сформовано зміст рішення.

У сукупності це дає підстави розглядати алгоритмічне управління не як технічне тло адміністративної діяльності, а як її специфічну організаційно-правову конфігурацію [124; 257].

Отже, алгоритмічне управління в діяльності органів публічної адміністрації доцільно визначати як форму цифрово опосередкованої реалізації владних повноважень, у межах якої алгоритмічна система бере участь у формуванні або спрямуванні адміністративного розсуду через обробку та аналітичну інтерпретацію юридично значущої інформації, що впливає на формування змісту індивідуального адміністративного акта та його наслідки для особи. Таке розуміння дозволяє відмежувати алгоритмічне управління від простої технічної автоматизації й водночас уникнути спрощення, за якого будь-яке використання цифрових технологій ототожнюється з автоматизованим прийняттям рішень.

Його адміністративно-правове значення полягає в тому, що воно трансформує спосіб реалізації компетенції, внутрішню організацію владної діяльності, механізм здійснення адміністративного розсуду та умови юридичного контролю. Саме тому подальший аналіз має бути зосереджений не на технічних характеристиках відповідних систем, а на правових ризиках, які виникають унаслідок алгоритмічного опосередкування владного рішення, передусім щодо меж адміністративного розсуду, вимог прозорості та підзвітності, а також забезпечення ефективного захисту прав особи.

Правові ризики алгоритмічного управління виявляються насамперед у тому, що воно змінює не зовнішні умови діяльності органу публічної адміністрації, а внутрішню структуру адміністративного рішення. У зв'язку з цим центральною є не проблема технічної хибності алгоритмічного результату як такої, а проблема деформації юридично значущих елементів адміністративного рішення, які в адміністративному праві пов'язуються зі здійсненням адміністративного розсуду, належним встановленням фактичних обставин справи, їх юридичною оцінкою, мотивуванням адміністративного акта, підзвітністю та можливістю його подальшої перевірки. У цьому значенні алгоритмічне управління пов'язане з ризиками, що виникають у процесі формування змісту владного рішення, зокрема встановлення фактичних обставин справи та визначення його юридичних наслідків для особи [124].

Першим і найбільш принциповим проявом цих ризиків є трансформація адміністративного розсуду. У межах класичної адміністративно-правової конструкції розсуд означає не довільність, а можливість обрати один із кількох правомірних варіантів рішення з урахуванням конкретних фактичних обставин справи, мети наданого повноваження, загальних принципів права та вимоги індивідуалізації адміністративного акта. Включення алгоритмічної системи у процес розгляду адміністративної справи змінює не лише технічний спосіб обробки інформації, а й юридично значущий порядок встановлення обставин справи та їх оцінки. Фактично алгоритмічна система опосередковує відбір релевантних фактів, їх ієрархізацію та допустимі варіанти правозастосовного реагування ще до здійснення самостійної оцінки посадовою особою. У цьому сенсі використання штучного інтелекту пов'язується з перебудовою дискреції: алгоритмічна система не лише допоміжно підтримує адміністративний розсуд, а здатна визначати рамки його здійснення [123].

Зазначене зумовлює ризик функціональної підміни адміністративного розсуду алгоритмічною рекомендацією або автоматизованим висновком.

Концепція *artificial discretion* [257] дозволяє зафіксувати фактичне зміщення центру прийняття рішення. Якщо алгоритмічна система класифікує справи, визначає рівень ризику, ранжує пріоритети реагування або пропонує типовий варіант рішення, то сам факт формального підписання адміністративного акта посадовою особою не означає, що він є результатом її самостійного та відповідального волевиявлення. У такій ситуації має місце фактичне перенесення центру формування адміністративного розсуду від суб'єкта владних повноважень до алгоритмічної моделі, яка не є суб'єктом публічно-правової відповідальності за зміст прийнятого рішення. З позицій адміністративного права це може свідчити про дефект волевиявлення суб'єкта владних повноважень, формалізацію мотивування адміністративного акта та порушення вимог до індивідуалізації рішення.

Організаційні ефекти алгоритмічного управління посилюють зазначені ризики. Алгоритмізація адміністративної діяльності сприяє стандартизації процедур, редукції індивідуальних обставин до типових категорій та звуженню можливостей для відступу від модельного рішення. У результаті індивідуалізація адміністративного акта поступається логіці статистичної подібності, а відхилення від алгоритмічної рекомендації потребує підвищеного рівня обґрунтування. Це трансформує фактичний режим здійснення дискреції: формально вона зберігається, однак її зміст істотно звужується внаслідок інституційного домінування алгоритмічного результату [108; 117].

У цьому контексті принципове значення має концепція *digital discretion* [214]. Цифровізація не усуває адміністративний розсуд, однак перебудовує його таким чином, що алгоритмічна система визначає рамки релевантності фактичних обставин, послідовність процедурних дій та коло практично доступних варіантів рішення. Звідси випливає, що формальна участь посадової особи в адміністративній процедурі сама по собі не є доказом наявності реального адміністративного контролю за змістом рішення. Такий контроль має місце лише за умови, що посадова особа здатна здійснити

повноцінну перевірку алгоритмічного висновку, поставити його під сумнів і, за необхідності, змінити його з належним мотивуванням. В іншому разі має місце порушення принципів обґрунтованості адміністративного акта, індивідуалізації рішення та заборони формального правозастосування.

На рівні фактичної поведінки посадових осіб ці ризики проявляються, зокрема, у формах *automation bias* та *selective adherence* [113]. Перша означає схильність некритично покладатися на алгоритмічну рекомендацію навіть за наявності підстав для сумніву, що призводить до порушення вимог належного встановлення обставин справи та самостійності адміністративного розсуду. Друга полягає у вибіркового використанні алгоритмічного результату для підтвердження попередньо сформованого рішення, що зумовлює дефекти мотивування адміністративного акта та підриває його обґрунтованість. В обох випадках алгоритмічна система не підвищує якість рішення автоматично, а, навпаки, може сприяти формалізації адміністративної діяльності та ослабленню підзвітності суб'єкта владних повноважень за зміст прийнятого рішення.

Ризики трансформації адміністративного розсуду закономірно переходять у проблему непрозорості алгоритмічного внеску у владне рішення як результат здійснення публічно-владних повноважень. У системі адміністративного права вимога мотивованості адміністративного акта охоплює не лише формальне посилання на норму права, а й обов'язок суб'єкта владних повноважень відтворити логіку встановлення фактичних обставин справи, їх оцінки та правової кваліфікації. Якщо істотна частина цієї оцінки здійснюється алгоритмічною системою, виникає необхідність встановлення не лише факту її використання, а й конкретного змісту алгоритмічного впливу: які саме дані були використані, за якими критеріями вони оцінювалися, які причинно-наслідкові зв'язки були покладені в основу висновку. У цьому контексті Pertti Ahonen і Tero Erkkilä обґрунтовано зазначають, що прозорість алгоритмічно опосередкованого адміністративного рішення не зводиться до інформування про сам факт

використання алгоритму [108]. Юридично релевантна прозорість означає можливість ідентифікувати роль алгоритмічної системи у структурі адміністративного акта, визначити характер її впливу на дискреційне судження та встановити значущість факторів, які вплинули на результат. За відсутності цього мотивування адміністративного акта втрачає змістовну повноту, а перевірка його законності – зокрема в порядку адміністративного чи судового контролю – набуває формального характеру.

У цьому зв'язку принципового значення набуває розмежування технічної пояснюваності алгоритму та юридично достатнього мотивування адміністративного акта. Як зазначають Philipp Hacker і Jan-Hendrik Passoth, адміністративне право не вимагає повного розкриття математичної архітектури алгоритму, але вимагає розкриття юридично релевантних підстав рішення, достатніх для розуміння логіки його прийняття та перевірки його обґрунтованості [179]. Відтак технічна пояснюваність (explainability) алгоритму не є тотожною юридично достатньому мотивуванню адміністративного акта. Вирішальним є не доступ до програмного коду як такого, а можливість встановити, чому саме щодо конкретної особи було прийнято відповідне рішення, які обставини визнано юридично значущими, як вони були оцінені, чи здійснювався відступ від алгоритмічної рекомендації та з яких підстав. За відсутності цих елементів алгоритмічне опосередкування владної діяльності вступає у суперечність із вимогами мотивованості адміністративного акта, стандартами доказування в адміністративній процедурі та правом особи на ефективний засіб правового захисту.

Зазначене узгоджується з позицією Sandra Wachter, Brent Mittelstadt та Luciano Floridi, які критично оцінюють ідею існування у праві Європейського Союзу самостійного «права на пояснення» у його сильному, універсальному розумінні [129; 244]. Їхній підхід не заперечує значення пояснення як такого, а вказує на те, що юридична проблема не може бути розв'язана шляхом простого доступу до технічного опису моделі. Для адміністративного права

визначальним є інше: чи забезпечує обсяг наданої інформації реальну можливість особи зрозуміти підстави адміністративного акта, поставити під сумнів його обґрунтованість і ініціювати перегляд. Якщо цього не досягається, порушується не лише вимога прозорості, а й сама правова природа мотивованого адміністративного акта як результату відповідального владного волевиявлення.

У сфері автоматизованих індивідуальних рішень ця проблема набуває безпосереднього нормативного виміру у контексті статті 22 *General Data Protection Regulation*. Зазначена норма закріплює право особи не підлягати рішенню, що ґрунтується виключно на автоматизованій обробці персональних даних і має для неї юридичні або подібно значущі наслідки, за винятком випадків, прямо передбачених цією статтею (зокрема, коли таке рішення є необхідним для укладення або виконання договору, дозволене законодавством або ґрунтується на явній згоді особи), за умови забезпечення належних гарантій, включаючи право на людське втручання, висловлення своєї позиції та оскарження рішення [215].

Як підкреслює Lee Bygrave, вирішальним є не формальна присутність людини у процедурі, а наявність змістовного (meaningful) людського втручання, здатного реально впливати на результат рішення [125].

Водночас Guidelines on Automated Individual Decision-Making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679 (Article 29), що мають рекомендаційний (soft law) характер, уточнюють, що формальна або несамостійна участь людини, яка не передбачає реальної можливості оцінити та змінити результат, не виключає кваліфікації такого рішення як автоматизованого [178].

Для суб'єктів публічної адміністрації це означає, що межі допустимості алгоритмічного впливу визначаються не формальною участю посадової особи у процедурі прийняття рішення, а тим, чи зберігає відповідний суб'єкт реальний змістовний контроль над формуванням адміністративного акта. У разі, якщо алгоритмічна обробка фактично визначає зміст рішення, а участь

посадової особи зводиться до його формального затвердження, таке рішення має розглядатися як автоматизоване.

Непрозорість алгоритмічного внеску та деформація адміністративного розсуду безпосередньо пов'язані з ризиком порушення принципів рівності та пропорційності, зокрема у формі непрямой дискримінації. Як доводять Solon Barocas і Andrew Selbst, дискримінаційний ефект алгоритмічних систем може виникати не лише внаслідок прямого використання захищених ознак, а й через застосування історично викривлених даних, проксі-показників, корельованих змінних та специфіки навчання моделей [119]. У площині адміністративного права це означає, що суб'єкт владних повноважень зобов'язаний перевіряти не лише формальну нейтральність алгоритмічної моделі, а й її фактичні наслідки у правозастосуванні. Формальна нейтральність алгоритмічної моделі не виключає виникнення непрямой дискримінації у правозастосуванні, що потребує оцінки відповідності такого рішення принципам рівності перед законом, заборони дискримінації та пропорційності, а також дотримання стандартів доказування, які забезпечують можливість виявлення та спростування дискримінаційного ефекту в адміністративній процедурі чи судовому контролі.

Cathy O'Neil обґрунтовує структурний характер ризиків алгоритмічного прийняття рішень: непрозорі моделі, застосовані у масових управлінських процесах, здатні не лише породжувати поодинокі помилки, а й відтворювати стійкі моделі нерівності у доступі до публічних благ, контролю та соціальної підтримки [205]. У площині адміністративного права це означає, що відповідне рішення може бути таким, що порушує принцип рівності та заборони дискримінації не лише в індивідуальному випадку, а й на рівні усталеної адміністративної практики. За таких умов оцінювання особи здійснюється не на підставі індивідуально встановлених фактичних обставин у межах адміністративної процедури, а через її віднесення до статистично сформованої категорії осіб, що використовується як підстава для типізації адміністративного реагування. Відтак дискримінаційний ризик

алгоритмічного управління має одночасно матеріальний і процедурний характер: він пов'язаний як із результатом адміністративного акта, так і з дефектом процедури його формування.

Це узгоджується з висновками Marijn Janssen і George Kuk, які звертають увагу на методологічну вразливість претензії алгоритмів великих даних на нейтральність з огляду на їх функціонування у середовищі неповних, контекстно залежних і нерівномірно розподілених даних [246]. У поєднанні з підходами до аналізу ризиків застосування штучного інтелекту [251; 253] та концепцією *public value failure* [143; 223] це дає підстави для адміністративно-правового висновку про можливість виникнення системних дефектів реалізації публічного інтересу, що проявляються у порушенні принципів рівності, підзвітності та законності, а також у зниженні ефективності механізмів контролю за діяльністю публічної адміністрації.

Наступним наслідком є ускладнення персоніфікації юридичної відповідальності суб'єкта владних повноважень. Як слушно зазначає Francesca Vignami, використання алгоритмічних систем ускладнює встановлення суб'єкта та юридичних підстав відповідальності за зміст адміністративного акта. Формально адміністративний акт ухвалює компетентний орган, однак його зміст може істотно залежати від архітектури моделі, налаштувань системи, вибору даних, участі зовнішнього постачальника програмного забезпечення або внутрішнього технічного підрозділу [121]. Це зумовлює ситуацію розподіленого формування результату (так звана «розподілена причинність» у доктрині), за якої різні елементи беруть участь у формуванні підсумкового рішення. Водночас для адміністративного права визначальним є те, що така багатокomпонентність не змінює правової природи адміністративного акта: він залишається актом суб'єкта владних повноважень, який несе юридичну відповідальність за його прийняття та зміст відповідно до вимог адміністративного права, зокрема принципу підзвітності публічної адміністрації [66]. Відповідно, розподілений

характер формування результату не змінює обов'язку суб'єкта владних повноважень нести юридичну відповідальність за прийняте рішення.

Frank Bannister і Regina Connolly пропонують розглядати *administration by algorithm* як сукупність взаємопов'язаних ризиків – інформаційних, процедурних, організаційних і правових [117]. Для адміністративно-правового аналізу принципово важливо, що ці ризики мають кумулятивний характер: непрозорість ускладнює реалізацію принципу підзвітності; стандартизація звужує можливості індивідуалізації адміністративного акта в межах дискреції; залежність від зовнішніх технологічних рішень ускладнює контрольованість здійснення владних повноважень. Отже, юридична оцінка алгоритмічного управління повинна охоплювати не лише технічну коректність функціонування системи, а й адміністративну процедуру в цілому, включаючи умови формування, прийняття та перевірки адміністративного акта.

Ослаблення підзвітності безпосередньо впливає на реалізацію права на ефективне адміністративне та судове оскарження. Якщо адресат адміністративного акта не має можливості встановити роль алгоритмічної системи, характер використаних даних, логіку їх обробки та межі людського втручання, його можливості належного оскарження істотно обмежуються. У таких умовах ускладнюється перевірка законності, обґрунтованості та пропорційності владного реагування, що може свідчити про порушення процесуальних гарантій захисту прав особи [189; 243; 244].

Зазначене зумовлює і трансформацію змісту вимоги мотивованості адміністративного акта. У випадках, коли встановлення фактичних обставин істотно залежить від алгоритмічної системи, формального посилення на норму права та стислого викладення встановлених обставин є недостатнім. Мотивувальна частина адміністративного акта повинна містити відомості, достатні для відтворення логіки прийняття рішення, зокрема визначення значущих факторів, ролі алгоритмічної системи у їх оцінюванні та підстав, з яких відповідний результат був визнаний належним для застосування до

конкретної особи. Інакше має місце заміщення юридичного мотивування посиланням на результат функціонування алгоритмічної системи як на самостійну підставу рішення, що є несумісним із вимогами обґрунтованості, перевірюваності та підконтрольності адміністративного акта [108; 180].

У європейському правовому просторі ця логіка відображена в Recommendation CM/Rec(2020)1 як рекомендаційному акті Ради Європи, який орієнтує держави на врахування ризиків для прав людини під час проєктування, впровадження та використання алгоритмічних систем. Значення цього документа для аналізу правових ризиків полягає в тому, що непрозорість, дискримінація чи ослаблення підзвітності не розглядаються як нейтральні побічні ефекти цифровізації, а оцінюються як фактори, що мають враховуватися державою при формуванні правових, процедурних та інституційних гарантій [136]. Аналогічний підхід розвиває методологія HUDERIA Ради Європи, яка пропонує системний інструментарій оцінювання ризиків і впливів алгоритмічних систем упродовж усього їх життєвого циклу, а не лише на етапі впровадження [138]. Для адміністративного права це дає підстави для висновку, що правомірність алгоритмічного управління визначається не деклараціями про інноваційність, а наявністю процедурних і інституційних гарантій, здатних забезпечити здійснення дискреції, мотивування адміністративного акта, підзвітність суб'єкта владних повноважень і захист прав особи в межах права [24].

Український контекст посилює значення цих висновків. Умови цифрової трансформації діяльності суб'єктів публічної адміністрації, поєднані з курсом на зближення з європейськими стандартами регулювання штучного інтелекту, зумовлюють практичну актуальність проблеми алгоритмічного управління [22; 78; 86]. У вітчизняній доктрині обґрунтовано підкреслюється, що прозорість і підзвітність є необхідними умовами правомірного використання систем штучного інтелекту в діяльності публічної адміністрації, а процедурні гарантії особи не можуть зводитися до формального повідомлення про використання відповідних технологій [1; 39].

Чим глибшим є алгоритмічний вплив на зміст рішення, тим суворішими мають бути вимоги до його законності, обґрунтованості, недискримінаційності, підконтрольності та забезпечення права на захист [35]. Закон України «Про адміністративну процедуру» надає цим положенням безпосереднього нормативного змісту, закріплюючи вимоги мотивованості адміністративного акта, участі особи в адміністративній процедурі та можливості його перегляду [71].

Отже, правові ризики алгоритмічного управління доцільно кваліфікувати передусім як адміністративно-правові. Їхній зміст полягає в тому, що алгоритмічні системи можуть зміщувати фактичний центр прийняття рішення від посадової особи до алгоритмічного висновку, деформувати здійснення дискреції, обмежувати індивідуалізацію адміністративного акта, ускладнювати встановлення ролі алгоритмічного впливу на його зміст, спричиняти дискримінаційні або непропорційні наслідки, розмивати підзвітність суб'єкта владних повноважень і ускладнювати ефективний адміністративний та судовий контроль [33]. У сукупності це дає підстави розглядати алгоритмічне управління як форму алгоритмічно опосередкованої реалізації дискреційних повноважень, у межах якої прийняття управлінського рішення здійснюється із залученням систем штучного інтелекту та потребує додаткових вимог до законності, обґрунтованості, підконтрольності й забезпечення процесуальних гарантій особи [40]. Саме з цього випливає необхідність переходу до аналізу правових умов і меж, за яких використання алгоритмічних систем у діяльності суб'єктів публічної адміністрації може визнаватися допустимим.

Для узагальнення викладених положень і систематизації адміністративно-правових ризиків алгоритмічного управління доцільно подати їх у зведеному аналітичному вигляді.

Адміністративно-правовий вимір	Як проявляється в алгоритмічному	Що деформує у владному рішенні	Основний адміністративно-	Необхідні гарантії
--------------------------------	----------------------------------	--------------------------------	---------------------------	--------------------

ризик	управлінні		правовий наслідок	
Трансформація розсуду	Алгоритмічна рекомендація або рейтинг стає фактичною основою вибору посадової особи [124]	Самостійність оцінки, індивідуалізацію справи	Номінальна участь посадової особи без реальної автономії судження.	Змістовне, а не формальне людське втручання; право на перегляд рішення людиною.
Цифрова дискреція (digital discretion)	Система задає межі релевантності, послідовність дій і доступні варіанти реагування [214]	Простір дискреції та можливість відступу від шаблону	Звуження фактичного розсуду без прямої нормативної зміни компетенції	Процедурна фіксація ролі системи, право відступу від алгоритмічного висновку
Автоматизаційне упередження та вибіркове слідування алгоритму	Посадова особа некритично погоджується з алгоритмічним висновком або вибірково використовує його для підтвердження наперед сформованої позиції [113]	Реальний людський контроль і неупередженість оцінки	Маскування дефектів розсуду під виглядом «об'єктивності» алгоритму	Обов'язок критичної перевірки рекомендації, фіксація причин згоди чи відступу
Непрозорість і непоясненість	Неможливо встановити, які фактори і якою мірою вплинули на результат [108; 180]	Мотивованість і перевірюваність рішення	Ускладнення контролю законності та пропорційності	Юридично достатнє пояснення ролі алгоритму, а не лише технічний опис
Дискримінація і непропорційність	Проксі-ознаки, викривлені дані, статистичне відтворення історичної нерівності [203]	Принцип рівності, індивідуалізацію, пропорційність	Формально нейтральне рішення з матеріально дискримінаційним ефектом	Перевірка даних, оцінка непрямой дискримінації, тестування на групові ефекти
Ослаблення підзвітності	Внесок у рішення розподілений між органом, моделлю, даними й	Персоніфіковану відповідальність органу	Розмивання підзвітності та юридичної відповідальності за	Чіткий розподіл відповідальності, документація, аудит, зовнішній

	зовнішніми постачальниками [121]		зміст адміністративного акта.	контроль
Ускладнення оскарження	Особа не може відтворити фактичну основу рішення і виявити джерело дефекту [125]	Ефективність адміністративного й судового захисту	Оскарження стає формальним і малоефективним	Право бути вислуханим, доступ до підстав рішення, можливість людського перегляду
Ризик для прав людини як системна проблема	Непрозорість, дискримінація й безконтрольність розглядаються як предмет позитивних обов'язків держави [136]	Узгодженість алгоритмічного управління з правовою державою	Перенесення ризику з технічної площини у сферу публічно-правової відповідальності	Оцінка ризиків і впливу, безперервний нагляд, процедурні safeguard'и для особи

*Таблиця 1. Систематизація правових ризиків алгоритмічного управління в діяльності органів публічної адміністрації*

Після виявлення правових ризиків алгоритмічного управління закономірним є перехід до питання про умови його допустимості в діяльності органів публічної адміністрації. Вирішальним при цьому є не заперечення можливості використання алгоритмічних систем як таких, а визначення правових меж, у яких їх застосування не деформує адміністративно-правову природу владного рішення. У цій площині алгоритмічне управління слід розглядати як допоміжний, юридично похідний інструмент, використання якого допускається лише за умови його належної інтеграції в адміністративну процедуру, збереження змістовного контролю з боку суб'єкта владних повноважень та покладення на нього повної юридичної відповідальності за результат рішення [195; 252; 258].

Функціональний потенціал алгоритмічних систем виявляється насамперед у здатності забезпечувати обробку значних масивів даних, виявлення повторюваних залежностей, підтримку прийняття рішень у

стандартизованих процедурах, а також у підвищенні організаційної спроможності публічної адміністрації. Водночас сама по собі корисність технології не може слугувати критерієм її правомірності. Допустимість використання алгоритмічних систем має оцінюватися крізь призму відповідності адміністративного рішення вимогам законності, обґрунтованості, підконтрольності та забезпечення прав особи, а не з огляду на інноваційний характер відповідних інструментів [251; 253; 254].

Першою фундаментальною межею є неприпустимість підміни адміністративного розсуду автоматизованим результатом. Алгоритмічна система може виконувати аналітичну, допоміжну або інформаційну функцію, однак вона не може здійснювати юридичну кваліфікацію обставин справи та визначати зміст адміністративного акта замість уповноваженого суб'єкта. У протилежному випадку відбувається фактичне відчуження публічно-владного повноваження, що суперечить його правовій природі [242; 257].

Другою умовою допустимості є наявність належної правової підстави використання алгоритмічної системи. Якщо така система впливає на встановлення фактичних обставин, оцінку ризиків чи формування управлінського рішення, її застосування має бути нормативно визначеним за цілями, межами та способами використання. У праві Європейського Союзу відповідний підхід реалізовано через ризик-орієнтовану модель регулювання, закріплену в Regulation (EU) 2024/1689, яка передбачає диференціацію вимог залежно від рівня ризику системи та встановлює обов'язки щодо забезпечення безпеки, якості даних, документації, прозорості та людського контролю [168; 224].

Третьою умовою є здійснення постійної оцінки впливу алгоритмічних систем на права людини та принципи адміністративного права. У документах Ради Європи ця вимога конкретизується через необхідність забезпечення підзвітності, прозорості та доступу до ефективних засобів правового захисту, а також через впровадження процедур оцінки впливу на права людини протягом усього життєвого циклу системи [136; 138; 256].

Четверта умова полягає у забезпеченні реального, а не формального людського контролю. Такий контроль означає здатність посадової особи зрозуміти підстави алгоритмічного висновку, критично його оцінити, за необхідності відступити від нього та самостійно обґрунтувати прийняте рішення. Формальна участь людини у процедурі без фактичного впливу на результат не відповідає вимогам адміністративного права [42; 156; 178].

П'ятою умовою є належна якість і правомірність використання даних. Алгоритмічне рішення не може вважатися правомірним, якщо воно ґрунтується на неповних, упереджених або незаконно отриманих даних. Відповідні вимоги випливають як із європейського регулювання, так і з національного законодавства у сфері захисту персональних даних [74; 155].

Шостою умовою є забезпечення належного рівня документування та прозорості алгоритмічного впливу. Йдеться про фіксацію ролі системи у процесі прийняття рішення, характеристик використаних даних, меж людського втручання та можливості перевірки законності такого рішення як особою, так і контролюючими органами [72; 108; 155].

Нарешті, самостійне значення має існування заборонених практик використання штучного інтелекту, які у праві Європейського Союзу визначені як несумісні з фундаментальними правами незалежно від умов їх застосування. Це свідчить про те, що межі допустимості алгоритмічного управління мають не лише процедурний, а й матеріальний характер [118; 155].

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що допустимість алгоритмічного управління в діяльності публічної адміністрації визначається не технологічними характеристиками системи як такої, а її відповідністю вимогам адміністративного права, які забезпечують законність, підконтрольність, обґрунтованість і захист прав людини у процесі здійснення публічно-владних повноважень [41; 208].

Український вимір використання систем штучного інтелекту в діяльності публічної адміністрації доцільно оцінювати не ізольовано, а в

контексті розвитку сучасної адміністративно-правової доктрини, яка виходить із пріоритету прав і свобод людини у відносинах із суб'єктами публічної влади. У цьому аспекті принципове значення має підхід В. Б. Авер'янова, за яким оновлення українського адміністративного права пов'язується з переорієнтацією його призначення від обслуговування управлінської влади до забезпечення прав людини у сфері публічного адміністрування. Така людиноцентрична спрямованість адміністративного права дає змогу розглядати штучний інтелект не лише як технологічний інструмент підвищення ефективності управління, а як чинник, що може впливати на спосіб реалізації компетенції, межі адміністративного розсуду, мотивування адміністративного акта та гарантії захисту особи [2; 10; 47].

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні визначає відповідні технології як один із пріоритетних напрямів державної політики, а розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 р. № 457-р затверджує план заходів з її реалізації на 2025–2026 роки [73; 78]. Водночас Біла книга з регулювання штучного інтелекту в Україні, Дорожня карта регулювання штучного інтелекту в Україні та Добровільний кодекс поведінки з етичного та відповідального використання штучного інтелекту мають переважно програмний, концептуальний або рекомендаційний характер. Вони не є самостійною правовою підставою для прийняття індивідуальних адміністративних актів, однак окреслюють орієнтири поступового наближення національної моделі до європейських підходів, зокрема до Регламенту (ЄС) 2024/1689 про штучний інтелект [20; 22; 56; 73; 78; 86].

Безпосереднє адміністративно-правове значення зазначених орієнтирів виявляється лише у зв'язку з чинними нормами публічного права. Закон України «Про адміністративну процедуру» регулює відносини суб'єктів, уповноважених здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду й вирішення адміністративних справ шляхом прийняття та виконання адміністративних актів. Тому використання

алгоритмічних систем у публічному адмініструванні має оцінюватися крізь вимоги участі особи в адміністративному провадженні, належного встановлення обставин справи, мотивування адміністративного акта, можливості бути вислуханою та права на оскарження. Алгоритмічний результат не може підміняти юридичну оцінку, адміністративний розсуд і відповідальне владне волевиявлення посадової особи [71; 95; 96; 97].

У цьому сенсі проблема штучного інтелекту в діяльності публічної адміністрації є не суто технічною, а адміністративно-правовою. Для адміністративного права вирішальним є не сам факт використання алгоритму, а його вплив на встановлення фактичних обставин, оцінку релевантних даних, формування мотивів рішення, реалізацію дискреційних повноважень та можливість подальшої перевірки правомірності адміністративного акта. Саме тому дефініційні підходи до ШІ мають значення лише настільки, наскільки вони дають змогу з'ясувати юридичну роль відповідної системи у владному рішенні, а не лише її технологічні властивості [44; 45].

Окремого значення набуває інституційна спроможність органу публічної адміністрації. Правомірність використання алгоритмічної системи залежить не лише від її технічних характеристик чи наявності програмних документів, а й від здатності органу забезпечити реальний, а не формальний контроль посадової особи, документування алгоритмічного внеску, критичну оцінку результатів системи та можливість відтворити мотиви адміністративного акта. У цьому аспекті обґрунтованою є позиція І. Костенко щодо алгоритмічної компетентності публічних службовців як умови належного використання ШІ в цифровому врядуванні. За відсутності такої компетентності участь людини може перетворитися на номінальне затвердження результату, сформованого системою, що створює ризик прихованої підміни адміністративного розсуду технічно згенерованим висновком [32].

Акти рекомендаційного характеру, зокрема Добровільний кодекс поведінки з етичного та відповідального використання штучного інтелекту, можуть виконувати лише допоміжну функцію. Вони сприяють виробленню стандартів належної практики, ідентифікації ризиків для прав людини та формуванню культури відповідального використання ШІ, однак не можуть замінити закон, адміністративну процедуру або гарантії оскарження. У сфері індивідуальних владних рішень ключове значення мають не етичні декларації, а юридично обов'язкові вимоги до компетенції, процедури, мотивування, прозорості, захисту персональних даних і доступу до інформації [72; 74].

Для узагальнення викладених положень, а також для систематизації співвідношення можливостей, правових обмежень і критеріїв допустимості алгоритмічного управління в діяльності органів публічної адміністрації, доцільно подати їх у зведеному аналітичному вигляді (табл. 2).

Сфера застосування алгоритмічного управління	Зміст можливості	Правове обмеження	Критерій допустимості	Джерела
Підтримка прийняття рішень	Аналітичне опрацювання даних, виявлення закономірностей, пріоритизація управлінських дій	Неприпустимість підміни адміністративного розсуду автоматизованим результатом	Заборона автоматизованого визначення змісту адміністративного рішення	Bullock, Justin B. 2019. «Artificial Intelligence, Discretion, and Bureaucracy». <i>The American Review of Public Administration</i> 49(7): 751 – 61. doi:10.1177/0275074019856123.
Оптимізація	Прискорення	Автоматизація не	Гарантія участі	Wirtz, Bernd W., i Wilhelm M. Müller. 2019. «An Integrated Artificial Intelligence Framework for Public

адміністративних сервісів	процедур, стандартизація масових операцій, підвищення доступності послуг	може нівелювати і індивідуальну оцінку там, де вона юридично необхідна	особи в процедурі та права на пояснення і перегляд рішення	Management». Public Management Review 21(7): 1076 – 1100. doi:10.1080/14719037.2018.1549268. Закон України «Про адміністративну процедуру», 2022)
Використання високоризикових систем	Підвищення точності адміністрування, прогнозування, розподілу ресурсів	Обов'язок застосування спеціальних правових і процедурних гарантій	Наявність правової підстави та ризикорієнтованих процедурних гарантій	Almada, Marco. 2025. «The EU AI Act in a Global Perspective». doi:10.2139/ssrn.5083993. Council of Europe, Committee of Ministers. 2020. (Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 2020 at the 1373rd meeting of the Ministers' Deputies. Recommendation CM/Rec(2020)1.) Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems. <a href="https://search.coe.int/cm?i=09000016809e1154">https://search.coe.int/cm?i=09000016809e1154</a> .
Дані та профілювання	Обробка складних масивів інформації, виявлення статистичних закономірностей	Заборона використання нерелевантних, надмірних або дискримінаційних даних	Вимога належної якості та правомірності використання даних	Barocas, Solon, i Andrew D. Selbst. 2016. «Big Data's Disparate Impact». SSRN Electronic Journal. doi:10.2139/ssrn.2477899. Cowls, Josh, Luciano Floridi, i Mariarosaria Taddeo. 2018. «The challenges and opportunities of ethical AI. Artificially Intelligent.» Data Ethics Group, The Alan Turing Institute Digital Ethics Lab, Oxford Internet Institute, University of Oxford. <a href="https://digitransglasgow.github.io/ArtificiallyIntelligent/contributions/04_Alan_Turing_Institute.html">https://digitransglasgow.github.io/ArtificiallyIntelligent/contributions/04_Alan_Turing_Institute.html</a> .
Прозорість і мотивування	Можливість пояснюваної аналітичної підтримки рішення	Неприпустимість непрозорого впливу на рішення	Забезпечення перевіряючості та пояснюваності рішення	Ahonen, Pertti, i Tero Erkkilä. 2020. «Transparency in algorithmic decision-making: Ideational tensions and conceptual shifts in Finland» ред. Sarah Giest i Stephan Grimmelikhuijsen. Information Polity 25(4): 419 – 32. doi:10.3233/IP-200259.
Людський нагляд	Контроль, перевірка та корекція алгоритмі	Формальна участь людини не є достатньо	Вимога змістовного (не формального)	Ranerup, Agneta, i Helle Zinner Henriksen. 2022. «Digital Discretion: Unpacking Human and Technological Agency in Automated Decision Making in Sweden's Social Services». Social Science Computer Review 40(2): 445 – 61. doi:10.1177/0894439320980434.

	чного висновку	ю гарантією	людського нагляду	
Оскарження і перегляд	Можливість перевірки та виправлення адміністративного рішення	Недопустимість рішень, що фактично не піддаються юридичному контролю	Гарантія ефективного адміністративного та судового оскарження	Guidelines on Automated Individual Decision-Making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679 (WP251rev.01), прийнятий Article 29 Data Protection Working Party 3 жовтня 2017 р., із змінами від 6 лютого 2018 р.

Узагальнення, подане в таблиці, дає підстави стверджувати, що застосування алгоритмічних систем у діяльності суб'єктів публічної адміністрації не створює самостійної правової підстави для прийняття адміністративних рішень і може здійснюватися виключно в межах вимог адміністративного права. Відповідно, межі його допустимості визначаються не технічними характеристиками таких систем, а їх відповідністю матеріальним і процедурним вимогам правомірного адміністративного акта.

У цьому контексті вирішальне значення мають, з одного боку, матеріальні обмеження, що впливають із неприпустимості застосування практик, несумісних із правами людини незалежно від їх ефективності, а з іншого – процедурні гарантії, які забезпечують участь особи, належне встановлення обставин справи, мотивованість рішення та можливість його перевірки. Саме сукупність цих вимог визначає адміністративно-правову модель допустимого використання алгоритмічних систем [233].

Отже, алгоритмічне управління може бути сумісним із адміністративним правом лише за умови його процедурної інтеграції у процес прийняття адміністративного акта та забезпечення можливості ефективного юридичного контролю. У цьому значенні воно виступає не самостійною формою здійснення публічно-владних повноважень, а

технічним опосередкуванням реалізації дискреційних повноважень, яке не може підняти адміністративний розсуд, юридичну оцінку та відповідальне волевиявлення посадової особи.

Відтак межі використання алгоритмічних систем у публічному адмініструванні визначаються ступенем їх підпорядкованості праву. Застосування таких систем є допустимим лише за умови збереження визначальної ролі права у формуванні змісту адміністративного акта, його мотивуванні та подальшому контролі, що відповідає базовим засадам сучасної адміністративно-правової доктрини.

## **Висновки до Розділу 1**

У підрозділі 1.1 здійснено комплексний аналіз доктринальних підходів до визначення штучного інтелекту як правової категорії, що дало змогу встановити відсутність єдиної усталеної дефініції у сучасній юридичній науці та виявити основні напрями еволюції відповідного поняття. Досліджено вітчизняні та зарубіжні наукові джерела, у межах яких штучний інтелект осмислюється крізь призму об'єктної, суб'єктної та змішаної моделей, а також оцінено їх методологічну придатність для адміністративно-правового аналізу. Обґрунтовано переважну методологічну придатність об'єктного підходу для адміністративно-правового аналізу, у межах якого штучний інтелект розглядається як об'єкт правового регулювання, а не як самостійний суб'єкт права.

Проаналізовано еволюцію нормативного визначення штучного інтелекту у праві Європейського Союзу та міжнародних актах, що дозволило простежити поетапне формування відповідної правової категорії – від експертних і політико-концептуальних документів до легальної дефініції, придатної для правозастосування. Встановлено, що сучасні правові підходи ґрунтуються на функціонально-операційній моделі, у межах якої

визначальними є такі ознаки, як машинний характер системи, здатність до алгоритмічного виведення, автономність, адаптивність та формування результатів, що впливають на середовище. Показано, що саме ці характеристики забезпечують належну юридичну визначеність об'єкта регулювання та його придатність для адміністративно-правового застосування.

У результаті узагальнення доктринальних і нормативних підходів встановлено, що поняття штучного інтелекту виконує не лише описову, а й конструктивну функцію, визначаючи межі та зміст правового регулювання. Обґрунтовано, що від обраної дефініції безпосередньо залежить сфера застосування адміністративного контролю, визначення кола відповідальних суб'єктів, встановлення вимог прозорості та підзвітності, а також ефективність механізмів захисту прав людини. Встановлено, що відсутність чіткого понятійного окреслення систем штучного інтелекту у сфері публічного управління зумовлює ризики довільного тлумачення та нерівномірності правозастосування. На цій підставі виокремлено систему юридично значущих ознак штучного інтелекту (машинний характер, алгоритмічне виведення, автономність, адаптивність, формування результатів та їх вплив на середовище), що дозволяє відмежувати такі системи від традиційного програмного забезпечення.

На основі проведеного аналізу сформульовано авторське визначення штучного інтелекту як правової категорії у сфері публічного управління, під яким запропоновано розуміти машинну систему, що функціонує з певним рівнем автономії та на основі алгоритмічного виведення здатна генерувати результати, які впливають на середовище та можуть породжувати юридично значущі наслідки для прав і свобод людини, зокрема у процесі реалізації повноважень суб'єктів публічної влади. Обґрунтовано, що у такому розумінні штучний інтелект виступає спеціальним об'єктом адміністративно-правового регулювання. Показано, що функціонально-юридичний підхід до визначення штучного інтелекту забезпечує належну правову визначеність і

створює методологічну основу для формування адміністративно-правових механізмів регулювання, контролю та захисту прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту.

У підрозділі 1.2. визначено, що в умовах цифровізації публічного управління права людини виступають визначальним нормативним критерієм легітимності використання систем штучного інтелекту органами публічної адміністрації. Розкрито, що людиноцентристська доктрина адміністративного права зумовлює зміну підходу до оцінки алгоритмічних інструментів: вирішальним є не їхня технічна ефективність, а сумісність із правовим статусом особи, призначенням публічної адміністрації та вимогами належного адміністрування. З'ясовано, що легітимність застосування ШІ охоплює не лише формальну правову підставу, а й відповідність способу його використання принципам верховенства права, юридичної визначеності, пропорційності, недискримінації та ефективного правового захисту.

Обґрунтовано, що права людини у сфері застосування систем штучного інтелекту виконують подвійну функцію. У матеріальному вимірі вони визначають межі допустимого алгоритмічного втручання, унеможливаючи нівелювання людської гідності, дискримінаційні ефекти, непропорційне втручання у приватність і обмеження доступу до правового захисту. У процесуальному вимірі вони виступають критерієм організації владної діяльності, визначаючи вимоги до форми реалізації повноваження, порядку підготовки рішення, обсягу людського контролю, мотивування адміністративного акта та можливостей його перевірки.

З'ясовано, що допустимість використання ШІ безпосередньо пов'язана з межами компетенції органу, природою адміністративного розсуду та правовою формою рішення. Доведено, що алгоритмічна система не може бути носієм владного повноваження, а її застосування є допустимим лише як допоміжний інструмент у межах реалізації компетенції уповноваженого суб'єкта. Удосконалено підхід до розмежування автоматизації адміністративної діяльності та автоматизованого прийняття

адміністративного рішення: якщо автоматизація не змінює природи владного волевиявлення, то алгоритмічний вплив на встановлення обставин справи або зміст акта зумовлює підвищені вимоги до правової підстави, людського контролю, мотивування та оскаржуваності рішення.

Обґрунтовано, що права людини конкретизуються у системі адміністративно-правових меж, форм і процедур здійснення публічно-владних повноважень із використанням систем штучного інтелекту. Доведено, що легітимність алгоритмічно опосередкованого рішення забезпечується лише за умови збереження відповідального суб'єкта владного волевиявлення, належної адміністративної процедури, встановлюваності фактичної основи акта, його зрозумілого мотивування та можливості ефективного перегляду. Відтак використання ШІ у публічному управлінні має оцінюватися за критерієм його сумісності з правами людини як безпосереднім юридичним мірилом допустимості здійснення публічно-владних повноважень.

У підрозділі 1.3. визначено, що алгоритмічне управління в діяльності органів публічної адміністрації не зводиться до технічної автоматизації адміністративних операцій, а становить особливу форму цифрово опосередкованої реалізації владних повноважень, у межах якої алгоритмічна система бере участь у формуванні, підтримці або спрямуванні управлінського розсуду. Уточнено його правову природу через відмежування від суміжних явищ – технічної автоматизації, загального використання систем штучного інтелекту в публічному секторі та повністю автоматизованого прийняття рішень. Саме вплив алгоритмічної моделі на відбір, ранжування, оцінювання й прогнозування юридично значущої інформації зумовлює необхідність розглядати алгоритмічне управління в площині адміністративного права, оскільки воно змінює спосіб реалізації компетенції, перебіг адміністративної процедури, структуру дискреційних повноважень, вимоги до мотивування акта та засади підзвітності органу.

З'ясовано, що ключовим наслідком алгоритмічного опосередкування владного рішення є трансформація адміністративного розсуду. Встановлено, що включення алгоритмічної системи до процесу підготовки й ухвалення рішення здатне зміщувати фактичний центр судження від посадової особи до алгоритмічного висновку, звужувати простір індивідуалізованої оцінки обставин, посилювати стандартизацію владного реагування та створювати ризик номінального, а не реального людського контролю. У зв'язку з цим удосконалено наукові підходи до характеристики алгоритмічного управління шляхом уточнення, що воно має розглядатися як особлива форма реалізації дискреційних повноважень, у межах якої управлінське рішення формується або підтримується системами штучного інтелекту, а відтак потребує спеціальних вимог до законності, обґрунтованості, недискримінаційності, підконтрольності та процедурного захисту особи.

Обґрунтовано, що правові ризики алгоритмічного управління мають передусім адміністративно-правовий характер, оскільки пов'язані не стільки з технічною помилкою моделі, скільки з деформацією внутрішньої структури владного рішення. Виокремлено основні напрями такого ризику: підміна або звуження розсуду, непрозорість алгоритмічного внеску в рішення, ослаблення мотивованості та перевірюваності адміністративного акта, відтворення дискримінаційних і непропорційних наслідків, розмивання персоніфікованої відповідальності органу, а також ускладнення адміністративного й судового оскарження. Доведено, що у сфері забезпечення прав людини ці ризики набувають значення не побічних ефектів цифровізації, а юридично релевантних чинників, які прямо впливають на допустимість використання алгоритмічних систем у публічному управлінні.

Встановлено, що можливості алгоритмічного управління не мають самостійної легітимаційної сили та можуть визнаватися допустимими лише за умови їх підпорядкованості праву. Уточнено, що межі допустимого використання автоматизованих рішень у публічному управлінні

визначаються сукупністю матеріальних і процедурних вимог: наявністю чіткої правової підстави, ризик-орієнтованою оцінкою впливу, належною якістю та правомірністю використання даних, змістовним людським наглядом, належним документуванням і прозорістю алгоритмічного впливу, можливістю ефективного перегляду та оскарження, а також заборонаю практик, несумісних із правами людини. Це дозволило конкретизувати, що алгоритмічне управління є сумісним з адміністративним правом лише як процедурно вбудоване, юридично контрольоване й підзвітне технічне опосередкування реалізації дискреційних повноважень, що відповідає європейським стандартам і узгоджується з напрямками формування української моделі регулювання.

## РОЗДІЛ 2.

### НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МІЖНАРОДНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІРИ

#### 2.1. Міжнародні стандарти захисту прав людини у сфері використання систем штучного інтелекту

Міжнародні стандарти у сфері використання систем штучного інтелекту становлять багаторівневу нормативно-орієнтаційну основу, через яку універсальні права людини трансформуються у матеріальні та процедурні межі здійснення публічно-владних повноважень. Для адміністративного права це має принципове значення, оскільки питання полягає не лише у виробленні загальних засад «належного» технологічного розвитку, а передусім у встановленні правових критеріїв, за якими оцінюється допустимість алгоритмічного впливу на підготовку, ухвалення, мотивування, виконання і перегляд владного рішення. У цьому аспекті міжнародні стандарти виступають не зовнішнім політико-правовим тлом цифрової трансформації, а нормативним орієнтиром для визначення того, яким чином держава може використовувати ШІ, не виходячи за межі прав людини, демократії та верховенства права [134; 217].

Особливість міжнародного регулювання у сфері ШІ полягає в тому, що воно не сформувалося як єдиний універсальний кодифікований режим. Натомість склалася багатопланова система, у межах якої визначаються нормативні орієнтири для встановлення правових підстав використання ШІ, меж дискреції адміністративного органу та вимог до адміністративної процедури. Саме така структура й надає міжнародним стандартам особливої регулятивної ваги: різна юридична природа окремих актів не скасовує їхньої спільної функції – формувати орієнтири для правотворення та правозастосування, юридична обов'язковість яких залежить від виду

відповідного міжнародного акта, що узгоджується із сучасними науковими підходами, які розглядають штучний інтелект як чинник трансформації міжнародно-правового регулювання та джерело нових викликів для існуючих правових інститутів [176; 208; 238].

Універсальний рівень цієї системи утворюють чинні міжнародні стандарти прав людини, які зберігають свою нормативну силу і в цифрову добу. Новітні акти про штучний інтелект не замінюють уже існуючих гарантій, а конкретизують спосіб їх застосування до нових технологічних контекстів. Це має безпосередній адміністративно-правовий наслідок. Використання алгоритмічних систем державою не створює «позаправового» простору, де допустимість владного рішення визначалася б технічною ефективністю, внутрішніми інструкціями органу чи організаційною доцільністю. Навпаки, будь-який алгоритмічно опосередкований адміністративний вплив підлягає оцінці за тими самими критеріями, що й інші форми здійснення публічної влади: законність, передбачуваність, пропорційність, недискримінація, підзвітність, процедурна справедливість, наявність ефективного засобу правового захисту, що відповідає підходам, сформульованим у доповіді Управління Верховного комісара ООН з прав людини «Право на приватність у цифрову епоху» (A/HRC/39/29, 2018), а також практиці Європейського суду з прав людини щодо тлумачення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої будь-яке збирання, зберігання або використання інформації про особу становить втручання у її приватне життя і потребує дотримання вимог законності, необхідності та пропорційності [112; 134; 163; 210; 216; 240].

Важливим етапом універсалізації такого підходу стала резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/78/265 від 21 березня 2024 року. Її значення полягає не у встановленні юридично обов'язкового договірного режиму, а у відображенні узгодженого підходу держав-членів, який має рекомендаційний характер, щодо необхідності безпечного та надійного використання систем штучного інтелекту з урахуванням прав людини та

цілей сталого розвитку [238]. Для адміністративно-правового аналізу це означає, що формування та реалізація державної політики у сфері цифрової трансформації повинні здійснюватися з урахуванням вимог законності, недискримінації, підзвітності та належного контролю за наслідками використання відповідних технологій.

На міжурядовому рекомендаційному рівні істотний вплив на формування системи міжнародних стандартів у сфері використання штучного інтелекту справила Рекомендація Ради ОЕСР щодо штучного інтелекту, ухвалена у 2019 році та оновлена у 2024 році. Її значення полягає у формулюванні узгодженого комплексу принципів, які орієнтовані на забезпечення правомірного використання технологій штучного інтелекту, зокрема: дотримання верховенства права, поваги до прав людини і демократичних цінностей, забезпечення прозорості та пояснюваності, надійності і безпеки, а також підзвітності суб'єктів, які застосовують такі системи [208].

Для адміністративного права принципове значення має те, що зазначені положення мають рекомендаційний характер і не створюють міжнародно-правових зобов'язань, однак використовуються як орієнтири правового регулювання та адміністративної практики. У цьому аспекті вони можуть бути інтерпретовані через категорії адміністративного права: прозорість – як вимога до мотивування адміністративного акта і перевірюваності його підстав; підзвітність – як визначеність суб'єкта владних повноважень, відповідального за прийняте рішення; людський контроль – як обов'язок посадової особи здійснювати самостійну оцінку обставин справи і нести юридичну відповідальність за результат, що виключає підміну адміністративного розсуду технічною операцією [108].

Найбільш наближені до сфери здійснення публічно-владних повноважень стандарти сформульовано у межах Ради Європи. Рекомендація Комітету міністрів CM/Rec(2020)1 виходить із необхідності забезпечення відповідності алгоритмічних систем правам людини і основоположним

свободам на всіх стадіях їх життєвого циклу, включаючи проектування, розроблення, закупівлю, впровадження та використання [136].

Для адміністративного права це означає розширення предмета юридичного оцінювання: воно охоплює не лише результат у формі адміністративного акта, а й адміністративну процедуру в її повному обсязі, включаючи прийняття рішень щодо вибору відповідної системи, її закупівлі, налаштування, використання даних, залучення приватних суб'єктів та здійснення подальшого контролю. Відповідно, вимоги прав людини трансформуються у процесуальні обов'язки суб'єкта владних повноважень на кожній стадії адміністративної діяльності.

Наступний етап розвитку міжнародного регулювання пов'язаний із прийняттям Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права, яка передбачає встановлення юридично обов'язкових зобов'язань після набуття нею чинності для держав-учасниць [134]. Її предметом є не технічне регулювання систем як продуктів, а забезпечення відповідності діяльності, пов'язаної з їх використанням, вимогам прав людини, демократії та верховенства права.

У цьому контексті застосування систем штучного інтелекту підлягає оцінці крізь призму адміністративно-правових категорій: правомірності здійснення повноважень, дотримання адміністративної процедури, належного мотивування адміністративного акта, забезпечення контролю та нагляду, встановлення юридичної відповідальності та гарантування ефективних засобів правового захисту. Новизна такого підходу полягає не у формуванні нових прав, а у конкретизації змісту вже існуючих міжнародних зобов'язань у специфічному технологічному середовищі.

Для України зазначена система стандартів набуває практичного значення у зв'язку з підписанням Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права 15 травня 2025 року, що свідчить про намір держави долучитися до відповідного міжнародно-правового режиму та потребує подальшої

ратифікації для набуття обов'язкової сили. Водночас внутрішньодержавний вимір забезпечується, зокрема, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 р. № 457-р, яким затверджено план заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки, що має програмно-організаційний характер і визначає напрями державної політики у відповідній сфері [9; 73; 79].

Отже, міжнародні стандарти у сфері використання систем штучного інтелекту формують багаторівневу систему орієнтирів, у межах якої акти *hard law* і *soft law* мають різну юридичну природу, але взаємодіють у процесі формування критеріїв правомірності діяльності суб'єктів владних повноважень. Для адміністративного права вони слугують підставою для визначення допустимості алгоритмічного впливу на зміст адміністративного акта, на процедуру його підготовки та на межі реалізації адміністративного розсуду.

Правозахисний зміст цих стандартів виявляється через встановлення конкретних вимог до організації адміністративної діяльності: до законності та обґрунтованості рішення, до порядку збирання і оцінки даних, до мотивування адміністративного акта, до забезпечення людського контролю, а також до реальності та ефективності адміністративного й судового оскарження. Саме в такому вигляді міжнародні стандарти інтегруються у предмет адміністративного права і набувають значення юридичних критеріїв оцінки діяльності публічної адміністрації.

Першою базовою вимогою є принцип законності як складова верховенства права. У доктрині українського адміністративного права він означає обов'язок суб'єкта владних повноважень діяти на підставі, в межах та у спосіб, визначені законом, що охоплює як формальну компетенцію, так і правомірність процедури реалізації повноваження [2; 10]. У сфері використання систем штучного інтелекту ця вимога набуває конкретизованого змісту: правомірність діяльності органу залежить не лише від наявності повноваження, а й від нормативної визначеності допустимості

застосування відповідної технології у конкретному виді адміністративних справ, характеру її впливу на рішення та наявності процедурних гарантій, що забезпечують контроль за таким впливом [134; 217].

У цьому контексті адміністративний акт виступає ключовою юридичною формою реалізації владних повноважень, що має індивідуальний, зовнішній і обов'язковий характер. Використання алгоритмічних систем впливає на його внутрішню структуру, насамперед на встановлення фактичних підстав і мотивування. Якщо фактичні обставини формуються з використанням алгоритмічного аналізу, законність адміністративного акта залежить від того, чи можуть ці обставини бути перевірені у процедурному порядку, а мотиви рішення – відтворені у юридично значущій формі. Відсутність такої можливості означає порушення не лише процедурних вимог, а й самої природи адміністративного акта як результату обґрунтованого владного волевиявлення.

Другою групою вимог є забезпечення приватності, захисту персональних даних та належного врядування даними. У праві Європейського Союзу, зокрема у положеннях Regulation (EU) 2016/679 (GDPR) (стаття 22), закріплено обмеження щодо автоматизованого індивідуального прийняття рішень, що мають юридичні або подібно значущі наслідки для особи, а також вимоги щодо забезпечення відповідних гарантій [215]. Водночас ці положення мають значення для адміністративного права не самі по собі, а через їх функціональний зв'язок із категорією адміністративної процедури. Дані, що використовуються при застосуванні алгоритмічних систем, у процедурному аспекті виконують функцію доказів. Відповідно, до них мають застосовуватися загальні вимоги доказування: належність, допустимість і достовірність.

Звідси випливає, що порушення у сфері використання систем ШІ можуть виникати не лише на стадії прийняття адміністративного акта, а й на попередніх стадіях адміністративної процедури – під час формування доказової бази. Використання недостовірних, нерелевантних або непрозорих

за походженням даних означає порушення правил встановлення фактичних обставин справи і, як наслідок, впливає на законність рішення. Такий дефект не зводиться до технічної помилки, а має юридичний характер, оскільки унеможливорює ефективне спростування фактичних підстав адміністративного акта [178].

Третім елементом є принцип рівності та недискримінації, який у контексті алгоритмічного управління набуває ознак процесуального стандарту. У класичному адміністративному праві він вимагає однакового підходу до осіб у подібних ситуаціях і забороняє невиправдану диференціацію. Використання алгоритмічних систем змінює механізм виникнення дискримінації: вона може бути зумовлена не безпосереднім волевиявленням посадової особи, а властивостями моделі, що відтворює статистичні залежності, закладені у даних. За таких умов обов'язок суб'єкта владних повноважень полягає не лише в утриманні від дискримінаційних рішень, а й у перевірці того, чи не створює сама система системних упереджень. Це означає необхідність забезпечення можливості зовнішньої перевірки критеріїв, що використовуються системою, і їх оцінки з погляду відповідності принципу рівності [136].

Особливого значення у структурі адміністративного акта набуває мотивування. У вітчизняній доктрині воно розглядається як обов'язковий елемент акта, що забезпечує його обґрунтованість і відкриває можливість контролю. У випадку використання систем ШІ мотивування повинно охоплювати не лише юридичні норми і встановлені факти, а й пояснення ролі алгоритмічного інструменту у формуванні висновку. Посилання на «автоматичний результат» або «висновок системи» не відповідає вимогам мотивування, оскільки не дозволяє встановити причинно-наслідковий зв'язок між даними, їх оцінкою і прийнятим рішенням. Відтак обов'язок мотивування трансформується у вимогу забезпечити відтворюваність логіки рішення у формі, придатній для юридичної перевірки [134].

Із цим безпосередньо пов'язана категорія адміністративної дискреції. У доктрині адміністративного права вона визначається як надана законом свобода вибору між кількома правомірними варіантами рішення (Битяк Ю.П.). Використання алгоритмічних систем не усуває дискрецію як юридичну конструкцію, однак може істотно впливати на її фактичний обсяг. Якщо алгоритмічна рекомендація стає визначальним фактором, дискреція втрачає реальний характер і перетворюється на формальну, коли посадова особа лише затверджує результат, сформований системою. Такий стан несумісний із природою дискреційного повноваження, оскільки позбавляє його змісту як самостійного юридичного оцінювання.

У цьому аспекті людський нагляд виступає не як формальна вимога, а як елемент належної адміністративної процедури. Він означає обов'язок посадової особи здійснити самостійну перевірку вихідних даних, оцінити коректність алгоритмічного висновку, за необхідності відступити від нього та надати власне мотивоване рішення. Лише за наявності такого нагляду адміністративний акт зберігає ознаки результату відповідального владного волевиявлення.

Завершальним елементом є забезпечення ефективного засобу правового захисту. У категоріях адміністративного права це означає, що особа повинна мати реальну можливість оскаржити як сам адміністративний акт, так і спосіб його прийняття. Така можливість передбачає доступ до інформації про підстави рішення, використані дані та роль алгоритмічної системи. Якщо ці елементи залишаються невизначеними або недоступними, право на оскарження втрачає зміст, оскільки позбавляється предмета доказування. Відтак забезпечення прозорості, мотивування і доступності інформації виступає не додатковою вимогою, а необхідною умовою реалізації права на ефективний адміністративний і судовий захист [134].

Сучасні міжнародні стандарти у сфері використання систем штучного інтелекту формуються із застосуванням ризик-орієнтованого підходу та підходу оцінки впливу, які у правовому вимірі трансформуються у вимоги до

обґрунтованості, пропорційності та процедурної належності адміністративного рішення. При цьому їх зміст не зводиться до технічного управління ризиками, а охоплює передусім правові наслідки використання відповідних систем, зокрема вплив на обсяг і спосіб реалізації прав, свобод та законних інтересів особи [134; 168].

Узагальненням цього підходу на рівні рекомендаційних інструментів є методологія HUDERIA [138], розроблена Council of Europe як аналітичний інструмент оцінювання впливу систем штучного інтелекту на права людини, демократію та верховенство права. Її значення полягає не у встановленні юридично обов'язкових норм, а у формуванні орієнтирів для правової кваліфікації алгоритмічного впливу, зокрема щодо ідентифікації ризиків порушення прав особи, визначення релевантних обставин справи та оцінки допустимості використання відповідної системи.

У площині адміністративного права це означає, що оцінка впливу систем штучного інтелекту може бути інкорпорована до структури адміністративної процедури як окрема стадія, спрямована на забезпечення належного з'ясування фактичних обставин, перевірку достатності та якості даних, а також обґрунтованість застосування алгоритмічних інструментів при здійсненні адміністративного розсуду. Така інкорпорація набуває юридичного значення лише за умови її нормативного закріплення, зокрема у вигляді обов'язку суб'єкта публічної адміністрації здійснювати попередню та, за потреби, подальшу оцінку впливу системи, результати якої мають бути відображені у мотивувальній частині адміністративного акта та придатні до зовнішньої перевірки.

Отже, міжнародні стандарти у сфері штучного інтелекту не мають самостійної регулятивної сили, проте створюють передумови для формування конкретних адміністративно-правових вимог. Йдеться, зокрема, про вимоги до: належного встановлення обставин справи; допустимості та якості використаних даних; меж застосування алгоритмічних інструментів у межах адміністративного розсуду; обґрунтованості та мотивованості

адміністративного акта; забезпечення реального, а не формального людського контролю; належного повідомлення особи про використання системи; доступу до інформації, необхідної для захисту її прав; здійснення зовнішнього нагляду та ефективного адміністративного й судового оскарження. Саме у такій трансформації рекомендаційних стандартів у юридично визначені вимоги виявляється їх значення для розвитку адміністративного права.

У цьому контексті такі категорії, як *transparency*, *accountability* та *human oversight*, повинні тлумачитися не як абстрактні принципи врядування, а як такі, що можуть набувати значення конкретних юридичних вимог до підготовки, ухвалення, мотивування та перевірки адміністративного акта.

Адміністративно-правове значення міжнародних стандартів для України полягає передусім у визначенні напряму трансформації адміністративної процедури. Йдеться не про формальне запозичення термінології, а про зміну способу здійснення владних повноважень у зв'язку з використанням алгоритмічних систем. У разі імплементації відповідних стандартів у національне право вони мають бути конкретизовані як процедурні обов'язки адміністративного органу та кореспондуючі права приватної особи.

Ключовим нормативним підґрунтям трансформації адміністративної діяльності під впливом алгоритмічних систем виступає Закон України «Про адміністративну процедуру», який закріплює універсальну юридичну модель здійснення публічно-владних повноважень. Його значення полягає у формуванні цілісної конструкції адміністративного провадження як форми реалізації компетенції, в межах якої визначаються не лише процедурні стадії, а й вимоги до змісту адміністративного акта [71]. Відповідно, використання систем штучного інтелекту має оцінюватися не як автономний технологічний феномен, а як спосіб впливу на юридично значущі елементи адміністративного акта – встановлення фактичних обставин, здійснення дискреції та мотивування рішення.

Базові положення Закону – право особи бути вислуханою, обов’язок адміністративного органу повно і всебічно з’ясувати обставини справи, право доступу до матеріалів, вимога належного мотивування адміністративного акта, гарантії повідомлення та ефективного оскарження – формують процесуальний каркас, у межах якого повинні отримувати нормативне оформлення особливості використання алгоритмічних систем [71]. Отже, спеціальне регулювання у цій сфері не може розвиватися поза адміністративною процедурою, а має функціонувати як її внутрішньо диференційований елемент, підпорядкований загальним принципам законності, обґрунтованості, пропорційності та підзвітності.

У цьому зв’язку національне законодавство потребує чіткого нормативного визначення ключових параметрів допустимого використання систем штучного інтелекту.

По-перше, має бути встановлено межі їх застосування залежно від функціональної ролі у структурі адміністративного акта – інформаційної, рекомендаційної або такої, що фактично детермінує результат. Така диференціація має безпосереднє значення для визначення обсягу процесуальних гарантій і стандарту судового контролю.

По-друге, підлягає закріпленню обов’язок адміністративного органу повідомляти особу про використання алгоритмічної обробки у випадках, коли вона істотно вплинула на зміст адміністративного акта. Таке повідомлення повинно розглядатися як складова адміністративної процедури, що забезпечує реалізацію права на захист.

По-третє, має бути забезпечений доступ до юридично релевантної інформації щодо факторів, які вплинули на результат, джерел даних та меж застосування відповідної системи. У цьому аспекті йдеться не про повне технічне розкриття алгоритму, а про відтворення тих елементів логіки рішення, які є необхідними для його перевірки.

По-четверте, необхідно гарантувати право на перегляд рішення людиною, що передбачає здійснення самостійної правової оцінки

встановлених обставин. Формальне підтвердження алгоритмічного результату не може вважатися належною реалізацією дискреції. Водночас обов'язок документування алгоритмічних процесів має забезпечувати можливість їх подальшої перевірки як у адміністративному, так і у судовому порядку.

По-п'яте, для систем підвищеного ризику підлягає запровадженню обов'язкова оцінка впливу на права людини, а також механізми зовнішнього контролю.

По-шосте, має бути визначено розподіл обов'язку доказування у справах, пов'язаних із використанням алгоритмічних систем, із покладенням на адміністративний орган обов'язку довести правомірність їх застосування, релевантність для конкретної справи та відсутність непропорційного впливу на права особи.

Зазначені підходи кореспондують із положеннями Framework Convention on Artificial Intelligence, Human Rights, Democracy and the Rule of Law, яка закріплює орієнтацію на забезпечення прав людини, підзвітності та ефективного контролю у сфері використання систем штучного інтелекту, а також із підходами, відображеними у практиці European Data Protection Board щодо автоматизованого індивідуального прийняття рішень. Водночас принципове значення має чітке розмежування їх юридичної сили: положення конвенції можуть набути обов'язковості лише після її ратифікації, тоді як рекомендаційні акти виконують інтерпретаційну функцію і не створюють безпосередніх юридичних обов'язків [134].

Не менш важливим є інституційний вимір адміністративно-правового забезпечення використання систем штучного інтелекту. Із положень міжнародних актів, насамперед Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права (2024), вбачається орієнтація на необхідність або адаптації вже наявних механізмів контролю до нових технологічних умов, або створення спеціалізованих інституцій, спроможних забезпечити ефективний нагляд за застосуванням

таких систем. Ключовими вимогами до цих механізмів є їхня функціональна незалежність, належний обсяг повноважень, компетентність у сфері прав людини, а також достатній рівень технічної спроможності [134].

Для України це означає, що адміністративно-правове регулювання використання систем штучного інтелекту не може бути зведене до організаційних заходів у межах політики цифрової трансформації або до діяльності окремого центрального органу виконавчої влади. Йдеться про формування системи розмежованих повноважень і форм контролю, у межах якої взаємодіють законодавець, органи виконавчої влади, відповідальні за цифровізацію, інституції захисту персональних даних, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, суди та інші суб'єкти публічного контролю. Лише за таких умов можливе формування не декларативної, а юридично оформленої системи відповідальності за використання алгоритмічних систем у публічному адмініструванні [134].

Особливої уваги в цьому контексті потребує проблема адміністративної дискреції, оскільки саме вона зазнає найбільш відчутної трансформації під впливом алгоритмічних систем. Міжнародні акти не заперечують існування дискреції як елементу компетенції адміністративного органу, однак орієнтують на її здійснення у формі юридично відповідального людського судження. Водночас дискреція в адміністративному праві охоплює не лише вибір між альтернативними варіантами рішення, а й визначення релевантних обставин справи, оцінку доказів та співвіднесення встановлених фактів із правовою нормою [213]. Саме на цих стадіях алгоритмічні системи здатні здійснювати найбільш інтенсивний вплив, що створює ризик заміщення юридично значущої оцінки статистичною або технічно зумовленою [124; 214]. У цьому зв'язку використання алгоритмічних систем безпосередньо впливає на характер доказування в адміністративному провадженні. Рішення може ґрунтуватися на результатах обробки масивів даних, логіка відбору та інтерпретації яких не є безпосередньо спостережуваною для учасників провадження. У такому разі

виникає ризик підміни доказів як юридичної категорії статистичними залежностями, що не відповідають вимогам належності, допустимості та достатності. Відповідно, адміністративний орган зобов'язаний забезпечити, щоб використані дані та способи їх оброблення могли бути інтегровані у структуру доказування та підлягали перевірці у процедурі оскарження [113].

Алгоритмічне опосередкування владного рішення є допустимим лише остільки, оскільки воно не усуває причинно-наслідковий зв'язок між оцінкою встановлених обставин і юридичним висновком, який має бути відтворений у мотивувальній частині адміністративного акта. Це означає, що алгоритмічний результат не може підміняти змістовну правову оцінку, а мотивування повинно забезпечувати можливість реконструкції логіки переходу від фактів до правового висновку. Якщо така логіка не може бути відтворена без звернення до недоступних для перевірки елементів алгоритмічної системи, вимога належного мотивування вважається невиконаною [257].

Межа допустимого використання алгоритмічних систем визначається здатністю адміністративного органу самостійно сформулювати та обґрунтувати рішення без опори на недоступну для перевірки логіку функціонування такої системи [117; 183]. У разі відсутності такої здатності адміністративний акт втрачає ознаки результату здійснення дискреції та не може вважатися правомірним незалежно від формальної відповідності процедурним вимогам. За таких умов дискреція перетворюється на формальну оболонку технічно детермінованого рішення, що суперечить принципам обґрунтованості, підзвітності та ефективного судового контролю.

Судовий контроль у справах, пов'язаних із використанням алгоритмічних систем, має бути спрямований не лише на перевірку кінцевого результату адміністративного акта, а й на оцінку допустимості використання відповідної системи як елемента адміністративної процедури [19]. Це передбачає перевірку її впливу на встановлення обставин справи, здійснення дискреції та формування мотивувальної частини рішення.

Підписання Україною Framework Convention on Artificial Intelligence, Human Rights, Democracy and the Rule of Law 15 травня 2025 року, а також затвердження Кабінетом Міністрів України плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту на 2025–2026 роки свідчать про перехід від декларативного визнання відповідних стандартів до стадії їх інституційного та правотворчого опрацювання [9]. Водночас такі акти мають різну юридичну природу: якщо урядові плани є актами програмного характеру, то положення міжнародної конвенції можуть набути обов’язковості лише після її ратифікації Верховною Радою України.

За цих умов міжнародні акти у сфері використання систем штучного інтелекту доцільно розглядати як орієнтир правотворчої діяльності та критерій оцінки відповідності національних рішень майбутнім міжнародним зобов’язанням України. Їх застосування дозволяє здійснювати перевірку адміністративної діяльності за такими параметрами, як наявність належної правової підстави, недопущення надмірної автоматизації дискреції, забезпечення реального людського контролю, доступність мотивування адміністративного акта, ефективність процедур оскарження та існування незалежного зовнішнього нагляду.

Отже, міжнародні стандарти у сфері використання систем штучного інтелекту мають значення не як самостійне джерело регулювання, а як критерій визначення меж допустимого алгоритмічного впливу на адміністративний акт. Їх застосування дозволяє встановити, чи зберігає відповідне рішення ознаки результату здійснення дискреції та чи відповідає воно вимогам обґрунтованості, підзвітності та судової перевірюваності. Вирішальним є не сам факт використання алгоритмічної системи, а те, чи не призводить її застосування до втрати адміністративним актом його юридичної природи як результату відповідального владного волевиявлення.

## 2.2 Регуляторна модель Європейського Союзу щодо штучного інтелекту та захисту прав людини

Початкове формування регуляторної моделі Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту не може розглядатися як результат одноразового нормотворчого акту, оскільки її генеза відображає поступовий перехід від програмно-декларативних та етико-орієнтованих підходів до юридично зобов'язального правового режиму, що згодом трансформується у юридично зобов'язальний правовий режим, у межах якого використання систем штучного інтелекту підпорядковується публічно-правовим обмеженням, процедурним вимогам та поступово сформованим механізмам відповідальності [19; 29]. Відповідна еволюція простежується вже на рівні стратегічних документів Європейської Комісії, де у повідомленні «Artificial Intelligence for Europe» закладено подвійний вектор політики – стимулювання інновацій та забезпечення довіри до технологій [151; 153]. У цьому документі вперше чітко окреслено необхідність поєднання економічної конкурентоспроможності з дотриманням прав людини, що фактично визначило аксіологічну основу подальшого регулювання.

Подальший розвиток цієї ідеї відбувається у «Coordinated Plan on Artificial Intelligence», де акцент переноситься на координацію політик держав-членів та формування спільного європейського підходу, що має не лише економічний, а й правовий вимір [151]. Вже на цьому етапі закладається важливе для адміністративно-правового аналізу положення: штучний інтелект розглядається не як нейтральна технологія, а як об'єкт регуляторного впливу, що потребує визначення меж допустимого використання, процедур контролю та механізмів відповідальності.

Водночас якісно новий етап формування регуляторної моделі пов'язаний із діяльністю Групи високого рівня з питань штучного інтелекту, яка у 2019 році сформулювала «Ethics Guidelines for Trustworthy AI», де вперше було системно викладено концепцію «надійного штучного

інтелекту», що ґрунтується на поєднанні законності, етичності та технічної надійності [162]. У цьому документі визначено ключові принципи, які згодом трансформуються у юридичні вимоги: людський нагляд, технічна стійкість, управління даними, прозорість, недискримінація, соціальна та екологічна відповідальність, підзвітність. Таким чином, етичні засади не залишаються декларативними, а виконують функцію прототипу майбутніх правових конструкцій [132].

У «White Paper on Artificial Intelligence» 2020 року відбувається концептуальний зсув від етичних орієнтирів до формування нормативної архітектури, в межах якої пропонується запровадження ризик-орієнтованого підходу як основи регулювання [160]. Саме тут вперше чітко сформульовано ідею диференціації правових режимів залежно від рівня ризику, що становить принципову відмінність європейської моделі від підходів, заснованих на технологічній нейтральності або постфактум відповідальності. Як обґрунтовується у доктрині, такий підхід дозволяє інтегрувати захист прав людини безпосередньо в структуру регулювання, а не залишати його на рівні зовнішніх обмежень [142].

Попереднім етапом формування нормативної моделі Європейського Союзу стали акти інституцій ЄС, що мали рекомендаційний характер і спрямовувалися на вироблення загальних підходів до регулювання штучного інтелекту. Зокрема, у резолюції Європейського парламенту від 20 жовтня 2020 року було сформульовано вимоги щодо етичних аспектів використання штучного інтелекту, включаючи необхідність забезпечення прозорості, підзвітності, недискримінації та контролю за алгоритмічними рішеннями [164].

Перехід від етичних принципів до формування нормативної моделі регулювання штучного інтелекту отримав концептуальне обґрунтування у дослідженнях інституцій Європейського Союзу, зокрема у звіті Європейського парламенту «Artificial Intelligence: From Ethics to Policy» [167]. Подальший розвиток цієї логіки знаходить відображення у проєкті

Регламенту про штучний інтелект 2021 року, де запропоновано створення цілісної системи правових вимог, орієнтованої на попередження ризиків, а не лише реагування на їх наслідки [159]. У цьому контексті слід погодитися з позицією М. Еберса, який зазначає, що пропозиція Європейської Комісії фактично закладає основу нового типу регуляції – превентивної та стандартизованої, яка поєднує технічні та правові вимоги [148; 149].

Кульмінацією зазначеного процесу є прийняття Регламенту (ЄС) 2024/1689, який інституціоналізує напрацьовані підходи та перетворює їх на юридично обов'язкову систему норм (Регламент (ЄС) 2024/1689) [168]. Цей акт закріплює регуляторну модель, яка відрізняється комплексністю, внутрішньою узгодженістю та орієнтацією на забезпечення балансу між інноваційним розвитком і захистом прав людини, що дозволяє розглядати його у сучасній науковій літературі як ключовий етап формування глобальної моделі врядування у сфері штучного інтелекту [42; 174].

Практичний масштаб такого регулювання підтверджується кількісними дослідженнями, які показують, що значна частина реально застосовуваних систем штучного інтелекту підпадає під категорії ризику, визначені AI Act, причому істотна частка з них класифікується як високоризикова і підлягає дотриманню вимог щодо управління даними, прозорості, документування та людського нагляду [182].

Узагальнюючи етапи становлення регуляторної моделі ЄС, можна констатувати, що її розвиток відбувався за логікою послідовного ускладнення: від політичних декларацій – до етичних принципів – від етичних принципів – до концептуальних моделей регулювання – і, зрештою, до нормативно зобов'язального правового режиму. Така еволюція свідчить про те, що Європейський Союз послідовно відійшов від домінування саморегуляційного або виключно ринкового підходу, доповнивши їх нормативно зобов'язальними інструментами публічно-правового характеру, що означає перехід до моделі, у якій допустимість використання штучного інтелекту визначається не автономією суб'єкта

господарювання, а межами здійснення публічної влади, адміністративної процедури та гарантіями прав людини.

Зазначена відмова має глибоке теоретико-правове підґрунтя. Як підкреслюється у наукових дослідженнях, саморегуляція у сфері цифрових технологій не забезпечує належного рівня захисту прав людини, оскільки не створює ефективних механізмів відповідальності та контролю [241]. У свою чергу, європейська модель виходить із того, що використання штучного інтелекту, особливо у сферах, пов'язаних із здійсненням публічної влади або наданням соціально значущих послуг, має підпорядковуватися вимогам верховенства права [43].

У цьому контексті принцип людиноцентричності набуває не декларативного, а нормативного значення. Його зміст полягає у тому, що права та свободи особи виступають не лише обмеженням для використання технологій, а й критерієм допустимості відповідних практик. Такий підхід корелює з позицією Дж. Альмади, який наголошує, що європейська модель розглядає штучний інтелект через призму конституційних цінностей, а не лише як інструмент економічного розвитку [111].

Не менш важливим є принцип прозорості, який у європейській моделі набуває багатовимірного характеру: він охоплює як вимоги до інформування користувачів, так і обов'язки щодо документування функціонування систем, забезпечення відтворюваності результатів та можливості зовнішнього контролю. У доктрині підкреслюється, що прозорість виступає не лише передумовою підзвітності, а й процесуальною умовою належного мотивування адміністративного акта, забезпечення доказовості рішення та його ефективного оскарження [39; 108].

Принцип підзвітності, у свою чергу, означає покладення чітко визначених обов'язків на суб'єктів, які розробляють, впроваджують або використовують системи штучного інтелекту [126]. Це відображає загальну тенденцію до персоніфікації відповідальності у цифровому середовищі, що має особливе значення для адміністративного права, де питання

відповідальності органів публічної влади за результати їх діяльності є ключовим.

Окремої уваги заслуговує принцип ризик-орієнтованості, який становить концептуальне ядро європейської моделі. Його сутність полягає у диференціації правових вимог залежно від рівня потенційної шкоди, яку може спричинити використання системи штучного інтелекту. Як зазначає Й. Шуєтт, такий підхід дозволяє поєднати ефективність регулювання з гнучкістю, забезпечуючи при цьому належний рівень захисту прав людини [172].

Важливим є також принцип людського нагляду, який передбачає, що навіть у разі використання автоматизованих систем остаточний контроль має залишатися за людиною [181; 200]. Це положення має принципове значення для адміністративного права, оскільки забезпечує збереження персональної відповідальності посадових осіб та можливість оскарження рішень.

Таким чином, регуляторна модель Європейського Союзу характеризується системністю, що проявляється у поєднанні різних принципів у єдину логічно узгоджену конструкцію. Вона не зводиться до сукупності окремих норм, а становить цілісну правову матрицю, в межах якої кожен елемент виконує визначену функцію [130]. Саме ця обставина має вирішальне значення для подальшого аналізу, оскільки дозволяє розглядати модель ЄС не як ізольований об'єкт дослідження, а як орієнтир для оцінки та вдосконалення національних правових систем, зокрема української.

Перехід від принципового рівня регуляторної моделі Європейського Союзу до її внутрішньої архітектури дозволяє встановити, що прийняття Регламенту (ЄС) 2024/1689 не лише інституціоналізувало раніше сформульовані підходи, а й закріпило їх у вигляді чітко структурованої системи правових режимів, диференційованих залежно від рівня ризику, який створює відповідна система штучного інтелекту для прав і свобод людини, безпеки та функціонування суспільства. Така побудова регулювання свідчить про відхід від універсалістських або технологічно нейтральних

моделей і перехід до функціонально обумовленого підходу, в якому саме потенційний вплив системи визначає інтенсивність правового контролю [168].

Визначення системи штучного інтелекту, закріплене у зазначеному Регламенті, має принципове значення для всієї конструкції правового регулювання, оскільки воно має функціональний характер і охоплює системи, здатні генерувати результати, що впливають на фізичне або віртуальне середовище, незалежно від конкретного технічного підходу їх реалізації. У цьому аспекті важливо, що законодавець ЄС відмовляється від вузькотехнічного розуміння ШІ та формулює функціональне визначення, орієнтоване на наслідки застосування відповідних систем. Як слушно зазначається у доктрині, таке визначення дозволяє уникнути швидкого застарівання правових норм та забезпечує їх адаптивність до технологічного розвитку [248].

Центральним елементом регуляторної моделі є класифікація систем штучного інтелекту за рівнем ризику, яка передбачає базової класифікації систем штучного інтелекту за рівнем ризику (неприйнятний, високий, обмежений і мінімальний), яка у фінальній редакції Регламенту доповнюється спеціальним правовим режимом для систем загального призначення. Така класифікація не має суто технічного характеру, а виконує функцію правового інструмента, який визначає обсяг обов'язків суб'єктів та інтенсивність державного контролю. Як підкреслює М. Еберс, ризик-орієнтований підхід у праві ЄС слід розглядати як механізм трансформації абстрактних вимог захисту прав людини у конкретні юридичні обов'язки [149].

Водночас фінальна редакція Регламенту (ЄС) 2024/1689 не обмежується класичною ризик-орієнтованою класифікацією застосувань, а доповнює її спеціальним режимом для систем загального призначення (general-purpose AI models) [42]. Це свідчить про еволюцію підходу від регулювання окремих випадків використання штучного інтелекту до

регулювання базових технологічних моделей, здатних впливати на широкий спектр сфер суспільних відносин.

Особливе місце у цій системі займають заборонені практики, які визнаються несумісними з цінностями Європейського Союзу незалежно від їх ефективності або економічної доцільності. До таких практик, зокрема, належать використання маніпулятивних технік, які суттєво впливають на поведінку особи, соціальне скорингування, а також окремі форми віддаленої біометричної ідентифікації у публічних просторах, застосування яких обмежується або забороняється за відсутності чітко визначених винятків. У науковій літературі зазначається, що саме інститут заборонених практик відображає нормативну позицію ЄС щодо меж допустимого використання технологій, яка має виразний правозахисний характер [118].

Ядром регуляторної моделі виступає правовий режим високоризикових систем штучного інтелекту, який передбачає встановлення комплексних вимог до їх розроблення, впровадження та використання. До таких вимог належать, зокрема, забезпечення якості даних, на яких навчається система, ведення технічної документації, впровадження механізмів логування, забезпечення точності, стійкості та кібербезпеки, а також запровадження процедур людського нагляду. Ці вимоги мають не лише технічний, а й юридичний зміст, оскільки їх дотримання виступає умовою допуску відповідних систем на ринок та їх використання у суспільно значущих сферах [245].

Особливої уваги заслуговує питання обов'язків суб'єктів, залучених до обігу систем штучного інтелекту. Регламент чітко розмежовує обов'язки постачальників, імпортерів, дистриб'юторів та користувачів (deployers), що дозволяє забезпечити розподіл відповідальності та уникнути її розмивання. У цьому контексті слід погодитися з висновками дослідників, які зазначають, що така модель сприяє підвищенню рівня підзвітності та забезпечує можливість ефективного правозастосування [177].

Важливим елементом регуляторної архітектури, закріпленої у Regulation (EU) 2024/1689, є інститут оцінювання відповідності, який слід кваліфікувати як юридично формалізовану процедуру допуску систем штучного інтелекту до введення в обіг і, у відповідних випадках, до використання у сфері публічного адміністрування. Його зміст не вичерпується «попередньою перевіркою», а полягає у встановленні імперативного обов'язку провайдера довести відповідність системи комплексу визначених регламентом вимог. До таких належать, зокрема: впровадження системи управління ризиками; забезпечення належної якості навчальних, валідаційних і тестових даних; розроблення технічної документації; ведення журналів функціонування; дотримання вимог прозорості та інформування користувачів; гарантування належного людського нагляду; забезпечення точності, надійності та кібербезпеки. Для окремих категорій високоризикових систем передбачено залучення нотифікованих органів, що свідчить про інституціоналізацію зовнішнього адміністративного контролю [115]. Відсутність або неналежність проходження цієї процедури має прямим наслідком заборону введення системи в обіг, що переводить питання «якості» у площину юридичної правомірності.

У цьому значенні оцінювання відповідності виконує функцію превентивного адміністративного контролю, спрямованого на недопущення потенційно небезпечних або юридично неприйнятних систем до сфери правового обігу. Саме ця превентивна логіка, на що обґрунтовано звертає увагу Schuett, відрізняє європейську модель від підходів, орієнтованих переважно на постфактум відповідальність, де втручання держави відбувається вже після настання шкоди [224].

Постмаркетинговий нагляд, передбачений Regulation (EU) 2024/1689, має бути розглянутий як продовження цього контролю на стадії фактичного використання системи. Його нормативний зміст включає обов'язок провайдера впровадити систему постмаркетингового моніторингу, що

забезпечує систематичний збір і аналіз даних про функціонування системи в реальних умовах, а також обов'язок повідомляти про серйозні інциденти та порушення [168]. Водночас компетентні органи ринкового нагляду наділяються повноваженнями вимагати усунення невідповідностей, обмежувати або забороняти використання системи та вилучати її з обігу. Таким чином, йдеться не про «моніторинг» у технічному розумінні, а про повноцінну форму адміністративного нагляду, що забезпечує безперервність контрольної функції держави. Поєднання оцінювання відповідності та постмаркетингового нагляду формує замкнений цикл адміністративного контролю – від допуску до постійного спостереження і реагування.

Інституційний вимір цієї моделі конкретизується через створення у межах European Commission спеціалізованої координаційної структури – Європейського офісу з питань штучного інтелекту (AI Office), інституційне призначення якого полягає у забезпеченні узгодженого, одноманітного та ефективного застосування положень Regulation (EU) 2024/1689 на всій території Союзу. Його правовий статус впливає із повноважень Комісії щодо нагляду за виконанням права ЄС та координації діяльності держав-членів у сферах, що потребують уніфікованого підходу [152].

Функціональна компетенція AI Office має комплексний характер і охоплює декілька взаємопов'язаних блоків.

По-перше, це координаційно-наглядова функція, яка полягає у забезпеченні взаємодії між національними компетентними органами та органами ринкового нагляду. Йдеться не лише про обмін інформацією, а про формування узгоджених підходів до кваліфікації систем як високоризикових, застосування процедур оцінювання відповідності та реагування на порушення. У цьому аспекті AI Office виступає механізмом запобігання фрагментації правозастосування.

По-друге, нормативно-інтерпретаційна функція, що реалізується через підготовку керівних принципів (guidelines), роз'яснень та методичних документів. Ці акти не мають формальної сили нормативно-правових актів,

однак фактично визначають стандарти тлумачення і застосування регламенту, тобто виконують роль «м'якого» інструменту уніфікації адміністративної практики.

По-третє, аналітично-експертна функція, яка передбачає узагальнення практики застосування регламенту, оцінювання ефективності його положень, а також участь у розробленні технічних стандартів і специфікацій у взаємодії з європейськими органами стандартизації. У цьому вимірі AI Office забезпечує зв'язок між правовим регулюванням і технічними параметрами функціонування систем штучного інтелекту.

По-четверте, організаційно-підтримувальна функція щодо діяльності Європейської ради з питань штучного інтелекту (European Artificial Intelligence Board), яка створюється як координаційний орган держав-членів і Комісії. AI Office забезпечує її діяльність, готує матеріали, узагальнює позиції та сприяє виробленню спільних підходів, що має ключове значення для формування єдиної адміністративної практики.

У результаті формується багаторівнева інституційна конструкція: на рівні Союзу – European Commission та AI Office як центр методичного та координаційного впливу; на рівні держав-членів – компетентні органи та органи ринкового нагляду, які здійснюють безпосереднє застосування норм і реалізують контрольні повноваження. Такий розподіл функцій відображає класичну для права ЄС модель «централізоване визначення стандартів – децентралізоване правозастосування» [152; 154].

З адміністративно-правової точки зору ця конструкція має принципове значення, оскільки забезпечує не лише формальну дію регламенту, а й фактичну єдність адміністративної практики. Саме через діяльність AI Office відбувається конкретизація загальних норм регламенту у вигляді стандартів застосування, що прямо впливає на зміст адміністративних процедур, обсяг дискреції національних органів і характер контрольних повноважень. Відтак, інституційний механізм виступає не допоміжним, а структуроутворюючим елементом усієї регуляторної моделі.

З адміністративно-правової точки зору принципово важливим є те, що високоризикові системи, визначені у додатку III до Regulation (EU) 2024/1689 [155], безпосередньо інтегруються у процес прийняття індивідуальних адміністративних актів або здійснення фактичних адміністративних дій. Йдеться, зокрема, про системи оцінювання права на соціальні виплати, управління міграційними процедурами, інструменти правоохоронної діяльності, а також системи у сферах освіти і працевлаштування. У цих випадках алгоритмічний компонент впливає на встановлення фактичних обставин, їх оцінку та визначення юридичних наслідків для особи. Це означає, що його використання безпосередньо зачіпає такі базові інститути адміністративного права, як доказування, мотивування адміністративного акта, межі адміністративного розсуду та гарантії його належної реалізації.

У цьому контексті ризик-орієнтований підхід набуває значення нормативного механізму диференціації правового режиму, а не лише інструменту класифікації. Його сутність полягає у встановленні прямої залежності між рівнем ризику для прав і свобод особи та обсягом юридичних обов'язків суб'єктів. Для високоризикових систем це означає імперативне закріплення обов'язків щодо документування, забезпечення простежуваності результатів, організації людського нагляду, а також належного мотивування рішень і можливості їх перевірки [117]. Відтак, ризик-орієнтований підхід функціонує як інструмент попереднього нормативного структурування адміністративного розсуду: він обмежує свободу вибору суб'єкта владних повноважень через встановлення обов'язкових процедур і стандартів прийняття рішень [224].

Таким чином, регуляторна модель, закріплена у Regulation (EU) 2024/1689, повинна розглядатися як цілісний адміністративно-правовий механізм, у межах якого превентивні та наступні форми контролю, інституційне забезпечення та ризик-орієнтована диференціація правового режиму спрямовані на встановлення юридично визначених меж використання штучного інтелекту. Її значення полягає у трансформації умов

здійснення публічної влади: алгоритмічні системи допускаються до цього процесу лише за умови їх вбудованості у систему адміністративно-правових гарантій, що забезпечують правомірність, підзвітність і контрольованість владного рішення.

Окремим елементом правового режиму високоризикових систем є обов'язок проведення оцінки впливу на основоположні права (*fundamental rights impact assessment*) у випадках їх використання суб'єктами публічної влади [142]. Такий механізм має принципове значення, оскільки трансформує абстрактну вимогу дотримання прав людини у конкретну адміністративну процедуру попереднього аналізу ризиків і наслідків застосування системи штучного інтелекту.

Водночас у науковій літературі звертається увага на певні обмеження ризик-орієнтованого підходу, зокрема складність визначення рівня ризику, можливість обходу вимог через зміну класифікації систем, а також недостатню увагу до кумулятивних ефектів використання штучного інтелекту [115]. Проте ці зауваження не заперечують загальної ефективності моделі, а вказують на напрями її подальшого вдосконалення.

Таким чином, структурно-функціональна побудова регуляторної моделі Європейського Союзу свідчить про її комплексний характер, що поєднує різні інструменти правового впливу – від заборон до превентивного контролю, від технічних стандартів до інституційного нагляду [120]. Вона створює багаторівневу систему гарантій, спрямовану на забезпечення безпечного та правомірного використання штучного інтелекту.

Саме ця системність має принципове значення для подальшого аналізу, оскільки дозволяє розглядати регуляторну модель ЄС як функціональну матрицю, придатну для оцінки національних правових систем. Для України це означає, що запозичення окремих елементів без урахування їх взаємозв'язку не забезпечить досягнення необхідного рівня захисту прав людини та ефективності регулювання [95].

Завершальним елементом аналізу регуляторної моделі Європейського Союзу є з'ясування не стільки переліку прав людини, релевантних для сфери використання систем штучного інтелекту, скільки тих юридичних механізмів, через які відповідні права вбудовуються у саму архітектуру правового регулювання [171]. Саме в цьому аспекті європейська модель становить особливий інтерес для адміністративно-правового дослідження, оскільки вона виходить із того, що ризики для особи породжуються не лише результатом автоматизованого рішення як таким, а й усією сукупністю передумов його підготовки, прийняття, документування, контролю та перегляду. Тому захист прав людини у праві Європейського Союзу забезпечується не окремою «правозахисною надбудовою» над технологічним регулюванням, а системою взаємопов'язаних нормативних інструментів, що діють одночасно на етапі проектування, введення в обіг, використання систем штучного інтелекту та реагування на спричинену ними шкоду. У цьому полягає одна з принципів відмінностей європейської моделі від фрагментарних підходів, за яких права людини розглядаються лише як зовнішня межа технологічного розвитку, а не як внутрішній критерій допустимості відповідних управлінських і ринкових практик [220].

Ключове значення у цій системі має взаємодія Регламенту (ЄС) 2024/1689 та Регламенту (ЄС) 2016/679, оскільки саме поєднання AI Act і GDPR утворює нормативне ядро гарантій особи у випадках, коли використання штучного інтелекту пов'язане з обробленням персональних даних, профілюванням, автоматизованим формуванням індивідуально значущих висновків або прийняттям рішень, здатних вплинути на правовий статус людини [168; 178; 215]. AI Act переважно встановлює ex ante-вимоги до систем, суб'єктів їх обігу та механізмів нагляду, тоді як GDPR забезпечує суб'єктивно-правовий вимір захисту особи у процесі оброблення даних, включно з принципами правомірності, мінімізації даних, точності, обмеження мети, безпеки та підзвітності контролера [249]. Отже, між цими актами немає конкуренції; навпаки, вони перебувають у відношенні

функціонального доповнення, де AI Act спрямований на запобігання системним ризикам, а GDPR – на безпосередній захист прав суб'єкта даних у конкретних правовідносинах [177].

Особливе місце у цій взаємодії посідає стаття 22 GDPR, яка встановлює спеціальний режим щодо рішень, заснованих виключно на автоматизованому обробленні, включно з профілюванням, якщо такі рішення породжують для особи юридичні наслідки або подібним чином істотно на неї впливають. Хоча в науковій літературі справедливо зверталася увага на те, що із самого тексту GDPR не випливає просте й загальне «право на пояснення» у тому вигляді, у якому воно іноді подається в публічному дискурсі, сам Регламент та роз'яснення Європейської ради із захисту даних безперечно передбачають комплекс гарантій: право бути поінформованим про наявність автоматизованого ухвалення рішень, право на отримання змістовної інформації про логіку оброблення у відповідному обсязі, що не утворює самостійного загального “права на пояснення”, але у поєднанні з іншими гарантіями забезпечує можливість зрозуміти підстави рішення, вимагати людського втручання та оскаржити його [180; 189]. Для адміністративно-правового аналізу це означає, що у випадках, коли орган публічної влади використовує систему штучного інтелекту при підготовці чи прийнятті індивідуального рішення, правовий стандарт допустимості такого використання не може зводитися до формального посилання на цифровізацію процедури; він повинен включати перевірку того, чи збережено для особи реальну можливість зрозуміти підстави рішення, вплинути на процедуру та вимагати перегляду її результату.

У зв'язку з цим вимоги до прозорості та документованості, закріплені в AI Act, набувають не технічного, а процедурно-правового значення. Документування архітектури системи, характеристик даних, параметрів функціонування, меж точності, ризиків помилок, заходів людського нагляду та результатів тестування має значення не лише для ринкового нагляду чи аудиту відповідності. У сфері діяльності публічної адміністрації такі вимоги

створюють нормативні передумови для мотивування рішення, його подальшої перевірки та ефективного судового або адміністративного оскарження. Інакше кажучи, прозорість у моделі ЄС – це не публіцистична вимога «відкритості алгоритмів», а правовий механізм, який забезпечує доказовість, відтворюваність і контрольованість управлінського процесу, опосередкованого системами штучного інтелекту [42; 165; 245]. Саме тому прозорість у європейській моделі не може тлумачитися вузько – лише як інформування користувача про факт застосування ШІ, – а має розглядатися як структурний елемент підзвітності органу чи іншого суб'єкта, який покладається на результати алгоритмічної обробки.

Не менш істотним елементом є юридичне значення людського нагляду за високоризиковими системами штучного інтелекту. У Регламенті (ЄС) 2024/1689 людський нагляд не ототожнюється з формальною присутністю людини на завершальній стадії ухвалення рішення. Стаття 14 прямо вимагає, щоб високоризикові системи були спроектовані й розроблені таким чином, аби їх можна було ефективно контролювати фізичними особами протягом усього періоду використання; метою такого нагляду є запобігання або мінімізація ризиків для здоров'я, безпеки та основоположних прав, зокрема тоді, коли такі ризики зберігаються попри виконання інших вимог Регламенту [168]. Особа, якій доручено нагляд, має бути здатною розуміти можливості й обмеження системи, відстежувати її роботу, виявляти аномалії, дисфункції та неочікувані результати, усвідомлювати ризик automation bias, правильно інтерпретувати вихідні дані, а також не використовувати, відхилити, змінити або скасувати результат системи чи зупинити її роботу за допомогою безпечної процедури переривання.

Для адміністративного права це має принципове значення, оскільки людський нагляд виступає не технічною опцією, а процесуальною гарантією збереження персоніфікованого владного волевиявлення. Якщо алгоритмічна система використовується у підготовці адміністративного акта, оцінюванні ризику, ранжуванні заяв, визначенні пріоритетності контролю або

формуванні рекомендації, посадова особа не може бути лише формальним підтверджувачем машинного висновку. Вона повинна мати компетентність, підготовку, повноваження і організаційну підтримку для здійснення реального нагляду, що прямо впливає зі ст. 26 Регламенту, яка покладає на deployer обов'язок призначати нагляд саме таким фізичним особам. Отже, юридично значущий людський нагляд передбачає не лише право людини втрутитися, а й фактичну здатність зрозуміти, перевірити та, за потреби, відкинути алгоритмічний результат [168].

У цьому аспекті людський нагляд безпосередньо пов'язаний із класичними категоріями адміністративного права: компетенцією, розсудом, мотивуванням, доказуванням і відповідальністю. Алгоритмічний результат може бути використаний як допоміжний інформаційно-аналітичний матеріал, але не як самостійна підстава владного рішення. Якщо посадова особа не здатна пояснити, які фактичні дані, критерії та логічні зв'язки були покладені в основу рішення, мотивування адміністративного акта втрачає змістовну повноту, а контроль за законністю такого акта стає ускладненим або фіктивним. Саме тому людський нагляд у європейській моделі виконує не декоративну, а легітимаційну функцію: він має забезпечити, щоб штучний інтелект залишався інструментом адміністративної діяльності, а не прихованим носієм владного розсуду.

Такий підхід узгоджується з позицією K. Yeung, A. Howes і G. Rogrebna, які обґрунтовують необхідність переходу від абстрактної етики штучного інтелекту до правозахисно орієнтованого дизайну, деліберативної та нагляду. Для адміністративного права ця позиція має особливе значення, оскільки йдеться не лише про технічну безпечність системи, а про збереження юридичних гарантій особи у процесі владного вирішення її справи. Нагляд за ШІ у такій моделі має бути вбудований не лише у стадію експлуатації системи, а й у її проектування, налаштування, перевірку даних, оцінювання результатів і подальший контроль наслідків застосування. Інакше людський нагляд перетворюється на формальне схвалення

алгоритмічного висновку без реальної можливості посадової особи здійснити самостійне правове судження [121]. У площині публічної адміністрації ця логіка кореспондує з висновками F. Vignati, яка розглядає підзвітність адміністрації за використання ШІ не як питання самої лише технічної прозорості, а як проблему адміністративно-правової відповідальності, процедурної перевірності та можливості оскарження владного рішення. Інакше кажучи, правомірність алгоритмічно підтриманого рішення залежить не від самого факту використання ШІ, а від того, чи можна встановити відповідальний орган або посадову особу, перевірити фактичні й правові підстави рішення, відтворити роль алгоритмічного результату у формуванні висновку та забезпечити особі ефективний засіб захисту [121].

Отже, в адміністративно-правовому вимірі людський нагляд слід розглядати як умову правомірності алгоритмічно підтриманого владного рішення. Без реальної можливості людини зрозуміти, перевірити, мотивовано відхилити, змінити або зупинити алгоритмічний результат таке рішення наближається до прихованої автоматизації публічного адміністрування без належної персоніфікації відповідальності. У цьому разі деформуються одразу кілька базових елементів адміністративного права: адміністративний розсуд, мотивування акта, доказування фактичних обставин, підзвітність суб'єкта владних повноважень і право особи на ефективне оскарження.

Наступним елементом системи гарантій є захист персональних даних. Його значення не вичерпується статтею 22 GDPR, яка стосується рішень, заснованих виключно на автоматизованому обробленні [125]. Для публічної адміністрації не менш важливими є загальні принципи оброблення даних, зокрема законність, добросовісність і прозорість, цільове обмеження, мінімізація даних, точність, обмеження строку зберігання, цілісність і конфіденційність [89]. Саме ці принципи визначають, чи може певний масив даних бути належною фактичною основою для алгоритмічного аналізу, прогнозування або ранжування у публічно-владній діяльності [189].  
Порушення вимог щодо точності, релевантності, пропорційності або

правомірної мети оброблення даних у такому випадку трансформується не лише у порушення режиму захисту даних, а й у дефект адміністративної процедури, оскільки владне рішення спирається на неналежну або юридично непридатну інформаційну основу.

У цьому аспекті AI Act, GDPR, Data Governance Act і Data Act доцільно розглядати як взаємопов'язані елементи ширшої європейської моделі управління даними та цифровими ризиками [169]. AI Act встановлює спеціальні вимоги до систем штучного інтелекту, зокрема високоризикових; GDPR визначає правові межі оброблення персональних даних; Data Governance Act регулює, серед іншого, умови повторного використання окремих категорій даних, що перебувають у розпорядженні суб'єктів публічного сектору; Data Act встановлює гармонізовані правила справедливого доступу до даних і їх використання [180]. Тому ці акти не слід штучно розривати: у сфері публічного адміністрування вони формують єдине нормативне середовище, в якому правомірність застосування ШІ залежить від якості, законності походження, доступності, цільової визначеності та контрольованості даних.

Для сфер, у яких діє публічна адміністрація, фундаментально-правовий підхід ЄС виявляється насамперед у тому, що підвищена регуляторна увага приділяється не технології як такій, а тим управлінським контекстам, у яких ШІ може істотно впливати на правове становище особи. Йдеться, зокрема, про доступ до освіти, праці, соціального забезпечення, міграційних процедур, правоохоронної діяльності, правосуддя та інших юридично значущих благ. Віднесення відповідних систем до високоризикових або встановлення щодо них спеціальних заборон і обмежень означає, що законодавець ЄС виходить із правової природи ризику: небезпека полягає не лише у технічній помилці, а й у можливому порушенні рівності, недискримінації, приватності, людської гідності, права на належну адміністративну процедуру та ефективний засіб юридичного захисту [6]. Саме тому risk-based approach у європейському праві доцільно тлумачити не як нейтральну технічну класифікацію продуктів, а як

механізм диференційованого правового захисту особи залежно від інтенсивності потенційного втручання у її права.

Істотну роль у системі гарантій відіграють також інституційний нагляд і комплаєнс-механізми. Створення Європейського офісу з питань штучного інтелекту у структурі Європейської Комісії свідчить про те, що модель ЄС не обмежується формальним закріпленням норм, а передбачає спеціалізований центр експертизи, координації та підтримки однакового застосування правил про ШІ. Офіс був створений рішенням Комісії від 24 січня 2024 року як частина адміністративної структури Генерального директорату з комунікаційних мереж, контенту та технологій; у публічних матеріалах Комісії він визначається як центр експертизи та основа єдиної європейської системи врядування у сфері ШІ [154].

Цей інституційний вимір доповнюється керівними роз'ясненнями Комісії, зокрема щодо заборонених практик ШІ, оприлюдненими 4 лютого 2025 року. Їх значення полягає не у створенні нового нормативного режиму, а в уніфікації розуміння тих практик, які визнаються неприйнятними через ризику для європейських цінностей і основоположних прав. Для публічної адміністрації це має особливу вагу, оскільки складні нормативні категорії AI Act без інтерпретаційного супроводу можуть фрагментуватися на рівні національної адміністративної практики [152]. Отже, інституційний нагляд у моделі ЄС виступає не факультативним додатком, а необхідною умовою дієвості системи гарантій: він забезпечує сталість тлумачення, координацію правозастосування, методичну підтримку та запобігання ситуації, коли одна й та сама алгоритмічна практика отримує різну адміністративно-правову оцінку в різних державах-членах.

Поряд із превентивними гарантіями важливим є й питання засобів правового реагування на вже спричинену шкоду. У цьому аспекті європейський підхід дійсно не обмежується лише Регламент (ЄС) 2024/1689, а розгортається у суміжних інститутах цивільної відповідальності [42]. Прийняття Директиви (ЄС) 2024/2853 модернізує класичний режим

відповідальності за дефектну продукцію, прямо включаючи програмне забезпечення та цифрові компоненти до сфери його дії [145]. Це має принципове значення для ШІ, оскільки дозволяє кваліфікувати алгоритмічні дефекти не як абстрактні технічні збої, а як юридично значущі недоліки продукту, що тягнуть деліктну відповідальність виробника.

Водночас спроба створення спеціального режиму відповідальності для ШІ у формі пропозиції директиви AI Liability Directive proposal виявила межі консенсусу в Європейському Союзі: попри інноваційні положення щодо полегшення доказування (зокрема доступу до доказів і запровадження презумпції причинного зв'язку), ця ініціатива не була реалізована у законодавчому процесі та станом на 2025 рік фактично втратила політичну підтримку. Це свідчить про те, що навіть у розвиненій правовій системі ЄС питання деліктної відповідальності за шкоду, заподіяну системами штучного інтелекту, залишається відкритим і перебуває на стадії доктринального й політико-правового формування [110; 244].

Показово, що паралельно Європейський Союз модернізував класичний режим відповідальності за дефектну продукцію шляхом прийняття Directive (EU) 2024/2853, яка прямо включає програмне забезпечення та цифрові компоненти до сфери дії відповідальності виробника [145]. Однак цей інструмент охоплює насамперед випадки дефектності продукту і не формує спеціалізованого режиму відповідальності за шкоду, заподіяну алгоритмічно опосередкованими рішеннями, зокрема у сфері публічного адміністрування [218].

Отже, сучасна європейська модель характеризується певною структурною асиметрією: за наявності розгорнутого превентивного регулювання (насамперед у межах Регламент (ЄС) 2024/1689) відсутній спеціалізований і гармонізований режим цивільно-правової відповідальності за шкоду, пов'язану із застосуванням ШІ [131]. Така конструкція зумовлює збереження значної ролі національних правових систем у вирішенні питань

відшкодування шкоди та підтверджує, що відповідний сегмент *acquis* ЄС перебуває у стані подальшого розвитку.

У ширшому цифровому контексті істотне значення мають також горизонтальні акти *acquis* ЄС, зокрема Регламент (ЄС) 2022/2065, який встановлює обов'язки щодо управління системними ризиками, прозорості алгоритмічних процесів і підзвітності цифрових посередників. Хоча цей акт не спрямований безпосередньо на регулювання штучного інтелекту, він закріплює загальну логіку європейського підходу: пріоритет *ex ante*-обов'язків, орієнтованих на попередження шкоди, над виключно репресивними механізмами реагування [166]. У поєднанні з Регламентом (ЄС) 2024/1689 це формує комплексне нормативне середовище, яке в доктрині обґрунтовано характеризується як елемент “цифрової конституції” ЄС.

З урахуванням наведеного принципового значення набуває підсумковий висновок для адміністративно-правового аналізу.

Цінність регуляторної моделі Європейського Союзу для України полягає не у можливості рецепції окремих технічних елементів – дефініцій, класифікацій або процедур сертифікації. Її справжнє значення полягає у тому, що вона пропонує цілісну нормативну конструкцію, в якій:

- ризик-орієнтований підхід інтегровано у юридично обов'язкові вимоги;
- високоризикові системи підпорядковані спеціальному режиму правової допустимості;
- процедурні гарантії (людський нагляд, прозорість, документованість) трансформовані у конкретні юридичні обов'язки;
- інституційний нагляд забезпечує єдність правозастосування;
- суміжні режими (захист даних, доступ до даних, відповідальність) утворюють функціонально пов'язану систему [29; 69].

Для українського адміністративного права це означає, що проблема регулювання штучного інтелекту не може бути вирішена шляхом фрагментарного запозичення окремих положень або декларативного

закріплення принципу людиноцентричності. Йдеться про необхідність формування спеціального адміністративно-правового режиму використання алгоритмічних систем, який має охоплювати щонайменше такі елементи:

- нормативне визначення допустимих форм використання ШІ у владній діяльності (допоміжна, рекомендаційна, квазіконститутивна);
- закріплення обов'язку проведення оцінки впливу на права людини перед впровадженням систем;
- встановлення підвищених вимог до мотивування адміністративних актів, у яких використано алгоритмічні результати;
- гарантування права особи на перегляд рішення людиною та на ефективне оскарження;
- визначення суб'єкта відповідальності за алгоритмічно опосередковані рішення;
- створення інституційної моделі нагляду (централізованої або змішаної), здатної забезпечити єдність практики.

Таким чином, регуляторна модель Європейського Союзу має розглядатися не як сукупність окремих норм, а як структурована правова матриця. Її аналітичне значення для України полягає у виявленні системного дефіциту: відсутності не лише окремих регуляторних інструментів, а цілісного адміністративно-правового режиму використання систем штучного інтелекту у діяльності органів публічної влади. Саме подолання цього дефіциту має становити зміст подальшої кодифікації та гармонізації українського законодавства з *acquis* ЄС.

### **2.3. Нормативно-правова база України: прогалини в праві та проблеми гармонізації із *acquis* ЄС**

Аналіз чинної нормативно-правової бази України у сфері застосування систем штучного інтелекту дає підстави стверджувати, що національне

регулювання вже вийшло за межі початкової стадії повної нормативної невизначеності, однак ще не набуло ознак спеціально інтегрованого адміністративно-правового режиму. В українському правопорядку сформувався певний багаторівневий масив актів і документів, який охоплює концептуально-програмні рішення Кабінету Міністрів України, плани їх реалізації, policy-документи Міністерства цифрової трансформації України, саморегуляторні інструменти, експериментальні механізми, а також суміжні законодавчі акти у сфері адміністративної процедури, обробки даних, доступу до інформації та функціонування цифрової інфраструктури. Проте ця сукупність елементів ще не утворює цілісної адміністративно-правової конструкції, яка визначала б предмет регулювання, коло суб'єктів, процедурні умови використання систем штучного інтелекту, гарантії особи, форми контролю та підстави відповідальності у разі алгоритмічного впливу на владне рішення. Саме тому сучасний стан українського регулювання доцільно характеризувати не як повну відсутність правового реагування, а як фрагментарну нормативну архітектуру, у якій переважають програмні, рекомендаційні та підготовчі елементи, тоді як власне адміністративно-процедурна визначеність залишається недостатньою [26; 46].

На концептуально-програмному рівні держава вже достатньо виразно артикулювала політичну значущість штучного інтелекту. Це насамперед підтверджується розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р, яким схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні [78]. У самій структурі цього документа показовим є те, що штучний інтелект розглядається не як вузькотехнічне явище, а як міжсекторальний напрям державної політики, пов'язаний, зокрема, з публічним управлінням, правовим регулюванням, етикою, освітою, економікою, кібербезпекою та правосуддям. Отже, уже на цьому етапі держава визнала штучний інтелект питанням публічного значення і об'єктом державної політики. Водночас із погляду адміністративного права Концепція має обмежену юридичну дію, оскільки вона визначає напрями розвитку, але

не встановлює спеціального режиму здійснення публічно-владних повноважень із використанням алгоритмічних систем. У ній відсутні як класифікація систем штучного інтелекту за ступенем ризику для прав особи, так і спеціальні приписи щодо повідомлення, мотивування, людського перегляду, адміністративного оскарження та контролю за алгоритмічно опосередкованим рішенням. Саме тому її значення слід оцінювати як установче і програмне: вона формує політичний курс, але ще не створює правового режиму допустимого використання штучного інтелекту в діяльності органів публічної адміністрації [78].

Подальший розвиток цієї лінії виявився у прийнятті розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 року № 457-р, яким затверджено план заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки. Його поява засвідчує, що держава перейшла від загального формулювання намірів до стадії інституційного планування конкретних дій, розподілу відповідальності між суб'єктами публічного управління та визначення строків виконання [73]. Проте правова природа цього акта також лишається виконавчо-організаційною. Він координує діяльність органів влади, але не встановлює безпосередньо процедурних прав і обов'язків учасників адміністративних правовідносин у разі застосування систем штучного інтелекту. Інакше кажучи, держава вже планує розвиток сфери, але ще не перевела цей розвиток у завершену мову адміністративно-правової регламентації. Це особливо важливо підкреслити очима адміністративно-правової доктрини: планування заходів ще не тотожне створенню спеціального правового режиму допустимого владного використання штучного інтелекту [73].

Той самий висновок підтверджує і проєкт Стратегії розвитку штучного інтелекту до 2030 року. Його значення полягає в тому, що навіть на рівні перспективного державного бачення сфери III продовжує мислитися передусім як напрям інтегрованого інноваційного розвитку, економічного зростання, використання даних як стратегічного ресурсу, розбудови

спроможностей та підвищення суспільної довіри [82]. Така орієнтація сама по собі є виправданою, однак вона водночас демонструє, що українська модель поки що перебуває у площині стратегічного проектування майбутнього режиму, а не законодавчо завершеного врегулювання вже наявних адміністративно-правових ризиків. Саме тому проєкт Стратегії слід використовувати не як доказ існування усталеного правового режиму, а навпаки – як індикатор того, що навіть перспективна державна політика щодо ШІ ще не конвертована у чинні імперативні правила діяльності органів публічної адміністрації [82].

Окремого значення набуває євроінтеграційний вимір цієї архітектури. Розпорядженням Президента України № 54/2025-рп уповноважено представника держави на підписання Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект і права людини, демократію та верховенство права. Паралельно Кабінет Міністрів України у своїй офіційній комунікації підкреслив, що підписання цієї Конвенції покликане забезпечувати безпечне використання ШІ, орієнтоване на права людини. Безперечно, це важливий міжнародно-правовий і політико-правовий крок, який засвідчує інституційну орієнтацію України на європейські стандарти. Проте саме підписання міжнародного документа ще не створює внутрішнього адміністративно-правового механізму реалізації таких принципів, як прозорість, недискримінація, людський контроль, підзвітність і правовий захист особи. Воно засвідчує напрям, але не замінює національної процедури, контролю, гарантій і відповідальності. Тому для адміністративно-правового аналізу вирішальним є не сам факт міжнародного приєднання, а питання про те, чи переведено відповідні принципи в конструкції внутрішнього права. На нинішньому етапі така трансформація ще не завершена [79].

Власне на цій межі між політичним курсом і юридичною незавершеністю найвиразніше проявляється policy-рівень сучасного українського підходу до регулювання ШІ. Біла книга з регулювання ШІ в Україні, а також пов'язана з нею візія Мінцифри, прямо виходять із так

званого bottom-up підходу. Його зміст полягає в тому, що держава спочатку формує інструменти підготовки до майбутнього законодавства, розвиває саморегуляцію, забезпечує діалог із заінтересованими сторонами та готує ринок і публічні інституції до майбутніх вимог, а вже на наступному етапі переходить до ухвалення закону-аналога AI Act [86]. У цьому аспекті Україна формує не правовий режим штучного інтелекту у власному розумінні, а модель попереднього регуляторного налаштування сфери. Для ринку й інноваційного середовища така етапність може бути функціонально виправданою, однак для публічного адміністрування вона не замінює юридично визначеної адміністративної процедури там, де використання алгоритмічної системи впливає на виникнення, зміну чи припинення правового становища особи. З погляду державної політики така етапність є зрозумілою, але з погляду адміністративного права вона означає, що у сфері публічного адміністрування policy-інструменти поки що підмінюють або відтермінують юридично зобов'язальне врегулювання. Саме це і становить одну з основних рис нинішньої нормативної архітектури: вона вже не є суто декларативною, але ще не стала повноцінно нормативною [22; 86].

Важливим емпіричним підтвердженням переходу від програмно-політичного до практичного виміру застосування штучного інтелекту у публічному адмініструванні є впровадження відповідних технологій у сфері адміністративних послуг. Зокрема, Міністерство цифрової трансформації України анонсувало створення ШІ-асистента у застосунку «Дія», який має забезпечувати навігацію користувача, консультування щодо послуг і підтримку в процесі взаємодії з державою [98].

У адміністративно-правовому вимірі йдеться не лише про вдосконалення сервісної функції держави, а про поступове включення алгоритмічних систем у механізм реалізації суб'єктивних прав особи. Це, своєю чергою, актуалізує питання про юридичну природу таких систем: чи залишаються вони допоміжним інтерфейсом доступу до послуги, чи набувають ознак інструмента, здатного впливати на зміст адміністративного

рішення або перебіг адміністративної процедури. Показово, що навіть категоріальний апарат відповідної сфери формується нині переважно не законом, а на полісу-рівні. Це засвідчує, зокрема, Словник термінів у сфері штучного інтелекту, у якому прямо зазначено, що відбір понять здійснювався з урахуванням їх ролі у ризик-орієнтованому підході України до ШІ [88]. Сам по собі такий документ є корисним для уніфікації мови, для усунення хаотичності перекладів і для вироблення спільних підходів між державою, бізнесом, академічним середовищем та практиками. Проте його поява одночасно свідчить і про інше: базова дефініційна рамка сфери ще не закріплена на рівні закону. А це означає, що навіть вихідне питання – що саме вважати юридично релевантною системою ШІ у публічному адмініструванні – поки що не має належної легальної визначеності. У результаті формується ситуація, за якої мова регулювання розробляється швидше, ніж саме право регулювання.

Не менш показовою є роль саморегуляторних інструментів. Добровільний кодекс поведінки з етичного та відповідального використання штучного інтелекту прямо декларує формування культури саморегулювання та орієнтацію на дотримання прав людини. Меморандум щодо саморегулювання у сфері штучного інтелекту, своєю чергою, визначає своєю метою встановлення принципів і механізмів саморегулювання задля етичного, відповідального та прозорого використання технологій ШІ. Обидва документи мають безперечну цінність як засіб вироблення відповідальної практики, гармонізації очікувань учасників ринку та підготовки до майбутніх правових вимог. Однак у сфері публічної влади їхня функціональна роль є допоміжною, а не заміною. Вони не створюють процесуально забезпечених прав для адресата владного рішення, не закріплюють режиму адміністративного перегляду, не встановлюють публічно-правових санкцій і не можуть самостійно визначати межі допустимого втручання у правове становище особи. Отже, *soft law* і експериментальні механізми у цій сфері виконують компенсаторну, підготовчу та координаційну функції, однак не

утворюють спеціального адміністративно-правового режиму. Вони сприяють формуванню етичної культури, уніфікації підходів і накопиченню регуляторного досвіду, але не здатні замінити юридично обов'язкові приписи там, де наслідком використання системи штучного інтелекту є владне рішення, що впливає на права, свободи чи законні інтереси особи [18; 20; 54; 129].

Подібну правову природу має й Sandbox для ШІ та блокчейн-рішень, який офіційно визначається як середовище для надання консультацій та рекомендацій командам, що створюють високотехнологічні продукти. Отже, йдеться про механізм апробації, супроводу та накопичення регуляторного досвіду, а не про інструмент прямої нормативної дії. Це ще один доказ того, що українська модель наразі тяжіє до підготовчого, дозаконодавчого способу впорядкування сфери: спочатку тестування, консультації, формування культури належного використання, а вже згодом – повноцінне нормативне закріплення. Для розвитку інновацій така модель може бути продуктивною; однак для діяльності органів публічної адміністрації вона є недостатньою там, де результат використання алгоритмічної системи може впливати на права, свободи чи законні інтереси приватної особи [128; 221].

Особливу увагу слід приділити й тому, що ця програмно-policy архітектура співіснує із загальноадміністративним та секторальним законодавством, яке створює лише часткову, але не системну правову основу для застосування ШІ. Закон України «Про адміністративну процедуру» закріплює фундаментальні гарантії належного адміністративного провадження, що мають вирішальне значення і для цифрового врядування: йдеться про стандарти законності, участі особи, доступу до матеріалів справи, мотивованості адміністративного акта та адміністративного оскарження. Закон України «Про захист персональних даних» визначає базові засади обробки даних. Закон України «Про доступ до публічної інформації» закріплює загальний стандарт відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень. Закон України «Про публічні електронні реєстри»

впорядковує інфраструктурну основу цифрової держави. Проте жоден із цих актів, ані окремо, ані в сукупності, не формує спеціалізованого правового режиму використання систем штучного інтелекту в діяльності органів публічної влади. Звідси випливає один із ключових висновків усього блоку: в Україні проблема полягає не у повній відсутності правових норм, а у відсутності їх спеціально інтегрованої адміністративно-правової конфігурації для випадків застосування ШІ [26; 71; 72; 74; 76].

Саме на цій межі нормативна фрагментарність переходить у площину доктринальної невизначеності. У сучасній українській адміністративно-правовій доктрині правомірність діяльності публічної адміністрації визначається не лише формальною наявністю компетенції, а насамперед належним порядком її реалізації, що забезпечує дотримання прав, свобод і законних інтересів особи [2; 53]. У цьому розумінні адміністративна процедура, мотивування адміністративного акта, контроль і можливість його оскарження становлять юридичні форми здійснення владного повноваження. Поза процедурою повноваження втрачає ознаки правомірності, а адміністративний акт – ознаки легітимності [55].

З огляду на це використання систем штучного інтелекту в діяльності публічної адміністрації не може кваліфікуватися як нейтральний технічний або сервісний інструмент. У випадках, коли алгоритмічна система впливає на встановлення фактичних обставин, їх оцінку, ранжування чи інтерпретацію, вона фактично включається у механізм реалізації адміністративної компетенції. Це означає, що алгоритмічний компонент бере участь у формуванні змісту адміністративного акта і впливає на обсяг та спосіб здійснення дискреції [42].

За таких умов фрагментарність чинного регулювання має не лише нормативний, а й доктринальний характер. Вона проявляється у відсутності чіткої правової кваліфікації алгоритмічних систем як елементу адміністративної процедури та як чинника формування адміністративного акта. У межах людиноцентристського підходу визначальним є не технічна

природа інструмента, а його вплив на реалізацію владного повноваження і правове становище особи.

Відтак штучний інтелект у сфері публічної адміністрації має розглядатися як фактор трансформації:

- адміністративної процедури – через зміну способу встановлення юридично значущих обставин;
- дискреції – через алгоритмічне структурування поля вибору;
- мотивування адміністративного акта – через опосередкованість оцінки даних;
- контролю та оскарження – через ускладнення перевірки підстав рішення.

Отже, проведений аналіз дає підстави констатувати, що в Україні сформувався багаторівневий, проте нормативно незавершений масив регулювання у сфері штучного інтелекту, який охоплює концептуально-програмні акти, плани їх реалізації, програмно-політичні документи, саморегуляторні інструменти, експериментальні механізми та суміжне законодавство [22; 23; 54].

Цей масив свідчить про наявність державної політики і перехід до інституційного планування, однак не утворює цілісного адміністративно-правового режиму застосування систем штучного інтелекту в діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Вирішальною є не лише відсутність спеціального закону, а відсутність інтегрованої адміністративно-правової конструкції, яка б поєднувала визначення предмета регулювання, процедурні вимоги до використання алгоритмічних систем, гарантії прав особи, механізми контролю та підстави юридичної відповідальності [26].

Унаслідок цього національна модель розвивається переважно як програмно-політична і дозаконодавча, тоді як застосування систем штучного інтелекту вже фактично впливає на формування адміністративних актів і правове становище особи без належного процедурного опосередкування.

Розвиток національної екосистеми штучного інтелекту, що охоплює приватний сектор, освітньо-наукове середовище та кадровий потенціал [23; 56], лише підсилює цю диспропорцію. Зростання технологічної спроможності не супроводжується адекватним розвитком адміністративно-правових механізмів її використання, що створює ризик здійснення владних повноважень поза належною процедурою, контролем і гарантіями захисту прав особи.

Утім, для адміністративного права ці процеси мають похідне значення. Сам по собі розвиток технологічного середовища не створює правового режиму їх застосування у публічному адмініструванні. Навпаки, чим вищим є рівень технологічної спроможності, тим більш нагальною стає потреба у її належному юридичному опосередкуванні, зокрема через встановлення процедурних гарантій, вимог до підзвітності та меж допустимого алгоритмічного впливу.

Правові лакуни українського регулювання застосування систем штучного інтелекту мають не випадковий і не суто техніко-юридичний, а структурний характер, оскільки охоплюють саме ті елементи, які визначають допустимість алгоритмічного впливу у сфері публічної влади. Для цілей адміністративно-правового аналізу ці лакуни доцільно розглядати на чотирьох взаємопов'язаних рівнях – нормативному, процедурному, гарантійному та організаційно-процедурному. Саме така побудова дає змогу показати, що йдеться не про окремі дефекти окремих актів, а про незавершеність усієї моделі правового опосередкування алгоритмічного врядування [9; 95].

Передусім слід констатувати наявність нормативних лакун, що стосуються самої архітектури правового регулювання застосування систем штучного інтелекту. Чинне українське законодавство не містить спеціального закону, який би не лише визначав правовий статус систем штучного інтелекту, а й установлював їх легальну класифікацію, запроваджував ризик-орієнтовану модель регулювання, окреслював перелік заборонених практик,

а також закріплював диференційовані вимоги до високоризикових систем, зокрема у випадках їх використання органами публічної влади. Проте відповідна проблема не може бути зведена до спрощеної формули про відсутність спеціального закону як такої. Значно суттєвішим є інше: в Україні ще не завершено саме формування предмета правового регулювання у сфері застосування систем штучного інтелекту в діяльності органів публічної адміністрації.

Національне право досі не дає належно визначеної відповіді на питання, що саме слід вважати юридично релевантним алгоритмічним рішенням у публічному адмініструванні, де проходить межа між допоміжним цифровим інструментом і таким алгоритмічним впливом, який фактично бере участь у формуванні змісту адміністративного акта, а також які системи мають підлягати спеціальному публічно-правовому контролю з огляду на підвищений ризик для прав, свобод і законних інтересів особи. За таких умов невизначеність стосується не лише обсягу майбутнього нормативного масиву, а й вихідної юридичної конструкції самого об'єкта регулювання. Саме тому фрагментарність сучасного стану правового регулювання слід сприймати не як загальне застереження щодо недосконалості законодавства, а як вказівку на відсутність завершеної юридичної моделі предмета адміністративно-правового регулювання у цій сфері. Цей нормативний дефіцит особливо виразно простежується при зіставленні програмно-policy документів держави з вимогами реального правозастосування [147]. Біла книга з регулювання ІІІ в Україні та пов'язані з нею vision-документи Мінцифри виходять із поетапного bottom-up підходу, відповідно до якого спочатку створюються рекомендаційні й саморегуляторні інструменти, а вже згодом має формуватися законодавча рамка. Така логіка, безперечно, має політико-управлінське пояснення, однак вона не усуває головної вади національної моделі: навіть у стратегічному вимірі українська держава поки що формує передусім середовище підготовки до майбутнього регулювання, а не встановлює чинний імперативний режим для публічної адміністрації.

Відсутність risk-based моделі, легального поділу систем за ступенем ризику, спеціального режиму для high-risk сфер та нормативно визначених заборонених практик означає, що владне застосування алгоритмічних систем і далі розвивається у просторі значної правової невизначеності [6]. Подібний стан зумовлений, зокрема, використанням технологічно нейтральних підходів до регулювання, які не враховують специфіки алгоритмічних систем та їх впливу на права людини, що підтверджується і зарубіжними дослідженнями [133]. Ця невизначеність має не лише теоретичний, а безпосередньо правозастосовний зміст, оскільки унеможливорює належне розмежування між допустимими формами цифрової підтримки управлінських процесів і такими практиками, які потребували б посиленого контролю або прямої заборони [22; 86].

Однак центральною проблемою всього підрозділу є не нормативний дефіцит як такий, а процедурні лакуни. Саме в цій площині виявляється головний адміністративно-правовий зміст теми, оскільки питання про допустимість використання систем штучного інтелекту у публічному управлінні вирішується не лише через наявність чи відсутність загальних заборон, а через те, яким чином формується, мотивується, перевіряється і переглядається владне рішення. Закон України «Про адміністративну процедуру» безперечно має фундаментальне значення, бо вперше системно закріпив загальну рамку взаємодії публічної адміністрації з особою у справі, що стосується реалізації її права, свободи чи законного інтересу. Саме тому його поява є принциповою передумовою для майбутнього алгоритмічного врядування. Проте цей Закон не спеціалізований на випадки використання систем штучного інтелекту. Він не містить спеціальних норм про алгоритмічне повідомлення, про розкриття ролі автоматизованої системи в ухваленні рішення, про стандарти пояснення і мотивування AI-assisted адміністративного акта, про людський перегляд чи про особливості доведення правомірності алгоритмічного впливу. Унаслідок цього загальна процедура вже існує, але теоретично виявлені вимоги легітимності ще не

трансформовані в спеціальні приписи для алгоритмічно опосередкованого врядування [71; 95; 97; 101].

Звідси випливає не загальна, а цілком конкретна адміністративно-процедурна прогалина. Чинне українське законодавство формує загальні рамки правомірного адміністративного провадження, мотивування адміністративного акта, обробки персональних даних та функціонування публічних електронних реєстрів, однак не створює спеціального режиму для випадків, коли на зміст владного рішення істотно впливає система штучного інтелекту або інший алгоритмічний інструмент. Закон України «Про захист персональних даних» поширюється на обробку персональних даних, що здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, але сам по собі не вирішує питання адміністративної процедури ухвалення AI-assisted акта: повідомлення особи, розкриття ролі алгоритмічної системи, пояснення логіки її впливу, фіксації меж людської участі та перегляду рішення людиною [74].

У цьому полягає принципова відмінність між цифровізацією адміністративної послуги та алгоритмічним впливом на владне волевиявлення. Для адміністративного права істотним є не сам факт використання програмного забезпечення, а те, чи впливає воно на встановлення фактичних обставин, оцінку доказів, ранжування ризиків, вибір адресата контролю, визначення змісту дозволу, відмови, санкції чи іншого юридично значущого результату [117]. Якщо такий вплив наявний, звичайне мотивування адміністративного акта вже не є достатнім: особі має бути зрозуміло не лише те, яку норму застосовано, а й те, яку роль у формуванні висновку відіграла алгоритмічна система, які дані були використані, які критерії стали релевантними, чи перевіряла посадова особа результат системи та з яких підстав вона погодилася з ним або відступила від нього.

Саме тут виявляється дефект чинної моделі. Українське право не встановлює спеціального обов'язку повідомити особу про використання алгоритмічного інструменту в її адміністративній справі; не розмежовує

допоміжну аналітику, рекомендаційну систему та фактичне автоматизоване формування рішення; не визначає змісту спеціального мотивування AI-assisted акта; не закріплює окремого права на людський перегляд у випадках істотного машинного впливу; не передбачає спеціального адміністративного або квазісудового перегляду алгоритмічно зумовленого рішення; не формулює загальних вимог до журналів дій системи, аудиту даних, моделей, результатів і фіксації меж автоматизованого втручання в управлінський процес [187; 250]. За відсутності таких гарантій алгоритмічний інструмент може формально залишатися «допоміжним», але фактично визначати зміст владного рішення.

Порівняльна доктрина підтверджує, що проблема алгоритмічного врядування не є суто технічною. Ф. Бігнамі розглядає застосування штучного інтелекту в адміністративних органах США саме через призму accountability, наголошуючи, що алгоритмічні системи в публічному секторі потребують спеціальних механізмів нагляду, контролю й відповідальності, особливо там, де вони впливають на адміністративні рішення у сферах із високим владним навантаженням, зокрема у правоохоронній діяльності [121]. К. Єнг визначає algorithmic regulation як форму регулятивного управління, що використовує алгоритмічне прийняття рішень для спостереження, оцінювання та впливу на поведінку адресатів, а тому неминує порушувати питання легітимності, прозорості та підконтрольності такого впливу [256]. Дж. Буллок доводить, що штучний інтелект змінює не лише інструментарій адміністрації, а й саму природу бюрократичної дискреції та організаційну форму бюрократії [124]. М.Янг, Дж. Буллок і Дж. Лесі вводять поняття artificial discretion як аналітичну конструкцію для пояснення того, як AI може виконувати завдання, що раніше потребували людського розсуду, а отже, впливати на розподіл дискреційних повноважень у публічному управлінні [257]. Отже, алгоритмічне врядування без належної процедури не просто ускладнює контроль за адміністрацією, а змінює сам спосіб формування владного рішення.

Практичний вимір цих ризиків доцільно показувати обережно. Публікації про помилки у цифрових документах у «Дії» не слід подавати як доказ застосування штучного інтелекту або як приклад автоматизованого адміністративного рішення. Їх коректніше використовувати як ілюстрацію ширшої проблеми цифрової реєстрової залежності: помилка в даних, їх синхронізації або інтеграції може позначитися на документальній ідентифікації особи, а через це – на доступі до банківських, адміністративних, прикордонних, військово-облікових чи інших юридично значущих процедур [104]. Для адміністративного права істотним є те, що така помилка перестає бути внутрішнім технічним дефектом інформаційної системи тоді, коли вона впливає на можливість особи реалізувати право, отримати адміністративну послугу, підтвердити юридичний статус або уникнути неправомірного обмеження.

У цьому зв'язку центральним стає розмежування між дорадчим алгоритмічним інструментом і фактичним автоматизованим рішенням. Формальна участь посадової особи не завжди означає збереження реальної адміністративної дискреції. S. Alon-Barkat і M. Busuioc на матеріалі досліджень human–AI interaction у публічному секторі показують два особливо небезпечні явища: automation bias – надмірне покладання на алгоритмічну пораду навіть за наявності попереджувальних сигналів з інших джерел, і selective adherence – вибіркоче прийняття алгоритмічної поради тоді, коли вона узгоджується зі стереотипними уявленнями або попередніми очікуваннями посадовця [113]. Отже, адміністративно-правовий критерій має бути не формальним – «людина була в процедурі», – а змістовним: чи здійснила посадова особа самостійну оцінку обставин, чи перевірила релевантність даних, чи мала реальну можливість не погодитися з алгоритмічним висновком і чи відображено це у мотивуванні адміністративного акта.

Саме ця невизначеність уражає ядро адміністративної процедури. Без спеціального правового режиму залишається неясним, хто фактично

сформував рішення, у чому полягав обсяг людського розсуду, які дані були покладені в основу висновку, хто відповідає за помилку моделі або реєстру та яким способом особа може ефективно оскаржити не лише фінальний адміністративний акт, а й алгоритмічний внесок у його зміст. У доктринальному вимірі це означає, що ШІ в публічному управлінні має оцінюватися не як питання технологічної модернізації, а як питання належної адміністративної процедури, відповідальності суб'єкта владних повноважень і реального захисту особи у відносинах із публічною адміністрацією.

Похідним, але не менш значущим виміром виступають гарантійні лакуни у сфері захисту прав людини, які в українському правопорядку ще не трансформовані у форму конкретних юридичних обов'язків суб'єктів владних повноважень. У цьому аспекті принципово розмежувати програмно-ціннісний рівень закріплення людиноцентричного підходу та його нормативну інституціоналізацію. У вітчизняній адміністративно-правовій доктрині обґрунтовується, що rights-based підхід до використання систем штучного інтелекту набуває юридичного значення лише тоді, коли він втілюється у формі процедурно визначених гарантій, інтегрованих у адміністративну процедуру, мотивування адміністративного акта та механізми контролю [4].

У міжнародному праві такі гарантії вже мають імперативне оформлення. Зокрема, Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект встановлює обов'язок держав забезпечити, щоб застосування систем ШІ здійснювалося з дотриманням прав людини, демократії та верховенства права, включаючи вимоги підзвітності, належної процедури та ефективних засобів правового захисту [217]. Методологія HUDERIA прямо передбачає проведення оцінки впливу на права людини, демократію та верховенство права до впровадження системи, з обов'язковим урахуванням ризиків дискримінації, непрозорості та непропорційного втручання [138]. Аналогічно, Regulation (EU) 2024/1689 закріплює обов'язкові вимоги до систем високого ризику, включаючи управління ризиками (risk management

system), якість даних, технічну документацію, прозорість, людський нагляд (human oversight) та механізми постринкового моніторингу [168].

На цьому тлі українське законодавство демонструє системну нормативну неповноту. Воно не містить загального імперативного обов'язку здійснювати оцінку впливу систем штучного інтелекту на права, свободи та законні інтереси особи до їх використання у публічному адмініструванні, що контрастує з вимогами *ex ante risk assessment* у праві ЄС. Відсутня також класифікація систем за рівнем ризику, що унеможлиблює диференціацію адміністративно-правових вимог залежно від інтенсивності втручання у права особи. Не встановлено спеціалізованих механізмів запобігання дискримінаційним наслідкам, попри те, що в AI Act прямо закріплено вимоги до якості та репрезентативності даних з метою уникнення *bias* [168].

Особливо показовою є відсутність процесуально визначеного механізму відновлення порушеного права (*redress*). У праві ЄС вимоги до підзвітності та ефективного засобу правового захисту є структурною частиною регуляторної моделі, тоді як в Україні вони залишаються в межах загальних процедур оскарження, не адаптованих до специфіки алгоритмічного впливу. Це означає, що особа формально має право на оскарження, але не має інструментів оскаржити саме алгоритмічний компонент рішення.

Найбільш концентровано гарантійні лакуни проявляються у сфері прозорості, пояснюваності та людського контролю. У сучасній доктрині доведено, що формальна відкритість адміністративної діяльності не забезпечує юридично значущої пояснюваності алгоритмічного рішення. S. Wachter, B. Mittelstadt і L. Floridi підкреслюють, що право на пояснення повинно включати розкриття релевантних факторів, які вплинули на результат, а не лише загальне інформування про використання алгоритму [129]. V. Smuha доводить, що ефективна підзвітність AI-систем можлива лише за умови поєднання *transparency*, *traceability* та *auditability* як взаємопов'язаних вимог [226]. Водночас українське законодавство не

встановлює спеціального стандарту *explainability* у сфері публічного управління, не визначає змісту *human oversight* як юридичного обов'язку, не закріплює вимог до документування та відстежуваності алгоритмічного впливу.

У цьому контексті відсутність обов'язкової попередньої оцінки ризиків набуває принципового значення. У праві Ради Європи та ЄС така оцінка є елементом допуску системи до використання, тоді як в Україні вона не має статусу юридично обов'язкової процедури. Це означає, що публічна адміністрація позбавлена формалізованого інструмента превентивного виявлення ризиків, що суперечить природі адміністративного права як права попереджувального регулювання. Відсутність HRIA або AI impact assessment у цьому сенсі слід кваліфікувати як дефект механізму правомірного здійснення адміністративного повноваження.

Окремий блок становить організаційно-процедурна та кадрова спроможність. У сучасних дослідженнях обґрунтовується, що використання ШІ трансформує не лише інструментарій, а й саму функціональну структуру публічного адміністрування, включаючи внутрішній контроль, процедури прийняття рішень і компетентності посадових осіб [65; 85; 91]. При цьому ключового значення набуває алгоритмічна компетентність як здатність оцінювати релевантність даних, перевіряти результати системи, критично ставитися до автоматизованих рекомендацій і належно мотивувати рішення [32].

Нормативна база України цього аспекту не охоплює. Концепція розвитку цифрових компетентностей (розпорядження КМУ від 03.03.2021 № 167-р) фіксує необхідність формування цифрових навичок, однак не трансформує їх у юридично значущі вимоги до суб'єктів владних повноважень [77]. Відсутність нормативного розмежування між цифровою та алгоритмічною компетентністю означає, що кадровий вимір використання ШІ залишається поза сферою адміністративно-правового регулювання.

У підсумку гарантійні лакуни мають системний характер і охоплюють нормативний, процедурний та інституційний рівні. Вони проявляються у відсутності обов'язкових процедур оцінки ризиків, невизначеності стандартів прозорості та пояснюваності, нерозвиненості механізмів правового захисту та відсутності нормативно закріплених вимог до компетентності посадових осіб. Це свідчить про те, що людиноцентричний підхід у національному праві ще не набув ознак цілісної адміністративно-правової конструкції, а залишається на рівні принципу, не інтегрованого у механізм здійснення владного повноваження.

Отже, другий аналітичний блок дає підстави для висновку, що правові лакуни українського регулювання штучного інтелекту мають не випадковий і не фрагментарний, а комплексний і структурний характер. Їх не можна зводити до відсутності окремого спеціального закону про штучний інтелект. Йдеться про глибшу проблему: українське адміністративне право ще не виробило цілісної конструкції, у межах якої система штучного інтелекту розглядалася б не лише як цифровий інструмент, а як чинник, здатний впливати на встановлення фактичних обставин, реалізацію дискреції, мотивування адміністративного акта, контроль за діяльністю публічної адміністрації та ефективність захисту прав особи.

У цьому сенсі лакуни українського правового регулювання охоплюють кілька взаємопов'язаних рівнів. На нормативному рівні не завершено визначення самого предмета регулювання: відсутня легальна класифікація систем штучного інтелекту, не запроваджено ризик-орієнтованої моделі, не окреслено заборонених практик і не встановлено диференційованих обов'язків для суб'єктів, які розробляють, впроваджують або використовують відповідні системи. На процедурному рівні загальна адміністративна процедура не спеціалізована на випадки алгоритмічного впливу: Закон України «Про адміністративну процедуру» встановлює загальні вимоги до адміністративного провадження, зокрема щодо адміністративного акта та його мотивування, однак не містить спеціальних

правил щодо повідомлення особи про використання ШІ, розкриття ролі алгоритмічної системи, алгоритмічного мотивування чи права на людський перегляд [71].

На гарантійному рівні права людини ще не переведені у систему конкретних юридичних обов'язків суб'єктів владних повноважень щодо попередньої оцінки ризиків, недискримінації, пояснюваності, людського контролю, документування алгоритмічного впливу та відновлення порушеного права. На організаційно-процедурному рівні публічна адміністрація не забезпечена належною інституційною, кадровою та контрольною інфраструктурою для правомірного використання ШІ у владній діяльності. Саме тому йдеться не про окремі прогалини в окремих нормативних актах, а про структурну неповноту адміністративно-правового режиму, яка становить головну ваду сучасної української моделі на цьому етапі її розвитку [26].

Проблематика гармонізації національного законодавства України з *acquis* Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту не може зводитися до механічного зіставлення окремих норм або простого перенесення європейської термінології в український правовий дискурс. Її сутність полягає у наявності структурного розриву між двома моделями регулювання. У праві ЄС ризикова класифікація систем, заборонені практики, обов'язки провайдерів і користувачів, процедури оцінки відповідності, фундаментально-правова оцінка впливу, технічна документація, журналювання, людський нагляд, постринковий моніторинг, наглядові органи та санкції утворюють єдину регуляторну логіку. В Україні відповідні елементи або відсутні, або існують у різних нормативних площинах – адміністративної процедури, захисту персональних даних, цифровізації, електронних реєстрів, кібербезпеки, публічної служби – і ще не зведені в цілісний адміністративно-правовий режим [29; 84; 155].

Передусім, на нормативному рівні невідповідність виявляється у відсутності в українському праві системоутворювальних елементів, які

становлять ядро європейської моделі регулювання ШІ. Регламент (ЄС) 2024/1689 закріплює ризик-орієнтований підхід: певні практики визнаються неприйнятними та забороняються; системи високого ризику допускаються лише за умови виконання спеціальних вимог; окремі системи підпадають під вимоги прозорості; для моделей загального призначення встановлено самостійний блок обов'язків [155]. Така модель має не декларативне, а безпосередньо юридичне значення, оскільки саме рівень ризику визначає інтенсивність обов'язків суб'єктів, які розробляють, вводять в обіг, впроваджують або використовують систему.

Особливо показовою є конструкція високоризикових систем. AI Act пов'язує їх правомірне використання з виконанням низки юридично обов'язкових вимог: створенням системи управління ризиками, належним data governance, технічною документацією, автоматичним веденням журналів, прозорістю для користувача, людським наглядом, точністю, стійкістю та кібербезпекою [155]. Для публічного адміністрування принципово важливо, що ці вимоги не є суто технічними. В адміністративно-правовому вимірі risk management означає попереднє виявлення ризиків неправомірного владного впливу; data governance – юридичну надійність фактичної основи рішення; logging – можливість подальшої перевірки; transparency – умову належного мотивування; human oversight – гарантію збереження людського розсуду; accuracy і cybersecurity – вимоги до достовірності та безпечності владного процесу.

В українському праві подібна модель формально відсутня. Немає легальної класифікації систем ШІ за рівнем ризику, немає переліку високоризикових сфер, немає нормативно визначеного зв'язку між рівнем ризику та обсягом обов'язків адміністративного органу. Як наслідок, правове регулювання не враховує ключової обставини: алгоритмічна система, яка лише структурує внутрішній документообіг, і система, що впливає на надання соціальної допомоги, контрольну перевірку, міграційне рішення, військово-облікову процедуру чи адміністративну санкцію, не можуть

підпорядковуватися одному й тому самому режиму. Саме відсутність такої диференціації унеможливує формування пропорційних адміністративно-правових вимог залежно від інтенсивності впливу на права особи [46].

Аналогічна невідповідність простежується щодо інституту заборонених практик. Європейський підхід виходить із того, що певні способи використання ШІ є несумісними з правами людини, автономією особи, недискримінацією та демократичним правопорядком незалежно від їх можливої управлінської ефективності. Саме тому AI Act прямо забороняє низку практик, пов'язаних із маніпулятивним впливом, експлуатацією вразливостей, певними формами соціального оцінювання, окремими видами біометричної ідентифікації та категоризації, predictive policing у неприйнятних формах тощо [118; 155]. В українському законодавстві подібний інститут відсутній. Це означає, що національне право поки не встановило матеріальних меж допустимого алгоритмічного впливу у сфері публічної влади. В адміністративно-правовому сенсі така лакуна є особливо небезпечною, оскільки без прямих заборон межа між допустимою цифровою аналітикою і неправомірним владним профілюванням залишається розмитою.

Ще більш суттєвим є розрив у сфері автоматизованого прийняття індивідуальних рішень. У праві Європейського Союзу цей аспект охоплений, зокрема, ст. 22 GDPR, яка закріплює право особи не бути об'єктом рішення, заснованого виключно на автоматизованій обробці, включаючи профілювання, якщо таке рішення породжує для неї юридичні наслідки або подібним чином істотно впливає на неї. GDPR також передбачає гарантії у випадках, коли автоматизоване рішення допускається: право на людське втручання, можливість висловити власну позицію та оскаржити рішення [125]. Водночас у доктрині слушно застерігається, що GDPR не створює абсолютно повного й безспірного «права на пояснення» в широкому значенні; пояснюваність виводиться із сукупності положень про

інформаційні обов'язки контролера, доступ до даних, логіку обробки та гарантії оскарження [189].

Національне законодавство спрямоване на захист основоположних прав і свобод у зв'язку з обробкою персональних даних, однак не містить розгорнутого аналога ст. 22 GDPR щодо автоматизованого індивідуального рішення, яке має юридичні або подібні істотні наслідки для особи [4]. Це означає, що суміжна сфера захисту персональних даних залишається недостатньо пристосованою до умов алгоритмічного врядування. Особа може мати загальні права суб'єкта персональних даних, але не отримує спеціально сконструйованого права заперечити проти автоматизованого рішення, вимагати реального людського втручання, поставити під сумнів алгоритмічну логіку та домогтися перегляду саме алгоритмічного компонента рішення.

Однак нормативна невідповідність є лише зовнішнім проявом глибшої проблеми, що розкривається у площині адміністративної процедури. Європейська модель регулювання ШІ, особливо після прийняття AI Act, виходить із того, що алгоритмічна система не може розглядатися як нейтральний технічний додаток до управлінської діяльності. Якщо вона впливає на встановлення обставин, оцінку ризику, ранжування осіб, відбір об'єктів контролю або підготовку індивідуального рішення, вона стає елементом процесу здійснення публічно-владного повноваження. Відповідно, вона повинна бути включена до системи процедурних гарантій: повідомлення, пояснення, документування, перевірки, людського контролю, оскарження та відновлення порушеного права [121].

Натомість в Україні адміністративно-процедурна складова регулювання застосування ШІ залишається лише частково сформованою. Закон України «Про адміністративну процедуру» закріплює фундаментальні гарантії належного адміністративного провадження: принцип обґрунтованості, за яким адміністративний орган зобов'язаний повно з'ясувати обставини справи, безпосередньо дослідити докази та обґрунтувати

адміністративний акт; принцип відкритості, що охоплює право особи на доступ до інформації, пов'язаної з прийняттям і виконанням адміністративного акта щодо неї; право особи бути заслуханою до прийняття акта, який може негативно вплинути на її права, свободи чи законний інтерес; а також право на адміністративне і судове оскарження рішень, дій чи бездіяльності адміністративного органу (статті 8, 12, 17, 18 Закону України «Про адміністративну процедуру»).

Водночас показово, що Закон прямо допускає прийняття адміністративного акта в автоматичному режимі, якщо рішення у справі може бути прийнято на підставі електронних документів у машинозчитувальному форматі та/або даних національних електронних інформаційних ресурсів, але лише у випадках, передбачених законом [71]. Саме ця норма є ключовою для аналізу: українське право вже визнає можливість автоматизованого адміністративного акта, однак не супроводжує її спеціальним процедурним режимом, який був би необхідним у разі використання систем ШІ або інших алгоритмічних інструментів.

Зокрема, Закон не містить термінів «штучний інтелект» або спеціального режиму «алгоритмічного рішення»; не встановлює обов'язку адміністративного органу повідомити особу, що в її справі використано алгоритмічну систему; не визначає, чи має бути розкрито функцію такої системи – допоміжна аналітика, ризикове ранжування, рекомендація чи фактичне формування результату; не закріплює спеціального змісту мотивування AI-assisted адміністративного акта. Це особливо важливо з огляду на ст. 72 Закону, яка вимагає, щоб мотивування забезпечувало особі можливість правильно зрозуміти акт і реалізувати право на оскарження, а також містило фактичні обставини, враховані документи й відомості, посилення на докази та детальну правову оцінку обставин [71]. Якщо ж істотна частина фактичної чи оціночної роботи виконана алгоритмічною системою, звичайного переліку документів і правової оцінки вже недостатньо: необхідно пояснити, які дані оброблялися, яку роль відіграв

алгоритмічний висновок, чи перевірявся він посадовою особою і чому орган погодився з ним або відступив від нього.

Так само загальне право на участь і заслуховування, передбачене ст. 17 Закону, не перетворене на спеціальне право особи заперечити саме проти алгоритмічної оцінки, поставити під сумнів якість або релевантність даних, вимагати людського перегляду чи перевірки автоматизованого висновку. Загальне право на оскарження, передбачене ст. 18 і ст. 78 Закону, також не деталізує, як саме особа може оскаржити алгоритмічний компонент рішення, вимагати розкриття журналів дій системи, перевірки моделі, джерел даних або меж автоматизованого втручання.

Отже, Закон України «Про адміністративну процедуру» створює важливу загальну основу належного адміністрування, але не вирішує специфічної проблеми алгоритмічного владного впливу. Його ст. 69 фактично відкриває можливість автоматичного прийняття адміністративного акта, однак статті 8, 12, 17, 18, 71, 72 і 78 не містять спеціальних гарантій, необхідних для AI-assisted рішень: повідомлення про використання системи, пояснення її ролі, алгоритмічного мотивування, людського перегляду, журналювання, аудиту та спеціального способу оскарження алгоритмічного внеску. Саме тому адміністративно-процедурна лакуна полягає не у повній відсутності процедурних гарантій, а в тому, що наявні загальні гарантії не адаптовані до ситуацій, коли зміст адміністративного акта формується або істотно зумовлюється алгоритмічною системою.

Ця прогалина має принципове значення. У класичній адміністративно-правовій моделі мотивування адміністративного акта покликане відобразити встановлені фактичні обставини, враховані докази, їх оцінку та застосовану норму права. Відповідно до ст. 72 Закону України «Про адміністративну процедуру» мотивувальна частина адміністративного акта має містити встановлені фактичні обставини, докази, їх оцінку та правові підстави рішення. Сукупність цих вимог спрямована на забезпечення можливості особи зрозуміти зміст адміністративного акта та реалізувати право на його

ефективне оскарження [71]. Проте в умовах алгоритмічного впливу цього вже недостатньо, оскільки частина встановлення обставин і їх оцінки фактично здійснюється за допомогою обчислювальних моделей, які не відображені у структурі адміністративного акта як самостійний елемент.

Якщо адміністративний орган використовує алгоритмічні інструменти, що здійснюють оцінювання ризику, профілювання, категоризацію або ранжування, мотивування повинно відображати не лише правову норму і фактичні обставини, а й роль такого інструменту у їх встановленні та оцінці. Інакше особа оскаржує лише зовнішній результат, не маючи змоги перевірити той інформаційно-аналітичний механізм, який фактично сформував зміст рішення, що обмежує ефективність права на оскарження та суперечить змісту права на ефективний засіб правового захисту [171; 185].

У науковій літературі обґрунтовується, що відсутність спеціалізованих процедурних гарантій у сфері алгоритмічного врядування знижує рівень підзвітності публічної адміністрації та ускладнює реалізацію права на ефективний захист. Як слушно зазначає К. Єнг, *algorithmic regulation* є не просто використанням технології, а особливою формою регулятивного впливу, за якої спостереження, аналіз і вплив на поведінку адресатів здійснюються через складні та часто непрозорі алгоритмічні механізми [255]. Для адміністративного права це означає, що без належного процедурного оформлення алгоритмічне врядування може трансформуватися у форму фактичного управління без достатньої юридичної видимості.

Особливу увагу слід приділити фундаментально-правовій оцінці впливу. Regulation (EU) 2024/1689 передбачає обов'язок проведення фундаментально-правової оцінки впливу (Fundamental Rights Impact Assessment) для окремих випадків використання високоризикових систем, зокрема публічними органами, до введення таких систем в експлуатацію [155]. Така оцінка виконує функцію попереднього юридичного фільтра, який дозволяє до впровадження системи виявити ризики для прав особи,

визначити коло осіб, на яких вона впливатиме, оцінити ймовірність шкоди та встановити заходи її мінімізації.

Подібна логіка закладена і в Рамковій конвенції Ради Європи про штучний інтелект, яка виходить із необхідності забезпечення дотримання прав людини, демократії та верховенства права протягом усього життєвого циклу систем ШІ, включаючи їх розроблення, впровадження та використання [134].

Методологія HUDERIA Ради Європи конкретизує зазначений підхід, пропонуючи структурований механізм оцінки ризиків і впливу систем штучного інтелекту з погляду прав людини, демократії та верховенства права. Її зміст не обмежується технічним аналізом функціонування системи, а спрямований на виявлення того, яким чином алгоритмічне рішення може впливати на реалізацію прав і свобод особи, забезпечення рівності та недискримінації, доступ до ефективних засобів правового захисту, а також на функціонування демократичних інститутів і дотримання принципу верховенства права [134; 138]. У цьому сенсі оцінка впливу набуває значення не допоміжного інструмента, а юридично значущого елементу правомірного використання систем штучного інтелекту у публічній сфері.

Для українського адміністративного права це має принципове значення, оскільки така оцінка повинна розглядатися не як факультативний елемент етичного комплаєнсу, а як попередня стадія допуску алгоритмічної системи до використання у процесі здійснення публічно-владних повноважень. Її функція полягає у тому, щоб до початку фактичного застосування системи забезпечити виявлення потенційних ризиків для прав особи, визначення груп підвищеної вразливості, оцінку ймовірності дискримінаційного ефекту та встановлення заходів мінімізації таких ризиків [155].

Водночас у чинному українському праві загального імперативного механізму проведення HRIA, FRIA або іншої форми AI impact assessment у публічному секторі не встановлено. Це означає, що впровадження цифрових

або алгоритмічних інструментів у діяльність адміністративних органів не пов'язане з обов'язковою процедурою попереднього виявлення та юридичної оцінки ризиків для прав людини. Відсутній також обов'язок ідентифікації потенційно вразливих груп, оцінки дискримінаційних наслідків, документування заходів зменшення ризиків та забезпечення зовнішнього або незалежного контролю за належністю такого впровадження [1].

За таких умов *impact assessment* не інтегрований у механізм здійснення адміністративного повноваження як його необхідна передумова. Саме тому його відсутність слід кваліфікувати не як технічний недолік регуляторної політики, а як прогалину у забезпеченні правомірності владного рішення, оскільки без попередньої оцінки ризиків публічна адміністрація позбавлена належно оформленого юридичного інструмента превентивного захисту прав і законних інтересів особи [256].

Окрему площину невідповідності становить інституційний вимір. Європейська модель передбачає багаторівневу систему нагляду і координації. AI Act покладає на держави-члени обов'язок призначити компетентні національні органи, включаючи органи ринкового нагляду, а на рівні ЄС передбачає координаційну роль Європейської Комісії та AI Office, зокрема щодо загальних моделей ШІ, імплементаційних механізмів, нагляду і узгодження практики [155]. В українській моделі подібна інституційна архітектура ще не сформована. Повноваження у сферах цифрової трансформації, електронного урядування, захисту персональних даних, кібербезпеки, реєстрів, адміністративних послуг і розвитку ШІ розподілені між різними органами, однак немає спеціалізованого механізму нагляду саме за використанням ШІ у публічному адмініструванні [97].

Це породжує проблему не лише організаційної координації, а й адміністративно-правової відповідальності. Якщо алгоритмічна система використовується у владній діяльності, має бути зрозуміло, який орган відповідає за її допуск, хто перевіряє якість даних, хто контролює модель, хто фіксує її результати, хто реагує на помилки, хто забезпечує перегляд і хто

несе відповідальність перед особою. За відсутності такої інституційної архітектури відповідальність розмивається між розробником, адміністратором інформаційної системи, володільцем реєстру, посадовою особою та адміністративним органом, який формально ухвалює рішення. У доктринальному сенсі це означає послаблення принципу підзвітності публічної адміністрації.

Показовим є стан законодавчого забезпечення суміжної сфери захисту персональних даних. Проект Закону України «Про захист персональних даних» № 8153 спрямований на приведення національного законодавства у відповідність до європейської моделі, насамперед до підходів, закріплених у GDPR. У проекті деталізовано правові підстави обробки персональних даних, розширено права суб'єкта даних (зокрема право доступу, виправлення, видалення, обмеження обробки), уточнено вимоги до прозорості обробки, а також передбачено інститути контролера і процесора даних, їх відповідальність та обов'язки [81].

Важливо, що проект містить норми, які прямо стосуються автоматизованого прийняття рішень і профілювання. Зокрема, передбачається право особи не бути об'єктом рішення, що ґрунтується виключно на автоматизованій обробці персональних даних і має для неї юридичні наслідки або істотно впливає на неї. У таких випадках закріплюються мінімальні гарантії: право вимагати втручання людини, висловити свою позицію та оскаржити рішення [81].

Водночас аналіз проекту свідчить, що ці положення мають обмежений і похідний характер, оскільки:

- вони сформульовані у межах регулювання обробки персональних даних, а не як елемент адміністративної процедури;
- не визначено критерії, за якими рішення вважається «виключно автоматизованим»;
- не встановлено вимог до змісту пояснення такого рішення (зокрема щодо логіки, факторів і вагових коефіцієнтів);

- не передбачено обов'язку документування алгоритмічного процесу (logging, traceability);
- не встановлено спеціальної процедури перевірки або перегляду алгоритмічного рішення адміністративним органом.

Крім того, проєкт № 8153 не містить положень про обов'язкову попередню оцінку впливу алгоритмічних систем на права людини у публічному секторі (HRIA/FRIA), не встановлює ризик-орієнтованої класифікації таких систем і не визначає спеціальних вимог до їх використання органами публічної влади. Отже, навіть у разі його прийняття регулювання автоматизованого прийняття рішень залишатиметься фрагментованим і обмеженим сферою захисту персональних даних.

У підсумку проєкт № 8153 демонструє лише часткове наближення до стандартів Європейського Союзу. Він відтворює окремі елементи моделі GDPR, зокрема у частині прав суб'єкта даних та обмежень автоматизованого прийняття рішень, однак не інтегрує ці механізми у структуру адміністративної процедури. Це означає, що навіть після його прийняття алгоритмічний вплив у публічному адмініструванні залишатиметься поза повноцінним адміністративно-правовим регулюванням і не буде забезпечений необхідними процедурними та гарантійними механізмами [81].

У цьому контексті слід особливо наголосити: без модернізації законодавства про персональні дані гармонізація у сфері ШІ буде неповною. Значна частина алгоритмічних систем у публічному управлінні працює саме з персональними даними або даними, які можуть впливати на ідентифікацію, профілювання, категоризацію чи оцінювання особи. Тому відсутність сучасного режиму automated decision-making, профілювання, оцінки ризиків, прозорості обробки, доступу до інформації про логіку обробки і спеціальних гарантій людського втручання прямо позначається на можливості правомірного використання ШІ у публічній адміністрації.

Узагальнюючи зазначене, доцільно констатувати, що ключовим ризиком для України у процесі гармонізації з *acquis* ЄС є формальна

гармонізація. Її сутність полягає у перенесенні європейських категорій, термінів і принципів у національний правовий дискурс без належного забезпечення їх функціонування через адміністративну процедуру, інституційні механізми, засоби контролю, кадрову спроможність і ефективний захист прав особи. У такому разі мова європейського регулювання запозичується швидше, ніж юридичні конструкції, які надають їй практичного змісту. Гармонізація тоді набуває зовнішнього, а не матеріального характеру [142].

Такий підхід може призвести до ситуації, за якої на рівні нормативної риторики буде проголошено відповідність європейським стандартам, однак на практиці відсутність процедурних гарантій, чітких механізмів контролю, спеціалізованого нагляду та належної інституційної спроможності унеможливить їх ефективну реалізацію. У цьому аспекті слушною є позиція, згідно з якою етичні принципи самі по собі не забезпечують належного рівня захисту прав людини без їх трансформації у конкретні юридичні обов'язки, процедури та відповідальність [243].

Вирішальним чинником зазначеної невідповідності є доктринальна неготовність національного адміністративного права остаточно сприйняти ШІ як елемент процесу здійснення публічно-владних повноважень. У європейському підході алгоритмічні системи дедалі більше розглядаються як складова механізму прийняття адміністративного рішення, що впливає на зміст дискреції, структуру процедури, доказову основу рішення та характер юридичних наслідків [124]. Натомість в українському праворозумінні вони нерідко ще сприймаються переважно як інструмент цифровізації або технічний засіб підвищення ефективності публічного управління [64].

Саме тут має бути проведене принципове адміністративно-правове розмежування. Якщо цифровий інструмент лише забезпечує документообіг, комунікацію чи технічну подачу заяви, він залишається елементом сервісної інфраструктури. Якщо ж алгоритмічна система впливає на оцінку даних, визначення ризику, формування рекомендації, відбір особи для перевірки,

попереднє вирішення питання або фактичне формування змісту адміністративного акта, вона переходить у площину здійснення владного повноваження [207]. У такому разі до неї мають застосовуватися вимоги законності, обґрунтованості, пропорційності, недискримінації, мотивування, процедурної справедливості, підзвітності та ефективного оскарження.

З огляду на викладене, структурна невідповідність української моделі регулювання ІІІ *acquis* Європейського Союзу зумовлена не лише відсутністю окремих нормативних приписів, а передусім незавершеністю формування цілісної адміністративно-правової конструкції. Така конструкція має поєднувати нормативні, процедурні, гарантійні, інституційні та доктринальні елементи: легальне визначення і класифікацію систем ІІІ; ризик-орієнтовані режими; заборонені практики; вимоги до високоризикових систем; процедури оцінки впливу; спеціальне мотивування AI-assisted актів; людський перегляд; журналювання; аудит; нагляд; відповідальність; *redress*; вимоги до компетентності посадових осіб. Лише за таких умов проблематика ІІІ буде переведена з площини цифровізації у площину правомірного здійснення публічно-владних повноважень.

У підсумку для підпункту 2.3 принциповим є такий висновок: гармонізація України з *acquis* ЄС у сфері ІІІ повинна означати не буквальне запозичення положень AI Act, а формування національного адміністративно-правового режиму, здатного забезпечити той самий рівень захисту прав людини, процедурної визначеності, підзвітності й контролю. Без цього українська модель залишатиметься нормативно фрагментарною: вона визнаватиме значення ІІІ для публічного управління, але не міститиме достатніх правових засобів для того, щоб алгоритмічний вплив був законним, пояснюваним, контрольованим і оскаржуваним.

## **2.4 Використання технологій штучного інтелекту у сфері публічних послуг України: емпіричний аналіз.**

Логічним продовженням аналізу, здійсненого у підрозділах 2.1–2.3, є звернення до фактичної практики застосування технологій штучного інтелекту у сфері публічних послуг України. Якщо в попередніх підрозділах було з'ясовано міжнародні стандарти захисту прав людини у сфері використання систем штучного інтелекту, розкрито регуляторну модель Європейського Союзу, побудовану на ризик-орієнтованому підході, вимогах прозорості, підзвітності та human oversight, а також встановлено фрагментарність української нормативно-правової бази у відповідній сфері, то на цьому етапі дослідження постає інше питання: яким чином алгоритмізовані та AI-assisted інструменти фактично функціонують у публічних послугах і як саме нормативний дефіцит проявляється у реальній адміністративній практиці. Саме емпіричний вимір дозволяє перевірити, чи зберігає особа в умовах алгоритмізованого адміністрування належний обсяг процесуальних гарантій, чи є зрозумілою логіка прийняття рішення, чи забезпечується ефективний перегляд несприятливого результату та чи залишається владна відповідальність достатньо визначеною.

У межах цього підрозділу предметом аналізу є не цифрові сервіси як такі і не загальна цифрова трансформація публічного управління. У центрі уваги перебуває інше: алгоритмічний вплив на адміністративну процедуру та юридично значущий результат її здійснення. У сучасній українській практиці використання технологій штучного інтелекту у сфері публічних послуг не завжди набуває форми автономного ухвалення рішення в буквальному розумінні. Значно частіше воно виявляється через інтеграцію алгоритмізованих механізмів перевірки, валідації, сортування, зіставлення й оцінки даних, через AI-assisted опрацювання запитів, підтримку процедурного маршруту, а також через такі форми автоматизованої взаємодії, від яких залежить доступ до подальшого розгляду заяви або до

самого юридично значущого результату, що відповідає узагальненим європейським практикам використання систем штучного інтелекту у сфері публічних послуг [170]. Саме тому адміністративно-правовий аналіз повинен виходити не з формальної назви конкретного інструменту, а з того, чи впливає відповідний алгоритмізований механізм на відбір релевантних обставин, послідовність процедурних дій, зміст індивідуального рішення, можливість його перегляду та розподіл відповідальності за його наслідки.

Наведені в українській практиці кейси свідчать про те, що такий алгоритмічний вплив уже має безпосереднє адміністративно-правове значення. Технічний збій, помилка в даних або непрозорість логіки автоматизованої обробки в умовах алгоритмізованої процедури перестають бути нейтральними з погляду права явищами. Їх наслідком стає не лише ускладнення доступу до сервісу, а зміна умов реалізації суб'єктивного права особи, обмеження можливості одержати соціальну виплату, пройти ідентифікацію, підтвердити юридичний статус або завершити іншу юридично значущу дію, зокрема в умовах використання алгоритмічних систем для профілювання та автоматизованої оцінки осіб без повноцінного індивідуального розгляду, що може призводити до обмеження доступу до публічних послуг без належної прозорості та можливості ефективного оскарження [13; 28; 61; 239].

За цих умов проблема полягає не у самому факті застосування алгоритмізованих або AI-assisted інструментів, а у відсутності належної процедурної архітектури їх використання, тобто у недостатності повідомлення особи, слабкій пояснюваності процедурної логіки, обмеженості права впливати на результат, формальному характері людського перегляду та розмитості відповідального суб'єкта, що зумовлено трансформацією розподілу ролей у публічному управлінні та формуванням рішень у межах взаємодії між алгоритмічними системами, адміністративними органами та іншими учасниками процесу, що ускладнює встановлення носія юридичної відповідальності [198], а також ускладненому доступі до ефективного засобу

правового захисту, що узгоджується з результатами емпіричних досліджень, які свідчать як про зниження рівня довіри та сприйняття легітимності публічних рішень у разі їх алгоритмічного опосередкування без належних процедурних гарантій [173], так і про залежність прийнятності використання систем штучного інтелекту від рівня прозорості, пояснюваності та ефективного людського контролю [175; 201].

Емпіричне підтвердження зазначених процесів простежується у практиці цифровізації публічних послуг в Україні. Зокрема, у сфері відкритих даних декларується використання технологій штучного інтелекту для оброблення великих масивів інформації, аналітики та підтримки прийняття управлінських рішень, що свідчить про впровадження алгоритмізованих механізмів у діяльність публічної адміністрації [105].

Водночас на рівні органів місцевого самоврядування цифрова трансформація супроводжується впровадженням платформених рішень, спрямованих на автоматизацію управлінських процесів і взаємодії з громадянами. Такі підходи, зокрема, відображено у функціонуванні національного вебпорталу «Цифрова громада», який орієнтований на розвиток цифрових інструментів у діяльності територіальних громад [99; 100]

Наведені приклади свідчать, що алгоритмізовані механізми вже інтегровані у практику надання публічних послуг, однак їх використання не супроводжується належною деталізацією адміністративно-правових умов і не забезпечується їх повною інтеграцією у формальні процедури прийняття рішень та належною організаційною спроможністю органів влади щодо роботи з даними й аналітичними системами, що обмежує їх реальний вплив на управлінські результати та відповідає емпіричним висновкам про фрагментарний і нерівномірний характер впровадження систем штучного інтелекту в публічних організаціях, за якого такі системи не інтегруються у цілісні управлінські процеси [202], а також пов'язано з наявністю організаційних, компетентнісних і довірчих бар'єрів їх використання у

діяльності публічної адміністрації, що у своїй сукупності зумовлює виникнення описаних вище ризиків [199; 225].

Показовим у цьому відношенні є кейс тимчасового припинення пенсійних виплат для внутрішньо переміщених осіб на початку 2026 року. Його значення полягає не лише в самому факті ненарахування виплат значній кількості осіб, а у виявленні дефектів алгоритмізованої перевірки та підтвердження статусу, від результату яких залежав доступ до соціального права. Із публічно доступних матеріалів випливає, що проблема торкнулася не лише осіб, які не виконали певних дій, а й тих, хто стверджував, що відповідні вимоги були виконані раніше. Це дає підстави розглядати ситуацію не як сукупність індивідуальних помилок користувачів, а як прояв дефектів валідації та зіставлення даних у межах автоматизованої процедури. Особа фактично була змушена доводити обставини, які держава в значній частині могла перевірити самостійно через наявні інформаційні ресурси. За такої моделі тягар ризику, пов'язаного з неточністю або неповнотою алгоритмізованої обробки, переноситься на адресата рішення, хоча саме публічна адміністрація організовує відповідну процедуру і визначає її юридичні наслідки. Додатково одним із каналів підтвердження виступало використання електронного підпису, що в алгоритмізованому середовищі функціонує не просто як технічний засіб автентифікації, а як процедурний шлюз, від проходження якого залежить допуск до подальшої обробки інформації та до самого юридично значущого результату. У цьому аспекті електронний підпис набуває значення елемента алгоритмізованого допуску до процедури, а його недоступність або непридатність для певних категорій осіб може трансформуватися у фактичне обмеження права на соціальне забезпечення. Отже, у наведеному кейсі алгоритмізований характер перевірки та підтвердження статусу впливає не лише на технічний бік взаємодії, а на саме правове становище особи, що й зумовлює необхідність його оцінки крізь призму принципів законності, доступності, недискримінаційності та пропорційності адміністративної діяльності [13; 83].

Не менш показовими є матеріали, що стосуються збоїв у функціонуванні сервісу «Дія». У межах цього дослідження їх значення вбачається не в описі технічних труднощів як таких, а в тому, що вони виявляють дефекти алгоритмізованої взаємодії між різними елементами публічної інформаційної інфраструктури. Для особи зазвичай залишається непрозорим, чи спричинений негативний результат помилкою інтерфейсу, некоректною валідацією даних, збоєм у суміжному державному реєстрі чи діями суб'єкта владних повноважень, який покладається на відповідний цифровий ланцюг. Така непрозорість має безпосередній юридичний вимір, оскільки саме від неї залежить можливість встановити належного відповідача, визначити компетентний орган перегляду, довести факт порушення і простежити причинно-наслідковий зв'язок між алгоритмізованою обробкою та несприятливим наслідком для особи. Якщо ж відповідний збій не фіксується офіційно і лишається на рівні побутового повідомлення користувача про некоректне функціонування системи, то правовий наслідок для особи може настати без створення належної доказової основи для подальшого захисту. Це означає, що в умовах алгоритмізованої адміністративної процедури відсутність формалізованої моделі фіксації інциденту перетворюється на самотійну ваду гарантійного механізму, оскільки саме через неї особа втрачає реальну можливість поставити під сумнів правомірність негативного результату [202].

Ще більш виразно алгоритмічний вимір адміністративної процедури простежується у випадках некоректної обробки персональних даних. Публікації, присвячені помилкам у документах, що відображаються в «Дії», вказують на ситуації, коли помилково відтворювалися ім'я, прізвище, адреса чи навіть стать особи. Для адміністративно-правового аналізу вирішальним є не факт технічної похибки як такий, а те, що результат адміністративної процедури починає залежати від коректності автоматизованого відтворення даних, які особа не завжди може негайно перевірити або виправити у межах самої процедури. У такій ситуації алгоритмізоване середовище не лише

передає інформацію, а виконує функцію посередника, через якого юридичний статус особи набуває зовнішнього виразу та використовується для прийняття подальших рішень. Саме тому помилка в даних означає не нейтральний дефект інформаційного інтерфейсу, а юридично значущу ваду адміністративно-інформаційного процесу, здатну унеможливити подання заяви, проходження ідентифікації, використання електронного документа або підтвердження певного правового статусу. Показово, що практичні шляхи виправлення таких помилок часто зводяться до подання окремих звернень та підтвердних документів уже після виявлення негативного наслідку. Це свідчить про те, що алгоритмізований контур формування юридично значущого результату не забезпечує самодостатнього й прозорого механізму корекції власних дефектів, а отже, не містить у собі належно оформленого запобіжника проти помилкового обмеження права [36; 104].

Схожий адміністративно-правовий зміст має і залежність процедури від функціонування Дія.Підпису. У межах цього дослідження принципово важливо, що відповідний інструмент виконує не лише роль технічного засобу підтвердження особи, а функціонує як алгоритмізований елемент верифікації волевиявлення, від якого залежить допуск до подальших процедурних дій. Якщо саме через нього здійснюється подання заяви, підтвердження згоди чи інше юридично значуще процесуальне підтвердження, то його технічна недоступність фактично блокує доступ до адміністративної процедури. Те, що подолання цієї перешкоди часто потребує звернення до служби підтримки та подальшого залучення людини, має не другорядне, а принципове значення. Воно свідчить, що автоматизований контур процедури не є самодостатнім, а *human oversight* постає не факультативним додатком, а необхідною умовою правомірності алгоритмізованого процесу там, де від нього залежить можливість реалізації права або законного інтересу [60].

Наведені приклади мають особливе значення саме тому, що вони характеризують те середовище, в якому в Україні вже розгортається інтеграція власне AI-assisted інструментів у сферу публічних послуг.

Офіційні повідомлення Міністерства цифрової трансформації України свідчать про впровадження ІІІ-асистентів, покликаних допомагати в орієнтації у процедурах, обробці запитів, наданні відповідей та супроводі взаємодії особи з публічною адміністрацією. Сам по собі цей факт засвідчує перехід від простої автоматизації окремих операцій до часткової алгоритмізації змісту комунікації між особою і державою. Інакше кажучи, йдеться вже не лише про електронну форму подання інформації, а про впровадження інструментів, які беруть участь у попередньому опрацюванні звернення, впливають на вибір процедурного маршруту, орієнтують особу щодо значущих дій і тим самим опосередковано впливають на реалізацію владного повноваження. Саме тому виявлені вище дефекти – непрозорість логіки обробки, складність встановлення джерела помилки, нестача мотивування, залежність від формалізованого цифрового шлюзу, потреба в постфактум людському втручанні – не можуть розглядатися як випадкові труднощі загальної цифровізації. Вони набувають значення структурних ризиків алгоритмізованого адміністрування, які лише посилюються в умовах появи AI-assisted інструментів, якщо останні не супроводжуються належним процедурним і гарантійним оформленням [70; 98; 204].

У цьому контексті показовим є і порівняльний британський кейс алгоритму сортування візових заяв, що застосовувався Міністерством внутрішніх справ Великої Британії. Його значення для даного дослідження полягає не у простому зіставленні двох юрисдикцій, а в тому, що він наочно демонструє типологічну схожість ризиків алгоритмізованого адміністрування. Вказаний інструмент здійснював пріоритизацію заяв за рівнем ризику і тим самим фактично виконував функцію попередньої оцінки звернення, впливаючи на інтенсивність подальшої перевірки та перебіг адміністративної процедури. Після ініціювання судового перегляду його було припинено, а ключовими підставами критики стали непрозорість критеріїв, імовірний дискримінаційний ефект, відсутність належних запобіжників індивідуального розгляду та фактичне перенесення частини

адміністративного розсуду в алгоритмізоване середовище. У правовому вимірі цей кейс підтверджує, що алгоритмізовані механізми не утворюють якоїсь особливої позаправової сфери і підлягають оцінці за загальними вимогами адміністративного права, зокрема щодо мотивованості, рівності, визначеності, можливості перевірки та підзвітності. Для українського контексту він є важливим саме як зовнішнє підтвердження того, що ризики непрозорого алгоритмічного впливу, формального human oversight та розмитої відповідальності не є випадковими локальними вадами окремих сервісів, а становлять типову проблему алгоритмізованого публічного адміністрування як такого [109; 144; 229; 235; 237].

Для уточнення виявлених тенденцій і переходу від аналізу окремих кейсів до встановлення системних характеристик функціонування алгоритмізованих та AI-assisted інструментів у сфері публічних послуг авторкою проведено власне емпіричне дослідження. Його методологія була спеціально зорієнтована на виявлення не загального користувачького досвіду взаємодії з електронними сервісами, а саме юридично значущих параметрів автоматизованої або цифрово опосередкованої процедури: природи рішення, порядку повідомлення, можливості подати пояснення чи документи, характеру мотивування, наявності людського перегляду, доступності оскарження та визначеності відповідального суб'єкта. Дослідження охопило онлайн-анкетування 100 респондентів і 5 напівструктурованих інтерв'ю з адвокатами та юристами, які мають практичний досвід супроводу спорів у відповідних категоріях справ. Збір даних здійснювався в період з 15 січня до 1 березня 2026 року. Вибірка є цільовою та нерепрезентативною, однак її достатньо для виявлення типових адміністративно-правових дефектів функціонування алгоритмізованих процедур у сфері публічних послуг.

Результати анкетування насамперед підтверджують, що в усіх зафіксованих випадках йшлося про рішення, адресовані конкретній особі та такі, що породжували юридично значущі наслідки. Для цілей даного дослідження це має принципове значення, оскільки дозволяє відмежувати

аналізовані ситуації від суто інформаційної взаємодії, технічного консультування або загального сервісного супроводу. Більше того, 66 % респондентів оцінили вплив відповідного рішення на свої права та інтереси як суттєвий або визначальний. Отже, навіть там, де взаємодія відбувалася через автоматизовані або AI-assisted механізми, її результат не може розглядатися як нейтральний допоміжний продукт технічної інфраструктури. Йдеться про процедури, що фактично впливають на реалізацію владного повноваження і тому повинні оцінюватися як адміністративно-правово значущі.

Особливо показовими є результати, що стосуються сприйняття автоматизованості рішення. Майже половина респондентів – 48 % – вказали, що відповідний результат виглядав як такий, що був прийнятий автоматично, без участі посадової особи, тоді як ще 21 % не змогли визначити характер такої участі. Саме ця сукупність відповідей має особливу аналітичну вагу. Вона не лише фіксує суб'єктивне сприйняття користувачем сервісу, а вказує на структурну розмитість суб'єкта владного волевиявлення в умовах алгоритмізованого адміністрування. У правовому вимірі це означає, що особа часто стикається не з прозоро ідентифікованим носієм компетенції, а з непрозорою процедурною логікою, у межах якої результат сприймається як продукт функціонування системи, а не як акт волевиявлення конкретного суб'єкта публічної влади. Така трансформація сприйняття є симптоматичною, оскільки саме вона створює передумови для технізації правового конфлікту: особа розглядає несприятливий результат як помилку сервісу, тоді як насправді йдеться про юридично значуще рішення або про бездіяльність, що має бути оцінена в категоріях адміністративного права.

Наступний блок результатів виявляє дефіцит прозорості алгоритмізованої процедури. Лише 24 % респондентів зазначили, що їм було повідомлено порядок розгляду їхнього питання, 39 % отримали лише часткове повідомлення, а 37 % не були повідомлені взагалі. Ще більш показовою є ситуація з інформуванням про використання автоматизованих

засобів: лише 17 % опитаних зазначили, що така інформація була надана, тоді як 63 % прямо вказали на її відсутність, а 20 % відповіли, що це взагалі не зазначалося. У сукупності ці дані свідчать про структурну непрозорість алгоритмічного впливу на адміністративне рішення. Особа втягується в процедуру, яка може використовувати автоматизовані або AI-assisted механізми відбору, валідації чи оцінки інформації, однак не отримує достатнього уявлення ні про порядок її проходження, ні про характер тієї обробки, яка впливає на результат. Це суперечить не лише загальним вимогам передбачуваності та правової визначеності, а й тим підходам до регулювання систем штучного інтелекту, що були розглянуті в підрозділах 2.1–2.2 і пов'язують допустимість алгоритмізованого впливу саме з прозорістю, поінформованістю та підзвітністю.

Не менш значущим є те, що результати дослідження виявили виразне послаблення права особи на участь у процедурі до прийняття рішення. Лише 45 % респондентів мали можливість подати пояснення або додаткові документи, тоді як 55 % такої можливості не мали. Однак навіть у тих випадках, коли відповідне процесуальне право формально існувало, його реальна ефективність залишається сумнівною: тільки 27 % опитаних вважають, що їхні пояснення були фактично враховані, 33 % відповіли негативно, а 40 % не змогли визначити, чи вплинули подані ними матеріали на результат. У правовому вимірі це означає, що право бути вислуханим у межах алгоритмізованої процедури набуває переважно формального характеру і не забезпечує реального впливу особи на зміст рішення. Якщо результат формується на підставі автоматизованого зіставлення або валідації даних, а особа не має своєчасної й зрозумілої можливості вплинути на їх оцінку до настання негативного наслідку, то процесуальний статус адресата адміністративного акту істотно зривається. Саме в цьому і виявляється одна з ключових адміністративно-правових проблем алгоритмізованого адміністрування: формальна наявність каналу комунікації не тотожна реальному забезпеченню права на участь у процедурі.

Наступна група даних стосується мотивування рішень і можливості зрозуміти причини їх прийняття. Лише 26 % респондентів зазначили, що рішення містило чітко сформульовані фактичні та правові підстави, 34 % оцінили їх наявність як часткову, тоді як 40 % прямо вказали на відсутність таких підстав. Лише 12 % опитаних визнали рішення повністю зрозумілим, 23 % – зрозумілим, 29 % – частково зрозумілим, а для решти воно залишалось скоріше незрозумілим або зовсім незрозумілим. Ці показники мають особливу вагу в контексті алгоритмізованого впливу на рішення. У класичній адміністративній процедурі мотивування виконує не лише комунікативну, а й гарантійну функцію: саме через нього особа може встановити фактичні та правові підстави несприятливого результату, оцінити його правомірність і визначити підстави для подальшого оскарження. Якщо ж у межах автоматизованої або AI-assisted процедури мотивування відсутнє, формальне або не дозволяє відтворити логіку результату, то особа фактично позбавляється можливості здійснити змістовний контроль за владним рішенням. У цьому аспекті дефіцит мотивування слід розглядати не просто як недолік сервісної комунікації, а як прояв непояснюваності алгоритмізованого впливу на адміністративну процедуру.

Не менш показовими є результати, що стосуються human oversight. Формальна можливість звернутися до посадової особи для перегляду рішення існувала лише у 47 % випадків, тоді як 53 % респондентів вказали на її відсутність. Фактичний перегляд рішення людиною відбувся лише у 24 % випадків, 36 % відповіли, що перегляду не було, а 40 % не зверталися. При цьому на результат такий перегляд вплинув лише у 14 % випадків, у 28 % – не вплинув, а для 58 % запитання виявилось непридатним до застосування. Узяті в сукупності, ці дані свідчать, що human oversight у значній частині випадків залишається або недоступним, або процедурно слабким, або практично неефективним. Інакше кажучи, людський контроль нерідко функціонує як формальна можливість, але не як реальний коригувальний механізм, здатний виправити помилковий або несправедливий результат

автоматизованої обробки. У світлі підходів, розглянутих у попередніх підрозділах, саме цей висновок має особливе значення: вимога human oversight у сфері систем штучного інтелекту не може зводитися до номінального існування посадової особи десь на периферії процедури. Вона передбачає реальну спроможність людини втрутитися в алгоритмізований процес, перевірити його результат, змінити його за потреби та взяти на себе відповідальність за остаточне рішення.

Окремий блок результатів стосується помилок, збоїв, оскарження та відповідальності. Про наявність помилок або збоїв повідомили 27 % респондентів. З одного боку, цей показник не дає підстав до перебільшення масштабу проблеми, однак з іншого – підтверджує, що в більш ніж чверті проаналізованих випадків алгоритмізоване або автоматизоване середовище породжувало несприятливі наслідки, які були помітними для самої особи. При цьому лише 31 % респондентів були повідомлені про право на оскарження, а 69 % – ні. Порядок оскарження знали лише 44 % опитаних, тоді як 56 % ним не володіли. Фактично ж оскарження здійснювали лише 19 % респондентів. Ці показники демонструють не просто низьку правову активність, а системну слабкість гарантійної архітектури. Особа, яка стикається з несприятливим алгоритмізованим результатом, часто не отримує достатньої інформації ні про причини такого результату, ні про порядок його оскарження, а отже, позбавляється реальної можливості скористатися ефективним засобом правового захисту. У цьому сенсі право на оскарження виявляється формально існуючим, але фактично послабленим.

Ще більш виразною є проблема відповідальності. Лише 23 % респондентів зазначили, що в рішенні було визначено суб'єкта, відповідального за його прийняття, тоді як 77 % не бачили такого зазначення. Водночас лише 28 % опитаних розуміли, хто несе відповідальність за помилку, тоді як 72 % цього не розуміли. У контексті алгоритмізованого адміністрування ці цифри мають ключове значення. Вони свідчать про дифузю відповідальності між органом публічної влади, держателем реєстру,

адміністратором сервісу, технічним оператором та іншими учасниками інформаційного ланцюга, через який формується юридично значущий результат. Такий стан речей суперечить базовим засадам адміністративного права, оскільки владне повноваження не може бути реалізоване таким чином, щоб для адресата рішення залишалося неясним, хто саме відповідає за його зміст, правомірність і наслідки. Якщо особа не спроможна встановити суб'єкта, відповідального за помилковий результат автоматизованої обробки, то гарантія підзвітності фактично втрачає реальний зміст.

Загальна оцінка рівня процедурної захищеності також підтверджує наявність системного розриву між фактичною алгоритмізацією публічних послуг та станом її адміністративно-правового забезпечення. Високим відповідний рівень оцінили лише 11 % респондентів, достатнім – 27 %, тоді як для 34 % він є середнім, для 18 % – низьким, а для 10 % – відсутнім. Отже, переважає не сприйняття належно гарантованої процедури, а досвід часткової, фрагментарної або недостатньої захищеності. Для цілей цього дослідження ця обставина є важливою не лише як показник суб'єктивної оцінки якості сервісу, а як узагальнюючий емпіричний індикатор того, що алгоритмізоване середовище публічних послуг поки не супроводжується цілісною системою гарантій, співмірною з його впливом на права та інтереси особи.

Результати анкетування знайшли підтвердження та поглиблення в матеріалах експертних інтерв'ю. Адвокати та юристи, які мають практичний досвід супроводу спорів у сфері цифрово опосередкованих публічних послуг, загалом вказали, що відповідні результати у практичному вимірі мають ознаки індивідуальних адміністративних актів, оскільки адресовані конкретній особі та породжують юридично значущі наслідки. Водночас, за спостереженням більшості експертів, на рівні повсякденної адміністративної практики такі рішення нерідко сприймаються як суто технічний результат функціонування сервісу або реєстру. Саме ця технізація сприйняття, на думку експертів, ускладнює подальший захист прав, оскільки особа не

завжди усвідомлює, що має справу не просто з технічним інцидентом, а з юридично значущим результатом алгоритмізованої процедури, який повинен бути предметом адміністративно-правової оцінки.

Експертні інтерв'ю також підтвердили фрагментарний характер реалізації базових процедурних гарантій. Усі опитані фахівці вказали, що особа часто не отримує чіткого повідомлення про порядок ухвалення рішення, не має повноцінної можливості бути вислуханою до настання несприятливого наслідку, а мотивування або відсутнє, або зводиться до короткого технічного повідомлення, яке не дозволяє зрозуміти правову й фактичну логіку результату. Особливо цінним є те, що експерти звернули увагу на різницю між формально доступними процедурами виправлення даних і реальним забезпеченням права впливати на результат до моменту настання негативного наслідку. Інакше кажучи, наявність механізму постфактум корекції помилки не є еквівалентом належного процедурного захисту на стадії прийняття рішення.

Усі експерти підтвердили наявність практичних кейсів, у яких помилки в реєстрах, неактуальні дані або технічні збої призводили до відмови у послугі, затримки її надання, проблем із відображенням статусу чи ненарахування виплат. Четверо з п'яти експертів окремо наголосили, що проблемний результат часто виникає не через ізольовану помилку одного застосунку, а через залежність відповідної процедури від суміжних державних реєстрів і механізмів автоматизованого обміну даними між ними. Саме ця обставина має вирішальне значення для адміністративно-правового висновку: джерело несприятливого наслідку перебуває не на рівні окремого технічного інтерфейсу, а в ланцюгу алгоритмізованого формування результату, який лишається непрозорим для особи. Внаслідок цього навіть формально існуючі механізми виправлення чи оскарження стають складними для використання, оскільки особа мусить самостійно встановлювати, на якому саме етапі і в якому саме сегменті цієї процедури виникла помилка.

Не менш важливим є узгоджений висновок експертів щодо human oversight та відповідальності. Вони підтвердили, що формальні механізми звернення, виправлення даних і навіть судового оскарження загалом існують, однак практична ефективність цих інструментів залишається обмеженою. Як основні труднощі називалися відсутність зрозумілого пояснення причин негативного результату, необхідність багаторазових звернень до різних суб'єктів, складність встановлення джерела помилки та тривалість процедури виправлення порівняно з негайністю негативного наслідку для особи. Ще більш виразним є висновок про розмитість відповідальності: формально відповідальним перед особою має лишатися орган публічної влади, який надає послугу або приймає юридично значуще рішення, однак на практиці відповідальність «розчиняється» між держателем реєстру, адміністратором сервісу, технічним підрядником і самим органом. Саме тому більшість експертів обґрунтовано вважає, що чинного правового регулювання недостатньо саме для ситуацій автоматизованого або AI-assisted прийняття рішень, передусім через відсутність чіткого обов'язку повідомляти про автоматизований характер обробки, процедурно оформленого human oversight та визначеності відповідального суб'єкта у випадку шкоди, заподіяної помилкою даних або збоєм системи.

Узагальнення наведеного емпіричного матеріалу дозволяє сформулювати кілька взаємопов'язаних висновків. По-перше, у сфері публічних послуг України вже існує не лише цифрова трансформація процедур у зовнішньому технічному розумінні, а фактична алгоритмізація окремих елементів адміністративної діяльності. Вона виявляється через автоматизовану валідацію й зіставлення даних, алгоритмізоване підтвердження статусу, AI-assisted опрацювання запитів, підтримку процедурного маршруту та інші механізми, що впливають на формування або реалізацію юридично значущого результату. По-друге, особа у таких процедурах часто стикається не з прозорим суб'єктом владних повноважень, а з непрозорою процедурною логікою, у межах якої джерело рішення,

критерії його формування й відповідальний суб'єкт залишаються недостатньо визначеними. По-третє, технічна або данихна помилка в алгоритмізованому середовищі має не технічний, а адміністративно-правовий наслідок, оскільки безпосередньо впливає на доступ до послуги, виплати, юридичного статусу чи іншого правового результату. По-четверте, human oversight у значній частині випадків існує лише формально, а право на оскарження та право на ефективний засіб правового захисту фактично послаблюються через дефіцит мотивування, непрозорість процедури та розмитість відповідальності.

Отже, проведений емпіричний аналіз підтверджує провідну тезу цього підрозділу: проблема застосування технологій штучного інтелекту у сфері публічних послуг України полягає не лише у самому факті технологічного впровадження, а у відставанні адміністративно-правових і процедурних гарантій від фактичної алгоритмізації адміністративної діяльності. Українська практика вже демонструє використання алгоритмізованих та AI-assisted інструментів, здатних впливати на перебіг адміністративної процедури, зміст індивідуального рішення, можливість його перегляду і порядок реалізації права. Водночас чинна нормативна й процедурна архітектура не забезпечує належного рівня прозорості, пояснюваності, людського контролю, визначеності відповідального суб'єкта та доступності ефективного засобу правового захисту. Саме в цьому полягає головний системний дефект сучасної моделі: реальне використання алгоритмізованих та AI-assisted інструментів уже вийшло за межі допоміжної автоматизації, але ще не супроводжується цілісною адміністративно-правовою моделлю, сумісною з вимогами прав людини, принципами належного публічного адміністрування та стандартами, сформульованими на міжнародному, європейському й національному рівнях.

## Висновки до Розділу 2

У підрозділі 2.1. систематизовано міжнародні стандарти захисту прав людини у сфері використання систем штучного інтелекту як багаторівневу нормативно-орієнтаційну основу адміністративно-правового регулювання, у межах якої акти різної юридичної природи функціонально інтегруються для встановлення меж допустимого алгоритмічного впливу на здійснення публічно-владних повноважень. Визначено, що така багатошарова структура – універсальні стандарти прав людини, стандарти Ради Європи та рекомендаційні механізми міжурядових організацій – забезпечує не фрагментарний, а цілісний нормативний вплив на організацію владної діяльності, перетворюючи міжнародні акти на системний орієнтир правомірності використання ШІ у публічному адмініструванні.

З'ясовано, що правозахисний зміст зазначених стандартів розкривається через їх трансформацію у юридично визначені вимоги до змісту адміністративного акта, порядку здійснення дискреції та структури адміністративної процедури. Уточнено, що принципи законності, пропорційності, недискримінації, прозорості, підзвітності та забезпечення ефективного засобу правового захисту у їх адміністративно-правовому вимірі виступають не декларативними засадами, а функціональними критеріями оцінки як результату владного рішення, так і всього процесу його підготовки, ухвалення, мотивування та перегляду.

Встановлено, що використання систем штучного інтелекту не усуває дискреційного повноваження адміністративного органу, однак змінює його юридичну природу, переводячи акцент із формальної компетенції на обов'язок здійснення самостійного правового судження, не зумовленого алгоритмічною детермінацією. У цьому зв'язку виокремлено, що допустимість алгоритмічного використання визначається не технічною характеристикою системи, а її впливом на здатність органу забезпечити індивідуалізацію рішення, перевірюваність фактичних підстав, належне

мотивування та реальний людський контроль як елемент належної адміністративної процедури.

Обґрунтовано, що для України міжнародні стандарти у сфері використання систем штучного інтелекту набувають значення безпосереднього нормативного орієнтира для формування адміністративно-правових засад діяльності органів публічної адміністрації. Їх імплементація передбачає трансформацію адміністративної процедури у частині встановлення спеціальних правил допустимості алгоритмічного впливу, процедур документування, перевірки та мотивування адміністративного акта, визначення меж автоматизації дискреції та забезпечення ефективного адміністративного і судового контролю. У цьому значенні міжнародні стандарти виступають системоутворювальним чинником модернізації адміністративного права в умовах цифровізації.

У підрозділі 2.2 встановлено, що регуляторна модель Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту сформувалася як багаторівнева нормативна конструкція, розвиток якої відбувався через послідовний перехід від стратегічних, програмних та етико-орієнтованих підходів до юридично зобов'язального правового режиму. Така еволюція засвідчує, що у праві ЄС штучний інтелект розглядається не як технологічно нейтральний інструмент цифрової модернізації, а як об'єкт спеціального публічно-правового регулювання, використання якого підпорядковується вимогам верховенства права, захисту прав людини, процедурної справедливості та підзвітності. У цьому виявляється основна структурно-функціональна особливість європейської моделі: вона поєднує інноваційний розвиток із нормативним визначенням меж допустимого використання систем штучного інтелекту, насамперед у тих сферах, де їх застосування впливає на правовий статус особи та зміст публічно-владного рішення.

З'ясовано, що ключовим структурним елементом регуляторної моделі ЄС виступає ризик-орієнтований підхід, який забезпечує трансформацію загальних вимог захисту прав людини у диференційовані правові режими та

конкретні обов'язки суб'єктів, залучених до розроблення, введення в обіг і використання систем штучного інтелекту. Через класифікацію систем за рівнем ризику, встановлення переліку заборонених практик, запровадження спеціального режиму високоризикових систем, а також окремих вимог до систем загального призначення право ЄС формує не сукупність ізольованих приписів, а внутрішньо узгоджену систему превентивного правового впливу. Саме тому регуляторна модель Європейського Союзу доцільно характеризувати як таку, що ґрунтується на функціональній диференціації, превентивності та інституційній забезпеченості правового контролю.

Обґрунтовано, що у сфері діяльності публічної адміністрації правозахисний потенціал європейської моделі реалізується не у вигляді зовнішніх обмежень, а через внутрішні елементи адміністративно-правового механізму – адміністративну процедуру, мотивування рішення, контроль за здійсненням дискреції, документування управлінських дій, людський нагляд та механізми адміністративного і судового перегляду. Поєднання положень AI Act із GDPR та іншими актами *acquis* ЄС свідчить, що захист особи в умовах алгоритмічно опосередкованого управління забезпечується шляхом нормативного впорядкування всіх основних стадій використання систем штучного інтелекту: від проєктування й оцінювання відповідності до експлуатації, постмаркетингового нагляду та реагування на порушення. Унаслідок цього права людини у європейській моделі виступають не зовнішньою межею технологічного розвитку, а внутрішнім критерієм допустимості адміністративного акта, адміністративної процедури та способів реалізації публічно-владних повноважень.

Узагальнено, що значення регуляторної моделі Європейського Союзу для України полягає не в механічному запозиченні окремих дефініцій або класифікацій, а у використанні її як структурованої нормативної моделі, що може слугувати орієнтиром гармонізації національного законодавства з *acquis* ЄС. Аналіз її принципів, інструментів і механізмів дав можливість виокремити основні адміністративно-правові напрями такої гармонізації:

нормативне закріплення ризик-орієнтованого підходу, запровадження оцінки впливу на права людини, встановлення спеціальних правил використання систем штучного інтелекту органами публічної влади, посилення вимог до мотивування та перегляду індивідуальних рішень, а також створення інституційної системи нагляду, здатної забезпечити реальну, а не формальну підзвітність алгоритмічно опосередкованого публічного управління.

У підрозділі 2.3 здійснено критичний аналіз чинної нормативно-правової бази України у сфері застосування систем штучного інтелекту та встановлено, що національне регулювання сформувалося як багаторівневий, але нормативно незавершений масив, у якому поєднуються концептуально-програмні акти, документи політики, саморегуляторні інструменти, експериментальні механізми та суміжне законодавство. Доведено, що така конструкція свідчить про наявність державної політики у відповідній сфері, однак не утворює цілісного адміністративно-правового режиму використання систем штучного інтелекту в діяльності органів публічної адміністрації. У зв'язку з цим обґрунтовано, що проблема має системний адміністративно-правовий характер і зумовлена поєднанням нормативної фрагментарності з доктринальною неповнотою осмислення штучного інтелекту як форми опосередкування публічно-владного рішення.

Виявлено, що правові лакуни національного регулювання мають структурний характер і охоплюють нормативний, процедурний, гарантійний та організаційно-процедурний рівні. Обґрунтовано, що визначальною вадою є відсутність спеціалізованої адміністративно-процедурної регламентації алгоритмічно опосередкованого владного рішення, зокрема щодо обов'язку повідомлення особи про використання системи штучного інтелекту, розкриття ролі алгоритмічного інструмента у формуванні адміністративного акта, вимог до його мотивування, забезпечення права на людський перегляд і ефективне оскарження, а також правил документування, простежуваності й контролю. Доведено, що за таких умов використання систем штучного інтелекту впливає на реалізацію компетенції, трансформацію дискреції та

правове становище особи поза межами належного адміністративно-правового опосередкування.

Проаналізовано рівень гармонізації національного законодавства з *acquis* Європейського Союзу у сфері захисту прав людини та встановлено, що українська модель не досягла належного рівня узгодженості з європейським підходом. Виявлено, що на відміну від права Європейського Союзу, де ризик-орієнтована класифікація систем, заборонені практики, диференційовані обов'язки, процедурні гарантії, нагляд і підзвітність утворюють цілісну регуляторну логіку, в Україні відповідні елементи залишаються фрагментованими та не інтегрованими у єдиний адміністративно-правовий режим. У зв'язку з цим доведено, що ключовим ризиком є формальна гармонізація, за якої запозичення європейських категорій не супроводжується їх належним процедурним та інституційним забезпеченням.

Виокремлено адміністративно-правові напрями гармонізації національного законодавства з *acquis* Європейського Союзу, що охоплюють запровадження ризик-орієнтованого підходу, інституціоналізацію попередньої оцінки впливу на права людини, встановлення спеціальних вимог до прозорості, мотивування та людського контролю при ухваленні адміністративних актів за участю систем штучного інтелекту, а також формування цілісного інституційного нагляду. Обґрунтовано, що реалізація цих напрямів є передумовою переходу від формального запозичення європейських підходів до їх змістовної інтеграції в адміністративно-правову систему України.

У підрозділі 2.4 визначено, що в сучасній практиці публічних послуг України має місце не лише цифровізація зовнішньої форми адміністративних процедур, а їх фактична алгоритмізація, яка впливає на встановлення юридично значущих обставин, послідовність процедурних дій, зміст індивідуального рішення та можливість його перегляду. Уточнено, що критерієм адміністративно-правової оцінки таких процесів є не формальний

ступінь автоматизації, а характер і інтенсивність алгоритмічного впливу на реалізацію суб'єктивних прав і законних інтересів особи. Це дозволило обґрунтувати підхід, за яким алгоритмізована адміністративна процедура розглядається як самостійний об'єкт правового аналізу.

На основі аналізу практичних кейсів, результатів анкетування та експертних інтерв'ю встановлено наявність структурного розриву між фактичним рівнем алгоритмізації адміністративної діяльності та станом її адміністративно-правового і процедурного забезпечення. Доведено, що в умовах алгоритмізованого адміністрування технічний збій, помилка в даних або дефект автоматизованої обробки трансформуються у юридично значущу ваду адміністративної процедури, здатну впливати на доступ до публічної послуги, соціальної виплати, підтвердження правового статусу чи інший результат, що має правові наслідки для особи. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність розглядати такі дефекти як прояви недостатності гарантійної архітектури алгоритмізованого публічного адміністрування.

Отримали подальший розвиток підходи до визначення змісту процесуальних гарантій у сфері застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади шляхом їх емпіричної верифікації. Уточнено, що право особи на інформування про використання автоматизованих та AI-assisted механізмів, право на зрозуміле пояснення логіки адміністративного рішення, право на ефективну участь у процедурі до прийняття рішення, право на реальний, а не формальний людський перегляд, право на заперечення проти несправедливого алгоритмічного втручання та право на ефективний засіб правового захисту мають розглядатися як взаємопов'язана система процесуальних гарантій, відсутність або формальний характер яких призводить до звуження процесуального статусу особи в алгоритмізованому середовищі.

Удосконалено положення про межі допустимості застосування алгоритмізованих та AI-assisted інструментів у публічних послугах, доведено, що вимоги прозорості, пояснюваності, human oversight, підзвітності та

визначеності відповідального суб'єкта є не додатковими характеристиками цифрової модернізації, а обов'язковими умовами правомірності алгоритмізованої адміністративної діяльності. Доведено, що ключовим системним дефектом сучасної моделі є інституційно-процедурна невідповідність між рівнем алгоритмізації та відсутністю цілісної адміністративно-правової моделі її забезпечення, що обумовлює необхідність нормативного та процедурного доопрацювання відповідних механізмів.

**РОЗДІЛ 3.**  
**ЗАСОБИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ**  
**ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ**  
**ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ**

**3.1. Формування політики: принципи прозорості та оцінки впливу на права людини**

Імплементация європейських стандартів захисту прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту в Україні має розглядатися не як суто технологічний або організаційний напрям модернізації публічного управління, а як проблема адміністративно-правового упорядкування нових способів здійснення публічно-владних повноважень. У вітчизняній адміністративно-правовій доктрині послідовно виходять із того, що публічна влада є правомірною лише тією мірою, якою вона реалізується у формах, межах і процедурах, установлених законом; відповідно, будь-яка зміна механізму підготовки, формування та прийняття владного рішення потребує оцінки крізь призму законності, обґрунтованості, пропорційності та забезпечення процесуальних гарантій особи [2; 10; 53]. Із цього погляду використання систем штучного інтелекту не є нейтральною технічною операцією, оскільки воно впливає на спосіб установлення фактичних обставин адміністративної справи, на внутрішню структуру адміністративного розсуду та на характер мотивування адміністративного акта. Саме тому питання застосування таких систем у діяльності органів публічної влади належить розглядати в категоріях адміністративної компетенції, адміністративної процедури, адміністративного акта, контролю та оскарження, а не лише в категоріях цифровізації чи інноваційної політики.

Із положень Закону України «Про адміністративну процедуру» впливає загальна вимога, за якою адміністративний орган повинен діяти на

підставі закону, повно й усебічно з'ясовувати обставини справи, враховувати значущі для неї факти, належно мотивувати рішення та забезпечувати особі можливість участі у провадженні й захисту своїх прав. Водночас чинне українське законодавство поки що не містить спеціального, системно розробленого адміністративно-правового інституту, який би безпосередньо регулював застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади під час підготовки й прийняття адміністративних рішень. Звідси випливає принципово важливий методологічний висновок: на сучасному етапі йдеться не про констатацію вже сформованого спеціального правового режиму, а про доктринальне обґрунтування того, яким чином загальні засади адміністративного права мають бути розвинуті й конкретизовані з урахуванням алгоритмічного опосередкування владної діяльності. Отже, застосування систем штучного інтелекту у публічному адмініструванні повинно оцінюватися не за критерієм технічної зручності, а за критерієм його сумісності з вимогами законності, процедурної справедливості та ефективного захисту прав особи.

У зв'язку з цим доцільно обґрунтувати положення, за яким використання систем штучного інтелекту органами публічної влади слід розглядати як алгоритмічно опосередкований спосіб реалізації вже наданої законом адміністративної компетенції. Такий підхід дає змогу уникнути двох однаково помилкових крайнощів: з одного боку, редукції проблеми до суто технічного забезпечення адміністративної діяльності, а з другого – уявлення про те, що застосування алгоритмічної системи саме по собі породжує нову, автономну форму публічної влади. Компетенція залишається юридичною мірою владного впливу, визначеною законом; змінюється не її природа, а спосіб реалізації. Саме тому межі допустимого використання систем штучного інтелекту повинні виводитися з меж компетенції відповідного органу, цілей наданого йому повноваження, характеру адміністративної справи та ступеня можливого впливу на права, свободи й законні інтереси особи [47]. У цьому й полягає головна адміністративно-правова проблема

імплементатії європейських стандартів: застосування систем штучного інтелекту повинно бути перекладене на мову компетенції, процедури, мотивування, контролю та відповідальності.

Із зазначеного випливає і потреба в авторському уточненні понятійного апарату. Зокрема, адміністративний акт, сформований із використанням системи штучного інтелекту, доцільно концептуалізувати як індивідуальне владне рішення адміністративного органу, у межах підготовки якого встановлення фактичних обставин справи, їх аналітична обробка або формування висновків щодо них частково здійснюються за допомогою алгоритмічної системи, тоді як юридичне рішення, його мотивування та відповідальність за його зміст зберігаються за суб'єктом владних повноважень. Це поняття не претендує на статус усталеної категорії чинного українського права; воно пропонується як доктринальний інструмент для фіксації специфіки тих рішень, у яких алгоритмічний елемент уже не є периферійним, але ще не може й не повинен підміняти юридичне волевиявлення органу. Така конструкція дає можливість точніше визначити вимоги до мотивування, доказової бази, фіксації ролі алгоритму та перевірки правомірності рішення в разі його адміністративного або судового оскарження.

Саме в цій площині принцип прозорості набуває не декларативного, а конкретного адміністративно-правового значення. У сфері застосування систем штучного інтелекту прозорість не може зводитися до загального політичного заклику до відкритості інновацій або до оприлюднення фрагментарної технічної інформації про систему. Вона має трансформуватися у сукупність юридично значущих обов'язків адміністративного органу: інформувати особу про використання алгоритмічних засобів у межах адміністративного провадження; фіксувати мету та межі їх застосування; забезпечувати належне документування впливу системи на підготовку рішення; створювати умови для перевірки релевантності, актуальності й достовірності використаних даних; а також

забезпечувати доступність такої інформації настільки, наскільки це необхідно для розуміння мотивів рішення та його ефективного оскарження. У поєднанні із загальними гарантіями, закріпленими в Законі України «Про адміністративну процедуру» та Законі України «Про доступ до публічної інформації», прозорість у такому розумінні має розглядатися як функціональна передумова підзвітності публічної адміністрації, а не як факультативна якість цифрового сервісу [71; 72].

Європейський нормативний матеріал підтверджує саме таку логіку розвитку правового регулювання. Regulation (EU) 2016/679 не зводиться до формули про абстрактне «право на пояснення», однак установлює обмеження щодо рішень, що ґрунтуються виключно на автоматизованій обробці, та передбачає пов'язані з цим інформаційні й захисні гарантії для особи у визначених цим актом випадках. Тому для дисертаційного аналізу коректніше виходити не з гіперболізованої тези про прямо сформульоване універсальне право на пояснення саме в статті 22 GDPR, а з ширшого висновку: європейське право персональних даних вимагає, щоб автоматизовані рішення, здатні істотно впливати на особу, не випадали з поля юридичного контролю, інформаційної прозорості та процедурних гарантій [215]. Для публічної адміністрації це означає, що використання систем штучного інтелекту не може бути прихованим елементом внутрішньої службової роботи, якщо воно впливає на зміст рішення щодо конкретної особи.

Подібну тенденцію демонструє й право Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту. Regulation (EU) 2024/1689 не встановлює універсального обов'язку оцінки впливу на основоположні права для будь-якого без винятку використання систем штучного інтелекту органами влади [155]. Водночас цей акт прямо засвідчує нормативний вектор до посилення прозорості, людського нагляду, документування, реєстрації, журналювання та, для окремих випадків застосування високоризикових систем, – до здійснення оцінки впливу на основоположні права користувачами таких систем, зокрема

органами публічної влади й суб'єктами, що надають публічні послуги. Саме тому AI Act доцільно розглядати не як безпосереднє джерело вже чинного загального обов'язку для всіх адміністративних проваджень в Україні, а як нормативний орієнтир для побудови української моделі адміністративно-правового забезпечення прав людини у сфері алгоритмічно опосередкованих рішень. Із нього випливає насамперед ідея диференційованого, ризик-орієнтованого підходу, за якого інтенсивність процедурних гарантій має залежати від характеру системи, контексту її використання та ступеня впливу на права особи.

У цьому сенсі ризик має бути осмислений не лише як технічна категорія або як інструмент класифікації систем за ступенем потенційної небезпеки, а як юридично значуща обставина, що впливає на обсяг процесуальних обов'язків адміністративного органу. Чим вищою є ймовірність істотного впливу алгоритмічного інструменту на права, свободи чи законні інтереси особи, тим вищими повинні бути вимоги до з'ясування обставин справи, перевірки вихідних даних, фіксації ролі системи в підготовці рішення, інтенсивності людського контролю й деталізації мотивування адміністративного акта [115]. Водночас сам по собі формалізований ризик-орієнтований підхід ще не гарантує належної індивідуалізації захисту, оскільки класифікація системи за рівнем ризику не розкриває автоматично всіх особливостей конкретної адміністративної справи. Саме тому ризик-орієнтована модель у публічному адмініструванні має бути поєднана з процедурними засобами індивідуалізованої правової оцінки.

Ключовим таким засобом у межах авторської моделі пропонується визнати оцінку впливу на права людини. Однак її правовий статус слід визначати максимально точно. На сучасному етапі українське законодавство не містить загального прямого припису, за яким кожне використання системи штучного інтелекту органом публічної влади обов'язково супроводжується спеціальною оцінкою впливу на права людини як окремою стадією

адміністративної процедури. Тому коректно стверджувати не те, що така оцінка вже є усталеним елементом чинного позитивного права, а те, що в контексті імплементації європейських стандартів вона має бути обґрунтована як належна адміністративно-правова форма попереднього й поточного контролю допустимості алгоритмічного втручання. Відтак оцінка впливу повинна розглядатися як доктринально необхідний інструмент процедуризації принципів прозорості, підзвітності, пропорційності та реального людського контролю.

У такому розумінні оцінка впливу на права людини має бути концептуалізована як службовий процесуальний документ, який формується адміністративним органом до впровадження або використання системи штучного інтелекту в межах певного напрямку діяльності, а за потреби – конкретизується щодо окремої адміністративної справи, якщо алгоритмічний інструмент здатен істотно вплинути на індивідуальне рішення. Її призначення полягає не в технічному тестуванні програмного продукту як такому, а в юридичному з'ясуванні того, чи є застосування відповідної системи сумісним із метою повноваження, характером адміністративної справи, обсягом допустимого втручання у права особи та вимогами пропорційності. Саме такий підхід дає змогу перевести дискусію про «етичне» чи «відповідальне» використання штучного інтелекту в площину адміністративно-правових критеріїв, придатних для перевірки органом контролю або судом [135].

Зміст такої оцінки доцільно пов'язувати з кількома взаємопов'язаними блоками. По-перше, вона повинна фіксувати правову мету використання системи та її зв'язок із компетенцією відповідного органу. По-друге, має бути визначено, які саме права, свободи й законні інтереси особи або груп осіб можуть зазнати впливу. По-третє, повинні бути оцінені необхідність і пропорційність такого використання, а також наявність альтернативних, менш обмежувальних засобів досягнення мети. По-четверте, оцінка має встановлювати вимоги до людського контролю, до верифікації даних, до

документування алгоритмічного втручання та до можливості подальшого перегляду результатів. По-п'яте, вона має окреслювати способи адміністративного й судового оскарження рішень, у підготовці яких алгоритмічний інструмент відіграв істотну роль. Унаслідок цього оцінка впливу постає не як ізольований аналітичний документ, а як форма юридичного структурування всієї процедури використання системи штучного інтелекту.

Методологічно такий підхід може бути співвіднесений із рекомендаційними європейськими інструментами, але не ототожнений із ними. Так, Recommendation CM/Rec(2020)1 Комітету міністрів Ради Європи наголошує на необхідності процедур і гарантій щодо алгоритмічних систем, здатних істотно впливати на права людини, протягом усього життєвого циклу таких систем [136]. Водночас HUDERIA Ради Європи є самостійним, рекомендаційним, неюридично обов'язковим методологічним ресурсом, який не має прямого юридичного ефекту та не призначений як офіційний інструмент тлумачення Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект. Отже, для дисертаційного тексту коректно зазначати, що запропонована адміністративно-правова модель оцінки впливу може бути методологічно співвіднесена з HUDERIA, але не впливає з неї як із нормативно обов'язкового джерела. Це важливе застереження дозволяє чітко відмежувати європейський рекомендаційний досвід від чинного позитивного права та водночас використати його як джерело концептуальної орієнтації [138].

Національна політика у сфері штучного інтелекту на цей час не сформована як адміністративно-правовий режим, а існує у формі програмних та концептуальних актів. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту визначає напрями державної політики, принципи та завдання, однак за своєю юридичною природою не встановлює обов'язкових правил здійснення адміністративної діяльності. У Концепції відсутні норми, які б

регламентували порядок використання алгоритмічних систем при прийнятті адміністративних актів, умови їх допустимості або процесуальні гарантії для особи [78].

Плани заходів з реалізації Концепції (зокрема на 2025–2026 роки) мають організаційний характер і спрямовані на координацію діяльності органів виконавчої влади (розроблення законопроектів, розвиток інфраструктури, підготовка кадрів). Вони не встановлюють адміністративно-процедурних обов'язків і не формують механізмів правового захисту особи у випадках застосування систем ШІ [73].

Біла книга з регулювання штучного інтелекту в Україні (Міністерство цифрової трансформації, 26.06.2024) є консультаційним документом. Вона окреслює можливі моделі регулювання та орієнтацію на підходи Європейського Союзу, однак не має нормативного характеру і не створює юридично обов'язкових приписів. У ній відсутні імперативні вимоги щодо оцінки ризиків, мотивування алгоритмічних рішень, прозорості, людського контролю та процедур оскарження [86].

Таким чином, зазначені акти:

- не встановлюють умов правомірності використання систем ШІ у діяльності адміністративних органів;
- не інтегрують алгоритмічний вплив у структуру адміністративної процедури;
- не закріплюють спеціальних гарантій для особи.

Отже, йдеться не про наявність нормативного регулювання, а про його відсутність у юридично значущому розумінні. Наявні документи формують політико-правову орієнтацію, але не створюють обов'язкового процедурного режиму здійснення публічно-владних повноважень із використанням штучного інтелекту.

Саме тому імплементація європейських стандартів у цій сфері не може обмежуватися декларативним запозиченням принципів прозорості, підзвітності чи людського контролю. У межах адміністративного права такі

принципи повинні бути перетворені на конкретні процесуальні обов'язки адміністративного органу. Із положень Закону України «Про адміністративну процедуру» вже сьогодні впливає потреба в належному з'ясуванні обставин справи, мотивуванні рішення, участі особи в процедурі та забезпеченні можливості його перевірки [71]. Однак для алгоритмічно опосередкованих рішень ці загальні вимоги мають бути доповнені спеціалізованими правилами щодо фіксації ролі системи штучного інтелекту, документування алгоритмічного впливу, перевірки якості даних, визначення меж людського нагляду та формулювання додаткових елементів мотивувальної частини адміністративного акта. Інакше формальна дія загальних принципів не гарантуватиме реальної перевірюваності рішення, а отже, і належного захисту прав особи. Особливого значення в цьому контексті набуває проблема адміністративного розсуду. У класичному адміністративно-правовому розумінні розсуд означає можливість вибору між кількома правомірними варіантами рішення в межах, установлених законом, на основі оцінки всіх релевантних обставин справи [47]. Використання систем штучного інтелекту ускладнює цю конструкцію, оскільки алгоритм може впливати на відбір фактів, їх ранжування, виявлення закономірностей і формування рекомендацій, які надалі сприймаються посадовою особою як підвищено об'єктивні або технічно безпомилкові. Саме тут виникає ризик підміни юридичного розсуду технічним результатом. Проте алгоритм не є суб'єктом адміністративного права, не має компетенції, не може нести юридичну відповідальність і, отже, не може здійснювати владний розсуд у власному значенні цього слова. Тому людський контроль у цій сфері повинен розумітися не як символічне підтвердження машинного результату, а як реальний юридичний обов'язок посадової особи здійснити самостійну правову оцінку, перевірити релевантність алгоритмічного висновку та, за потреби, відступити від нього.

Із цього випливає й специфіка мотивування адміністративного акта, підготовленого з використанням системи штучного інтелекту. Якщо

алгоритмічний інструмент істотно вплинув на встановлення фактів або на формування висновку у справі, мотивувальна частина рішення не повинна обмежуватися загальним посиланням на результати машинної обробки даних. Належне мотивування в такому разі має включати пояснення, з якою метою застосовувалася система, які дані були використані, яким був характер алгоритмічного впливу на підготовку рішення, чи здійснювалася перевірка релевантності та достовірності даних, а також чому адміністративний орган погодився з алгоритмічним висновком або відхилив його. Зрозуміло, обсяг такого пояснення повинен визначатися з урахуванням природи конкретної справи, вимог захисту інформації та інших законних обмежень, але принципово важливо, щоб алгоритмічний компонент рішення не залишався поза межами юридично значущого обґрунтування. Лише за такої умови прозорість перетворюється на інструмент правової підзвітності.

Не менш істотно трансформується й доказовий вимір адміністративної справи. У традиційній моделі предметом перевірки є насамперед повнота встановлення фактичних обставин і належність мотивування рішення. В алгоритмічно опосередкованих провадженнях до цього додається потреба перевірки того, яким чином ці обставини були сформовані, класифіковані або оцінені із застосуванням системи штучного інтелекту. У такій ситуації матеріали, що відображають параметри використання системи, походження та якість даних, результати їх верифікації, форми людського втручання й межі використання алгоритмічного висновку, мають розглядатися як потенційно значущі елементи доказової бази. Тому у пропонованій моделі оцінка впливу на права людини, документи щодо застосування системи та відомості про людський контроль повинні входити до структури адміністративної справи як матеріали, необхідні для перевірки правомірності рішення. Їх відсутність не в кожному випадку автоматично зумовлює протиправність акта за чинним правом, але за певних обставин може свідчити про дефект з'ясування обставин справи, недостатність мотивування

або порушення процедурних гарантій, а відтак – бути підставою для сумніву у правомірності такого акта та для його подальшого оскарження.

Отже, у межах авторської концепції алгоритмічно опосередкована адміністративна процедура може бути визначена як ускладнена форма загальної адміністративної процедури, у якій поряд із традиційними стадіями розгляду справи з'являються додаткові юридично значущі елементи: оцінка допустимості використання системи, документування алгоритмічного впливу, перевірка даних, спеціальні форми людського контролю та розширені вимоги до мотивування рішення. Ця конструкція також не подається як усталена категорія чинного українського законодавства; її доцільно розглядати як доктринальне узагальнення, необхідне для опису тих змін, яких зазнає адміністративна діяльність в умовах цифрової трансформації. Її практичне значення полягає в тому, що вона дає змогу побачити: використання систем штучного інтелекту не створює нової позаправової реальності, а повинно бути включене в уже наявний механізм правового обмеження публічної влади.

Таким чином, імплементація європейських стандартів захисту прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту в Україні має здійснюватися шляхом послідовної адміністративно-правової процедуризації відповідних вимог. Чинне право України вже містить загальні засади, з яких випливає необхідність законності, належного з'ясування обставин справи, мотивованості рішення, участі особи в провадженні та можливості його перевірки. Право Європейського Союзу й стандарти Ради Європи, зі свого боку, демонструють нормативну тенденцію до посилення прозорості, людського нагляду, документування та оцінки ризиків для прав людини в контексті застосування алгоритмічних систем. На цій основі обґрунтовано, що для української моделі доцільно визнати пріоритетними такі напрями розвитку: нормативне визначення меж допустимого використання систем штучного інтелекту в межах адміністративної компетенції; запровадження процедурних правил фіксації алгоритмічного впливу на рішення;

формування вимог до реального людського контролю; розширення стандартів мотивування адміністративного акта; а також інституціоналізацію оцінки впливу на права людини як спеціального процесуального засобу перевірки пропорційності й правомірності алгоритмічного втручання. Саме така побудова дає змогу перейти від програмно-політичного проголошення принципів до їх функціонування як юридичних гарантій прав особи у механізмі публічного управління.

### **3.2 Реалізація політики: процесуальні гарантії захисту прав людини.**

Адміністративно-правове осмислення застосування систем штучного інтелекту в діяльності органів публічної влади має виходити з того, що відповідні технології не існують поза межами юридично визначених форм здійснення владних повноважень, а інтегруються у вже сформовану структуру адміністративного провадження. У цьому контексті предметом аналізу виступає не технічна характеристика алгоритмічних систем як таких, а їх функціонування в межах адміністративної процедури як юридично врегульованого процесу підготовки, прийняття та оформлення владного рішення. Такий підхід узгоджується з базовими положеннями української адміністративно-правової доктрини, відповідно до яких публічно-владна діяльність набуває правового значення лише у формі адміністративного акта, прийнятого з дотриманням установленної процедури, із забезпеченням прав особи та можливістю подальшого контролю [2].

Застосування систем штучного інтелекту не утворює самостійної форми владної діяльності, а лише змінює інструментальне забезпечення підготовки адміністративного рішення. Відповідно, будь-яке алгоритмічно опосередковане рішення повинно розглядатися як результат адміністративного провадження, у межах якого зберігаються всі визначальні

елементи правозастосування: встановлення фактичних обставин, оцінка доказів, юридична кваліфікація та формування змісту адміністративного акта. Відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру» адміністративний орган зобов'язаний самостійно з'ясовувати обставини справи, забезпечувати їх повне й об'єктивне встановлення та обґрунтовувати прийняте рішення з посиланням на встановлені факти і правові норми, що вимагає здійснення самостійної правової оцінки встановлених обставин та недопустимості зведення правозастосування до некритичного відтворення результату, сформованого інформаційною системою, у тих категоріях справ, де необхідне індивідуалізоване оцінювання, навіть з урахуванням можливості повністю або частково автоматизованого провадження, передбаченої законом [71]. Саме тому автоматизована система не може підмінити собою юридично значущу діяльність суб'єкта владних повноважень.

У структурі адміністративного провадження використання систем штучного інтелекту слід пов'язувати насамперед з етапами збирання та аналізу інформації, підготовки проєкту рішення, аналітичного узагальнення даних, релевантних для справи, та попередньої оцінки встановлених обставин. Натомість фінальна стадія прийняття адміністративного акта, яка передбачає юридичну кваліфікацію та реалізацію адміністративного розсуду, як загальне правило не повинна зводитися до автоматичного відтворення результату алгоритмічної системи, особливо у справах, що істотно впливають на права, свободи чи законні інтереси особи. Така постановка питання є принциповою, оскільки дозволяє розглядати застосування штучного інтелекту не абстрактно, а в контексті конкретних стадій адміністративної процедури, на кожній з яких повинні зберігатися юридичні гарантії належного урядування та захисту прав особи.

Виходячи з цього, ключова теза підрозділу полягає в тому, що системи штучного інтелекту мають виключно допоміжний характер у межах адміністративного провадження і не можуть розглядатися як самостійні носії владного волевиявлення. Автоматизація окремих етапів прийняття рішення –

збирання інформації, її технічна обробка, формування аналітичних висновків чи прогнозних рекомендацій – не усуває обов'язку адміністративного органу здійснити власну правову оцінку встановлених обставин. Саме орган публічної влади несе відповідальність за законність, обґрунтованість, пропорційність і справедливість прийнятого рішення. У цьому аспекті позиція сучасної адміністративно-правової доктрини є послідовною: навіть за умов широкого використання автоматизованих систем адміністративна діяльність зберігає свою правову природу як діяльність, що здійснюється людиною від імені держави та в межах установленної компетенції (Мельник Р. С. Адміністративне право і процес: теорія та практика правозастосування. 2019).

Разом із тим інтеграція штучного інтелекту у процес прийняття адміністративних рішень призводить до помітної трансформації механізму здійснення дискреційних повноважень. У зарубіжній науковій літературі ця трансформація описується через концепт *artificial discretion*, який відображає зміну співвідношення між людською оцінкою та алгоритмічним прогнозуванням у процесі ухвалення рішень. Так, Francesca Bignami наголошує, що використання алгоритмічних систем у публічному управлінні не ліквідує дискрецію, а змінює спосіб її реалізації, водночас загострюючи питання відповідальності та підзвітності адміністрації [121]. Подібну думку обґрунтовує Justin Bullock, який розглядає штучний інтелект як чинник, що переформатовує бюрократичну дискрецію через зміщення акценту від індивідуальної оцінки посадової особи до алгоритмічно згенерованих рекомендацій та моделей поведінки [124].

Особливу увагу у цьому контексті привертає феномен *automation bias*, тобто схильність суб'єктів прийняття рішень некритично покладатися на рекомендації алгоритмічних систем. Дослідження Saar Alon-Barkat та Madalina Busuioc показують, що навіть за наявності формального людського контролю службовці нерідко відтворюють алгоритмічні висновки без належної перевірки, що фактично призводить до делегування частини

дискреційної оцінки системі [113]. Така ситуація створює ризик розмивання юридичної відповідальності та підриває саму основу адміністративно-правового регулювання, яка передбачає персоніфікованість владного рішення, його мотивованість і можливість перевірки. Таким чином, у зарубіжній доктрині фіксується не стільки зникнення дискреції, скільки її трансформація, що потребує подальшого юридичного осмислення в категоріях адміністративного права.

У зв'язку з цим ключовим завданням адміністративного права є не заперечення використання штучного інтелекту як такого, а встановлення чітких меж його допустимого застосування в межах адміністративної процедури. Саме тут виникає необхідність концептуального перекладу категорії *artificial discretion* у мову національної правової системи. У дисертації обґрунтовується, що такий переклад має здійснюватися через категорію меж адміністративного розсуду. У класичному адміністративно-правовому розумінні адміністративний розсуд означає свободу вибору між кількома юридично допустимими варіантами рішення, яка не є довільною, а обмежується законом, принципами адміністративного права, метою наданого повноваження та встановленими обставинами конкретної справи. Тому застосування систем штучного інтелекту не розширює меж адміністративного розсуду, а, навпаки, актуалізує потребу їх чіткого визначення, процедурного оформлення та подальшого контролю.

У цьому контексті у дисертації обґрунтовується, що застосування систем штучного інтелекту не розширює меж адміністративного розсуду, а, навпаки, обумовлює необхідність їх додаткової нормативної конкретизації, зокрема через встановлення вимог до перевірки алгоритмічних результатів, обґрунтування відхилення або прийняття таких результатів та забезпечення можливості їх подальшого контролю. Отже, йдеться не про технічне вдосконалення управлінського процесу саме по собі, а про трансформацію умов, за яких реалізується владне повноваження, що вимагає посилення юридичних гарантій його правомірного здійснення.

Алгоритмічні системи, здатні формувати рекомендації на основі великих масивів даних, можуть створювати уявлення про підвищену точність і нейтральність результату, а відтак впливати на поведінку адміністративного органу сильніше, ніж це зовні видається. Однак саме ця властивість і зумовлює необхідність посилення вимог до правової оцінки, мотивування прийнятого рішення та процедурної перевірки того, яким чином алгоритмічний висновок був врахований у справі. Межі адміністративного розсуду в умовах використання ШІ повинні визначатися не лише загальними нормативними приписами, а й спеціальними процедурними гарантіями, які забезпечують можливість перевірити вплив алгоритмічної системи на результат провадження. Таким чином, штучний інтелект виступає не як інструмент розширення дискреції, а як чинник, що вимагає її додаткового юридичного обмеження.

Європейський підхід до регулювання штучного інтелекту підтверджує зазначену логіку. Regulation (EU) 2024/1689 встановлює обов'язкові вимоги щодо людського контролю над системами високого ризику. Зокрема, стаття 14 передбачає, що такі системи повинні бути спроектовані і використовуватися таким чином, щоб забезпечити можливість їх ефективного контролю людиною, включно зі здатністю належно інтерпретувати результати роботи системи, своєчасно виявляти відхилення, не використовувати систему у разі ризику для прав чи безпеки та втручатися у її функціонування або зупиняти його у разі потреби [155]. При цьому зазначені вимоги покладаються на суб'єктів, які використовують системи штучного інтелекту (deployers) у розумінні AI Act, і передбачають їх обов'язок забезпечити такий рівень людського контролю, за якого використання системи не зводиться до автоматичного відтворення її результатів без можливості змістовного втручання людини [155]. Регуляторна логіка AI Act прямо враховує ризик automation bias, зобов'язуючи забезпечити такий рівень людського нагляду, за якого особа, що здійснює контроль, здатна критично інтерпретувати результат системи та

за потреби відступити від нього; при цьому recital 73 підкреслює значення реального, а не формального людського втручання.

За таких умов людський контроль (human oversight) слід розглядати не як суто технічну характеристику системи, а як правову гарантію збереження відповідального суб'єкта владних повноважень у структурі адміністративного провадження. Його зміст полягає в тому, щоб остаточне рішення залишалось результатом усвідомленого, мотивованого та юридично значущого волевиявлення адміністративного органу. Це означає, що використання систем штучного інтелекту має бути організоване таким чином, щоб підтримувати процес правової оцінки, зберігаючи за людиною вирішальну роль у прийнятті рішення, а за органом – повноту юридичної відповідальності за його зміст та наслідки.

Таким чином, адміністративна процедура прийняття рішення із використанням систем штучного інтелекту характеризується поєднанням традиційних елементів правозастосування з новими технологічними інструментами, що не змінюють її правової природи. Вона залишається процесом, у межах якого адміністративний орган зобов'язаний діяти на основі закону, повно і об'єктивно з'ясовувати обставини справи, оцінювати докази, здійснювати юридичну кваліфікацію та обґрунтовувати прийняте рішення. Алгоритмічні системи можуть використовуватися на попередніх і допоміжних етапах такого провадження, проте не здатні замінити собою фінальне юридично значуще волевиявлення суб'єкта владних повноважень.

У підсумку слід констатувати, що застосування штучного інтелекту у сфері публічного управління не трансформує природу адміністративного рішення як акта публічно-владного волевиявлення. Відповідальність за його зміст, законність та наслідки зберігається за адміністративним органом, який виступає єдиним суб'єктом прийняття рішення. Алгоритм, незалежно від рівня його складності та автономності, не може розглядатися як джерело владного рішення, оскільки не наділений адміністративною правосуб'єктністю і не здатний здійснювати юридично значущу оцінку

обставин справи, що остаточно підтверджує необхідність збереження за адміністративним органом виключної ролі суб'єкта прийняття рішення.

Оскільки застосування систем штучного інтелекту не усуває адміністративний орган із правового ланцюга прийняття рішення, але змінює спосіб формування фактичної та аналітичної основи адміністративного акта, це обумовлює необхідність спеціальної процесуальної конкретизації загальних гарантій адміністративної процедури. Йдеться не про створення паралельної «цифрової процедури» і не про конструювання ізольованого каталогу нових прав, відірваних від системи адміністративного права. Навпаки, спеціальні гарантії в алгоритмічно опосередкованому провадженні слід розуміти як форму адаптації традиційних засад адміністративної процедури до нової технологічної ситуації, коли встановлення фактів, їх попередня оцінка, класифікація або ранжування здійснюються із використанням алгоритмічних інструментів. У цьому аспекті вони виступають однією з форм забезпечення належного урядування, оскільки спрямовані на те, щоб використання штучного інтелекту не послаблювало інформованості особи, її участі у провадженні, прозорості підстав рішення та можливості ефективного захисту.

Першою гарантією є право особи бути поінформованою про те, що у її справі використовується система штучного інтелекту. Адміністративно-процедурною основою цієї гарантії є загальний обов'язок органу належно інформувати учасника провадження про його процесуальні права, про характер розгляду справи та про обставини, які мають значення для реалізації ним своїх прав у процедурі [71]. Умови алгоритмічного втручання надають цій гарантії нового змісту, оскільки сама по собі участь системи штучного інтелекту в процесі підготовки рішення стає юридично релевантною обставиною адміністративної справи. Якщо особа не знає, що у її провадженні використовується високоризикова система, здатна впливати на оцінку даних, профілювання, ранжування чи підготовку рекомендації для посадової особи, вона фактично позбавляється можливості належно оцінити

характер провадження, вчасно поставити питання про перевірку вихідних даних, подати релевантні пояснення або сформулювати обґрунтовані заперечення. Саме на нейтралізацію цього ризику процедурної необізнаності спрямоване положення AI Act, відповідно до якого deployers певних високоризикових систем зобов'язані інформувати фізичних осіб про те, що щодо них використовується така система у процесі прийняття рішень [155]. Значення цієї гарантії для подальшого оскарження полягає в тому, що лише знаючи про наявність алгоритмічного компонента, особа може поставити питання про межі його використання, про характер впливу на рішення та про належність процесуального оформлення такого впливу.

Другою гарантією є право на зрозуміле пояснення ролі системи штучного інтелекту в процедурі прийняття рішення. Її адміністративно-процедурною основою є вимога мотивованості адміністративного акта, відповідно до якої орган повинен викласти встановлені обставини справи, оцінку доказів і правові підстави прийнятого рішення [71]. В алгоритмічно опосередкованому провадженні ця вимога не може зводитися до формули про те, що рішення прийнято «за результатами автоматизованої обробки». Для особи юридично значущим є не технічний опис архітектури моделі, не повний доступ до вихідного коду і не розкриття всіх інженерних параметрів системи, а зрозуміле пояснення того, яку саме функціональну роль алгоритмічний інструмент відіграв у її справі: які дані було враховано, яке значення мало автоматично сформоване оцінювання, чи був воно вирішальним, допоміжним або таким, що згодом підлягало перевірці посадовою особою, та яким чином відповідний результат був інтегрований у загальну логіку адміністративного рішення. Саме цей ризик непрозорості підстав рішення та розмивання відповідальності і покликана нейтралізувати вимога пояснюваності. У цьому контексті значущим є положення статті 86 AI Act, яке передбачає право affected person отримати чітке і змістовне пояснення ролі системи штучного інтелекту в процедурі прийняття рішення та основних елементів самого рішення. Разом із тим для цілей

адміністративно-правового аналізу важливо враховувати, що ця норма має спеціальну й обмежену сферу дії: вона стосується рішень, ухвалених deployer на підставі output високоризикових систем із Додатка III, за винятком систем, охоплених пунктом 2 цього Додатка, і застосовується остільки, оскільки відповідне право вже не забезпечене іншим правом Союзу або не обмежене правом ЄС чи сумісним із ним національним правом [155]. Попри цю обмеженість, норма має принципове значення як регуляторний орієнтир: вона підтверджує, що алгоритмічне опосередкування рішення повинно залишатися достатньо зрозумілим для особи, аби вона могла ефективно реалізувати право на захист. Значення цієї гарантії для подальшого оскарження є очевидним, оскільки без з'ясування ролі системи неможливо поставити під сумнів ні логіку формування рішення, ні повноту людської перевірки, ні правомірність використання алгоритмічного інструменту в конкретній справі [121].

Третьою гарантією є право доступу до тих матеріалів адміністративної справи, які реально стали підставою для рішення. У загальній процесуальній структурі це право впливає зі статті 51 Закону України «Про адміністративну процедуру», яка надає учасникові провадження можливість ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги та копії, а також одержувати інформацію про наявні документи й інші матеріали. Водночас спеціального значення в контексті алгоритмічного провадження набуває стаття 53 цього Закону, яка прямо відносить до засобів доказування, зокрема, дані національних електронних інформаційних ресурсів та результати обробки даних в автоматичному режимі. Це означає, що автоматично сформовані висновки, ризикові профілі, результати класифікації, системні повідомлення, службові примітки про використання алгоритмічного інструменту або інші матеріали, які були реально використані органом під час розгляду справи, мають розглядатися не як зовнішній технічний фон, а як частина інформаційної основи рішення. Саме з цим пов'язаний алгоритмічний ризик прихованого використання даних або аналітичних

результатів, без доступу до яких особа об'єктивно не здатна перевірити, на яких підставах сформовано владний висновок. Водночас зміст цієї гарантії не слід абсолютизувати до вимоги повного розкриття всіх технічних характеристик системи, математичної моделі чи програмного коду. Із позицій адміністративного права значення має доступ насамперед до тих матеріалів, без ознайомлення з якими особа позбавляється реальної можливості зрозуміти підстави адміністративного втручання і предметно заперечити проти них. Тому допустимі обмеження, пов'язані із захистом інформації, комерційною таємницею чи іншими легітимними інтересами, не можуть використовуватися як універсальне виправдання для приховування тих даних і результатів обробки, які фактично лягли в основу рішення. Практичне значення цієї гарантії для подальшого оскарження полягає в тому, що без доступу до таких матеріалів адміністративний чи судовий перегляд ризикує перетворитися на перевірку зовнішньої форми акта без можливості оцінити його фактичні підстави [19; 108].

Четвертою гарантією є можливість ініціювати перевірку алгоритмічно опосередкованого результату уповноваженою посадовою особою. Адміністративно-процедурною основою такої гарантії є сукупність положень Закону України «Про адміністративну процедуру», які забезпечують право особи брати участь у провадженні, бути заслуханою, подавати пояснення та заперечення щодо встановлених обставин справи [71]. У поєднанні з вимогами AI Act щодо human oversight це означає, що людський нагляд має набувати не лише внутрішньоорганізаційного, а й процесуально значущого виміру. Важливо підкреслити, що AI Act не встановлює універсального й безпосередньо сформульованого суб'єктивного права особи на human review у кожному випадку використання системи штучного інтелекту. Стаття 14 цього акта закріплює насамперед вимоги до організації людського нагляду за високоризиковими системами. Однак із системного поєднання цієї вимоги з національними гарантіями участі особи у провадженні впливає, що особа повинна мати реальну можливість порушити питання про перевірку

алгоритмічного висновку компетентною людиною там, де вона обґрунтовано ставить під сумнів його правильність, повноту, релевантність або справедливість для конкретної справи. Ця гарантія спрямована на нейтралізацію ризику automation bias, а також ризику формального human oversight, коли посадова особа лише номінально присутня в процедурі, але не здійснює самостійної правової оцінки. Значення такої гарантії для подальшого оскарження полягає в тому, що вона створює процесуальний механізм виправлення помилки ще до завершення спору або, принаймні, дає змогу встановити, чи був людський контроль реальним, а не декларативним [71; 113].

П'ятою гарантією є право особи подати заперечення проти помилкового, неповного або несправедливого алгоритмічного втручання і домагатися ефективного засобу правового захисту. У системі адміністративного права ця гарантія спирається на загальне право особи оскаржити адміністративний акт і вимагати перевірки його правомірності в адміністративному або судовому порядку. Проте в умовах алгоритмічно опосередкованого провадження її зміст набуває спеціальної конкретизації. Ризик полягає в тому, що предмет оскарження може бути штучно звужений лише до зовнішньої законності акта – наявності компетенції, дотримання строків чи формальних процедурних вимог – без аналізу того, чи були належними вихідні дані, чи не містила система дискримінаційного ефекту, чи не відбулося некоректне профілювання, чи не стала алгоритмічна рекомендація фактичним заміником індивідуальної правової оцінки посадової особи. Саме тому в алгоритмічному провадженні право на заперечення і засіб захисту повинно охоплювати не лише можливість формально оскаржити кінцевий акт, а й можливість поставити під сумнів ті алгоритмічно опосередковані підстави, які визначально вплинули на його зміст. Ця логіка узгоджується з Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec(2020)1, у якій акцентовано необхідність забезпечення прозорості, підзвітності, ефективного нагляду та засобів захисту у випадках

використання алгоритмічних систем, здатних впливати на права людини [136]. Практичне значення цієї гарантії полягає в тому, що вона перетворює право на оскарження з формальної можливості подати скаргу на реальний механізм перевірки того, чи не було технологічно ускладнено, приховано або спотворено підстави владного рішення.

У своїй сукупності названі гарантії не створюють нової автономної процедури поряд із адміністративною процедурою. Вони є нормативно необхідною конкретизацією вже відомих засад адміністративного провадження – інформування особи, її участі у справі, доступу до матеріалів, мотивованості адміністративного акта, можливості перевірки рішення та права на ефективний захист – у тій ситуації, коли фактична основа владного рішення формується або істотно модифікується за допомогою алгоритмічних засобів. Саме в цьому полягає їх адміністративно-правовий зміст: вони не запроваджують окрему «цифрову» модель захисту, а забезпечують збереження правозахисної функції адміністративної процедури в умовах технологічної трансформації публічного управління. У цьому ж виявляється їхній зв'язок із принципом належного урядування, оскільки без таких гарантій використання систем штучного інтелекту неминуче послаблювало б прозорість, передбачуваність, підзвітність і справедливість адміністративної діяльності.

Реальність та ефективність цих гарантій остаточно забезпечуються лише тоді, коли результат алгоритмічно опосередкованого провадження набуває форми повноцінного мотивованого адміністративного акта, у якому належним чином відображено встановлені факти, використані дані, правові підстави рішення та роль алгоритмічного інструменту в його підготовці. Лише за такої умови адміністративне й судове оскарження може бути не декларативним, а змістовним засобом контролю за правомірністю рішення, що закономірно зумовлює подальший аналіз мотивованого адміністративного акта та процедур його перегляду як завершальних гарантій захисту прав особи.

Завершальним елементом системи процесуальних гарантій у сфері застосування систем штучного інтелекту виступає вимога оформлення результату адміністративного провадження у формі повноцінного мотивованого адміністративного акта, придатного до подальшої перевірки в адміністративному та судовому порядку. Саме на цьому етапі попередньо розглянуті гарантії – інформування особи, пояснення ролі алгоритмічного інструменту, доступ до матеріалів справи, можливість ініціювання людського перегляду та подання заперечень – набувають завершеного юридичного значення, оскільки лише через належне документальне оформлення рішення стає можливим встановити його фактичні та правові підстави, а відтак і здійснити ефективний контроль за його правомірністю.

У класичному адміністративно-правовому розумінні адміністративний акт є основною формою реалізації публічно-владних повноважень, у якій концентруються результати адміністративної процедури, правова оцінка встановлених обставин і волевиявлення органу публічної влади [10]. Відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру» адміністративний акт, що впливає на права чи законні інтереси особи, повинен містити мотивувальну частину, у якій викладаються встановлені факти, оцінка доказів і правові підстави рішення [71]. Ця вимога має не формальний, а сутнісний характер, оскільки саме мотивування забезпечує зв'язок між фактичними обставинами справи та юридичним висновком органу, роблячи рішення зрозумілим, перевірюваним і підзвітним.

В умовах алгоритмічно опосередкованого провадження значення мотивованого адміністративного акта істотно зростає. Якщо у традиційній процедурі мотивування спрямоване насамперед на пояснення логіки правозастосування, то при використанні систем штучного інтелекту воно виконує додаткову функцію – фіксацію та розкриття ролі алгоритмічного компонента у формуванні рішення. Без такого відображення алгоритмічний вплив залишається прихованим, що унеможливорює як оцінку обґрунтованості рішення, так і встановлення меж відповідальності

адміністративного органу. Як справедливо зазначається у сучасних дослідженнях, непрозорість алгоритмічних систем створює ризик «чорної скриньки» у публічному управлінні, коли формальні ознаки правомірності акта не супроводжуються можливістю перевірити його фактичну основу [242].

З огляду на це мотивувальна частина адміністративного акта, прийнятого із використанням систем штучного інтелекту, повинна містити не лише традиційні елементи, але й додаткові відомості, які дозволяють встановити характер і межі алгоритмічного втручання. Йдеться, зокрема, про зазначення факту використання відповідної системи, опис її функціональної ролі у справі, визначення значення отриманого результату для остаточного рішення, а також пояснення того, яким чином цей результат був перевірений і оцінений посадовою особою. Такий підхід не означає обов'язку розкриття технічних деталей чи програмного коду, але передбачає обов'язок забезпечити достатній рівень прозорості для юридичної оцінки рішення. Саме у цьому сенсі вимога мотивування набуває змісту гарантії пояснюваності (explainability) у її адміністративно-правовому вимірі [179].

Регуляторна логіка Regulation (EU) 2024/1689 підтверджує зазначений підхід. Вимоги щодо ведення журналів (logging), документування та забезпечення доступу органів влади до інформації про функціонування систем штучного інтелекту спрямовані саме на забезпечення перевірюваності результатів їх використання. Крім того, механізми оцінки впливу та обов'язки щодо управління ризиками передбачають необхідність фіксації тих аспектів роботи системи, які можуть мати значення для прав і свобод людини [155]. У сукупності це формує нормативну модель, у межах якої будь-яке рішення, прийняте із використанням високоризикової системи, повинно бути придатним до подальшого аналізу як з боку адміністративних, так і судових органів.

Не менш істотним є зв'язок мотивованого адміністративного акта з правом на ефективний засіб правового захисту. Відповідно до стандартів

Council of Europe, зокрема закріплених у Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, а також у практиці European Court of Human Rights щодо тлумачення ст. 6 і 13 European Convention on Human Rights, ефективність засобу правового захисту передбачає не лише формальну доступність процедури оскарження, а й наявність достатньої інформаційної бази для її реалізації. Така база формується насамперед через мотивувальну частину акта. За її відсутності право на оскарження втрачає змістовне наповнення, оскільки особа позбавляється можливості ідентифікувати фактичні та правові підстави втручання у свої права [134; 217].

У цьому контексті адміністративне оскарження виступає первинною формою контролю за правомірністю рішення, прийнятого із використанням алгоритмічних інструментів. Його функціональне призначення полягає у виправленні помилок, допущених на стадії прийняття акта, включаючи дефекти встановлення фактичних обставин, використання даних або інтерпретації результатів алгоритмічного аналізу. Водночас межі та ефективність такого перегляду безпосередньо зумовлені якістю мотивування, оскільки саме воно визначає предмет перевірки та забезпечує можливість співвіднесення висновків органу з фактичними даними справи.

Судовий контроль, у свою чергу, забезпечує остаточну перевірку дотримання принципу верховенства права у діяльності суб'єкта владних повноважень. Його ефективність залежить від можливості суду дослідити не лише формальні ознаки законності, а й змістовну обґрунтованість рішення, включаючи роль алгоритмічних систем у процесі його формування. Відсутність належного документування та пояснення алгоритмічного внеску об'єктивно звужує межі судового контролю до перевірки зовнішньої форми акта, що суперечить самій природі адміністративного судочинства як контролю за здійсненням владного повноваження по суті [113].

Таким чином, мотивований адміністративний акт виступає центральною ланкою, що поєднує адміністративну процедуру з механізмами

контролю та захисту прав особи. У вітчизняному доктринальному вимірі обґрунтованість і мотивованість акта розглядаються не як формальна вимога, а як сутнісна ознака правомірного здійснення владного повноваження, що забезпечує можливість перевірки рішення на відповідність закону та межах дискреції [10]

Цей підхід знаходить підтвердження і на рівні адміністративної практики. Як зазначає Міністерство юстиції України у відповідних роз'ясненнях, обґрунтованість адміністративного акта передбачає обов'язок суб'єкта владних повноважень викласти фактичні обставини справи, надати їм належну оцінку та чітко вказати правові підстави прийнятого рішення [57]. Саме через мотивування забезпечується перехід від дискреції до підзвітності. Мотивування фіксує не результат, а процес формування рішення: встановлення фактичних обставин, їх юридичну оцінку та застосування норми права. У цьому полягає його процесуальна функція – забезпечення перевірюваності адміністративного акта.

В умовах алгоритмічного впливу ця функція набуває додаткового змісту: мотивування повинно відображати характер і межі використання алгоритмічного інструменту, зокрема вказувати, чи мав він допоміжний, рекомендаційний чи визначальний вплив на результат.

Невідображення такого впливу означає фактичну підміну адміністративного розсуду технічним результатом, що не інтегрований у юридичну структуру рішення і, відповідно, випадає з-під механізмів відповідальності та контролю. Це суперечить базовим засадам адміністративного права, згідно з якими будь-яке владне рішення має бути результатом усвідомленого та юридично релевантного волевиявлення суб'єкта владних повноважень. Отже, мотивування виступає завершальною гарантією правомірності адміністративного акта. Воно забезпечує можливість встановити, чи є рішення результатом належного здійснення компетенції з дотриманням процедурних і матеріальних вимог, чи наслідком неконтрольованого алгоритмічного впливу. За відсутності належного

мотивування адміністративний акт втрачає ознаки обґрунтованості, що унеможлиблює його повноцінну перевірку на законність і відповідність межах дискреції, а відтак – підриває саму конструкцію адміністративної процедури як гарантії прав і свобод особи.

### **3.3 Оцінювання та підзвітність політики: демократичний контроль і громадський моніторинг.**

У межах розділу 3 оцінювання та підзвітність політики становлять завершальний етап адміністративно-правового забезпечення прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту. Якщо у підрозділі 3.1 визначено умови допустимості використання таких систем через оцінку їх впливу на права людини, а у підрозділі 3.2 – процесуальні гарантії правомірного прийняття адміністративного акта, то у цьому підрозділі вирішується питання забезпечення підзвітності адміністративної діяльності як здатності бути перевіреною у правовому порядку.

У адміністративно-правовому значенні підзвітність не зводиться до формальної відкритості або звітності органу. Йдеться про наявність такої організації адміністративної діяльності, за якої кожне владне рішення є відтворюваним, обґрунтованим і придатним для подальшої перевірки у межах адміністративного чи судового контролю [21]. Це передбачає існування внутрішніх процедур, що забезпечують формування матеріалів адміністративної справи, які фіксують не лише результат, а й процес прийняття рішення.

У цьому контексті внутрішній адміністративний контроль виступає не допоміжним технічним елементом, а складовою правової форми здійснення владних повноважень. Його функція полягає у забезпеченні належного документування адміністративної діяльності, що створює передумови для подальшого адміністративного і судового контролю. Такий підхід відповідає

доктрині адміністративного права, відповідно до якої законність адміністративної діяльності забезпечується не лише через визначення компетенції органу, а й через процедури її реалізації та можливість перевірки прийнятого рішення [21].

Для адміністративного права визначальним є не сам факт використання системи штучного інтелекту, а спосіб її інтеграції у адміністративну процедуру. Саме у процедурі – під час підготовки, прийняття, оформлення та перевірки адміністративного акта – алгоритмічні інструменти можуть впливати на встановлення фактичних обставин, оцінку даних і формування змісту рішення. Тому внутрішній контроль набуває юридичного значення лише тоді, коли він забезпечує фіксацію цих елементів у матеріалах адміністративної справи.

З огляду на це внутрішній адміністративний контроль у сфері застосування систем штучного інтелекту має випереджальний характер. Його призначення полягає не лише у реагуванні на вже прийняті рішення, а у формуванні належним чином задокументованої адміністративної справи, яка дозволяє встановити:

- підстави використання системи штучного інтелекту;
- характер її впливу на встановлення обставин справи;
- зміст отриманого алгоритмічного результату;
- дії посадової особи щодо його перевірки;
- мотиви прийняття, коригування або відхилення такого результату.

Саме така фіксація створює можливість перевірити, чи здійснено адміністративний розсуд у межах закону, чи відбулася його фактична деформація під впливом алгоритмічного результату.

Особливість алгоритмічно опосередкованого адміністрування полягає в тому, що юридично значущим стає не лише кінцевий висновок посадової особи, а й процес його формування. Якщо цей процес не відображений у матеріалах адміністративної справи, перевірка законності адміністративного

акта втрачає реальний зміст, оскільки неможливо встановити логіку прийняття рішення.

У зв'язку з цим документування використання систем штучного інтелекту слід розглядати як складову адміністративної процедури та елемент доказування у адміністративній справі. Відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру» адміністративний орган зобов'язаний повно і всебічно з'ясувати обставини справи, дослідити матеріали та обґрунтувати адміністративний акт із посиланням на відповідні дані (ст. 8, 51, 53, 72). Це означає, що матеріали, які відображають використання системи штучного інтелекту, повинні бути включені до адміністративної справи, досліджені та оцінені нарівні з іншими доказами [71].

До таких матеріалів належать, зокрема:

- результати алгоритмічного опрацювання;
- журнали подій;
- відомості про використані дані або їх категорії;
- матеріали перевірки алгоритмічного висновку;
- службові записи про дії посадової особи щодо оцінки отриманого результату.

Відсутність цих матеріалів означає не просто технічний недолік, а юридичний дефект адміністративного акта, оскільки унеможливорює перевірку його обґрунтованості.

Спеціальною формою такого документування є журналювання, яке забезпечує фіксацію параметрів використання системи, отриманих результатів, часу та умов їх формування, а також дій щодо їх перевірки. У адміністративно-правовому значенні журналювання створює документально відтворюваний слід адміністративної діяльності, що є передумовою її підконтрольності.

Порівняльно-правову основу такого підходу формує Регламент (ЄС) 2024/1689. Його значення полягає не у прямому запозиченні окремих технічних вимог, а у закріпленні нормативної логіки, за якою правомірність

використання системи штучного інтелекту забезпечується через документування, простежуваність і можливість перевірки.

Зокрема, стаття 11 Регламенту встановлює вимоги до технічної документації високоризикових систем штучного інтелекту, яка має бути підготовлена до введення системи в обіг або експлуатацію, підтримуватися в актуальному стані та містити інформацію, необхідну для оцінки відповідності системи встановленим вимогам. У адміністративно-правовому вимірі така документація має значення як інформаційна основа для визначення допустимості використання системи органом публічної влади, зокрема для встановлення її призначення, функціональних меж і умов застосування.

Стаття 12 Регламенту передбачає, що високоризикові системи штучного інтелекту мають технічно забезпечувати автоматичний запис подій протягом усього строку їх функціонування, наскільки це технічно можливо та відповідно до призначення системи. Це журналювання спрямоване на забезпечення рівня простежуваності, достатнього для цільового призначення системи, а також на виявлення ризиків, істотних змін і контролю за функціонуванням системи під час її використання. У адміністративно-правовому значенні це означає, що використання системи, здатної впливати на становище особи, повинно залишати документально відтворюваний слід, придатний для подальшої перевірки [168].

Ключове значення має те, що правомірність використання системи штучного інтелекту не вичерпується рівнем її створення або технічної відповідності. Вона продовжується на рівні фактичного застосування у конкретній адміністративній діяльності. Саме на цьому рівні виникають питання:

- релевантності вхідних даних;
- реальності людського нагляду;
- перевірки отриманого результату;
- впливу цього результату на зміст адміністративного акта.

Таким чином, внутрішній адміністративний контроль у сфері застосування систем штучного інтелекту означає обов'язок органу публічної влади забезпечити ведення адміністративної справи таким чином, щоб усі юридично значущі етапи використання системи були належно задокументовані та придатні для перевірки.

У цьому значенні документарну простежуваність слід розуміти як стан адміністративної справи, за якого процес формування рішення є відтворюваним і може бути перевірений у правовому порядку. Її функція полягає у забезпеченні доказової основи адміністративного акта як передумови його законності, підконтрольності та можливості ефективного оскарження.

Отже, внутрішній адміністративний контроль у цій сфері полягає у забезпеченні доказовості здійснення владних повноважень. За відсутності належного документування використання систем штучного інтелекту перевірка законності адміністративного акта істотно ускладнюється або стає неможливою, що підриває ефективність адміністративного та судового контролю.

На відміну від внутрішнього адміністративного контролю, який забезпечує формування матеріалів адміністративної справи, зовнішній адміністративний нагляд становить самостійний рівень підзвітності, спрямований на перевірку законності адміністративної діяльності поза межами органу, що прийняв рішення. Його необхідність зумовлена тим, що внутрішній контроль, здійснюваний самим суб'єктом владних повноважень, не гарантує об'єктивності оцінки та повноти документування [47].

У адміністративно-правовому розумінні нагляд відрізняється від інших форм впливу – зокрема експертно-консультаційної діяльності чи методичного супроводу – своєю юридичною природою. Він передбачає наявність владних повноважень, які включають право витребувати документи, здійснювати перевірку, оцінювати відповідність діяльності вимогам законодавства та ініціювати застосування правових наслідків. Саме

ці ознаки визначають його як форму забезпечення законності адміністративної діяльності, а не як допоміжний елемент управління.

У сфері застосування систем штучного інтелекту потреба у зовнішньому нагляді набуває особливого значення. Це пов'язано з тим, що особа, а також інші суб'єкти контролю, як правило, не мають безпосереднього доступу до матеріалів, які відображають використання таких систем, зокрема до технічної документації, журналів подій або матеріалів перевірки алгоритмічного результату [87]. За відсутності спеціальних повноважень неможливо встановити, чи дотримано вимог до здійснення адміністративного розсуду та чи не відбулася його фактична підміна алгоритмічним результатом.

Нормативну модель такого нагляду на рівні Європейського Союзу формує Регламент (ЄС) 2024/1689. Його значення полягає не лише у встановленні технічних вимог до систем штучного інтелекту, а у побудові комплексної системи підзвітності, що поєднує обов'язок документування із правом уповноважених органів доступу до відповідної документації в межах визначеного мандата.

Ключовим елементом цієї моделі є стаття 77 Регламенту, яка передбачає право національних органів або інших публічних інституцій, що здійснюють нагляд або забезпечують виконання зобов'язань щодо фундаментальних прав, запитувати й отримувати доступ до документації щодо високоризикових систем штучного інтелекту, якщо це необхідно для виконання їхнього мандата. У разі недостатності документації допускається ініціювання додаткової перевірки, включаючи технічне тестування через орган ринкового нагляду [155].

Таким чином, у праві Європейського Союзу підзвітність забезпечується через поєднання двох взаємопов'язаних елементів: обов'язку суб'єкта використання документувати застосування системи та права зовнішнього органу отримувати доступ до цієї документації і перевіряти її. Без такого

поєднання документування втрачає контрольну функцію, а контроль – доказову основу.

Додатково Регламент формує інституційну основу зовнішнього нагляду через систему компетентних органів і механізмів ринкового нагляду, які здійснюють перевірку відповідності систем і реагування на порушення [155]. У адміністративно-правовому вимірі це означає, що підзвітність набуває реального змісту лише за наявності інституційно відокремленого суб'єкта, наділеного повноваженнями перевірки та реагування.

Принципово важливим є розмежування між суб'єктами експертно-консультаційного характеру та органами адміністративного нагляду. Експертні структури можуть розробляти рекомендації, методичні підходи, аналітичні матеріали, однак вони не здійснюють владного контролю і не можуть забезпечити перевірку законності адміністративної діяльності. Наглядовий орган, навпаки, повинен бути наділений юридично визначеними повноваженнями, що дозволяють йому втручатися у діяльність суб'єкта владних повноважень у межах закону [87].

У цьому контексті інституційна ситуація в Україні свідчить про відсутність сформованого зовнішнього адміністративного нагляду у сфері застосування систем штучного інтелекту. Зокрема, при Міністерстві цифрової трансформації України функціонує Комітет з питань розвитку сфери штучного інтелекту, утворений наказом від 21 грудня 2019 р. № 28 [80]. Відповідно до положення про нього, цей орган має консультативний характер і здійснює підготовку пропозицій щодо формування державної політики. Він не наділений повноваженнями витребування документів, проведення перевірок чи застосування заходів реагування, а отже не може розглядатися як суб'єкт адміністративного нагляду у публічно-правовому значенні.

Аналогічну характеристику мають інституції типу центрів експертизи (зокрема WINWIN AI Center of Excellence), які виконують функції координації, аналітичної підтримки та впровадження технологій [3]. Вони не

є інституційно відокремленими контрольними органами і не наділені владними повноваженнями, що становлять зміст адміністративного нагляду.

У адміністративно-правовому розумінні це означає відсутність ключового елемента підзвітності – незалежного суб'єкта контролю, наділеного компетенцією перевіряти законність діяльності органів публічної влади у сфері застосування систем штучного інтелекту [62].

Додатковим, але обмеженим елементом підзвітності є адміністративна звітність, передбачена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 р. № 457-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки». Цим актом встановлено обов'язок міністерств та інших центральних органів виконавчої влади щороку до 1 грудня подавати Міністерству цифрової трансформації України інформацію про стан виконання плану заходів для її узагальнення та подання Кабінетові Міністрів України [73].

Водночас така звітність має політико-адміністративний характер і не створює спеціального режиму контролю за використанням систем штучного інтелекту у конкретних адміністративних провадженнях. Вона не передбачає обов'язку надавати журнали подій, матеріали оцінки впливу чи інші документи, що відображають процес формування адміністративного рішення, і не встановлює механізму перевірки таких матеріалів.

Отже, в українському праві відсутня замкнена адміністративно-правова конструкція підзвітності, яка поєднувала б:

- обов'язок документування використання систем штучного інтелекту;
- право зовнішнього органу витребувати й перевіряти відповідну документацію;
- визначені законом правові наслідки виявлених порушень.

Саме відсутність цього поєднання становить структурний дефект адміністративно-правового забезпечення підзвітності у сфері застосування систем штучного інтелекту.

З позицій адміністративного права це зумовлює необхідність законодавчого визначення спеціально уповноваженого органу, наділеного повноваженнями:

- витребувати технічну, процедурну та експлуатаційну документацію;
- отримувати журнали подій і матеріали оцінки впливу;
- перевіряти дотримання прав і законних інтересів особи;
- вимагати усунення порушень та застосовувати передбачені законом заходи реагування.

Лише за наявності таких повноважень підзвітність у цій сфері набуває характеру юридично забезпеченого зовнішнього контролю, а не залишається декларативним принципом без механізму реалізації [256] (Yeung; Veale; Ahonen, Erkkilä).

Таким чином, зовнішній адміністративний нагляд у сфері застосування систем штучного інтелекту є необхідною умовою забезпечення законності адміністративної діяльності, оскільки саме він надає юридичного значення документуванню, здійснюваному в межах внутрішнього контролю, і забезпечує можливість перевірки дотримання меж адміністративної дискреції.

Поряд із внутрішнім адміністративним контролем і зовнішнім адміністративним наглядом підзвітність у сфері застосування систем штучного інтелекту включає демократичний контроль, який реалізується через юридично визначені механізми доступу до інформації, звернення громадян та участі у формуванні державної політики.

У адміністративно-правовому значенні демократичний контроль не є формою владного нагляду. Його функція полягає у забезпеченні відкритості діяльності органів публічної влади та створенні можливості для виявлення порушень або системних ризиків адміністративної практики. На відміну від адміністративного нагляду, він не передбачає повноважень витребування документів у примусовому порядку чи застосування заходів реагування, однак забезпечує інформаційну основу для ініціювання таких процедур.

Загальний міжнародно-правовий стандарт відкритості адміністративної діяльності закріплено у Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів 2009 року (Тромсенська конвенція). Вона гарантує кожному право на доступ до офіційних документів, що перебувають у володінні публічних органів, визначаючи їх як будь-яку інформацію, зафіксовану в будь-якій формі, створену або отриману та збережену такими органами (Tromsø Convention, arts. 1–2) [30]. Україна ратифікувала Конвенцію Законом України від 20 травня 2020 р. № 631-IX, і вона набула чинності для України 1 грудня 2020 року.

У сфері застосування систем штучного інтелекту значення цього стандарту полягає в тому, що документація, яка відображає використання таких систем, не може бути автоматично виведена з режиму офіційних документів лише з огляду на її технічний характер. Журнали подій, результати алгоритмічного опрацювання, матеріали перевірки алгоритмічного висновку та інші документи, створені або отримані органом публічної влади, підпадають під загальний режим доступу.

Водночас доступ до таких документів не є абсолютним. Відповідно до Конвенції він може бути обмежений лише за умов, передбачених законом, зокрема з метою захисту персональних даних, національної безпеки або інших охоронюваних інтересів (Tromsø Convention, art. 3) [137]. Таким чином, конвенційна модель виходить із презумпції відкритості, поєднаної з можливістю обмеження доступу за чітко визначеними критеріями.

На національному рівні цей підхід конкретизовано у Законі України «Про доступ до публічної інформації», який визначає порядок реалізації права на доступ до інформації, що перебуває у володінні суб'єктів владних повноважень (ст. 1, 19–20). Закон встановлює трискладовий тест обмеження доступу: інформація може бути обмежена лише за умови, що її розголошення завдає істотної шкоди інтересам, визначеним законом, і така шкода переважає суспільний інтерес у доступі (ст. 6) [72].

У контексті застосування систем штучного інтелекту це означає, що документація, яка відображає їх використання, може бути запитана і надана у встановленому порядку, однак її доступність визначається співвідношенням між принципом відкритості та необхідністю захисту охоронюваних законом інтересів.

Особливого значення у цьому балансі набуває захист персональних даних. Закон України «Про захист персональних даних» регулює відносини, пов'язані з обробкою таких даних, і спрямований на забезпечення захисту прав і свобод людини, зокрема права на невтручання в особисте життя (ст. 1). Контроль за додержанням цього законодавства здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, а суди забезпечують його процесуальний захист (ст. 22) [74].

Це означає, що доступ до інформації у сфері застосування систем штучного інтелекту має здійснюватися з урахуванням необхідності захисту персональних даних, службової інформації, комерційної таємниці та інших охоронюваних законом інтересів. Відповідно, адміністративно-правове забезпечення відкритості передбачає не безумовний доступ, а процедурно врегульоване балансування між відкритістю і захистом.

У цьому контексті принципове значення має розмежування між загальнодоступною інформацією та спеціальним доступом, який здійснюється у межах зовнішнього адміністративного нагляду. Загальні механізми доступу до публічної інформації забезпечують відкритість діяльності органів влади, однак не замінюють собою нагляд, оскільки не гарантують повноти документації і не передбачають можливості її перевірки з застосуванням владних повноважень.

Отже, демократичний контроль і адміністративний нагляд виконують різні, але взаємодоповнюючі функції: перший забезпечує доступ до інформації і виявлення проблем, другий – їх юридичну перевірку та реагування.

У цьому значенні громадський моніторинг слід розглядати як практичну форму реалізації демократичного контролю. Він здійснюється через використання передбачених правом механізмів – інформаційних запитів, звернень громадян, участі у консультаціях із громадськістю, а також аналізу відкритих даних [260; 261].

Функціональне значення громадського моніторингу полягає у виявленні системних ефектів застосування систем штучного інтелекту, які не завжди можуть бути встановлені у межах окремого адміністративного провадження. Йдеться, зокрема, про:

- повторювані відхилення у застосуванні алгоритмічних критеріїв;
- непрямі дискримінаційні наслідки;
- нестабільність або непрозорість класифікаційних підходів;
- фактичну залежність адміністративного рішення від алгоритмічного результату за формального збереження людського контролю.

У науковій літературі такі явища пов'язуються з масштабованістю алгоритмічних рішень і ризиком відтворення системних помилок або упереджень, які можуть охоплювати значні групи осіб [119]. У адміністративно-правовому вимірі це означає, що окремі механізми оскарження не завжди здатні виявити такі ефекти, оскільки вони орієнтовані на перевірку конкретного адміністративного акта, а не адміністративної практики в цілому.

Громадський моніторинг у цьому контексті виконує допоміжну, але юридично значущу функцію. Він забезпечує:

- виявлення системних ризиків;
- ініціювання перевірки;
- інтеграцію отриманої інформації у процедури адміністративного або судового контролю.

Водночас він не може замінити зовнішній адміністративний нагляд, оскільки не передбачає владних повноважень щодо витребування документації, проведення перевірок і застосування заходів реагування.

Таким чином, демократичний контроль у сфері застосування систем штучного інтелекту означає існування правового режиму відкритості адміністративної діяльності, який забезпечує доступ до інформації, участь громадськості та можливість ініціювання перевірки, але не підміняє собою інституційно організований адміністративний нагляд.

Отже, запропонований у дисертації підхід забезпечує перехід від фрагментарного використання окремих принципів до формування цілісної адміністративно-правової моделі забезпечення прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту. Така модель характеризується юридичною визначеністю, процедурною впорядкованістю, підконтрольністю та оскаржуваністю алгоритмічно опосередкованих рішень.

Її сутність полягає у тому, що використання систем штучного інтелекту розглядається не як самостійний технічний процес, а як елемент адміністративної діяльності, який підпорядковується вимогам адміністративної процедури, принципу обґрунтованості адміністративного акта, межах адміністративної дискреції та механізмам адміністративного контролю [71].

Для узагальнення результатів аналізу підрозділів 3.1–3.3 та систематизації підходу до інкорпорації міждисциплінарних концепцій регулювання систем штучного інтелекту в адміністративне право України відповідну трансформацію доцільно подати у структурованому вигляді.

Підхід зарубіжної доктрини	Зміст у межах регулювання ШІ	Адміністративно-правова трансформація	Процедурне втілення у діяльності органів публічної влади
<b>Artificial discretion</b>	Перерозподіл ролі людини та алгоритму у прийнятті управлінських рішень	Межі адміністративного розсуду в умовах алгоритмічної підтримки	Обов'язок посадової особи здійснювати самостійну правову оцінку обставин справи; неприпустимість підміни адміністративного розсуду алгоритмічним результатом;

			фіксація ролі алгоритму у матеріалах справи
<b>Algorithmic accountability</b>	Вимоги до відповідальності за рішення, прийняті із використанням ШІ	Адміністративний контроль і підзвітність органу публічної влади	Документарна простежуваність; ведення матеріалів адміністративної справи; внутрішній адміністративний контроль; зовнішній адміністративний нагляд; можливість адміністративного та судового оскарження
<b>Transparency tensions</b>	Конфлікт між вимогами прозорості та складністю алгоритмів	Документування, мотивування та доступ до матеріалів справи	Мотивувальна частина адміністративного акта; відображення використання системи ШІ; включення алгоритмічних результатів до матеріалів справи; забезпечення доступу до релевантних документів (з урахуванням обмежень)
<b>Risk management</b>	Оцінка ризиків використання систем штучного інтелекту	Попередня адміністративно-процедурна оцінка допустимості застосування	Оцінка впливу на права людини як умова застосування системи; процедурне рішення про допустимість використання; подальший моніторинг застосування системи як елемент внутрішнього адміністративного контролю

Табл. 3.1. Системна трансформація підходів зарубіжної доктрини у категоріях адміністративного права

Запропонована у дисертації адміністративно-правова трансформація міждисциплінарних підходів до регулювання систем штучного інтелекту дає підстави для висновку, що їх інтеграція у сферу публічного управління можлива лише за умови приведення таких підходів у відповідність до категоріального апарату адміністративного права та підпорядкування логіці

адміністративної діяльності як юридично врегульованого процесу здійснення владних повноважень.

Використання систем штучного інтелекту не змінює правової природи адміністративної діяльності, а підлягає вимогам законності, обґрунтованості, процедурної впорядкованості, підконтрольності та оскаржуваності адміністративних рішень. Алгоритмічні інструменти можуть бути лише засобом підготовки або підтримки прийняття рішення, але не здатні підміняти адміністративний розсуд суб'єкта владних повноважень і не звільняють його від обов'язку самостійної правової оцінки обставин справи.

Отже, адміністративно-правове забезпечення застосування систем штучного інтелекту повинно ґрунтуватися на поєднанні процедурних вимог до прийняття адміністративного акта, документування використання алгоритмічних інструментів, механізмів внутрішнього контролю, зовнішнього адміністративного нагляду та гарантій відкритості адміністративної діяльності. Лише за таких умов забезпечується реальна перевірюваність здійснення владних повноважень, що є необхідною передумовою ефективного захисту прав і свобод людини у сфері публічного управління.

### **Висновки до Розділу 3**

У підрозділі 3.1. здійснено системний адміністративно-правовий аналіз імплементації європейських стандартів захисту прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту та обґрунтовано, що відповідна проблематика має розглядатися як трансформація способів реалізації публічно-владних повноважень, а не як технічний аспект цифровізації публічного управління. Встановлено, що використання систем штучного інтелекту впливає на процес встановлення фактичних обставин адміністративної справи, змінює внутрішню структуру адміністративного

розсуду та ускладнює вимоги до мотивування адміністративного акта, що зумовлює необхідність їх оцінки крізь призму принципів законності, обґрунтованості та процедурних гарантій.

Визначено, що застосування систем штучного інтелекту доцільно концептуалізувати як алгоритмічно опосередкований спосіб реалізації адміністративної компетенції, який не змінює її правової природи, але істотно ускладнює адміністративну процедуру. У цьому контексті запропоновано авторське уточнення поняття адміністративного акта, сформованого із використанням системи штучного інтелекту, та обґрунтовано необхідність підвищених вимог до його мотивування, які включають фіксацію ролі алгоритмічного інструменту, перевірку використаних даних і пояснення причин врахування або відхилення алгоритмічного висновку.

З'ясовано, що принцип прозорості у сфері застосування систем штучного інтелекту трансформується у систему юридично значущих вимог адміністративної процедури, які охоплюють інформування особи, документування алгоритмічного впливу, забезпечення доступу до матеріалів справи та можливість перевірки рішення. Встановлено, що право Європейського Союзу та рекомендації Ради Європи відображають нормативну тенденцію до процедуризації вимог прозорості, підзвітності та людського контролю, що має бути враховано при формуванні національної адміністративно-правової моделі.

Обґрунтовано, що оцінка впливу на права людини має бути концептуалізована як ключовий адміністративно-процедурний інструмент, спрямований на перевірку пропорційності втручання, структурування адміністративного розсуду та підвищення обґрунтованості адміністративного акта. Визначено її значення як елемента матеріалів адміністративної справи та складової доказової бази, що забезпечує можливість ефективного адміністративного й судового контролю. У сукупності це дозволяє визначити алгоритмічно опосередковану адміністративну процедуру як концептуальну

основу імплементації європейських стандартів у сфері застосування систем штучного інтелекту.

У підрозділі 3.2. встановлено, що застосування систем штучного інтелекту в діяльності органів публічної влади підлягає адміністративно-правовій інтерпретації як елемент уже існуючого адміністративного провадження, а не як автономна форма владної діяльності. Алгоритмічно опосередковане рішення зберігає природу адміністративного акта і формується в межах процедури, що включає встановлення фактичних обставин, оцінку доказів, юридичну кваліфікацію та мотивування. Відтак штучний інтелект не може виступати самостійним носієм владного волевиявлення, а відповідальність за законність і обґрунтованість рішення залишається за адміністративним органом як єдиним суб'єктом правозастосування.

У результаті аналізу визначено процесуальну модель допустимого використання алгоритмічних інструментів у структурі адміністративного провадження. Їх застосування є правомірним на стадіях збирання, обробки та узагальнення інформації, підготовки проєкту рішення, однак не поширюється на стадію остаточного волевиявлення, пов'язану з реалізацією адміністративного розсуду. Встановлено, що інтеграція штучного інтелекту змінює спосіб формування фактичної основи рішення, але не розширює меж розсуду, а навпаки – зумовлює необхідність їх додаткової процедурної конкретизації. Така конкретизація виявляється у вимогах перевірки алгоритмічних результатів, їх належного обґрунтування та забезпечення можливості подальшого контролю.

На цій підставі розкрито зміст адміністративно-правових механізмів реалізації гарантій прав людини в алгоритмічно опосередкованому провадженні. Вони функціонують через процедурні інструменти, що забезпечують участь особи, прозорість підстав рішення та можливість його перевірки. До них віднесено інформування про використання систем штучного інтелекту, пояснення їх функціональної ролі у справі, доступ до

матеріалів, що становлять фактичну основу рішення, можливість ініціювання перевірки алгоритмічного результату уповноваженою посадовою особою, а також реалізацію права на адміністративне і судове оскарження. Їх значення полягає в тому, що вони забезпечують не формальну наявність прав, а реальну здатність особи впливати на хід провадження і захищати свої інтереси.

Визначено, що системоутворюючими елементами цих механізмів виступають реальний людський контроль та мотивований адміністративний акт. Людський контроль забезпечує збереження відповідального суб'єкта владних повноважень і виключає підміну правової оцінки алгоритмічним результатом. Мотивований адміністративний акт, у якому відображено встановлені факти, правові підстави та роль алгоритмічного інструменту, створює процесуальну основу для адміністративного і судового перегляду. Саме через їх поєднання забезпечується трансформація процедурних гарантій у дієві механізми контролю за правомірністю рішення

У підрозділі 3.3 здійснено адміністративно-правове осмислення оцінювання та підзвітності політики у сфері застосування систем штучного інтелекту як завершальної стадії адміністративної діяльності органів публічної влади. Встановлено, що підзвітність у цій сфері має розглядатися не як загальна вимога прозорості, а як юридично оформлений режим перевірюваності адміністративної діяльності, що забезпечує контрольованість та оскаржуваність алгоритмічно опосередкованих рішень. Обґрунтовано, що така підзвітність набуває системного характеру лише за умови поєднання внутрішнього адміністративного контролю, зовнішнього адміністративного нагляду, демократичного контролю та громадського моніторингу.

Доведено, що внутрішній адміністративний контроль виступає первинною формою забезпечення підзвітності, оскільки саме в його межах формується доказова основа правомірності адміністративної діяльності. Його зміст полягає у забезпеченні документарної простежуваності застосування

систем штучного інтелекту, яка охоплює: дані, використані системою; параметри її функціонування; алгоритмічні результати; журнали подій; дії посадової особи щодо перевірки таких результатів; а також фіксацію відступу від них із зазначенням мотивів. У зв'язку з цим документарна простежуваність визначена як адміністративно-правова умова включення зазначених матеріалів до адміністративної справи, що уможливорює їх подальшу перевірку у межах адміністративного та судового контролю.

Обґрунтовано, що внутрішній контроль не є самодостатнім і потребує доповнення зовнішнім адміністративним наглядом як самостійним рівнем підзвітності. Встановлено, що такий нагляд передбачає наділення компетентних органів повноваженнями доступу до технічної документації, журналів подій, матеріалів оцінки впливу та внутрішнього аудиту, а також правом ініціювати перевірки й застосування заходів реагування. Показано, що у праві Європейського Союзу відповідна модель реалізована через поєднання обов'язків суб'єктів використання щодо документування, моніторингу та збереження інформації з повноваженнями органів контролю щодо її витребування і перевірки. Водночас встановлено, що в Україні відсутній завершений секторальний механізм зовнішнього адміністративного нагляду за застосуванням систем штучного інтелекту органами публічної влади.

Визначено, що демократичний контроль і громадський моніторинг становлять завершальну ланку системи підзвітності, забезпечуючи її суспільну перевірюваність. Обґрунтовано, що громадський моніторинг виконує діагностичну, контрольну та легітимаційну функції, дозволяючи виявляти системні, повторювані та латентні ризики застосування систем штучного інтелекту, зокрема дискримінаційні ефекти, нестабільність критеріїв оцінки, а також формалізацію людського контролю. У підсумку доведено, що поєднання внутрішнього контролю, зовнішнього нагляду та громадського моніторингу формує цілісну адміністративно-правову модель

підзвітності, у якій кожен юридично значущий етап використання системи підлягає фіксації, перевірці та потенційному оскарженню.

Водночас встановлено, що належне функціонування цієї моделі потребує системного перекладу міждисциплінарних підходів зарубіжної доктрини у категоріальний апарат адміністративного права. Доведено, що концепції *artificial discretion*, *algorithmic accountability*, *transparency tensions* та *risk management* набувають юридичного змісту лише за умови їх трансформації у відповідні адміністративно-правові інститути – межі

адміністративного розсуду, систему адміністративного контролю та підзвітності, вимоги до документування і мотивування адміністративних актів, а також процедури попередньої оцінки допустимості застосування систем штучного інтелекту.

## ВИСНОВКИ

У дисертації наведено найбільш важливі наукові результати, отримані шляхом опрацювання чинного законодавства, міжнародних та європейських документів, наукових праць, судової практики та статистичної інформації щодо забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади. Проведене дослідження дало змогу комплексно проаналізувати теоретико-правові засади використання технологій штучного інтелекту у сфері публічного управління, визначити основні ризики для прав і свобод людини, а також окреслити механізми їх мінімізації відповідно до європейських стандартів і сучасних тенденцій розвитку міжнародного права. Сформовані наступні основні висноки.

1. У результаті дослідження теоретико-методологічних засад застосування штучного інтелекту у публічному управлінні встановлено, що формування відповідної правової категорії відбувається в умовах дефініційної множинності та супроводжується переходом від антропоморфних до функціонально-операційних підходів до її розуміння. Обґрунтовано, що визначення штучного інтелекту має конструктивний характер і безпосередньо визначає межі адміністративно-правового регулювання, зокрема сферу застосування контролю, підзвітності та механізмів захисту прав людини. Встановлено, що методологічно найбільш придатним є підхід, за яким штучний інтелект розглядається як спеціальний об'єкт правового регулювання, що характеризується сукупністю юридично значущих ознак, зокрема алгоритмічним виведенням, автономністю та здатністю впливати на середовище. На цій основі сформульовано авторське визначення штучного інтелекту у сфері публічного управління, що забезпечує належну правову визначеність і слугує методологічною основою для побудови ефективного адміністративно-правового механізму його регулювання.

2. Обґрунтовано права людини як нормативний критерій легітимності застосування систем штучного інтелекту у публічному управлінні та доведено, що саме через них визначаються межі адміністративної дискреції, допустимий рівень алгоритмічного впливу на зміст владного рішення, вимоги до адміністративної процедури, правової форми акта, людського контролю, мотивування й оскарження; унаслідок цього легітимність використання ШІ пов'язується не з технічною ефективністю, а з тим, чи зберігає алгоритмічно опосередковане рішення ознаки відповідального, процедурно оформленого і контрольованого владного волевиявлення. З'ясовано, що права людини виконують функцію безпосереднього юридичного мірника допустимості не лише результату, а й способу здійснення публічно-владного повноваження, включаючи інформаційну основу, процес формування мотивів та умови реалізації адміністративного розсуду.

3. Обґрунтовано, що алгоритмічне управління в діяльності органів публічної адміністрації слід розглядати не як різновид технічної автоматизації, а як особливу форму реалізації дискреційних повноважень, у межах якої управлінське рішення формується або підтримується системами штучного інтелекту; у зв'язку з цим уточнено його правову природу, встановлено основні адміністративно-правові ризики такого опосередкування для прав людини та удосконалено підходи до визначення меж допустимого використання автоматизованих рішень через вимоги законності, обґрунтованості, недискримінаційності, підконтрольності й належного процедурного захисту особи.

4. Здійснено системний аналіз міжнародних стандартів захисту прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту, у результаті чого їх систематизовано як багаторівневу нормативно-орієнтаційну основу адміністративно-правового регулювання, що забезпечує трансформацію універсальних прав людини у юридично визначені вимоги до змісту адміністративного акта, структури адміністративної процедури та меж

здійснення дискреції органами публічної адміністрації, а також виступає критерієм оцінки правомірності алгоритмічно опосередкованих владних рішень і нормативним орієнтиром для правотворення та правозастосування в Україні.

5. Визначено та обґрунтовано, що регуляторна модель Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту є багаторівневою структурно-функціональною системою, у межах якої захист прав людини забезпечується через поєднання ризик-орієнтованої класифікації систем, заборонених практик, спеціального правового режиму високоризикових систем, оцінки впливу на основоположні права, людського нагляду, вимог до документованості, інституційного контролю та взаємодії AI Act із GDPR і суміжними актами *acquis* ЄС; саме це дало змогу удосконалити положення щодо адаптації європейських стандартів і регуляторних підходів до національної правової системи шляхом виокремлення адміністративно-правових напрямів гармонізації українського законодавства у частині ризик-орієнтованого регулювання систем штучного інтелекту, запровадження оцінки впливу на права людини, спеціальних вимог до використання ШІ в публічному секторі та механізмів інституційного нагляду, що одночасно забезпечило подальший розвиток положень про міжнародні та європейські стандарти захисту прав людини як багаторівневу нормативно-орієнтаційну основу адміністративно-правового регулювання, придатну для використання у нормотворчій та правозастосовній діяльності України.

6. Здійснено критичний аналіз нормативно-правового регулювання застосування систем штучного інтелекту в Україні, у результаті чого встановлено, що чинна модель є фрагментарною та нормативно незавершеною і не досягла належного рівня узгодженості з *acquis* Європейського Союзу у сфері захисту прав людини, оскільки не формує цілісного адміністративно-правового режиму алгоритмічно опосередкованого здійснення публічно-владних повноважень; на цій основі виокремлено адміністративно-правові напрями гармонізації, пов'язані із

запровадженням ризик-орієнтованого підходу, оцінкою впливу на права людини, встановленням спеціальних вимог до використання систем штучного інтелекту в публічному секторі та формуванням інституційного нагляду.

7. Обґрунтовано, що застосування технологій штучного інтелекту та алгоритмізованих механізмів у сфері публічних послуг України фактично впливає на формування юридично значущих результатів адміністративних процедур, однак здійснюється в умовах недостатньо сформованої адміністративно-правової та процедурної моделі їх використання; у зв'язку з цим уточнено та емпірично верифіковано зміст процесуальних гарантій, зокрема права на інформування про автоматизовану обробку, зрозуміле пояснення логіки рішення, ефективну участь людини у прийнятті та перегляді рішення, заперечення проти несправедливого алгоритмічного втручання та доступ до ефективного засобу правового захисту як необхідних умов забезпечення правомірності алгоритмізованого публічного адміністрування та вдосконалення адміністративних процедур і законодавчого регулювання.

8. У підрозділі доведено, що імплементація європейських стандартів захисту прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту в Україні потребує їх трансформації у чітко визначені адміністративно-процедурні механізми. Обґрунтовано, що ключовим елементом відповідної адміністративно-правової моделі є інтеграція вимог прозорості, підзвітності, людського контролю, документування та оцінки впливу на права людини у структуру адміністративної процедури, що забезпечує правомірність, контрольованість і оскаржуваність адміністративних актів, прийнятих із використанням систем штучного інтелекту. Встановлено, що така інтеграція зумовлює формування алгоритмічно опосередкованої адміністративної процедури як ускладненої форми реалізації публічно-владних повноважень, у межах якої процедурні гарантії набувають системного характеру. Доведено, що саме процедуризація алгоритмічного впливу забезпечує

перехід від формального закріплення принципів до їх фактичного функціонування як юридичних гарантій захисту прав особи.

9. Обґрунтовано, що реалізація гарантій прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади має адміністративно-процедурну природу та здійснюється через систему нормативно визначених механізмів, у межах яких алгоритмічно опосередковане рішення набуває форми мотивованого адміністративного акта, придатного до адміністративного й судового контролю. Показано, що такі механізми забезпечують не лише формальну фіксацію прав особи, а їх процесуальну дієвість, оскільки через інструменти інформування, пояснення ролі алгоритмічного інструменту, доступу до матеріалів справи, ініціювання людського перегляду та оскарження гарантується перевірюваність фактичної основи рішення, прозорість його формування та реальність захисту від неправомірного алгоритмічного втручання.

10. Обґрунтовано, що адміністративно-правове забезпечення прав людини у сфері застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади набуває цілісного характеру лише за умови інтеграції механізмів оцінювання, процедурних гарантій і підзвітності в єдину модель здійснення адміністративної діяльності. Така модель передбачає: попередню оцінку впливу на права людини як умову допустимості використання системи; процесуальні вимоги до адміністративного акта, що включають фіксацію ролі алгоритмічного інструменту та мотивів його використання або відхилення; а також багаторівневу систему підзвітності, що охоплює ведення журналів подій, збереження технічної документації, здійснення внутрішнього аудиту, надання доступу до цих матеріалів органам контролю та забезпечення їх публічної перевірюваності. Саме така конструкція уможливорює встановлення фактичної ролі системи штучного інтелекту у прийнятті рішення, забезпечує його юридичну визначеність, контрольованість і оскаржуваність та водночас забезпечує системну

інтеграцію міждисциплінарних підходів до регулювання штучного інтелекту у категоріальний апарат адміністративного права.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва Т., Батхін О. Використання систем штучного інтелекту відповідно до прав людини. Лабораторія цифрової безпеки (Цифролаба), 2024. URL: [https://dslua.org/wp-content/uploads/2024/10/Toolkit\\_AI-for-CSOs\\_DSLU\\_Ukr.pdf](https://dslua.org/wp-content/uploads/2024/10/Toolkit_AI-for-CSOs_DSLU_Ukr.pdf).
2. Авер'янов В. Б. Нова доктрина українського адміністративного права на етапі становлення. *Актуальні проблеми держави і права*, 2007. № 35. С. 10-16. URL: <https://www.apdp.in.ua/v35/03.pdf>
3. Аналіз секторального напрямку та первинне бачення розвитку сфери ІІІ. INFO@WINWIN.GOV.UA, 2026. URL: [https://winwin.gov.ua/assets/files/%D0%A3%D0%9A%D0%A0%20WINWIN\\_AI\\_1.pdf](https://winwin.gov.ua/assets/files/%D0%A3%D0%9A%D0%A0%20WINWIN_AI_1.pdf).
4. Андрущенко О. П. Вплив штучного інтелекту на захист прав людини: проблеми, прогнози та перспективи боротьби зі злочинністю. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Т. 1, № 47. С. 186–193.
5. Баранов О. А. Визначення терміну “штучний інтелект”. *Інформація і право*, 2023. 1(44). С. 32-49. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1\(44\).287537](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1(44).287537).
6. Баришевський А. Правове регулювання цифрової трансформації на прикладі країн ЄС. ДНУ Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України. Київ: Фенікс, 2024. 110 с. URL: [https://ippi.org.ua/sites/default/files/ukrayina\\_v\\_umovah\\_socialnoyi\\_ta\\_cifrovoyi\\_transformaciyi\\_maket.pdf](https://ippi.org.ua/sites/default/files/ukrayina_v_umovah_socialnoyi_ta_cifrovoyi_transformaciyi_maket.pdf).
7. Батарєєв В. В. Методи та системи штучного інтелекту. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*, 2021. (1). С. 17-21. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307\\_5732-2021-293-1](https://doi.org/10.31891/2307_5732-2021-293-1).
8. Безотосний С. Технології блокчейн та штучний інтелект в інформаційному суспільстві: філософсько-правові аспекти. *Шлях науки*, 2025.

11(10). 4001. DOI: <https://doi.org/10.22178/pos.123-6>.

9. Безпечний ШІ для мільйонів українців: Україна підписала Рамкову конвенцію про штучний інтелект та права людини. Міністерство цифрової трансформації України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/bezpechnyi-shi-dlia-milioniv-ukraintsiv-ukraina-pidpysala-ramkovu-konventsiiu-pro-shtuchnyi-intelekt-ta-prava-liudyny>.

10. Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Зуй В. В. Адміністративне право: Навчальний посібник. Х.: Право, 2015. 150 с. URL: [https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/136/1-27.pdf?srsltid=AfmBOor4slKeABQN3Oc0\\_SbmyQu04YBnjXyWml4A1bfK13w0\\_5t4M33p](https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/136/1-27.pdf?srsltid=AfmBOor4slKeABQN3Oc0_SbmyQu04YBnjXyWml4A1bfK13w0_5t4M33p).

11. Бойко В. В. Правове регулювання штучного інтелекту: міжнародний досвід. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 2024. Том 35 (74). № 2. С. 23–29.

12. Бут С. Штучний інтелект у політичній діяльності: основні напрямки використання. *Публічне управління та політика*, 2025. 5(9). DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.5.04>.

13. Вільне радіо. Масове скасування пенсій для ВПО: у чому проблема й чи зміниться ситуація, 2026. URL: <https://freeradio.com.ua/ponad-330-tysiach-pereselentsiv-zalyshylysia-bez-pensii-shcho-pro-tse-kazhut-pravozakhysnyky-ta-chy-reahuie-pensiinyi-fond/>.

14. Воробйов С. В., Бутрій А. П. Теоретико-методологічні засади впровадження штучного інтелекту в контексті інноваційного розвитку територіальних громад. *Нові інформаційні технології*, 2024. (4). С. 24-29. DOI: [https://doi.org/2010.31767/su.4\(107\)2024.04.09](https://doi.org/2010.31767/su.4(107)2024.04.09).

15. Гелецька І. О., Шовдра М. М. Визначення поняття “штучного інтелекту” та його місце у системі цивільного законодавства України. *Галисійські студії, юридичні науки*, 2024. (6). С. 13-19. DOI: [https://doi.org/10.32782/galician\\_studies/law-2024-6-2](https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-6-2).

16. Гончарова А., Мурач Д. Штучний інтелект як предмет цивільного

права. *KELM Знання, Освіта, Право, Управління*, 2020. 1-3 (31). 153 с. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.1.26>.

17. Горбата Л. П. Використання технологій штучного інтелекту в управлінні розвитком територіальних громад в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування* 2024. № 4 (43). С.31-35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2024-4.5>.

18. Горелова В. Ю. Етичні та правові перспективи застосування штучного інтелекту в Україні. *Юридичний вісник*, 2024. С. 65-71. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-12-A10>.

19. Горобець Н. С., Науменко С. М. Закон ЄС про штучний інтелект і його вплив на судову систему України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. 4(89). С.17-21. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.2>.

20. Добровільний кодекс поведінки з етичного та відповідального використання штучного інтелекту. Міністерство цифрової трансформації України, 2025. URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/3/73/1bbeacc736a29e2f8a749ef9c90d4734.pdf>.

21. Донченко К. А. Підзвітність як складник публічності органів місцевого самоврядування (на прикладі Полтавської міської ради). *Науковий журнал Політикус*, 2021. 4. С. 22-27. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-4.4>

22. Дорожня карта регулювання штучного інтелекту в Україні. Міністерство цифрової трансформації України, 2026. URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/22/363bbcaec30bf9d4e598375fecac3227.pdf>.

23. Дослідження AI-екосистема України: компанії, освіта та таланти. AI HOUSE, 2024. URL: <https://aihouse.org.ua/wp-content/uploads/2024/01/AI-Ecosystem-of-Ukraine-by-AI-HOUSE-x-Roosh-UA.pdf>.

24. Жорнокуй Ю. М. Штучний інтелект: охорона та захист прав людини

етичний аспект. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2025. №1(108). Частина 1. С. 71-83. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.1.06>.

25. Запорожець Т. В. Застосування інтелектуальних технологій та систем штучного інтелекту для підтримки прийняття управлінських рішень. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, 2020. (2). С. 79-85. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2020.2/13>.

26. Іващенко С. Правові засади регулювання штучного інтелекту в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Адміністративне право і процес*, 2025. № 2. С. 24-32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2227-796X.2025.2.2>.

27. Камардіна Ю. В., Вишнеvsька Ю. В. Права людини в епоху розвитку штучного інтелекту. *Вісник Маріупольського державного університету*, 2024. 14(27). С. 71-78. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-3047-2023-14-27-71-78>.

28. Капнік О. У роботі “Дії” фіксують масштабний збій: що сталося. ТСН, 2025. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/u-roboti-diyi-fiksuiut-masshtabnyu-zbiy-shcho-stalosiia-2957504.html>.

29. Кожухар О. Г. Правове регулювання систем штучного інтелекту в ЄС: передумови, сучасний стан та перспективи. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*, 2024. Том 13. С. 65–74.

30. Конвенція Тромсе як основа цифрового урядування та штучного інтелекту. Національна асоціація адвокатів України, 2024. URL: <https://unba.org.ua/news/9570-konvenciya-tromse-yak-osnova-cifrovogo-uryaduvannya-ta-shtuchnogo-intelektu.html>.

31. Корнеєва С. Р. Теоретичні підходи до визначення поняття та правового регулювання штучного інтелекту. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету Серія Право*, 2021. 66. С. 50-55. URL: [10.24144/2307-3322.2021.66.9](https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.9).

32. Костенко І. В. Алгоритмічна компетентність публічних службовців: правові та процедурні вимоги до використання систем штучного інтелекту в

умовах цифрового врядування: тези доп. Розвиток професійних компетентностей публічних службовців та працівників організацій, що належать до сфери публічного та приватного права: матеріали всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації, Львів–Торунь: Liha-Pres, 2026. С. 28–32.

33. Костенко І. В. Штучний інтелект у системі публічного управління: інституційні виклики, управлінські трансформації та нормативно-правові орієнтири. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2025. Т. 3. № 92. С. 27-33. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.27>».

34. Костенко І. В., Левченко Д. С., Оксінь В. Ю. Державно-приватне партнерство у сфері кібербезпеки як інструмент забезпечення національної безпеки: адміністративно-правовий аспект. *Наука і техніка сьогодні*, 2025. № 11(52). С. 175-188. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/32375/32327>

35. Котуха О. С., Попов Д. І. Штучний інтелект та права людини: проблеми цифровізації права на сучасному етапі розвитку електронної держави. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету Юридичні науки*, 2024. (15). С. 19-27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2616-7611-2024-15-03>.

36. Кравець і партнери. Проблеми з документами у “Дії”: як діяти, якщо помилково змінилися ім’я чи стать, 2024. URL: <https://knpartners.com.ua/problemi-z-dokumentami-u-dii-jak-dijati-jakshho-pomilkovo-zminilisja-im-ja-chi-stat/>.

37. Кримський М. В. Від «ефективності» до «допустимості»: права людини як вимір легітимності ШІ у публічній сфері. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 259–263. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.40>

38. Кримський М. В. Правові та етичні виміри використання систем штучного інтелекту у публічному управлінні: європейські стандарти та імплементація в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 5. Т. 2. С. 574–579.

DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.73>

39. Кримський М. В. Прозорість і підзвітність як ядро легітимності застосування систем штучного інтелекту у публічному врядуванні. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 18–19 лют. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

40. Кримський М. В. Процедурні гарантії прав людини при використанні систем штучного інтелекту в діяльності органів публічної влади. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 23–24 квіт. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 47–49.

41. Кримський М. В. The Framework Convention on AI (2024): новий міжнародний стандарт забезпечення прав людини в епоху алгоритмічного врядування. *Корупція в особливо великих розмірах в умовах війни: етичний вимір, міжнародні зобов'язання та військово-економічна безпека України: матеріали міжнар. правової школи* (Ужгород, 28 листоп. 2025 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2025. С. 48–55.

42. Кримський М. В. Регламент (ЄС) 2024/1689 «Акт про штучний інтелект»: нормативні засади, доктринальні оцінки та регуляторні виклики. *Українська мова як конституційний фундамент та безпековий щит нації: матеріали міжнар. правової школи* (Ужгород, 30 жовт. 2025 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2025. С. 82–86.

43. Кримський М. В. Розвиток нормативно-правового регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі: становлення регуляторної моделі. *Успіхи і досягнення у науці*. 2026. № 2(24). С. 257–269. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2\(24\)-257-268](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2(24)-257-268)

44. Кримський М. В. Штучний інтелект у праві: еволюція доктринальних підходів та сучасні дефініції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 92. Ч. 3. С. 213–220. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.28>

45. Кузьменко О. В., Чорна В. Г., Островський С. О. Правове регулювання запровадження та використання штучного інтелекту. *Київський юридичний журнал*, 2024. (1). С. 173-177. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.23>.

46. Куракін О. М., Скрябін О. М. Особливості правового регулювання використання штучного інтелекту в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Право*, 2023. Вип. 36. С. 36–42.

47. Курінний Є. Об'єкт та предмет українського адміністративного права: змістовна та аксіологічна сутність категорій. *Публічне право*, 2016. № 1 (21). 48 с.

48. Куркова К. М., Сорока Л. В., Панченко О. В. Особливості адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів забезпечення економічної безпеки України щодо протидії викликам цифрового середовища. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2024. №11. С. 569–573. URL: [https://www.lsej.org.ua/11\\_2024/136.pdf](https://www.lsej.org.ua/11_2024/136.pdf)».

49. Левченко Д. Парадигма ідеї глобального цифрового врядування як явища адміністративного права. *Адміністративне право і процес*, 2024. № 4. С. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.17721/2227-796X.2024.4.01>

50. Луцька Г. В. Принципи використання штучного інтелекту в цивільному процесі при забезпеченні охорони та захисту прав громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях України. *Юридичні науки*, 2021. 2(104). С. 565-572. DOI: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-104-2.63>.

51. Максименцева Н. О., Максименцев М. Г. Штучний інтелект у публічному управлінні: переваги цифрових технологій та загрози суверенному інформаційному простору. *Державне управління удосконалення та розвитку*, 2024. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.2.7>.

52. Марутян Р. Інформаційні технології інтелектуального управління у публічно-управлінській практиці: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Вісник*

*Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*, 2018. Вип. 2. С. 146-153. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1492079>.

53. Мельник Р. С. Адміністративне право і процес: теорія та практика правозастосування: монографія. Херсон: Видавничий дім Гельветика, 2019.

54. Меморандум щодо саморегулювання у сфері штучного інтелекту. Міністерство цифрової трансформації України, 2025. URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/02/74040f618eac245985ea68ee54817025.pdf>.

55. Миколенко О. І. Публічний і приватний інтерес в адміністративному праві. *Правова держава*, 2016. № 24. с.104.

56. Мінцифра – драйвер розвитку штучного інтелекту в Україні. У червні 2024 Мінцифра опублікувала Білу книгу, яка описує підхід до регулювання ШІ в Україні. Вона базується на Bottom-up підході. Міністерство цифрової трансформації України, 2024. URL: <https://ai.thedigital.gov.ua/vision>.

57. Мін'юст роз'яснює щодо обґрунтованості адміністративних актів. Юридична газета, 2025. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/minyust-rozuyasnyue-shchodo-obruntovanosti-administrativnih-aktiv-.html>

58. Мохначук С. В., Ломака І. І. Визначення правового статусу штучного інтелекту в контексті порушення прав людини. *Український політико-правовий дискурс*, 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/ZENODO.16869109>.

59. Муравська Ю., Сліпченко Т. Правове регулювання штучного інтелекту в Україні та світі. *Актуальні проблеми правознавства*, 2024. № 1 (37). С. 188–195.

60. Не працює Дія. Підпис: простий спосіб, як вирішити проблему. УНІАН, 2025. URL: <https://www.unian.ua/techno/ne-pracyuye-diya-pidpis-prostiy-sposib-yak-virishiti-problemu-13077825.html>.

61. Нестеренко А. “Дія” не працює через технічний збій. Хто відповідь за наслідки? Юрист-експерт, 2026. URL: <https://lawyer-expert.com/blog/diya-262>

ne-pracyuye-cherez-tehnicnij-zbij-hto-vidpovist-za-naslidki.

62. Оксінь В. Ю., Левченко Д. С., Костенко І. В. Публічне адміністрування в контексті сталого розвитку: інституційний вимір та стратегічні пріоритети. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2025. № 2. С. 646-649. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/156>.

63. Оксінь В. Ю., Левченко Д.С., Костенко І. В. Кібербезпека держави як інструмент сталого розвитку цифрового середовища. *Аналітична та порівняльна юриспруденція*, 2025. Випуск № 6. Частина 2. С. 411-415. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.67>.

64. Остапюк В. Штучний інтелект у системі публічного управління в Україні: сутність та особливості впровадження. *Наукові перспективи*. 2024. 9(51). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-9\(51\)-297-308](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-9(51)-297-308).

65. Пархоменко-Куцевіл О. Теоретичні засади застосування штучного інтелекту в системі публічного управління як основа транспарентності. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, 2025. № 11. С. 126-135. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2025-11-126-135>.

66. Петрів О., Спесивцева О. Міжнародні підходи до розвитку ШІ та принципів відповідальності за використання: висновки для України. Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. Київ. *Центр демократії та верховенства права*, 2025. URL: [https://www.kas.de/documents/d/ukraine/cedem\\_ai\\_development\\_ukr](https://www.kas.de/documents/d/ukraine/cedem_ai_development_ukr).

67. Пирога І. С., Волкова Ю.Ф. Право на використання технологій штучного інтелекту: нові виклики та загрози для людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*, 2024. 1(84). С. 138-143. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.20>.

68. Подковенко. Т. О. Принцип антропоцентризму в контексті сучасного праворозуміння. *Юридичний вісник*, 2012. 2(23). 21 с.

69. Позова Д. Д. Перспективи правового регулювання штучного інтелекту за законодавством ЄС. *Часопис цивілістики*, 2017. Вип. 27. С. 116–120.

70. Прес-офіс Міністерства цифрової трансформації України. ШІ-асистенти для підприємців: на порталі Дія-Бізнес з'явилися нові цифрові помічники, 2025. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/shtuchnyy-intelekt/shi-asystenty-dlia-pidpryyemtsiv-na-portali-diiabiznes-ziavylisia-novi-tsyfrovii-romichnyku>.

71. Про адміністративну процедуру. Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20>.

72. Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

73. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.05.2025 р. № 457-р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/457-2025-%D1%80>.

74. Про захист персональних даних. Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

75. Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2026 рік. Постанова Верховної Ради України від 11.02.2026 р. № 4774-IX. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4774-20>.

76. Про публічні електронні реєстри. Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-IX#Text>.

77. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>.

78. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1556-2020-%D1%80#Text>.

79. Про уповноваження О.Борняка на підписання Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект і права людини, демократію та верховенство права. Розпорядження Президента України №54/2025-рп. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/542025-rp-54857>.

80. Про утворення експертно-консультаційного комітету з питань розвитку сфери штучного інтелекту при Міністерстві цифрової трансформації України: наказ Міністерство цифрової трансформації України від 28.12.2019 № 28. URL: <https://ai.thedigital.gov.ua/committee>

81. Проект Закону про захист персональних даних від 25.10.2022 р. № 8153. Верховна Рада України законопроекти. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/40707>.

82. Проект Стратегії розвитку штучного інтелекту до 2030 року. URL: <https://ai-files.thedigital.gov.ua/documents/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82%20%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%A8%D0%86%202030.docx.pdf>.

83. Радіо Свобода. Квест для пенсіонерів? Чому понад 300 тисяч переселенців залишилися без виплат у січні, 2026. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pereselentsi-bez-pensiy/33667521.html>.

84. Ревуцька І. Є., Заборовський В. В., Манзюк В. В. Динаміка формування правового регулювання штучного інтелекту в Європейському союзі. *Електронне наукове видання Аналітично-порівняльне правознавство*, 2025. 1(4). С. 418-422. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.64>.

85. Рекуненко І. І., Кобушко Я. В., Балагуровська І. О., Дзидзигурі О. Г., Седько Д. О. Аналіз потреб і вимог до систем штучного інтелекту в публічному управлінні в умовах воєнного стану. *Державне управління*

удосконалення та розвитку, 2024. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.12.2>.

86. Румянцев Г. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри, 2024. 30 с. URL: <https://backend.hromada.gov.ua/storage/uploads/files/research/bila-kniga-z-regulyuvannya-si-v-ukrayini-bacennya-mincifri/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A8%D0%86.pdf?time=1744806741842>.

87. Серебро М. В. Адміністративно-правове регулювання використання технології штучного інтелекту: національний та зарубіжний досвід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*, 2024. № 70. С. 49-53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.70.8>

88. Словник термінів у сфері штучного інтелекту. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/72/389a01ab0cc82040dfe172f94d1af720.pdf>.

89. Сорока Л. В., Колесник О. О. Міжнародно-правові принципи регулювання кіберпростору: суверенітет, невтручання та due diligence. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2025. № 1. С. 246–253. URL: [https://law.stateandregions.zp.ua/archive/1\\_2025/37.pdf](https://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2025/37.pdf)

90. Сорока Л. В., Куркова К. М., Даниленко А. О. Соціально-філософський вимір публічного адміністрування. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2026. № 3(45). С. 1616–1626. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/39525/39539>

91. Сорока Л. В., Куркова К. М., Даниленко А. О. Цифровізація публічного адміністрування в Україні як інструмент забезпечення стійкості держави в умовах особливого періоду. *Національні інтереси України*, 2026. № 3(20). С. 1450–1459. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-3\(20\)-1450-1459](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-3(20)-1450-1459).

92. Співак О. М. Правові засади регулювання штучного інтелекту в Україні та Польщі. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2024. № 4. С. 815–817.

93. Сяська О. В., Поліщук О. Ю., Савченко О. Р. Нові інформаційні технології в публічному управлінні: проблеми та перспективи. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 1. Том 35 (74). С. 157-163. URL: [https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1\\_2024/29.pdf](https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1_2024/29.pdf).

94. Ткаленко О. М., Полоневич О. В., Макаренко А.О. Інтелектуальні технології та системи штучного інтелекту для підтримки прийняття рішень. *Телекомунікаційні та інформаційні технології*, 2019. № 2. DOI: <https://doi.org/10.31673/2412-4338.2019.025359>.

95. Тюрю Ю. Деякі аспекти побудови нормативної бази адміністративно-правового регулювання діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Європейське право*, 2022. № 5. С. 25-28. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v5.2022.5>.

96. Тюрю Ю. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правової доктрини у сфері штучного інтелекту в Україні. *Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*, 2023. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0523U100163>.

97. Тюрю Ю. І. Щодо питання аналізу функцій публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. *Юридична наука*, 2019. № 6. Том 2. С. 22–28.

98. У Дії з'явиться ШІ-асистент для отримання послуг. Міністерство цифрової трансформації України., 2025. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/technologies/u-dii-zyavitsya-shi-asistent-dlya-otrimannya-poslug>.

99. Цифрова громада Національний вебпортал для цифрових лідерів і лідерок, де разом будуємо найзручнішу державу у світі URL: <https://hromada.gov.ua/>.

100. Цифровізація регіонів і громад: перші вимірювання 2025 року. Міністерство цифрової трансформації України, 2025. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/technologies/tsifrovizatsiya-regioniv-i-gromad-pershi-vimiryuvannya-2025-roku>.

101. Чалчинський В. І. Конституційно-правове забезпечення прав людини в умовах цифровізації: дис... докт філос.: спец. 081. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ, 2025. 299 с. URL: <https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2025/09/Чалчинський-Конст%С2%ADпр-забезпечення-прав-людини-в-умовах-цифровізації.pdf>.

102. Чижов Д. А. Штучний інтелект та його місце в правовій науці. *Міжнародний науковий журнал юриспруденції та філософії*, 2025. 4(3). С. 24-33. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjpp.20250403.03>.

103. Шадська У. Права людини в епоху штучного інтелекту виклики та правове регулювання, 2024. URL: [https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/ПРАВА%20ЛЮДИНИ%20В%20ЕПОХУ%20ШТУЧНОГО%20ІНТЕЛЕКТУ\\_compressed.pdf](https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/ПРАВА%20ЛЮДИНИ%20В%20ЕПОХУ%20ШТУЧНОГО%20ІНТЕЛЕКТУ_compressed.pdf).

104. Як “Дія” змінює імена та навіть стать українців у документах, і як виправити ці помилки. Міністерство цифрової трансформації України, 2024. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/10/11/136854553/>.

105. Як штучний інтелект використовується у сфері відкритих даних? Портал “Дія”. URL: <https://diia.data.gov.ua/info-center/aiod>.

106. Agarwal, P. K.. Public Administration Challenges in the World of AI and Bots. *Public Administration Review*, 2018. 78(6): 917-921. DOI: <https://doi.org/10.1111/puar.12979>.

107. Ahn, Michael J., Yu-Che Chen.. Digital Transformation toward AI-Augmented Public Administration: The Perception of Government Employees and the Willingness to Use AI in Government. *Government Information Quarterly*, 2022. 39(2): 101664. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2021.101664>.

108. Ahonen, Pertti, Tero Erkkilä. Transparency in algorithmic decision-

making: Ideational tensions and conceptual shifts in Finland. Sarah Giest i Stephan Grimmeliikhuijsen. *Information Polity*, 2020. 25(4): 419-932. DOI: <https://doi.org/10.3233/IP-200259>.

109. AI Incident Database, 2020. URL: <https://incidentdatabase.ai/cite/335/>

110. AI Liability Directive proposal. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence (Artificial Intelligence Liability Directive). Brussels, 28.09.2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0496>

111. Almada, Marco. The EU AI Act in a Global Perspective, 2025. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.5083993>.

112. Almeida, Virgilio, Laura Schertel Mendes, Danilo Doneda. On the Development of AI Governance Frameworks. *IEEE Internet Computing*, 2023. 27(1): 70-74. DOI: <https://doi.org/10.1109/MIC.2022.3186030>.

113. Alon-Barkat, Saar, Madalina Busuioc. Human–AI Interactions in Public Sector Decision Making: “Automation Bias” and “Selective Adherence” to Algorithmic Advice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 2023. 33(1): 153-169. DOI: <https://doi.org/10.1093/jopart/muac007>.

114. Baeyaert, Joffrey. Beyond Personhood: The Evolution of Legal Personhood and Its Implications for AI Recognition. *Technology and Regulation*, 2025. 355 – 86. DOI: <https://doi.org/10.71265/ssvg8a97>.

115. Ballot Jones, Lily, Julia Thornton, Daswin De Silva. Limitations of Risk-Based Artificial Intelligence Regulation: A Structuration Theory Approach. *Discover Artificial Intelligence*, 2025. 5(1). 14. DOI: <https://doi.org/10.1007/s44163-025-00233-9>.

116. Balo, Snizhana, Andrii Khmelnytskyi. Legal Role of Artificial Intelligence in Institutionalization of Public Governance. *Pressing Problems of Public Administration*, 2023. (1). 83-98. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2023-1-05>.

117. Bannister, Frank, Regina Connolly. Administration by algorithm: A

risk management framework. Sarah Giest i Stephan Grimmelikhuijsen. *Information Polity*, 2020. 25(4). 471-490. DOI: <https://doi.org/10.3233/IP-200249>.

118. Barkane, I. Questioning the EU proposal for an Artificial Intelligence Act: The need for prohibitions and a stricter approach to biometric surveillance. *Information Polity*, 2022. 27(2). 147-162. DOI: <https://doi.org/10.3233/IP-2115>.

119. Barocas, Solon, Andrew D. Selbst. Big Data's Disparate Impact. *SSRN Electronic Journal*, 2016. URL:10.2139/ssrn.2477899.

120. Bernaziuk, I. M. Artificial Intelligence and Human Rights: Challenges for the European Convention on Human Rights. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 2025.1(3). 89-99. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.12>.

121. Bignami, Francesca. Artificial Intelligence Accountability of Public Administration». *The American Journal of Comparative Law*, 2022. Volume 70. i312-346. DOI: <https://doi.org/10.1093/ajcl/avac012>.

122. Birkstedt, Teemu, Matti Minkkinen, Anushree Tandon, Matti Mäntymäki. AI Governance: Themes, Knowledge Gaps and Future Agendas. *Internet Research*, 2023. 33(7): 133-167. DOI: <https://doi.org/10.1108/INTR-01-2022-0042>.

123. Bullock, Justin, Matthew M. Young, Yi-Fan Wang. Artificial intelligence, bureaucratic form, and discretion in public service. Sarah Giest i Stephan Grimmelikhuijsen. *Information Polity*, 2020. 25(4): 491-506. DOI: <https://doi.org/10.3233/IP-200223>.

124. Bullock, Justin Artificial Intelligence, Discretion, and Bureaucracy. *The American Review of Public Administration*, 2019. 49(7): 751-761. DOI: <https://doi.org/10.1177/0275074019856123>.

125. Bygrave, Lee A. Article 22 Automated Individual Decision-Making, Including Profiling. Y The EU General Data Protection Regulation (GDPR), ред. Christopher Kuner, Lee A Bygrave, Christopher Docksey, i Laura Drechsler. Oxford University Press New York, 2020: 522-542. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198826491.003.0055>.

126. Cajueiro, Daniel Oliveira, Victor Rafael Rezende Celestino. A Comprehensive Review of Artificial Intelligence Regulation: Weighing Ethical Principles and Innovation. *Journal of Economy and Technology*, 2026. №4:77-91. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ject.2025.07.001>.

127. Calo R. Artificial Intelligence Policy: A Primer and Roadmap. *University of California Davis Law Review*, 2017. Vol. 51. P. 399–435. URL: [https://lawreview.law.ucdavis.edu/issues/51/2/Symposium/51-2\\_Calo.pdf](https://lawreview.law.ucdavis.edu/issues/51/2/Symposium/51-2_Calo.pdf)».

128. Champion, Averill, Mila Gasco-Hernandez, Slava Jankin Mikhaylov, Marc Esteve. Overcoming the Challenges of Collaboratively Adopting Artificial Intelligence in the Public Sector. *Social Science Computer Review*, 2022. 40(2). P. 462-477. DOI: <https://doi.org/10.1177/0894439320979953>.

129. Cath C., Wachter S., Mittelstadt B., Taddeo M., Floridi L. Artificial Intelligence and the 'Good Society': the US, EU, and UK approach. *Sci Eng Ethics*, 2018 Apr. 24(2). P. 505-528. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11948-017-9901-7>. Epub 2017 Mar 28. PMID: 28353045.

130. Chabanna, Marharyta. The Use of Artificial Intelligence in Public Policy of the EU. *Empirio*, 2025. 2(2). P. 34-42. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.2.34-42>.

131. Chauhan, Krishna Deo Singh. From 'What' and 'Why' to 'How': An Imperative Driven Approach to Mechanics of AI Regulation. *Global Jurist*, 2023. 23(2). P. 99-124. DOI: <https://doi.org/10.1515/gj-2022-0053>.

132. Cooreman, Hayden, Qin Zhu. Critical Reflections on the Ethical Regulation of AI: Challenges with Existing Frameworks and Alternative Regulation Approaches. *IEEE International Symposium on Technology and Society (ISTAS)*, Hong Kong, Hong Kong: IEEE, 2022. P. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.1109/ISTAS55053.2022.10227116>.

133. Cordella, Antonio, and Francesco Gualdi. Regulating generative AI: The limits of technology-neutral regulatory frameworks. Insights from Italy's intervention on ChatGPT. *Government Information Quarterly*, 2024. Volume 41, Issue 4: 101982. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2024.101982>

134. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law Council of Europe Treaty Series - No. 225. Vilnius. 5. IX, 2024. URL: <https://rm.coe.int/1680afae3c>.

135. Council of Europe, Cepej. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their Environment, 2018. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>.

136. Council of Europe, Committee of Ministers, 2020. (Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 2020 at the 1373rd meeting of the Ministers' Deputies. Recommendation CM/Rec(2020)1.) Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems. URL: <https://search.coe.int/cm?i=09000016809e1154>.

137. Council of Europe. Convention on Access to Official Documents (Tromsø Convention) CETS No. 205, 18 June, 2009. URL: <https://rm.coe.int/1680084826>

138. Council of Europe. Huderia - risk and impact assessment of AI systems. URL: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/huderia-risk-and-impact-assessment-of-ai-systems>.

139. Cows, Josh, Luciano Floridi, Mariarosaria Taddeo, 2018. The challenges and opportunities of ethical AI. Artificially Intelligent. Data Ethics Group, The Alan Turing Institute Digital Ethics Lab, Oxford Internet Institute, University of Oxford. URL: [https://digitransglasgow.github.io/ArtificiallyIntelligent/contributions/04\\_Alan\\_Turing\\_Institute.html](https://digitransglasgow.github.io/ArtificiallyIntelligent/contributions/04_Alan_Turing_Institute.html).

140. Criado, J Ignacio, Rodrigo Sandoval-Almazán, J Ramon Gil-Garcia. Artificial Intelligence and Public Administration: Understanding Actors, Governance, and Policy from Micro, Meso, and Macro Perspectives. *Public Policy and Administration*, 2025. 40(2): P. 173-184. DOI: <https://doi.org/10.1177/09520767241272921>.

141. Criado, J. Ignacio, Lucia O. de Zarate-Alcarazo. Technological Frames, CIOs, and Artificial Intelligence in Public Administration: A Socio-

Cognitive Exploratory Study in Spanish Local Governments. *Government Information Quarterly*, 2022. 39(3): 101688. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2022.101688>.

142. De Gregorio, Giovanni, Pietro Dunn. The European Risk-Based Approaches: Connecting Constitutional Dots in the Digital Age. *Common Market Law Review*, 2022. 59 (Issue 2): P. 473-500. DOI: <https://doi.org/10.54648/COLA2022032>.

143. Desouza, Kevin C., Gregory S. Dawson, Daniel Chenok. Designing, Developing, and Deploying Artificial Intelligence Systems: Lessons from and for the Public Sector. *Business Horizons*, 2020. 63(2): P. 205-213. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2019.11.004>.

144. Digital Freedom Fund, 2020. URL: <https://digitalfreedomfund.org/case-studies/uk-home-office-visa-application-streaming-algorithm/>

145. Directive (EU) 2024/2853 of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (revised Product Liability Directive). Brussels, 2024. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=OJ:L\\_202402853](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202402853)».

146. Dumouchel, Paul. AI and Regulations. *AI*, 2023. 4(4): 1023-35. URL: [10.3390/ai4040052](https://doi.org/10.3390/ai4040052).

147. Dunayev, Ihor, Mykola Kovalenko. New Traces of Regulation of Information Platforms and a Platform-Based Economy for the New Public Good. *Pressing Problems of Public Administration*, 2022. (2): P. 6-24. URL: [10.26565/1684-8489-2022-2-01](https://doi.org/10.26565/1684-8489-2022-2-01).

148. Ebers, Martin. Standardizing AI - The Case of the European Commission's Proposal for an Artificial Intelligence Act. *SSRN Electronic Journal*, 2021. URL: [10.2139/ssrn.3900378](https://doi.org/10.2139/ssrn.3900378).

149. Ebers, Martin. Truly Risk-Based Regulation of Artificial Intelligence How to Implement the EU's AI Act. *European Journal of Risk Regulation*, 2025. 16(2): P. 684-703. URL: [10.1017/err.2024.78](https://doi.org/10.1017/err.2024.78).

150. European Commission 2025. A European approach to artificial intelligence. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intelligence>.

151. European Commission. AI Continent Action Plan : Communication from the Commission COM(2025) 165 final. Brussels, 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ai-continent-action-plan>.

152. European Commission. AI Office. European Commission. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/ai-office>».

153. European Commission. Artificial Intelligence for Europe: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: COM(2018) 237 final, 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0237>.

154. European Commission. Commission Decision Establishing the European AI Office. Brussels, 24 Jan. 2024. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/commission-decision-establishing-european-ai-office>».

155. European Commission. Commission Guidelines on prohibited artificial intelligence practices established by Regulation (EU) 2024/1689 Brussels. 4 February, 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/commission-publishes-guidelines-ai-system-definition-facilitate-first-ai-acts-rules-application>.

156. European Commission. Commission Guidelines on the definition of an artificial intelligence system established by Regulation (EU) 2024/1689 (AI Act): Communication to the Commission C(2025) 924 final. Brussels, 6 Feb., 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/commission-publishes-guidelines-ai-system-definition-facilitate-first-ai-acts-rules-application>

157. European Commission. Coordinated Plan on Artificial Intelligence COM/2018/795 final, 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0795>.

158. European Commission. Fostering a European Approach to Artificial Intelligence. Coordinated Plan on Artificial Intelligence, 2021 Review. Communication COM(2021) 205 final. URL: <https://openresearch-repository.anu.edu.au/server/api/core/bitstreams/000dff51-9860-40d2-9222-fefff4a910e7/content>.

159. European Commission. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act): COM(2021) 206 final, 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206>».

160. European Commission. White Paper On Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust. Brussels, 19.2.2020 COM(2020) 65 final. URL: [https://commission.europa.eu/system/files/2020-02/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020\\_en.pdf](https://commission.europa.eu/system/files/2020-02/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_en.pdf).

161. European Commission's High-Level Expert Group On Artificial Intelligence, 2018. A definition of AI: Main Capabilities and Scientific Disciplines. URL: [https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ai\\_hleg\\_definition\\_of\\_ai\\_18\\_december\\_1.pdf](https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ai_hleg_definition_of_ai_18_december_1.pdf).

162. European Commission's High-Level Expert Group On Artificial Intelligence, Brussels, 2019. Ethics Guidelines For Trustworthy Ai. 8 April 2019. URL: [https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/196377/AI%20HLEG\\_Ethics%20Guidelines%20for%20Trustworthy%20AI.pdf](https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/196377/AI%20HLEG_Ethics%20Guidelines%20for%20Trustworthy%20AI.pdf).

163. European Court of Human Rights, 2021. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence. URL: [https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2022/02/Guide\\_Art\\_8\\_ENG.pdf](https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2022/02/Guide_Art_8_ENG.pdf).

164. European Parliament, 2020. European Parliament resolution of 20 October 2020 with recommendations to the Commission on a framework of ethical aspects of artificial intelligence, robotics and related technologies. URL:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020IP0275>.

165. European Parliament, 2023. EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. URL:

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>.

166. European Parliament, Council of the European Union, 2022. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) (Text with EEA relevance). URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>.

167. European Parliament. Directorate General for Parliamentary Research Services. 2020. Artificial Intelligence: From Ethics to Policy. LU: Publications Office. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2861/247> (2025. 03 груд.).

168. European Parliament; Council of the European Union, 2024. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>.

169. European Parliament; Council of the European Union. Regulation (EU) 2022/868 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on European data governance and amending Regulation (EU) 2018/1724 (Data Governance Act). URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/868/oj>.

170. European Parliamentary Research Service, European Parliament, 2020. Artificial intelligence: Potential benefits and ethical challenges. Annex I – Inventory of AI applications in public services. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641507/EPRS\\_STU\(2020\)641507\(ANN1\)\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641507/EPRS_STU(2020)641507(ANN1)_EN.pdf).

171. Fedoruk, N. S. Human Centralism As A Value And Worldview

Guideline Of Reforming The Conceptual Apparatus Of Administrative Law. *Private and public law*, 2022. (1): P. 67-72. DOI: <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.1.15>.

172. Floridi, Luciano, Josh Cowls. A Unified Framework of Five Principles for AI in Society, 2019. (1.1). DOI: <https://doi.org/10.1162/99608f92.8cd550d1>.

173. Gaozhao, Dongfang, James E. Wright, Mylah K. Gainey. Bureaucrat or Artificial Intelligence: People's Preferences and Perceptions of Government Service. *Public Management Review*, 2024. 26(6): P. 1498-1525. DOI: <https://doi.org/10.1080/14719037.2022.2160488>.

174. Gasser, Urs. An EU Landmark for AI Governance. *Science*, 2023. 380(6651): P. 1203-1203. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.adj1627>.

175. Gesk, Tanja Sophie, Michael Leyer. Artificial Intelligence in Public Services: When and Why Citizens Accept Its Usage. *Government Information Quarterly*, 2022. 39(3): 101704. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2022.101704>.

176. Ghannadi, Rabet. Artificial Intelligence and International Law: Challenges and Opportunities. *Legal Studies in Digital Age*, 2026. 5(1), 1-15 5 (1): P. 1-15. DOI: <https://doi.org/10.61838/kman.lsd.207>.

177. Graux, Hans, Krzysztof Garstka, Nayana Murali, Jonathan Cave, Maarten Botterman. 2025. Interplay Between The Ai Act And The Eu Digital Legislative Framework. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/778575/ECTI\\_STU\(2025\)778575\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/778575/ECTI_STU(2025)778575_EN.pdf).

178. Guidelines on Automated Individual Decision-Making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679 (WP251rev.01), accepted Article 29 Data Protection Working Party October 3, 2017, as amended on February 6, 2018.

179. Hacker, Philipp, Ralf Krestel, Stefan Grundmann, Felix Naumann. Explainable AI under Contract and Tort Law: Legal Incentives and Technical Challenges. *Artificial Intelligence and Law*, 2020. 28(4): P. 415-439. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10506-020-09260-6>.

180. Hacker, Philipp, Jan-Hendrik Passoth. Varieties of AI Explanations

Under the Law. From the GDPR to the AIA, and Beyond. *SSRN Electronic Journal*, 2021. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3911324>.

181. Hagra, Hani. Toward Human-Understandable, Explainable AI. *Computer*, 2018. 51(9): P. 28-36. DOI: <https://doi.org/10.1109/MC.2018.3620965>.

182. Hauer, Marc P., Tobias D. Krafft, Andreas Sesing-Wagenpfeil, and Katharina Zweig. Quantitative study about the estimated impact of the AI Act. arXiv preprint arXiv:2304.06503, 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2304.06503>».

183. Janssen, Marijn, George Kuk. The Challenges and Limits of Big Data Algorithms in Technocratic Governance. *Government Information Quarterly*, 2016. 33(3): P. 371-377. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2016.08.011>.

184. João Paulo De Almeida Lenardon. The Regulation Of Artificial Intelligence. Master Thesis Tilburg Institute for Law, Technology and Society LLM Law and Technology 2016/2017. URL: <https://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=142832>.

185. Kamardina, Y.V., S. O. Polyarush-Safronenko, Belotserki National Agrarian University, Yu. V. Vyshnevskya, i Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University. Human Rights In The Era Of Artificial Intelligence. *Visnik Mariupol's'kogo derzhavnogo universitetu. Seriâ: Prav*, 2024. 14(27): P. 71-78. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-3047-2023-14-27-71-78>.

186. Kankanhalli, Atreyi, Yannis Charalabidis, Sehl Mellouli. IoT and AI for Smart Government: A Research Agenda. *Government Information Quarterly*, 2019. 36(2): 304 – 309. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.02.003>.

187. Kostenko, I. V. Digital technologies as a means of optimizing social work with various categories of social service recipients. In Digital technologies in education: Competencies and tools: Proceedings of the All-Ukrainian scientific and pedagogical advanced training, May 26. July 6, 2025. pp. 70–73. Lviv-Toruń: Liha-Pres.

188. Kud, Aleksandr. 2022. Modernization Of The Public Governance System In The Age Of Information Platforms, 2022 Pravo. DOI: <https://doi.org/10.31359/9789669984463>.

189. Kuner, Christopher, Lee A. Bygrave, Christopher Docksey, i Laura Drechsler, 2020. The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary. First Edition published. Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198826491.001.0001>.

190. Lakshmisri, Surya. Artificial Intelligence In Public Sector. *Novateur Publicationsinternational Journal Of Innovations In Engineering Research And Technology*, 2019. 6(8): P. 7-12.

191. Leenes, Ronald, Erica Palmerini, Bert-Jaap Koops, Andrea Bertolini, Pericle Salvini, Federica Lucivero. Regulatory Challenges of Robotics: Some Guidelines for Addressing Legal and Ethical Issues. *Law, Innovation and Technology*, 2017. 9(1): P. 1-44. DOI: <https://doi.org/10.1080/17579961.2017.1304921>.

192. Madan, Rohit, Mona Ashok. AI Adoption and Diffusion in Public Administration: A Systematic Literature Review and Future Research Agenda. *Government Information Quarterly*, 2023. 40(1): P. 101-774. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2022.101774>.

193. Maragno, Giulia, Luca Tangi, Luca Gastaldi, Michele Benedetti. AI as an Organizational Agent to Nurture: Effectively Introducing Chatbots in Public Entities. *Public Management Review*, 2023. 25(11): pp. 2135. DOI: <https://doi.org/10.1080/14719037.2022.2063935>.

194. McCarthy, J., M. Minsky, N. Rochester, C. Shannon, 1955. A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence. URL: <http://jmc.stanford.edu/articles/dartmouth/dartmouth.pdf>.

195. Medaglia, Rony, J. Ramon Gil-Garcia, Theresa A. Pardo. Artificial Intelligence in Government: Taking Stock and Moving Forward. *Social Science Computer Review*, 2023. 41(1): 123-140. DOI: <https://doi.org/10.1177/08944393211034087>.

196. Medaglia, Rony, Luca Tangi. The Adoption of Artificial Intelligence in the Public Sector in Europe: Drivers, Features, and Impacts. Proceedings of the 15th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance,

Guimarães Portugal: ACM, 2022. P. 10-18. DOI: <https://doi.org/10.1145/3560107.3560110>.

197. Mehr, Hila. Artificial Intelligence for Citizen Services and Government. *Harvard Ash Center Technology & Democracy Fellow*, 2017. P. 1-19.

198. Mergel, Ines, Helen Dickinson, Jari Stenvall, Mila Gasco. Implementing AI in the Public Sector. *Public Management Review*, 2023. P. 1-14. DOI: <https://doi.org/10.1080/14719037.2023.2231950>.

199. Mikalef, Patrick, Kristina Lemmer, Cindy Schaefer, Maija Ylinen, Siw Olsen Fjørtoft, Hans Yngvar Torvatn, Manjul Gupta, Bjoern Niehaves. Enabling AI Capabilities in Government Agencies: A Study of Determinants for European Municipalities. *Government Information Quarterly*, 2022. 39(4): 101596. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2021.101596>.

200. Mittelstadt, Brent. Principles alone cannot guarantee ethical AI. *Nature Machine Intelligence*, 2019. 1. 501 pp. DOI: <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0114-4>.

201. Mökander, Jakob, Prathm Juneja, David S. Watson, Luciano Floridi. The US Algorithmic Accountability Act of 2022 vs. The EU Artificial Intelligence Act: What Can They Learn from Each Other? *Minds and Machines*, 2022. 32(4): P. 751-758. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11023-022-09612-y>.

202. Neumann, Oliver, Katharina Guirguis, Reto Steiner. Exploring Artificial Intelligence Adoption in Public Organizations: A Comparative Case Study. *Public Management Review*, 2024. 26(1): P. 114-141. DOI: <https://doi.org/10.1080/14719037.2022.2048685>.

203. Newman, Joshua, Michael Mintrom, Deirdre O'Neill. Digital Technologies, Artificial Intelligence, and Bureaucratic Transformation. *Futures*, 2022. 136: 102886. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2021.102886>.

204. Nuno Sousa, Silva. The Artificial Intelligence Act: Critical Overview, 2025. 16 (2025). *JIPITEC*. 2. para 1. URL: <https://ciencia.ucp.pt/ws/files/118106618/118106537.pdf>.

205. O'Neil, Cathy. Weapons of Math Destruction: How Big Data

Increases Inequality and Threatens Democracy. Crown Publishing Group Affil. of Random House 201 East 50th Street New York, NY United States, 2016. URL: <https://dl.acm.org/doi/10.5555/3002861>.

206. OECD (2024). Explanatory memorandum on the updated OECD definition of an AI system. *OECD Artificial Intelligence Papers*. No. 8. OECD Publishing. Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/623da898-en>.

207. Oksiutenko, K. V. Administrative And Legal Regulation Of The Use Of Artificial Intelligence Technology In The Process Of Organization And Implementation Of Electronic GovernancE. *Actual problems of native jurisprudence*, 2024. (6): P. 130-136. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-6-20>.

208. Organisation for Economic Co-operation and Development. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, 2019. URL: <https://oecd.ai/en/assets/files/OECD-LEGAL-0449-en.pdf>.

209. Pagallo, Ugo, Jacopo Ciani Sciolla, Massimo Durante. The Environmental Challenges of AI in EU Law: Lessons Learned from the Artificial Intelligence Act (AIA) with Its Drawbacks. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 2022. 16(3): P. 359-376. DOI: <https://doi.org/10.1108/TG-07-2021-0121>.

210. Petit, Nicolas. Law and Regulation of Artificial Intelligence and Robots - Conceptual Framework and Normative Implications. *SSRN Electronic Journal*, 2017. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2931339>.

211. Pietropaoli, I. Use of Artificial Intelligence in Legal Practice. British institute of international and comparative law. URL: <https://www.biicl.org/publications/use-of-artificial-intelligence-in-legal-practice?cookieset=1&ts=1776288407>.

212. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence (Artificial Intelligence Liability Directive). COM(2022) 496 final. Brussels. 28.09.2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0496.

213. Rabet Ghannadi Amir. Artificial Intelligence and International Law: Challenges and Opportunities. *Legal Studies in Digital Age*, 2025. P. 1-15. DOI: <https://doi.org/10.61838/kman.lsd.207>.

214. Ranerup, Agneta, Helle Zinner Henriksen. Digital Discretion: Unpacking Human and Technological Agency in Automated Decision Making in Sweden's Social Services. *Social Science Computer Review*, 2022. 40(2): P. 445-461. DOI: <https://doi.org/10.1177/0894439320980434>.

215. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation). Official Journal of the European Union, 2016. L 119. P. 1-88. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>.

216. Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. A/HRC/39/29: The right to privacy in the digital age, 2018. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc3929-right-privacy-digital-age-report-united-nations-high>.

217. Rotenberg, Marc. Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (Council Eur.). *International Legal Materials*, 2025. 64(3): P. 859-902. DOI: <https://doi.org/10.1017/ilm.2025.1>.

218. Ruschemeier, Hannah. AI as a Challenge for Legal Regulation – the Scope of Application of the Artificial Intelligence Act Proposal. *ERA Forum*, 2023. 23(3): P. 361-376. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12027-022-00725-6>.

219. Russell, Stuart J., Peter Norvig. Artificial Intelligence: A Modern Approach. Fourth edition, global edition. Boston: Pearson, 2022. URL: [http://lib.yzu.am/disciplines\\_bk/efdd4d1d4c2087fe1cbe03d9ced67f34.pdf](http://lib.yzu.am/disciplines_bk/efdd4d1d4c2087fe1cbe03d9ced67f34.pdf).

220. Salgado-Criado, Jesus, Celia Fernandez-Aller. A Wide Human-Rights Approach to Artificial Intelligence Regulation in Europe. *IEEE Technology and Society Magazine*, 2021. 40(2): P. 55-65. DOI: <https://doi.org/10.1109/MTS.2021.3056284>.

221. Sandbox для ШІ та блокчейн рішень Середовище для надання консультацій та рекомендацій командам, які створюють високотехнологічні продукти із застосуванням технологій штучного інтелекту та блокчейн. Міністерство цифрової трансформації України, 2025. URL: <https://ai.thedigital.gov.ua/sandbox>.

222. Sartor, Giovanni. Artificial Intelligence and Human Rights: Between Law and Ethics. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2020. 27(6): P. 705-719. DOI: <https://doi.org/10.1177/1023263X20981566>.

223. Schiff, Daniel S., Kaylyn Jackson Schiff, Patrick Pierson. Assessing Public Value Failure in Government Adoption of Artificial Intelligence. *Public Administration*, 2022. 100(3): P. 653-673. DOI: <https://doi.org/10.1111/padm.12742>.

224. Schuett, Jonas. Risk Management in the Artificial Intelligence Act. *European Journal of Risk Regulation*, 2024. 15(2): P. 367-385. DOI: <https://doi.org/10.1017/err.2023.1>.

225. Sienkiewicz-Małyjurek, Katarzyna. Whether AI Adoption Challenges Matter for Public Managers? The Case of Polish Cities. *Government Information Quarterly*, 2023. 40(3). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2023.101828>.

226. Smuha, Nathalie A. Beyond a Human Rights-Based Approach to AI Governance: Promise, Pitfalls, Plea. *Philosophy & Technology*, 2021.34(S1): P. 91-104. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13347-020-00403-w>.

227. Soroka, Larysa, Kseniia Kurkova. Artificial Intelligence and Space Technologies: Legal, Ethical and Technological Issues. *Advanced Space Law*, 2019. 3. DOI: <https://doi.org/10.29202/asl/2019/3/11>.

228. Stark, Luke, Daniel Greene, Anna Lauren Hoffmann. Critical Perspectives on Governance Mechanisms for AI/ML Systems. *The Cultural Life of Machine Learning*,. Jonathan Roberge i Michael Castelle. Cham: Springer International Publishing, 2021. P. 257-280. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-030-56286-1\\_9](https://doi.org/10.1007/978-3-030-56286-1_9).

229. Statewatch, 2020. URL: 283

<https://www.statewatch.org/news/2020/august/uk-threat-of-legal-challenge-forces-home-office-to-abandon-racist-visa-algorithm/>

230. Sun, Tara Qian, Rony Medaglia. Mapping the Challenges of Artificial Intelligence in the Public Sector: Evidence from Public Healthcare. *Government Information Quarterly*, 2019. 36(2): P. 368-383. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2018.09.008>.

231. Taeihagh, Araz. Governance of Artificial Intelligence. *Policy and Society*, 2021. 40(2): P. 137-157. DOI: <https://doi.org/10.1080/14494035.2021.1928377>.

232. Tangi L, Van Noordt. AI Watch: European Landscape on the Use of Artificial Intelligence by the Public Sector. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. DOI: <https://doi.org/10.2760/39336>.

233. Tangi, Luca, Colin Van Noordt, A. Paula Rodriguez Müller. The Challenges of AI Implementation in the Public Sector. An in-Depth Case Studies Analysis. Y Proceedings of the 24th Annual International Conference on Digital Government Research, Gdansk Poland: ACM, 2023. P. 414-422. DOI: <https://doi.org/10.1145/3598469.3598516>.

234. The European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), 2018. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment. European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ). URL: [https://www.unodc.org/res/ji/import/regional\\_standards/ethical\\_charter/ethical\\_charter.pdf](https://www.unodc.org/res/ji/import/regional_standards/ethical_charter/ethical_charter.pdf).

235. The Guardian, 2020. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/aug/04/home-office-to-scrap-racist-algorithm-for-uk-visa-applicants>

236. Uhumuavbi, Ikpenmosa. An Adaptive Conceptualisation of Artificial Intelligence and the Law, Regulation and Ethics. *Laws*, 2025. 14(2): 19. DOI: <https://doi.org/10.3390/laws14020019>.

237. UK Human Rights Blog, 2020. URL: <https://ukhumanrightsblog.com/2020/08/06/government-scrap-immigration->

streaming-tool-before-judicial-review/

238. United Nations General Assembly. Seizing the opportunities of safe, secure and trustworthy artificial intelligence systems for sustainable development: Resolution A/RES/78/265. adopted on 21 March 2024. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4043244>

239. Ünver, H. Akin. Artificial intelligence (AI) and human rights: Using AI as a weapon of repression and its impact on human rights, 2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/754450/EXPO\\_IDA\(2024\)754450\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/754450/EXPO_IDA(2024)754450_EN.pdf).

240. Van Noordt, Colin, Gianluca Misuraca. Evaluating the Impact of Artificial Intelligence Technologies in Public Services: Towards an Assessment Framework. Proceedings of the 13th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance, Athens Greece: ACM, 2020. P. 8-16. DOI: <https://doi.org/10.1145/3428502.3428504>.

241. Veale Michael, Frederik Zuiderveen Borgesius. Demystifying the Draft EU Artificial Intelligence Act July 31, 2021. *Computer Law Review International*, 2021. URL: [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=3896852](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3896852).

242. Veale, Michael, Irina Brass. Administration by Algorithm? *Public Management meets Public Sector Machine Learning*, 2019. DOI: <https://doi.org/10.31235/osf.io/mwhnb>.

243. Wachter, Sandra, Brent Mittelstadt, Luciano Floridi. Why a Right to Explanation of Automated Decision-Making Does Not Exist in the General Data Protection Regulation. *International Data Privacy Law*, 2017. 7(2): P. 76-99. DOI: <https://doi.org/10.1093/idpl/ipx005>.

244. Wachter, Sandra. Limitations and Loopholes in the EU AI Act and AI Liability Directives: What This Means for the European Union, the United States, and Beyond. *Yale Journal of Law & Technology* Volume 26, Issue 3, Special Issue: Yale Information Society Project Digital Public Sphere Series 26(3). URL: [https://yjolt.org/sites/default/files/wachter\\_26yalejltech671.pdf](https://yjolt.org/sites/default/files/wachter_26yalejltech671.pdf).

245. Wagner, Matthias, Markus Borg, Per Runeson. Navigating the Upcoming European Union AI Act. *IEEE Software*, 2024. 41(1): P. 19-24. DOI: <https://doi.org/10.1109/MS.2023.3322913>.

246. Wang, Changlin, Thompson S. H. Teo, Marijn Janssen. Public and Private Value Creation Using Artificial Intelligence: An Empirical Study of AI Voice Robot Users in Chinese Public Sector. *International Journal of Information Management*, 2021. 61: 102401. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2021.102401>.

247. Wang, Youkui, Nan Zhang, Xuejiao Zhao. Understanding the Determinants in the Different Government AI Adoption Stages: Evidence of Local Government Chatbots in China. *Social Science Computer Review*, 2022. 40(2): P. 534-554. DOI: <https://doi.org/10.1177/0894439320980132>.

248. Weitzel, Paul D. Defining Artificial Intelligence, 2025. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.5154389>.

249. Westerstrand, Salla. Fairness in AI Systems Development: EU AI Act Compliance and Beyond. *Information and Software Technology*, 2025. №187: 107864. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.infsof.2025.107864>.

250. White Paper on Artificial Intelligence Regulation in Ukraine: Vision of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine : Version for Consultation, June 2024. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Kyiv, 2024. URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/c/fc/36c4cae89deedfbf3781ec6bcddffcc.pdf>.

251. Wirtz, Bernd W., Jan C. Weyerer, Benjamin J. Sturm. The Dark Sides of Artificial Intelligence: An Integrated AI Governance Framework for Public Administration. *International Journal of Public Administration*, 2020. 43(9): P. 818-829. DOI: <https://doi.org/10.1080/01900692.2020.1749851>.

252. Wirtz, Bernd W., Jan C. Weyerer, Carolin Geyer. Artificial Intelligence and the Public Sector – Applications and Challenges. *International Journal of Public Administration*, 2019. 42(7): P. 596-615. DOI: <https://doi.org/10.1080/01900692.2018.1498103>.

253. Wirtz, Bernd W., Paul F. Langer, Carolina Fenner. Artificial

Intelligence in the Public Sector - a Research Agenda. *International Journal of Public Administration*, 2021. №44(13): 1103 pp. DOI: <https://doi.org/10.1080/01900692.2021.1947319>.

254. Wirtz, Bernd W., Wilhelm M. Müller. An Integrated Artificial Intelligence Framework for Public Management. *Public Management Review*, 2019. 21(7): P. 1076-1100. DOI: <https://doi.org/10.1080/14719037.2018.1549268>.

255. Yeung, Karen, Andrew Howes, Ganna Pogrebna. AI Governance by Human Rights–Centered Design, Deliberation, and Oversight: An End to Ethics Washing. Y The Oxford Handbook of Ethics of AI. Markus D. Dubber, Frank Pasquale, Sunit Das. Oxford University Press, 2020. P. 76-106. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190067397.013.5>.

256. Yeung, Karen. Algorithmic Regulation: A Critical Interrogation. *Regulation & Governance*, 2018. 12(4): P. 505-523. DOI: <https://doi.org/10.1111/rego.12158>.

257. Young, Matthew M., Justin B Bullock, Jesse D. Lecy. 2019. «Artificial Discretion as a Tool of Governance: A Framework for Understanding the Impact of Artificial Intelligence on Public Administration». *Perspectives on Public Management and Governance*: gvz014. DOI: <https://doi.org/10.1093/ppmgov/gvz014>.

258. Zuiderwijk, Anneke, Yu-Che Chen, Fadi Salem. Implications of the Use of Artificial Intelligence in Public Governance: A Systematic Literature Review and a Research Agenda. *Government Information Quarterly*, 2021. №38(3): 101577. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2021.101577>.

259. Meeting of the Council at Ministerial Level. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence 22-23 May 2019. URL: [https://one.oecd.org/document/C/MIN\(2019\)3/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/C/MIN(2019)3/FINAL/en/pdf)

260. On ensuring public participation in the formation and implementation of state policy: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 03.11.2010 No. 996. Verkhovna Rada of Ukraine official website. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-2010-%D0%BF>

261. On citizens' appeals: Law of Ukraine dated 02.10.1996. № 393/96-  
BP Verkhovna Rada of Ukraine official website. URL:  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

## ДОДАТКИ

*Додаток А*

### *АНКЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ*

#### **ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ РЕСПОНДЕНТА**

Просимо Вас відповідати на запитання анкети, виходячи з однієї конкретної ситуації отримання публічної послуги, яка відповідає таким критеріям:

- рішення стосувалося Вас особисто;
- рішення було індивідуальним, тобто спрямованим саме на Вас, а не загальним повідомленням;
- у результаті було прийнято юридично значуще рішення (надання послуги, відмова, нарахування/ненарахування виплати, зміна статусу або даних);
- взаємодія відбувалася через цифрові або автоматизовані системи (онлайн-сервіси, електронні кабінети, мобільні застосунки, чат-боти тощо).

Якщо у Вас було декілька таких випадків, оберіть останній за часом та відповідайте, виходячи лише з нього.

У межах цього дослідження Вас просять оцінити не загальне враження від сервісу, а конкретні елементи процедури прийняття рішення, зокрема:

- чи були Ви належним чином повідомлені про порядок розгляду;
- чи мали можливість подати пояснення або документи;
- чи було рішення обґрунтованим і зрозумілим;
- чи існувала можливість перегляду рішення посадовою особою;
- чи були доступні механізми оскарження;
- чи визначено відповідальність за прийняте рішення.

Якщо певний аспект Вам невідомий або Ви не можете його встановити, оберіть варіант «важко відповісти» або найбільш близький варіант.

Анкета є анонімною, отримані дані використовуються виключно в узагальненому вигляді в наукових цілях.

#### **БЛОК 1. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА РІШЕННЯ**

1. Чи стосувалося рішення безпосередньо Вас і породжувало правові наслідки?
  - так
  - ні
  - важко відповісти
2. Який результат розгляду Вашого питання?
  - надання послуги
  - відмова
  - нарахування/ненарахування виплати
  - зміна статусу/даних
  - інше
3. Наскільки це рішення вплинуло на Ваші права чи інтереси?
  - 1 – не вплинуло
  - 2 – незначно
  - 3 – помірно
  - 4 – суттєво
  - 5 – визначально
4. Чи виглядало рішення як таке, що прийняте автоматично (без участі посадової особи)?
  - так
  - ні
  - важко визначити

## **БЛОК 2. ПРОЦЕДУРНІ ГАРАНТІЇ (ДО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ)**

5. Чи було Вам повідомлено порядок розгляду Вашого питання?
  - так
  - частково
  - ні
6. Чи було повідомлено про використання автоматизованих (алгоритмічних) засобів?
  - так

- ні
  - не зазначалося
7. Чи мали Ви можливість подати пояснення або додаткові документи до прийняття рішення?
- так
  - ні
8. Чи були Ваші пояснення фактично враховані?
- так
  - ні
  - важко визначити

### **БЛОК 3. РІШЕННЯ ТА ЙОГО ПЕРЕВІРКА**

9. Чи містило рішення чітко сформульовані фактичні та правові підстави?
- так
  - частково
  - ні
10. Чи дозволяло це обґрунтування зрозуміти причини рішення?
- 1 – ні
  - 2 – скоріше ні
  - 3 – частково
  - 4 – так
  - 5 – повністю
11. Чи була можливість звернутися до посадової особи для перегляду рішення?
- так
  - ні
12. Чи здійснювався фактичний перегляд рішення людиною?
- так
  - ні
  - не звертався/лася

13. Чи вплинув перегляд на результат?

- так
- ні
- не застосовується

#### **БЛОК 4. ЗАХИСТ ПРАВ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ**

14. Чи були помилки або збої при розгляді Вашого питання?

- так
- ні

15. Чи було Вам повідомлено про право на оскарження?

- так
- ні

16. Чи знаєте Ви порядок оскарження такого рішення?

- так
- ні

17. Чи здійснювали Ви оскарження?

- так
- ні

18. Чи було у рішенні зазначено суб'єкта, відповідального за його прийняття?

- так
- ні

19. Чи було зрозуміло, хто несе відповідальність за помилку?

- так
- ні

20. Оцініть загальний рівень процедурної захищеності Ваших прав:

- 1 – відсутній
- 2 – низький
- 3 – середній
- 4 – достатній
- 5 – високий

## **УЗАГАЛЬНЕННЯ ЕМПІРИЧНИХ ДАНИХ ДОСЛІДЖЕННЯ**

**Тема дослідження:**

Забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади: емпіричний аналіз

**Обсяг вибірки:** 100 респондентів

**Період збору даних:** 15 січня 2026 р. – 1 березня 2026 р.

**Метод:** онлайн-анкетування (Google Forms)

**Тип вибірки:** цільова, нерепрезентативна

### **БЛОК 1. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА РІШЕННЯ**

1. Рішення стосувалося респондента та породжувало правові наслідки:
  - 100% – так
  
2. Результат розгляду:
  - 36% – надання послуги
  - 28% – відмова
  - 21% – нарахування/ненарахування виплати
  - 15% – зміна статусу або даних
  
3. Ступінь впливу на права та інтереси:
  - 9% – незначний
  - 25% – помірний
  - 41% – суттєвий
  - 25% – визначальний
  
4. Сприйняття автоматизованості рішення:

- 48% – так
- 31% – ні
- 21% – важко визначити

## **БЛОК 2. ПРОЦЕДУРНІ ГАРАНТІЇ (ДО ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ)**

### 5. Повідомлення про порядок розгляду:

- 24% – так
- 39% – частково
- 37% – ні

### 6. Повідомлення про використання автоматизованих засобів:

- 17% – так
- 63% – ні
- 20% – не зазначалося

### 7. Можливість подати пояснення або документи:

- 45% – так
- 55% – ні

### 8. Фактичне врахування пояснень:

- 27% – так
- 33% – ні
- 40% – важко визначити

## **БЛОК 3. РІШЕННЯ ТА ЙОГО ПЕРЕВІРКА**

### 9. Наявність фактичних і правових підстав:

- 26% – так
- 34% – частково
- 40% – ні

10.Зрозумілість рішення:

- 12% – повністю зрозуміле
- 23% – зрозуміле
- 29% – частково
- 21% – скоріше ні
- 15% – ні

11.Можливість звернення до посадової особи:

- 47% – так
- 53% – ні

12.Фактичний перегляд рішення:

- 24% – так
- 36% – ні
- 40% – не звертались

13.Вплив перегляду на результат:

- 14% – так
- 28% – ні
- 58% – не застосовується

**БЛОК 4. ЗАХИСТ ПРАВ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ**

14.Наявність помилок або збоїв:

- 27% – так
- 73% – ні

15.Повідомлення про право на оскарження:

- 31% – так
- 69% – ні

16.Знання порядку оскарження:

- 44% – так
- 56% – ні

17.Фактичне оскарження:

- 19% – так
- 81% – ні

18.Наявність зазначення відповідального суб'єкта:

- 23% – так
- 77% – ні

19.Розуміння відповідальності:

- 28% – так
- 72% – ні

20.Загальний рівень процедурної захищеності:

- 11% – високий
- 27% – достатній
- 34% – середній
- 18% – низький
- 10% – відсутній

### **УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ**

Аналіз отриманих даних свідчить, що у сфері цифрових публічних послуг в Україні більшість рішень має індивідуальний характер та безпосередньо впливає на права та інтереси особи, при цьому значна частина з них сприймається як автоматизована або така, що не передбачає чіткої участі посадової особи.

Встановлено, що процедурні гарантії на стадії прийняття рішення реалізуються неповно: повідомлення про порядок розгляду та використання автоматизованих засобів є фрагментарним, а можливість подання пояснень та їх фактичного врахування обмеженою.

Засвідчено, що мотивування рішень часто має формальний характер або відсутнє, що ускладнює розуміння причин прийняття рішення. Механізми перегляду рішень посадовою особою існують у частині випадків, однак їх ефективність є низькою та рідко впливає на результат.

Значна частина респондентів стикалася з помилками або збоями, які мали наслідком обмеження реалізації прав. При цьому право на оскарження не супроводжується належним інформуванням, що призводить до низького рівня його фактичного використання.

Окремо встановлено відсутність визначеності відповідальності за прийняті рішення, що проявляється як у відсутності зазначення відповідального суб'єкта, так і у нерозумінні респондентами, хто саме несе відповідальність за помилки.

Таким чином, отримані результати свідчать про наявність системного розриву між фактичною практикою цифрового адміністрування та вимогами адміністративного права щодо забезпечення належної процедури і ефективного захисту прав особи.

## **ГАЙД НАПІВСТРУКТУРОВАНОГО ІНТЕРВ'Ю З ЕКСПЕРТАМИ**

### **Тема дослідження:**

Забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади: європейські стандарти та українська практика (емпіричний аналіз)

### **Мета інтерв'ю:**

Встановлення особливостей практичного застосування адміністративно-правових норм у справах, пов'язаних із використанням цифрових та автоматизованих систем при наданні публічних послуг, а також виявлення проблем реалізації процедурних гарантій прав особи.

### **Респонденти:**

Інтерв'ю проводиться з фахівцями, які мають практичний досвід:

- адвокатської діяльності;
- юридичного супроводу спорів у сфері публічних послуг;
- роботи з кейсами, пов'язаними з цифровими сервісами (зокрема Дія, соціальні виплати, державні реєстри, обробка персональних даних).

### **Формат проведення:**

- дистанційно (платформи Zoom / Google Meet);
- тривалість: 10–15 хвилин;
- тип інтерв'ю: напівструктуроване (допускаються уточнювальні запитання).

### **Конфіденційність та обробка даних:**

- участь є добровільною;
- інтерв'ю може фіксуватися у формі нотаток або аудіозапису (за згодою респондента);
- персональні дані респондента не розкриваються;
- результати використовуються **виключно в узагальненому вигляді** в межах дисертаційного дослідження;

– матеріали зберігаються автором дослідження в електронному вигляді та не передаються третім особам.

### **Практичне призначення інтерв'ю:**

Отримані відповіді використовуються для:

- верифікації результатів анкетування;
- встановлення фактичного стану реалізації процедурних гарантій;
- обґрунтування висновків підрозділу 2.4 дисертації.

## **ПИТАННЯ ІНТЕРВ'Ю**

### **1. Правова природа рішень**

Як у Вашій практиці (конкретні справи) кваліфікуються рішення, прийняті через цифрові сервіси: як індивідуальні адміністративні акти чи як технічні дії?

Чи має значення факт автоматизованого прийняття рішення для такої кваліфікації?

### **2. Процедурні гарантії**

Які елементи адміністративної процедури найчастіше не забезпечуються у справах, з якими Ви працювали (повідомлення, право бути вислуханим, мотивування)?

Чи має ця проблема системний характер?

### **3. Помилки та їх наслідки**

Чи зустрічали Ви у практиці випадки, коли технічний збій або помилка в даних призводили до юридично значущих наслідків (відмова у послугі, ненарахування виплат тощо)?

Як вирішуються такі ситуації на практиці?

### **4. Оскарження та перегляд**

Чи є ефективною можливість перегляду рішення або його оскарження у таких справах?

З якими основними труднощами стикається особа при захисті своїх прав?

### **5. Відповідальність і правове регулювання**

Чи дозволяє чинне правове регулювання ефективно визначити відповідального суб'єкта у випадку помилки?

Чи існує потреба у спеціальному регулюванні автоматизованих рішень?

**Примітка для респондента:**

У разі наявності практичних прикладів (без розкриття конфіденційної інформації) просимо коротко їх описати.

## **УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРТНИХ ІНТЕРВ'Ю**

У межах емпіричного дослідження проведено 5 напівструктурованих інтерв'ю з адвокатами та юристами, які мають практичний досвід супроводу спорів у сфері цифрових публічних послуг, зокрема щодо сервісів Дії, соціальних виплат, державних реєстрів та захисту персональних даних.

### **1. Правова природа рішень**

Переважна більшість експертів вказала, що рішення, отримані через цифрові сервіси, у практичному вимірі мають ознаки індивідуальних адміністративних актів, оскільки вони адресовані конкретній особі та породжують юридично значущі наслідки. Водночас експерти звернули увагу, що на рівні фактичної адміністративної практики такі рішення нерідко сприймаються не як владні акти, а як технічний результат функціонування сервісу або реєстру.

Троє з п'яти експертів зазначили, що саме ця “технізація” сприйняття рішення ускладнює подальший захист прав, оскільки особа не завжди розуміє, що фактично має справу не лише з технічною проблемою, а з юридично значущим рішенням або бездіяльністю.

### **2. Процедурні гарантії**

Усі експерти підтвердили, що базові процедурні гарантії у цифрових сервісах реалізуються нерівномірно. Найчастіше вказувалися такі проблеми:

- особа не отримує чіткого повідомлення про те, як саме ухвалюється рішення;
- мотивування або відсутнє, або зводиться до короткого технічного повідомлення;
- право бути вислуханим перед прийняттям несприятливого рішення здебільшого не реалізується у формі, звичній для класичної адміністративної процедури.

Водночас двоє експертів зауважили, що в окремих сервісах формально існує можливість подати уточнення, заяву чи документи для виправлення даних, однак це не тотожне повноцінному процедурному праву впливу на рішення до моменту настання негативних наслідків. Такий висновок узгоджується з офіційно наявними процедурами виправлення даних у Дії та на порталі ПФУ: вони існують, але переважно спрацьовують уже після виявлення помилки.

### **3. Помилки та їх наслідки**

Усі п'ять експертів навели або підтвердили наявність кейсів, у яких помилки в реєстрах, неактуальні дані або технічні збої призводили до несприятливих наслідків для особи: відмови в отриманні послуги, затримки у її наданні, проблем із відображенням статусу чи ненарахування виплат.

Четверо експертів окремо наголосили, що у практиці Дії та інших цифрових сервісів проблемне рішення часто не є наслідком виключно “помилки застосування”, а виникає через залежність сервісу від суміжних державних реєстрів. Це відповідає публічним поясненням про те, що Дія працює з даними реєстрів у режимі реального часу, а збій у зовнішньому реєстрі може заблокувати пов'язані послуги.

Троє експертів підкреслили, що з правової точки зору такі ситуації не можуть розглядатися лише як технічні інциденти, оскільки їх наслідком є обмеження реалізації суб'єктивного права або законного інтересу.

### **4. Оскарження та перегляд**

Четверо з п'яти експертів зазначили, що формальні механізми звернення, виправлення даних та судового оскарження загалом існують. Це підтверджується й відкритими описами окремих послуг у Гіді Дії, де вказано судовий порядок оскарження, а також офіційними алгоритмами виправлення помилок у даних.

Однак переважаюча оцінка експертів полягає в тому, що практична ефективність цих механізмів є обмеженою. Як основні труднощі називалися:

- відсутність зрозумілого пояснення причин негативного результату;
- складність встановлення, на якому саме етапі та в якому саме реєстрі виникла помилка;
- необхідність багаторазових звернень до різних суб'єктів;
- тривалість виправлення даних порівняно з негайністю негативного наслідку для особи.

Один експерт відзначив, що у простіших випадках корекція даних можлива відносно швидко, але це не знімає системної проблеми: особа фактично змушена самостійно “збирати” процедуру захисту з різних фрагментів.

## **5. Відповідальність і правове регулювання**

Усі експерти вказали на проблему розмитої відповідальності. Їхні позиції зводяться до того, що формально відповідальним перед особою має залишатися орган публічної влади, який надає послугу або приймає юридично значуще рішення. Проте на практиці відповідальність “розчиняється” між держателем реєстру, адміністратором сервісу, технічним підрядником і самим органом.

Четверо з п'яти експертів вважають, що чинного правового регулювання недостатньо саме для ситуацій автоматизованого або цифрово опосередкованого рішення. На їхню думку, прогалини проявляються насамперед у трьох аспектах:

- відсутність чіткого обов'язку повідомляти про автоматизований характер обробки або рішення;
- відсутність процедурно оформленого human oversight;
- недостатня визначеність відповідального суб'єкта у випадку шкоди, спричиненої помилкою даних або збоєм системи.

### **Узагальнений висновок**

Узагальнення експертних інтерв'ю свідчить, що в Україні вже існують окремі цифрові процедури звернення, виправлення даних і формального

оскарження, однак вони не утворюють цілісної моделі захисту прав особи в умовах автоматизованого або цифрово опосередкованого прийняття рішень.

Встановлено, що основна проблема полягає не у повній відсутності правових механізмів, а в їх фрагментарності, технічній залежності від реєстрів, недостатній прозорості та слабкій процедурній пов'язаності з вимогами адміністративного права. Саме тому технічний збій або помилка в даних у цифровому сервісі набуває адміністративно-правового значення, оскільки безпосередньо впливає на доступ особи до послуги, виплати чи іншого юридично значущого результату.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### *в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Кримський М. В. Від «ефективності» до «допустимості»: права людини як вимір легітимності ШІ у публічній сфері. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 259–263. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.40>

2. Кримський М. В. Правові та етичні виміри використання систем штучного інтелекту у публічному управлінні: європейські стандарти та імплементація в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 5. Т. 2. С. 574–579. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.73>

3. Кримський М. В. Штучний інтелект у праві: еволюція доктринальних підходів та сучасні дефініції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 92. Ч. 3. С. 213–220. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.28>

4. Кримський М. В. Розвиток нормативно-правового регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі: становлення регуляторної моделі. *Успіхи і досягнення у науці*. 2026. № 2(24). С. 257–269. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2\(24\)-257-268](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-2(24)-257-268)

### *які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*

5. Кримський М. В. Прозорість і підзвітність як ядро легітимності застосування систем штучного інтелекту у публічному врядуванні. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 18–19 лют. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

6. Кримський М. В. Процедурні гарантії прав людини при використанні систем штучного інтелекту в діяльності органів публічної влади. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали міжнар. наук.-*

практ. конф. (Київ, 23–24 квіт. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 47–49.

7. Кримський М. В. Регламент (ЄС) 2024/1689 «Акт про штучний інтелект»: нормативні засади, доктринальні оцінки та регуляторні виклики. *Українська мова як конституційний фундамент та безпековий щит нації: матеріали міжнар. правової школи (Ужгород, 30 жовт. 2025 р.)*. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2025. С. 82–86.

8. Кримський М. В. The Framework Convention on AI (2024): новий міжнародний стандарт забезпечення прав людини в епоху алгоритмічного врядування. *Корупція в особливо великих розмірах в умовах війни: етичний вимір, міжнародні зобов'язання та військово-економічна безпека України: матеріали міжнар. правової школи (Ужгород, 28 листоп. 2025 р.)*. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2025. С. 48–55.

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного інституту публічного права, доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОЄД

«9 лютого 2026р.»

**А К Т**

**впровадження результатів дисертаційного дослідження Кримського Михайла Володимировича на тему «Забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади: європейські стандарти та українська практика», поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право» у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права**

Комісія в складі: головного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Курило Інни Володимирівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Луценко-Миськів Лесі Ігорівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича, склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Кримського Михайла Володимировича на тему «Забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади: європейські стандарти та українська практика», мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній діяльності наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади та використовуються Інститутом в межах реалізації науково-дослідної теми «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації № 0120U105390).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

**ВИСНОВОК**

Результати дисертаційного дослідження Кримського Михайла Володимировича на тему «Забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади: європейські стандарти та українська практика» вважати впровадженими у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права, під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади.

Голова комісії:

Інна КУРИЛО

Члени комісії:

Леся ЛУЦЕНКО-МИСЬКІВ

Костянтин ШКАРУПА

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного  
інституту публічного права,  
доктор юридичних наук, професор



Сергій КОРОЄД

«9» червня 2025 р.

**АКТ**

**упровадження результатів дисертаційного дослідження  
Кримського Михайла Володимировича на тему «Забезпечення прав  
людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної  
влади: європейські стандарти та українська практика», поданого на здобуття  
ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право» в освітній процес  
Науково-дослідного інституту публічного права**

Комісія в складі: головного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Курило Інни Володимирівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Луценко-Миськів Лесі Ігорівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича, склала цей акт про те, що матеріали дисертації Кримського Михайла Володимировича на тему «Забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади: європейські стандарти та українська практика» (на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються в освітньому процесі. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано при розробленні лекційних курсів з дисципліни, яка викладається у Науково-дослідному інституті публічного права, а саме «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, а також у контексті інших дисциплін, які викладаються в Інституті. Лекційний курс окремих тем навчальних дисциплін увібрав положення цього дисертаційного дослідження.

**ВИСНОВОК:**

результати дисертаційного дослідження на тему: «Забезпечення прав людини під час застосування систем штучного інтелекту органами публічної влади: європейські стандарти та українська практика» Кримського Михайла Володимировича вважати впровадженими в освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права з дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми».

Голова комісії:

Інна КУРИЛО

Члени комісії:

Леся ЛУЦЕНКО-МИСЬКІВ

Костянтин ШКАРУПА

